

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ**

Ірина Левчин

**ХРЕСТОМАТІЯ
ПЕРСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ
XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ**

Київ 2020

دانشگاه ملی تاراس شوچنکو کی یف
انسیتوی فیلولوژی

ایرینا لوجین

گزیده متون نثر فارسی

قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم

کی یف ۲۰۲۰

Рецензенти:

канд. філол. наук, доц. О.М. Конончук
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка),
канд. філол. наук, доц. М.А. Охріменко
(Київський національний лінгвістичний університет)

*Рекомендовано до друку кафедрою мов і літератур
Близького та Середнього Сходу Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 08 травня 2020 року)*

Левчин І. Д.

Хрестоматія перської художньої прози XX – початку XXI століть. –
Київ, 2020. – 270 с.

ISBN

До хрестоматії увійшли короткі біографічні відомості про іранських письменників XX – початку XXI століть наводяться зразки їхніх художніх прозових творів перською мовою, які є об'єктом вивчення навчального курсу «Сучасний літературний процес в країнах Сходу» відповідно до навчального плану підготовки магістрів Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка. В Україні вперше виходить подібне зібрання сучасної художньої прози Ірану.

Художні тексти, що увійшли до хрестоматії, є оригінальними й не були адаптовані. Хрестоматія призначена для студентів та викладачів вищих навчальних закладів, для яких перська мова та література є основним фахом, а також для всіх охочих вивчати малодоступну в Україні художню прозу Ірану мовою оригіналу.

УДК
ББК

ISBN

ПЕРЕДМОВА

Формування іранської новітньої прози починається на початку ХХ ст. Під впливом світової літератури, зокрема європейської, в перській літературі виникають окремі жанри, зокрема романи, оповідання, новели (*dāstān-e kutāh*), п'єси тощо. В період становлення перської новелістики (1920–1930-ті) та її розквіту (1940-ві роки) найкращими іранськими прозаїками були написані твори, які вивели новітню перську літературу на якісно новий рівень¹. У хрестоматії представлені новели таких авторів того періоду, як: Мохаммад Алі Джамальзаде, Садек Гедаят, Бозорг Аляві.

Активна перекладацька діяльність іранських письменників другої половини ХХ ст., а також широке використання ними регіональної та професійної лексики, місцевих діалектів, поява «провінційної» та інших тематик сприяли надзвичайному розширенню мовної своєрідності літератури та розширенню жанрового діапазону художньої прози, яка формується під впливом англійської, французької, російської літератури ХІХ ст. Починаючи з другої половини 60-х років провідне місце в прозі займають психологічний, політичний романи, повісті, новели. В художніх творах виникає тенденція крайнього індивідуалізму, у творах простежуються проблеми розчарування та недовіри, духовної роз'єднаності та самотності у людей, теми життя і смерті, соціальної нерівності та висміювання підлабузництва та невігластва².

Перська література ХХ ст. за короткий термін повторила майже всі основні стадії розвитку європейської літератури нового та новітнього періодів. Проте витoki майстерності сучасних прозаїків знаходяться не тільки у сприйнятті традицій західноєвропейської прози, але й у використанні тих естетичних особливостей, які характерні для перської класичної літератури. При цьому літературний процес сприймається не тільки як наслідування кращих зразків, але і як прагнення до новизни та новаторства у своїй індивідуальній творчості³. Серед творів другої половини ХХ ст. обрані новели та оповідання таких письменників, як: Садек Чубак, Голамхосейн Саеді,

¹ Детально перську новелістику цього періоду досліджено в навчальному посібнику українського сходовознавця, к. філол. н. Конончук О. М. «Перська новела 20-х – 40-х років ХХ ст.: стильова парадигма» (2019).

² Для розгляду розвитку перської художньої прози ХХ ст. рекомендуємо працю «История персидской литературы XIX–XX веков» (1999), керівник проекту – сходовознавець Комісаров Д. С.

³ Також рекомендовано для розгляду докторську дисертацію сходовознавця Доррі Дж. Х. «Становление и развитие современной персидской художественной прозы Ирана, ее жанровые и стилистические особенности» (2000).

Джалаль Аль-Ахмад, Сімін Данешвар, Ебрагім Голестан, Гушанг Гольшірі, Самад Бегрангі, Ахмад Махмуд.

В кінці ХХ та на початку ХХІ століть перська художня проза набуває значного розвитку. Це зумовлено стабілізацією суспільно-політичної ситуації в Ірані, а саме встановленням Ісламської республіки на чолі з Верховним лідером – Аятоллах (Ісламська революція 1979 р.), закінченням ірано-іракської війни (1980–1988 рр.), відродженням усіх сфер життя в країні: економіки, сільського господарства, важкої та легкої промисловості тощо. У письменників з'являється час і можливості для розвитку своєї творчості. Вбираючи спадщину дореволюційних років та вже будучи сформованими у постреволюційний час, сучасні письменники мають широкий спектр тем для своїх творів. У сучасній іранській художній прозі висвітлюються питання свободи, рівності, прогресу, цивілізаційних процесів, знань та допомоги знедоленим. З'являються цікаві романи, оповідання, новели, п'єси, поезії тощо. Сучасне життя іранців постає у різних за жанрами і тематикою творах цих письменників у всьому своєму різноманітті: гостросоціальна проза і твори з філософським підтекстом, оповідання для молоді та жіночі історії, розповіді про кохання і віру, притчі та казки, сатира та гумор, побутові замальовки.

На арені іранської сучасної літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст. з'являється велика кількість нових імен, про що свідчать численні твори, які щорічно подаються письменниками на різноманітні літературні конкурси. Основним критерієм при відборі імен прозаїків і творів кінця ХХ – початку ХХІ століть для хрестоматії було їхнє визнання в самому Ірані, засвідчене провідними іранськими державними і недержавними преміями в галузі літератури ⁴. Це такі автори, як Гушанг Мораді Кермані, Зоя Пірзад, Абутораб Хосраві, Белькейс Солеймані, Неда Кавусіфар, Ясаман Дарабі тощо.

Стрімко розвивається і жіноча проза. На початку ХХ ст. в Ірані літературою могли займатися тільки жінки, що походили з вищих верств суспільства. Проте завдяки просвітництву і поліпшенню становища жінки у суспільстві з часом письменницькою діяльністю стали займатись і жінки середнього класу. Також важливим переломним моментом у самореалізації та самовизначенні іранських жінок стала Ісламська революція 1979 р. Улюбленим жанром письменниць Ірану стають так звані «записки-щоденники». Теми жіночої прози перш за все пов'язані з самою жіночою суттю, жіночою душею, з визначенням її місця в суспільстві: любов, материнство, самотність, роль в родині і суспільстві, протест проти

⁴ Літературна премія імені Джалала Аль-Ахмада (державна, з 2009 р.), літературна премія «Книга року» (з 1955-1977 рр. і з 1983 р.), літературною премія імені Гушанга Гольшірі (недержавна, з 2001–2014 рр.) та літературна премія «Мегреган Адаб» (недержавна, з 1999 р.).

патріархальних традицій, боротьба за особисте щастя тощо. Серед авторів іранської сучасної жіночої прози кінця ХХ – початку ХХІ ст. для хрестоматії були обрані твори таких письменниць, як Сімін Данешвар, Шагрнуш Парсіпур, Мегрнуш Мазареї, Шагла Парвінрух, Зоя Пірзад. А також новели таких представниць молодого покоління іранських прозаїків початку ХХІ ст., як Неда Кавусіфар, Паріса Джаліліян, Ясаман Дарабі, Разіє Мусаві, Сара Дарвіші.

«Хрестоматія перської художньої прози ХХ – початку ХХІ століть» як різновид навчального посібника розрахована насамперед на студентів та викладачів вищих навчальних закладів, для яких перська мова та література є основним фахом. Її укладено відповідно до навчального плану підготовки магістрів Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка, в якому передбачено навчальні дисципліни «Сучасний літературний процес в країнах Сходу» та «Методологія художнього перекладу», оригінальні перськомовні тексти художніх творів, що публікуються в хрестоматії, також можуть бути частково використані для курсів «Література Ірану ХХ ст.», «Іранська новелістика» та «Стилістика перської мови», передбачених в навчальному плані підготовки бакалаврів.

Основною метою хрестоматії є познайомити студентів-іраністів з творами та життєвим і творчим шляхом сучасних іранських прозаїків, визнаних в Ірані та за його межами, простежити специфіку розвитку перської повісті та новели, їхні стильові ознаки та мовні домінанти протягом всього ХХ та початку ХХІ ст. на матеріалах творів вибраних авторів, зібрати в одній книжці оригінальні художні оповідання перською мовою та спростити доступ до перськомовних джерел, передбачених в навчальній програмі курсу «Сучасний літературний процес в країнах Сходу». В Україні вперше виходить подібне зібрання творів сучасної художньої прози Ірану.

У хрестоматії за хронологічним принципом подано короткі біографічні відомості про кращих іранських письменників ХХ – початку ХХІ століть та наводяться зразки їхніх художніх прозових творів перською мовою. Додатково наведені рекомендовані питання для самостійного опрацювання. Художні тексти, що увійшли до хрестоматії, є оригінальними й не були адаптовані.

«Хрестоматія перської художньої прози ХХ – початку ХХІ століть» стане в пригоді всім, хто вивчає перську мову, цікавиться сучасною перською літературою та бажає вивчати малодоступну в Україні художню прозу Ірану мовою оригіналу.

*Окремо висловлюю подяку всім рідним, учителям та наставникам,
колегам та друзям за підтримку в роботі над хрестоматією.*

*Укладач, к. філол. н.
Ірина Левчин*

1. موحامماد آلی جمالمالزاده (1892-1997)

محمدمعلی جمالمالزاده

جمالمالزاده پس از فاصله گرفتن از داستان‌نویسی محقق و پژوهشگر شد ولی پیوندش را با داستان‌نویسی همیشه ادامه داد. مهمترین نقدهایی که بر بعضی از داستان‌های ایرانی نوشته شده به قلم جمالمالزاده است.

سید محمدمعلی جمالمالزاده نویسنده و مترجم ایرانی. او در ۲۳ دی‌ماه ۱۲۷۴ در اصفهان به دنیا آمد. جمالمالزاده را پدر داستان کوتاه زبان فارسی دانسته‌اند. او در یک خانواده مذهبی تولد یافت. پدرش سید جمال‌الدین واعظ اصفهانی بود که غالباً برای وعظ به شهرهای مختلف ایران سفر می‌کرد.

محمدمعلی در چهار سالگی نزد زن‌دایی‌اش (آمنه بیگم) که زنی باسواد بود، الفبای فارسی یاد گرفت و پس از آن به مکتب‌خانه رفت او در همان جلسه اول فلکه می‌شود و خیلی زود مکتب‌خانه را رها می‌کند. مادرش او را در (راستا بازار) بیدآباد نزد میرزا حسن صحاف می‌گذارد تا هم شاگردی کند و هم از او درس بیاموزد. جمالمالزاده دوره‌ی کودکی خود را در اصفهان گذراند اما پس از ده سالگی به همراه پدر به سفر می‌رفت. در همین سن و سال بود که پدرش در تهران اقامت گزید. پس از سه سال و در حالی که محمدمعلی دوازده سال داشت پدرش او را برای تحصیل به بیروت فرستاد. جمالمالزاده‌ی پسر در بیروت بود که اوضاع ایران دچار تغییر شد. محمدمعلی‌شاه مجلس را به توپ بست. پدر که قصد آن داشت که به عتبات برود در همدان به دست نیروهای دولتی افتاد و او را به بروجرود تحویل دادند و به دستور حاکم این شهر، امیر افخم با طناب دار اعدام شد. برخی معتقدند که او را مسموم کرده و کشته‌اند. محمدمعلی جمالمالزاده در بیروت با ابراهیم پورداوود، ایران‌شناس و پژوهشگر اوستا و همین‌طور مهدی ملک‌زاده، فرزند ملک‌المتکلمین هم‌دوره و هم‌کلاس بوده است. در سال ۱۹۱۰ جمالمالزاده آهنگ رفتن به اروپا کرد تا در آن‌جا تحصیل کند. او تا سال ۱۹۱۱ در لوزان سوئیس ماند اما در نهایت به شهر دیژون در فرانسه رفت و از آنجا دیپلم حقوق گرفت. عده‌ای از مخالفان استبداد قاجاری به رهبری سید حسن تقی‌زاده در برلن آلمان گرد هم آمدند. جمالمالزاده از سوئیس به آن‌ها پیوست. پس از آن جمالمالزاده به ایران آمد و در کرمانشاه روزنامه رستاخیز را انتشار داد. بار دیگر به آلمان بازگشت و در روزنامه کاوه به فعالیت پرداخت. جمالمالزاده در "کاوه" در موضوعاتی مانند سیاست، اقتصاد، ایران‌شناسی و فرهنگ و ادب مقالات متعددی نوشت.

نخستین کتابی که جمالمالزاده نوشت "گنج شایان" نام داشت که در سال ۱۹۱۸ انتشار یافت که در زمینه اقتصاد ایران بود و مجله کاوه از آن به عنوان بهترین اثرهایی که تا آن روز در زبان فارسی در حوزه‌ی اقتصاد نوشته شده است نام برد. جمالمالزاده هم‌چنان به نوشتن مقاله در روزنامه کاوه ادامه داد. در سال ۱۳۰۰ شمسی - ۱۹۲۱ میلادی - بود که جمالمالزاده داستان کوتاه "یکی بود، یکی نبود" را منتشر ساخت. در همین سال داستان طنز انتقادی‌ای با نام "فارسی شکر است" را در مجله کاوه به چاپ رسانید.

انتشار "یکی بود، یکی نبود" در ادبیات ایران واکنش‌های مثبت و منفی بسیاری را برانگیخت. جمالزاده ده سال دیگر در برلین اقامت گزید و مدتی هم سردبیر مجله علم و هنر بود که در برلین انتشار می‌یافت. در سال ۱۹۳۱ میلادی بود که جمالزاده به سوئیس بازگشت و برای همیشه در شهر ژنو ماندگار شد و در دانشگاه این شهر به تدریس زبان و ادبیات فارسی مشغول شد. جمالزاده در کل زندگی طولانی و پر نشیب و فراز خود تنها پنج بار به ایران سفر کرده است و همه‌ی این سفرها، سفری کوتاه بوده است که در مجموع می‌توان گفت که فقط سیزده سال از عمر طولانی خود را در ایران بوده است و عمده زندگی خود را در غرب سپری کرده است.

با این حال هر روز کتاب فارسی می‌خواند و مدام به دوستان ایرانی خود نامه می‌نوشت. جمالزاده هر چه تالیف و تحقیق از خود باقی گذاشت همه به زبان فارسی و درباره‌ی ایران بود و آنجا هم که در مورد ایران نبود به قصد گسترش فرهنگ ایرانی نوشته شد. خانه‌ی جمالزاده با قالی و قلمدان و ترمه و ... ایرانی آراسته شده بود که نشان علاقه‌ی وافر او به فرهنگ ایرانی است. جمالزاده در قلمرو ادبیات و تاریخ و تصوف مقالات متعددی نوشته است و بی‌شک از این میان، آن‌هایی که در مجله‌ی کاوه منتشر شده است جدی‌تر و علمی‌تر است.

تعداد مقاله‌های جمالزاده را بیش از سیصد مقاله دانسته‌اند؛ مقاله‌هایی در مورد ایران پیش از اسلام، اولین لشکرکشی اروپا به ایران، نوروز، بلشویسم در ایران، مزدک و ... جمالزاده به ثبت و ضبط اسناد و نامه‌های تاریخی نیز علاقه‌ی بسیار داشت و تعدادی از آن را در کتاب هزار بیشه به چاپ رسانده است. در قلمرو ادبیات بیش‌تر مقاله‌های جمالزاده به حوزه شعر تعلق دارد که بسیار مورد علاقه‌ی او بود که از این میان می‌توان به بانگ نای که در مورد داستان‌های مثنوی مولانا است و نوشتاری در مورد گلستان و همین‌طور حافظ اشاره کرد.

جمالزاده در ترجمه نیز دستی داشت. نخستین ترجمه‌ی او "قهوه‌خانه سورات" نوشته‌ی برناردن دوسن پیر فرانسوی بود که در برلین و در سال ۱۳۴۰ انتشار یافت. مدتی از ترجمه کناره گرفت تا بنگاه ترجمه و نشر کتاب پا گرفت. انتشار ترجمه‌های مهم ادبی جهان از مجموعه فعالیت‌های حوزه‌ی ترجمه بود که در آن به چاپ می‌رسید. از میان این ترجمه‌ها می‌توان به دو کتاب از شیلر به نام‌های دون کارلوس و ولهلم تل و هم‌چنین نمایش‌نامه خسیس از مولیر و دشمن ملت از ایبسن اشاره کرد.

از داستان‌های محمدعلی جمالزاده می‌توان به دارالمجانین، راه آب نامه، صحرای محشر، سر و ته یک کرباس، تلخ و شیرین، کهنه و نو و ... اشاره کرد. جمالزاده در عین آنکه با شیوه و تکنیک داستان‌نویسی در غرب آشنایی کامل داشت و آن را در نوشته‌های خود به کار می‌بست اما از روح ایرانی در نوشته‌هایش بهره می‌گرفت و آن گونه می‌نوشت که برای مخاطب فارسی‌زبان نیز آشنایی داشته باشد.

بدون تردید جمالزاده آغازگر داستان‌نویسی جدید ایران بود، ولی دیگر در زمینه‌ی داستان‌نویسی کارش را ادامه نداد و وارد حوزه‌های دیگری شد از جمله پژوهش‌های فرهنگی در زمینه‌ی تاریخ ایران، ادبیات ایران و مسایل گوناگونی که به نوعی با ایران در پیوند بود. نمونه‌ی این پژوهش‌ها را در نوشته‌ی درخشان او تحت عنوان گنج شایگان می‌بینیم که اثری است تحقیقی درباره‌ی مسایل اقتصادی ایران و از منابع مهم به شمار می‌رود. یا

تحقیقات او در زمینه‌ی خلیات ما ایرانیان که اتفاقاً به همین عنوان هم چاپ شد و در دوران گذشته ممنوع بود، چون جمال‌زاده در آن کتاب تمام زمینه‌های فرهنگی روایات ایرانیان را بررسی کرد.

بنابراین بخش مهمی از زندگی جمال‌زاده به عنوان ایران‌شناس طی شد. کتاب دیگرش فرهنگ لغات عامیانه است که بعد از کتاب مرحوم امیرقلی امینی یکی از بهترین کارهای پژوهشی در این چهارچوب است. در زمینه‌ی جنگ‌های ایران و روسیه هم کتابی نوشت و به عنوان پژوهشگر تاریخ، خیلی دقیق و مسلط کارش را انجام داد. محمدعلی جمال‌زاده در زمستان ۱۳۷۶ پس از آنکه به خانه‌ی سالمندان منتقل شد در سن ۱۰۲ سالگی در ژنو سوئیس درگذشت.

کتاب‌شناسی:

تاریخ و ادبیات گنج شایان (چاپ برلین، ۱۳۳۵ ه. ق.)؛ تاریخ روابط روس با ایران (چاپ برلین، چاپ تهران ۱۳۷۲)؛ پندنامه‌ی سعدی یا گلستان نیکبختی (۱۳۱۷)؛ قصه قصه‌ها (از روی قصص‌المعمای تنکابنی، ۱۳۲۱)؛ بانگ نای (داستان‌های مثنوی معنوی، ۱۳۳۷)؛ فرهنگ لغات عوامانه (۱۳۴۱)؛ طریقه‌ی نویسندگی و داستان‌سرایی (۱۳۴۵)؛ سرگذشت حاجی‌بابای اصفهانی (۱۳۴۸)؛ اندک‌آشنایی با حافظ (۱۳۶۶).

داستان‌ها:

یکی بود، یکی نبود (۱۳۰۰)؛ عمو حسینعلی (جلد اول شاهکار) (۱۳۲۰)؛ سر و ته یه کرباس ۱۳۲۳ (۱۹۴۴)؛ دارالمجانین ۱۳۲۱ (۱۹۴۲)؛ زمین، ارباب، دهقان؛ صندوقچه اسرار ۱۳۴۲ (۱۹۶۳)؛ تلخ و شیرین ۱۳۳۴ (۱۹۵۵)؛ شاهکار (دوجلدی) ۱۳۳۷؛ فارسی شکر است؛ راه‌آب‌نامه؛ قصه‌های کوتاه برای؛ بچه‌های ریش‌دار ۱۳۵۲ (۱۹۷۳)؛ قصه‌ی ما به سر رسید ۱۳۵۷ (۱۹۷۸)؛ قلتشن دیوان ۱۳۲۵ (۱۹۴۶)؛ صحرای محشر هزار پیشه ۱۳۲۶ (۱۹۴۷)؛ معصومه شیرازی ۱۳۳۳ (۱۹۵۴)؛ هفت کشور قصه‌های کوتاه قنبرعلی ۱۳۳۸ (۱۹۵۹)؛ کهنه و نو؛ یاد و یاد بود؛ قیصرو ایلچی کالیگولا اطورروم؛ غیر از خدا؛ هیچکس نبود ۱۳۴۰ (۱۹۶۱)؛ شورآباد ۱۳۴۱ (۱۹۶۲)؛ خاک و آدم آسمان و ریسمان ۱۳۴۳ (۱۹۶۴)؛ مرکب محو ۱۳۴۴ (۱۹۶۵).

سیاسی و اجتماعی:

آزادی و حیثیت انسانی (۱۳۳۸)؛ خاک و آدم (۱۳۴۰)؛ زمین، ارباب، دهقان (۱۳۴۱)؛ خلیات ما ایرانیان (۱۳۴۵)؛ تصویر زن در فرهنگ ایران (۱۳۵۷).

ترجمه:

قهوه خانه سورات یا جنگ هفتاد و دو ملت (برناردن دو سن پیر) (۱۳۴۰ ق)؛ ویلهلم تل (شیلر) (۱۳۳۴)؛ داستان بشر (هندریک وان لون) (۱۳۳۵)؛ دون کارلوس (مولیر)؛ خسیس (مولیر).
داستان‌های برگزیده: دشمن ملت (ایبسن)؛ داستان‌های هفت کشور؛ بلای ترکمن در ایران قاجاریه؛ قنبرعلی؛ جوانمرد شیراز؛ سیر و سیاحت در ترکستان و ایران؛ جنگ ترکمن؛ کشکول جمالیغ صندوقچه اسرار.

« فارسی شکر است »

هیچ جای دنیا تر و خشک را مثل ایران با هم نمی‌سوزانند. پس از پنج سال در به دری و خون جگری هنوز چشمم از بالای صفحه کشتی به خاک پاک ایران نیفتاده بود که آواز گیلکی کرجی بان‌های انزلی به گوشم رسید که «بالام جان، بالام جان» خوانان مثل مورچه‌هایی که دور ملخ مرده‌ای را بگیرند دور کشتی را گرفته و بالای جان مسافری شدند و ریش هر مسافری به چنگ چند پاروزن و کرجی بان و حمال افتاد. ولی میان مسافرین کار من دیگر از همه زارتر بود چون سایرین عموماً کاسب کارهای لباده دراز و کلاه کوتاه باکو و رشت بودند که به زور چماق و واحد یموت هم بند کیسه‌شان باز نمی‌شود و جان به عزرائیل می‌دهند و رنگ پولشان را کسی نمی‌بیند. ولی من بخت برگشته مادر مرده مجال نشده بود کلاه لگنی فرنگیم را که از همان فرنگستان سرم مانده بود عوض کنم و یاروها ما را پسر حاجی و لقمه چربی فرض کرده و «صاحب، صاحب» گویان دورمان کردند و هر تکه از اسباب‌هایمان مایه‌النزاع ده راس حمال و پانزده نفر کرجی بان بی‌انصاف شد و جیغ و داد و فریادی بلند و قشقره‌ای برپا گردید که آن سرش پیدا نبود. ما مات و متحیر و انگشت به دهن سرگردان مانده بودیم که به چه بامبولی یخه‌مان را از چنگ این ایلغاربان خلاص کنیم و به چه حقه و لمی از گیرشان بجهیم که صف شکافته شد و عنق منکسر و منحوس دو نفر از ماموران تذکره که انگاری خود انکر و منکر بودند با چند نفر فراش سرخ پوش و شیر و خورشید به کلاه با صورت‌هایی اخمو و عبوس و سبیل‌های چخماکی از بناگوش دررفته‌ای که مانند بیرق جوع و گرسنگی، نسیم دریا به حرکتشان آورده بود در مقابل ما مانند آینه دق حاضر گردیدند و همین که چشمشان به تذکره ما افتاد مثل این‌که خبر تیر خوردن شاه یا فرمان مطاع عزرائیل را به دستشان داده باشند یکه‌ای خورده و لب و لوچه‌ای جنبانده سر و گوشی تکان دادند و بعد نگاهشان را به ما دوخته و چندین بار قد و قامت ما را از بالا به پایین و از پایین به بالا مثل اینکه به قول بچه‌های تهران برایم قبایی دوخته باشند برانداز کرده بالاخره یکیشان گفت «چه طور! آیا شما ایرانی هستید؟»

گفتم «ماشاءالله عجب سوالی می‌فرمایید، پس می‌خواهید کجایی باشم؛ البته که ایرانی هستم، هفت جدم هم ایرانی بوده‌اند، در تمام محله سنگلج مثل گاو پیشانی سفید احدی پیدا نمی‌شود که پیر غلامتان را نشناسد!» ولی خیر، خان ارباب این حرف‌ها سرش نمی‌شد و معلوم بود که کار یک شاهی و صد دینار نیست و به آن فراش‌های چنانی حکم کرد که عجالتاً «خان صاحب» را نگاه دارند تا «تحقیقات لازمه به عمل آید» و یکی از آن فراش‌ها که نیم زرع چوب چپقش مانند دسته شمشیری از لای شال ریش ریشش بیرون آمده بود دست انداخت مچ ما را گرفت و گفت «جلو بیفت» و ما هم دیگر حساب کار خود را کرده و ماست‌ها را سخت کیسه انداختیم. اول خواستیم هارت و هورت و باد و بروتی به خرج دهیم ولی دیدیم هوا پست است و صلاح در معقول بودن.

خداوند هیچ کافری را گیر قوم فراش نیندازد! دیگر پیرت می‌داند که این پدر آمرزیده‌ها در یک آب خوردن چه بر سر ما آوردند. تنها چیزی که توانستیم از دستشان سالم بیرون بیاوریم یکی کلاه فرنگیمان بود و دیگری ایمانمان که معلوم شد به هیچ کدام احتیاجی نداشتند. والا جیب و بغل و سوراخی نماند که آن را در یک طرفه‌العین خالی نکرده باشند و همین که دیدند دیگر کما هو حق به تکالیف دیوانی خود عمل نموده‌اند ما را در همان پشت گمرک‌خانه ساحل انزلی تو یک هولدونی تاریکی انداختند که شب اول قبر پیشش روشن بود و یک فوج عنکبوت بر در و دیوارش پرده‌داری داشت و در را از پشت بستند و رفتند و ما را به خدا سپردند. من در بین راه تا وقتی که با کرجی از کشتی به ساحل می‌آمدیم از صحبت مردم و کرجی‌بانها جسته جسته دستگیرم شده بود که باز در تهران کلاه شاه و مجلس تو هم رفته و بگیر و ببند از نو شروع شده و حکم مخصوص از مرکز صادر شده که در تردد مسافریین توجه مخصوص نمایند و معلوم شد که تمام این گیر و بست‌ها از آن بابت است. مخصوصا که مامور فوق‌العاده‌ای هم که همان روز صبح برای این کار از رشت رسیده بود محض اظهار حسن خدمت و لیاقت و کاردانی دیگر تر و خشک را با هم می‌سوزاند و مثل سگ‌ها به جان مردم بی‌پناه افتاده و درضمن هم پا تو کفش حاکم بیچاره کرده و زمینه حکومت انزلی را برای خود حاضر می‌کرد و شرح خدمات وی دیگر از صبح آن روز یک دقیقه راحت به سیم تلگراف انزلی به تهران نگذاشته بود.

من در اول چنان خلقم تنگ بود که مدتی اصلا چشمم جایی را نمی‌دید ولی همین که رفته رفته به تاریکی این هولدونی عادت کردم معلوم شد مهمان‌های دیگری هم با ما هستند. اول چشمم به یک نفر از آن فرنگی‌مآب‌های کذایی افتاد که دیگر تا قیام قیامت در ایران نمونه و مجسمه لوسی و لغوی و بی‌سوادی خواهند ماند و یقینا صد سال دیگر هم رفتار و کردارشان تماشاخانه‌های ایران را (گوش شیطان کر) از خنده روده‌بر خواهد کرد. آقای فرنگی‌مآب ما با یخه‌ای به بلندی لوله سماوری که دود خط آهن‌های نفتی قفقاز تقریبا به همان رنگ لوله سماورش هم درآورده بود در بالای طاقچه‌ای نشسته و در تحت فشار این یخه که مثل کندی بود که به گردنش زده باشند در این تاریک و روشنی غرق خواندن کتاب رومانی بود. خواستم جلورفته یک «بن جور موسیوی» قالب زده و به یارو برسانم که ما هم اهل بخیه‌ایم ولی صدای سوتی که از گوشه‌ای از گوشه‌های محبس به گوشم رسید نگاهم را به آن طرف گرداند و در آن سه گوشه چیزی جلب نظرم را کرد که در وهله اول گمان کردم گربه براق سفیدی است که بر روی کیسه خاکه زغالی چنبره زده و خوابیده باشد ولی خیر معلوم شد شیخی است که به عادت مدرسه دو زانو را در بغل گرفته و چمباتمه زده و عبا را گوش تا گوش دور خود گرفته و گربه براق سفید هم عمامه شیفته و شوفته اوست که تحت‌الحنکش باز شده و درست شکل دم گربه‌ای را پیدا کرده بود و آن صدای سیت و سوت هم صوت صلوات ایشان بود.

پس معلوم شد مهمان سه نفر است. این عدد را به فال نیکو گرفتم و می‌خواستم سر صحبت را با رفقا باز کنم شاید از درد یکدیگر خبردار شده چاره‌ای پیدا کنیم که دفعتا در محبس چهارطاق باز شد و با سر و صدای زیادی جوانک کلاه نمدی بدبختی را پرت کردند توی محبس و باز در بسته شد. معلوم شد مأمور مخصوصی که از رشت آمده بود برای ترساندن چشم اهالی انزلی این طفلک معصوم را هم به جرم آن که چند سال پیش در

اوایل شلوغی مشروطه و استبداد پیش یک نفر قفقازی نوکر شده بود در حبس انداخته است. یاروی تازه وارد پس از آن که دید از آه و ناله و غوره چکاندن دردی شفا نمی‌یابد چشم‌ها را با دامن قبای چرکین پاک کرده و در ضمن هم چون فهمیده بود قراولی کسی پشت در نیست یک طوماری از آن فحش‌های آب نکشیده که مانند خریزه گرگاب و تنباکوی هکان مخصوص خاک ایران خودمان است، نذر جد و آباد (آباء) این و آن کرد و دو سه لگدی هم با پای برهنه به در و دیوار انداخت و وقتی که دید در محبس هرقدر هم پوسیده باشد باز از دل مأمور دولتی سخت‌تر است تف تسلیمی به زمین و نگاهی به صحن محبس انداخت و معلومش شد که تنها نیست. من که فرنگی بودم و کاری از من ساخته نبود، از فرنگی‌مآب هم چشمش آبی نمی‌خورد. این بود که پابرچین پابرچین به طرف آقا شیخ رفته و پس از آن که مدتی زول زول نگاه خود را به او دوخت با صدایی لرزان گفت: «جناب شیخ تو را به حضرت عباس آخر گناه من چیست؟ آدم والله خودش را بکشد از دست ظلم مردم آسوده شود!»

به شنیدن این کلمات مندیل جناب شیخ مانند لکه ابری آهسته به حرکت آمد و از لای آن یک جفت چشمی نمودار گردید که نگاه ضعیفی به کلاه نمدی انداخته و از منفذ صوتی که بایستی در زیر آن چشم‌ها باشد و درست دیده نمی‌شد با قرائت و طمأنینه تمام کلمات ذیل آهسته و شمرده مسموع سمع حضار گردید: «مؤمن! عنان نفس عاصی قاصر را به دست قهر و غضب مده که الکاظمین الغیظ و العافین عن الناس...»

کلاه نمدی از شنیدن این سخنان هاج و واج مانده و چون از فرمایشات جناب آقا شیخ تنها کلمه کاظمی دستگیرش شده بود گفت: «نه جناب اسم نوکرتان کاظم نیست رمضان است. مقصودم این بود که کاش اقلا می‌فهمیدیم برای چه ما را اینجا زنده به گور کرده‌اند.»

این دفعه هم باز با همان متانت و قرائت تام و تمام از آن ناحیه قدس این کلمات صادر شد: «جزاکم الله مؤمن! منظور شما مفهوم ذهن این داعی گردید. الصبر مفتاح الفرج. ارجو که عما قریب وجه حبس به وضوح پیوندد و البته الف البته بای نحو کان چه عاجلا و چه آجلا به مسمع ما خواهد رسید. علی‌العجاله در حین انتظار احسن شقوق و انفع امور اشتغال به ذکر خالق است که علی کل حال نعم الاشتغال است.»

رمضان مادر مرده که از فارسی شیرین جناب شیخ یک کلمه سرش نشد مثل آن بود که گمان کرده باشد که آقا شیخ با اجنه و از ما بهتران حرف می‌زند یا مشغول ذکر اوراد و عزایم است آثار هول و وحشت در وجناتش ظاهر شد و زیر لب بسم‌اللهی گفت و یواشکینبناى عقب کشیدن را گذاشت. ولی جناب شیخ که آرواره مبارکشان معلوم می‌شد گرم شده است بدون آن که شخص مخصوصی را طرف خطاب قرار دهند چشم‌ها را به یک گله دیوار دوخته و با همان قرائت معهود پی خیالات خود را گرفته و می‌فرمودند: «لعل که علت توقیف لمصلحة یا اصلا لا عن قصد به عمل آمده و لاجل ذلک رجای واثق هست که لولالبداء عما قریب انتهاء پذیرد و لعل هم که احقر را کان لم یکن پنداشته و بلارعاية‌المرتبه والمقام باسوء احوال معرض تهلکه و دمار تدریجی قرار دهند و بناء علی هذا بر ماست که بای نحو کان مع الواسطه او بلاواسطه‌الغیر کتبا و شفاها علنا او خفاء از مقامات عالیه استمداد نموده و بلاشک به مصداق مَن جَدَّ وَجَدَّ به حصول مسئول موفق و مقضی‌المرام مستخلص شده و برائت مابین الامائل ولاقران کالشمس فی وسط النهار مبرهن و مشهود خواهد گردید...»

رمضان طفلک یکباره دلش را باخته و از آن سر محبس خود را پس پس به این سر کشانده و مثل غشی‌ها نگاه‌های ترسناکی به آقا شیخ انداخته و زیرلبکی هی لعنت بر شیطان می‌کرد و یک چیز شبیه به آیه‌الکرسی هم به عقیده خود خوانده و دور سرش فوت می‌کرد و معلوم بود که خیالش برداشته و تاریکی هم ممد شده دارد زهره‌اش از هول و هراس آب می‌شود. خیلی دلم برایش سوخت. جناب شیخ هم که دیگر مثل اینکه مسهل به زبانش بسته باشند و با به قول خود آخوندها سلس‌القول گرفته باشد دست‌بردار نبود و دست‌های مبارک را که تا مرفق از آستین بیرون افتاده و از حیث پرمویی دور از جناب شما با پاچه‌گوسفند بی‌شبهت نبود از زانو برگرفته و عبا را عقب زده و با اشارات و حرکاتی غریب و عجیب بدون آن که نگاه تند و آتشین خود را از آن یک گله دیوار بی‌گناه بردارد گاهی با توپ و تشر هرچه تمام‌تر مأمور تذکره را غایبانه طرف خطاب و عتاب قرار داده و مثل اینکه بخواهد برایش سرپاکی بنویسد پشت سر هم القاب و عناوینی از قبیل «علقه مضغه»، «مجهول الهویه»، «فاسد العقیده»، «شارب الخمر»، «تارک الصلوة»، «ملعون الوالدین» و «ولدالزنا» و غیره و غیره (که هر کدامش برای مباح نمودن جان و مال و حرام نمودن زن به خانه هر مسلمانی کافی و از صدش یکی در یادم نمانده) نثار می‌کرد و زمانی با طمأنینه و وقار و دلسوختگی و تحسر به شرح «بی‌مبالاتی نسبت به اهل علم و خدام شریعت مطهره» و «توهین و تحقیری که به مرات و به کرات فی کل ساعة» بر آن‌ها وارد می‌آید و «نتایج سوء دنیوی و اخروی» آن پرداخته و رفته رفته چنان بیانات و فرمایشات موعظه‌آمیز ایشان درهم و برهم و غامض می‌شد که رمضان که سهل است جد رمضان هم محال بود بتواند یک کلمه آن را بفهمد و خود چاکرتان هم که آن همه قمپز عربی‌دانی می‌کرد و چندین سال از عمر عزیز زید و عمرو را به جان یکدیگر انداخته و به اسم تحصیل از صبح تا شام به اسامی مختلف مصدر ضرب و دعوی و افعال مذمومه دیگر گردیده و وجود صحیح و سالم را به قول بی‌اصل و اجوف این و آن و وعده و وعید اشخاص ناقص‌العقل متصل به این باب و آن باب دوانده و کسر شأن خود را فراهم آورده و حرف‌های خفیف شنیده و قسمتی از جوانی خود را به لیت و لعل و لا و نعم صرف جر و بحث و تحصیل معلوم و مجهول نموده بود، به هیچ نحو از معانی بیانات جناب شیخ چیزی دستگیرم نمی‌شد.

در تمام این مدت آقای فرنگی‌مآب در بالای همان طاوچه نشسته و با اخم و تخم تمام توی نخ خواندن رومان شیرین خود بود و ابداعتنایی به اطرافی‌های خویش نداشت و فقط گاهی لب و لوجه‌ای تکانه و تُک یکی از دو سبیلش را که چون دو عقرب جراره بر کنار لانه دهان قرار گرفته بود به زیر دندان گرفته و مشغول جویدن می‌شد و گاهی هم ساعتش را درآورده نگاهی می‌کرد و مثل این بود که می‌خواهد ببیند ساعت شیر و قهوه رسیده است یا نه.

رمضان فلک زده که دلش پر و محتاج به درد دل و از شیخ خیری ندیده بود چاره را منحصر به فرد دیده و دل به دریا زده مثل طفلگرسنه‌ای که برای طلب نان به نامادری نزدیک شود به طرف فرنگی‌مآب رفته و با صدایی نرم و لرزان سلامی کرده و گفت: «آقا شما را به خدا ببخشید! ما یخه چرکین‌ها چیزی سرمان نمی‌شود، آقا شیخ هم که معلوم است جنی و غشی است و اصلاً زبان ما هم سرش نمی‌شود عرب است. شما را به خدا آیا می‌توانید به من بفرمایید برای چه ما را تو این زندان مرگ انداخته‌اند؟»

به شنیدن این کلمات آقای فرنگی‌مآب از طاقچه پایین پریده و کتاب را دولا کرده و در جیب گشاد پالتو چپانده و با لب خندان به طرف رمضان رفته و «برادر، برادر» گویان دست دراز کرد که به رمضان دست بدهد. رمضان ملتفت مسئله نشد و خود را کمی عقب کشید و جناب خان هم مجبور شدند دست خود را بی‌خود به سبیل خود ببرند و محض خالی نبودن عریضه دست دیگر را هم به میدان آورده و سپس هر دو را روی سینه گذاشته و دو انگشت ابهام را در سوراخ آستین جلیقه جا داده و با هشت رأس انگشت دیگر روی پیش‌سینه آهاردار بنای تنبک زدن را گذاشته و با لهجه‌ای نمکین گفت: «ای دوست و هموطن عزیز! چرا ما را اینجا گذاشته‌اند؟ من هم ساعت‌های طولانی هر چه کله خود را حفر می‌کنم آبسولومان چیزی نمی‌یابم نه چیز پوزیتیف نه چیز نگاتیف. آبسولومان آیا خیلی کومیک نیست که من جوان دیپلمه از بهترین فامیل را برای یک... یک کریمینل بگیرند و با من رفتار بکنند مثل با آخرین آمده؟ ولی از دسپوتیسم هزار ساله و بی‌قانونی و آربیتزر که میوه‌جات آن است هیچ تعجب آورنده نیست. یک مملکت که خود را افتخار می‌کند که خودش را کنستیتوسیونل اسم بدهد باید تریبونال‌های قانونی داشته باشد که هیچ کس رعیت به ظلم نشود. برادر من در بدبختی! آیا شما اینجور پیدا نمی‌کنید؟»

رمضان بیچاره از کجا ادراک این خیالات عالی برایش ممکن بود و کلمات فرنگی به جای خود دیگر از کجا مثلاً می‌توانست بفهمد که «حفر کردن کله» ترجمه تحت‌اللفظی اصطلاحی است فرانسوی و به معنی فکر و خیال کردن است و به جای آن در فارسی می‌گویند «هرچه خودم را می‌کشم...» یا «هرچه سرم را به دیوار می‌زنم...» و یا آن که «رعیت به ظلم» ترجمه اصطلاح دیگر فرانسوی است و مقصود از آن طرف ظلم واقع شدن است. رمضان از شنیدن کلمه رعیت و ظلم پیش عقل نافص خود خیال کرد که فرنگی‌مآب او را رعیت و مورد ظلم و اجحاف ارباب ملک تصور نموده و گفت: «نه آقا، خانه زاد شما رعیت نیست. همین بیست قدمی گمرک خانه شاگرد قهوه‌چی هستم!»

جناب موسیو شانهای بالا انداخته و با هشت انگشت به روی سینه قایم ضربش را گرفته و سوت زنان بنای قدم زدن را گذاشته و بدون آن که اعتنایی به رمضان بکند دنباله خیالات خود را گرفته و می‌گفت: «رولوسیون بدون اولوسیون یک چیزی است که خیال آن هم نمی‌تواند در کله داخل شود! ما جوان‌ها باید برای خود یک تکلیفی بکنیم در آنچه نگاه می‌کند راهنمایی به ملت. برای آنچه مرا نگاه می‌کند در روی این سوژه یک آرتیکل درازی نوشته‌ام و با روشنی کور کننده‌ای ثابت نموده‌ام که هیچ کس جرأت نمی‌کند روی دیگران حساب کند و هر کس به اندازه... به اندازه پوسیبیلیته‌اش باید خدمت بکند وطن را که هر کس بکند تکلیفش را! این است راه ترقی! والا دکادانس ما را تهدید می‌کند. ولی بدبختانه حرف‌های ما به مردم اثر نمی‌کند. لامارتین در این خصوص خوب می‌گوید...» و آقای فیلسوف بنا کرد به خواندن یک مبلغی شعر فرانسه که از قضا من هم سابق یکبار شنیده و می‌دانستم مال شاعر فرانسوی ویکتور هوگو است و دخلی به لامارتین ندارد.

رمضان از شنیدن این حرف‌های بی‌سر و ته و غریب و عجیب دیگر به کلی خود را باخته و دوان دوان خود را به پشت در محبس رسانده و بنای ناله و فریاد و گریه را گذاشت و به زودی جمعی در پشت در آمده و

صدای نتراشیده و نخراشیده‌ای که صدای شیخ حسن شمر پیش آن لحن نکیسا بود از همان پشت در بلند شد و گفت: «مادر فلان! چه درد است حیغ و ویغ راه انداخته‌ای. مگر...ات را می‌کشند این چه علم شنگه‌ای است! اگر دست از این جهود بازی و کولی‌گری برنداری وامی‌دارم بیایند پوزه بندت بزنند...!» رمضان با صدایی زار و نزار بنای التماس و تضرع را گذاشته و می‌گفت: «آخر ای مسلمانان گناه من چیست؟ اگر دزدم بدهید دستم را ببرند، اگر مقصرم چوبم بزنند، ناخنم را بگیرند، گوشم را به دروازه بکوبند، چشمم را درآورند، نعلم بکنند. چوب لای انگشتهایم بگذارند، شمع آجینم بکنند ولی آخر برای رضای خدا و پیغمبر مرا از این هولدونی و از گیر این دیوانه‌ها و جنی‌ها خلاص کنید! به پیر، به پیغمبر عقل دارد از سرم می‌پرد. مرا با سه نفر شریک گور کرده‌اید که یکیشان اصلا سرش را بخورد فرنگی است و آدم اگر به صورتش نگاه کند باید کفاره بدهد و مثل جغد بغ کرده آن کنار ایستاده با چشم‌هایش می‌خواهد آدم را بخورد. دو تا دیگرشان هم که یک کلمه زبان آدم سرشان نمی‌شود و هر دو جنی‌اند و نمی‌دانم اگر به سرشان بزند و بگیرند من مادر مرده را خفه کنند کی جواب خدا را خواهد داد...؟»

بدبخت رمضان دیگر نتوانست حرف بزند و بغض بیخ گلویش را گرفته و بنا کرد به هق هق گریه کردن و باز همان صدای نفیر کذایی از پشت در بلند شد و یک طومار از آن فحش‌های دو آتشه به دل پردرد رمضان بست. دلم برای رمضان خیلی سوخت. جلو رفتم، دست بر شانه‌اش گذاشته گفتم: «پسر جان، من فرنگی کجا بودم. گور پدر هرچه فرنگی هم کرده! من ایرانی و برادر دینی توام. چرا زهرهات را باختی؟ مگر چه شد؟ تو برای خودت جوانی هستی. چرا این طور دست و پایت را گم کرده‌ای...؟»

رمضان همین که دید خیر راستی راستی فارسی سرم می‌شود و فارسی راستاحسینی باش حرف می‌زنم دست مرا گرفت و حالا نبوس و کی ببوس و چنان ذوقش گرفت که انگار دنیا را بش داده‌اند و مدام می‌گفت: «هی قربان آن دهننت بروم! والله تو ملائکه‌ای! خدا خودش تو را فرستاده که جان مرا بخری!» گفتم: «پسر جان آرام باش. من ملائکه که نیستم هیچ، به آدم بودن خودم هم شک دارم. مرد باید دل داشته باشد. گریه برای چه؟ اگر هم قطارهایت بدانند که دستت خواهند انداخت و دیگر خر بیار و خجالت بار کن...» گفتم: «ای درد و بلات به جان این دیوانه‌ها بیفتد! به خدا هیچ نمانده بود زهره‌ام بترکد. دیدی چه طور این دیوانه‌ها یک کلمه حرف سرشان نمی‌شود و همه‌اش زبان جنی حرف می‌زنند؟»

گفتم: «داداش جان اینها نه جنی‌اند نه دیوانه، بلکه ایرانی و برادر وطنی و دینی ما هستند!» رمضان از شنیدن این حرف مثلی اینکه خیال کرده باشد من هم یک چیزیم می‌شود نگاهی به من انداخت و قاه قاه بنای خنده را گذاشته و گفت «تو را به حضرت عباس آقا دیگر شما مرا دست نیندازید. اگر اینها ایرانی بودند چرا از این زبان‌ها حرف می‌زنند که یک کلمه‌اش شبیه به زبان آدم نیست؟» گفتم «رمضان این هم که اینها حرف می‌زنند زبان فارسی است منتهی...» ولی معلوم بود که رمضان باور نمی‌کرد و بینی و بین‌الله حق هم داشت و هزار سال دیگر هم نمی‌توانست باور کند و من هم دیدم زحمتم هدر است و خواستم از در دیگری صحبت کنم که یک دفعه

در محبس چهارطاق باز شد و آردلی وارد و گفت «یالله! مشتلق مرا بدهید و بروید به امان خدا. همه‌تان آزادید...»

رمضان به شنیدن این خبر عوض شادی خودش را چسباند به من و دامن مرا گرفته و می‌گفت «والله من می‌دانم اینها هر وقت می‌خواهند یک بندی را به دست میرغضب بدهند این جور می‌گویند، خدایا خودت به فریاد ما برس!» ولی خیر معلوم شد ترس و لرز رمضان بی‌سبب است. مأمور تذکره صبحی عوض شده و به جای آن یک مأمور تازه دیگری رسیده که خیلی جا سنگین و پرافاده است و کباده حکومت رشت را می‌کشد و پس از رسیدن به انزلی برای اینکه هر چه مأمور صبح رسیده بود مأمور عصر چله کرده باشد اول کارش رهایی ما بوده. خدا را شکر کردیم می‌خواستیم از در محبس بیرون بیاییم که دیدیم یک جوانی را که از لهجه و ریخت و تک و پوزش معلوم می‌شد از اهل خوی و سلماس است همان فرارش‌های صبحی دارند می‌آورند به طرف محبس و جوانک هم با یک زبان فارسی مخصوصی که بعدها فهمیدم سوغات اسلامبول است با تشدد هر چه تمام‌تر از «موقعیت خود تعرض» می‌نمود و از مردم «استرحام» می‌کرد و «رجا داشت» که گوش به حرفش بدهند. رمضان نگاهی به او انداخته و با تعجب تمام گفت «بسم الله الرحمن الرحيم این هم باز یکی. خدایا امروز دیگر هر چه خل و دیوانه داری این‌جا می‌فرستی! به داده شکر و به نداده‌ات شکر!»

خواستم بش بگویم که این هم ایرانی و زبانش فارسی است ولی ترسیدم خیال کند دستش انداخته‌ام و دلش بشکند و به روی بزرگواری خودمان نیاوردیم و رفتیم در پی تدارک یک درشکه برای رفتن به رشت و چند دقیقه بعد که با جناب شیخ و خان فرنگی‌مآب دانگی درشکه‌ای گرفته و در شرف حرکت بودیم دیدیم رمضان دوان دوان آمد یک دستمال آجیل به دست من داد و یواشکی در گوشم گفت «ببخشید زبان درازی می‌کنم ولی والله به نظرم دیوانگی اینها به شما هم اثر کرده والا چه طور می‌شود جرات می‌کنید با اینها همسفر شوید!» گفتم «رمضان ما مثل تو ترسو نیستیم!» گفت «دست خدا به همراهتان، هر وقتی که از بی‌همزبانی دلتان سر رفت از این آجیل بخورید و یادی از نوکرتان نکنید». شلاق درشکه‌چی بلند شد و راه افتادیم و جای دوستان خالی خیلی هم خوش گذشت و مخصوصاً وقتی که در بین راه دیدیم که یک مأمور تذکره تازه‌ای با چاپاری به طرف انزلی می‌رود کیفی کرده و آنقدر خندیدیم که نزدیک بود روده‌بر بشویم.

(از مجموعه داستان «یکی بود یکی نبود»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه سید محمدعلی جمال‌زاده توضیح بدهید.
2. آثار مشهور محمدعلی جمال‌زاده را نام ببرید.
3. داستان کوتاه با کدام اثر محمدعلی جمال‌زاده متولد شد؟
4. داستان «فارسی شکر است» چه محتوایی دارد؟
5. در مورد مضمون و محتوای آثار محمدعلی جمال‌زاده توضیح بدهید.
6. ویژگی‌های عمده‌ی آثار محمدعلی جمال‌زاده را نام ببرید.

2. Садек Гедаят (1903–1951)

صادق هدایت

صادق هدایت در سال 1281 شمسی در تهران، در خانواده اعتضاد الملک هدایت، به دنیا آمد. دوره دبیرستان را در 1303 به پایان برد و یک سال بعد به قصد ادامه تحصیل به بلژیک رفت اما ذوق ادبی او را از ادامه تحصیل در رشته مهندسی بازداشت. سال بعد به فرانسه رفت و تا 1308 در آنجا ماند. در همین سالهای جوانی به قصد خودکشی خود را به رود "سن" انداخت اما ماهیگیری نجاتش داد و هدایت بعداً شرح این واقعه را در داستان "زنده به گور" نوشت و آن را "یادداشت های یک دیوانه" نام نهاد.

سال بعد از این رویداد به تهران بازگشت و به تالیف و تصنیف آثارش، که در فرانسه آغاز کرده بود، ادامه داد. در ضمن نویسندگی، اگر چه علاقه ای به شغل دولتی نداشت، به استخدام دولت در آمد. نخست در بانک ملی و بعد در اداره اقتصاد و مدتی بعد در اداره موسیقی کشور مشغول به کار شد. او در این سالها سفری هم به هند کرد و زبان "فارسی میانه" را آموخت. در 1318 به عضویت هیات تحریریه مجله موسیقی درآمد و سرانجام در سال 1320 با سمت مترجمی در هنرکده هنرهای زیبا مشغول شد و تا سال 1329 که به فرانسه رفت و دیگر باز نگشت، در این شغل باقی ماند.

در فروردین 1330 در پاریس، شیر گاز اتاقش را باز کرد و به حیات خود خاتمه داد: فرجامی تلخ که زمینه ساز بحثهای مخالف و موافق درباره او بود و هست.

ویژگی های آثار:

هنگامی که هدایت در سال 1308 از اروپا به ایران بازگشت در تهران دوستان فراوانی داشت اما با سه تن از آنان یعنی بزرگ علوی و مسعود فرزاد و مجتبی مینوی بیش از دیگران نشست و برخاست می کرد. این چهار تن "پاتوقی" داشتند و در دیدارهایشان در باب فرهنگ و اجتماع، به ویژه ادبیات فارسی، دیدگاه های تازه ای را مطرح می کردند و نام گروه خود را "ربعه" نهادند. گرچه فضیلت تقدم نگارش داستان کوتاه فارسی، به سبک جدید، از آن جمالزاده است اما تبلور هنری داستان نویسی معاصر ایران را در آثار صادق هدایت باید دید. داستانهای هدایت، حتی داستانهایی که در زمینه رئالیسم اجتماعی نوشته شده اند، از مرز انتقاد سطحی، که معمول زمانه بود، فراتر می روند و به لایه هایی می رسند که به جای سخنوری و توصیف، به تجسم و تصویرسازی ناب ارتقاء می یابند.

مطالعات هدایت در زمینه های فرهنگ ایران باستان و اندیشه های آریایی و تفکر بودایی و مکتبهای جدید ادبی و روانشناسی غرب از یک سو و گرایش عمیق او به مکتب ادبی سورئالیسم از سوی دیگر، در شخصیتش چنان تأثیری نهاده بود که او را به یک نویسنده تأثیرگذار تبدیل کرد.

هدایت در بخشی از داستان هایش از دیدگاه راوی آشفته ذهن و حساسی، رنج ها و نومیادی های روشنفکران عصر خود را به شیوه ای سمبلیک و هنرمندانه توصیف می کند.

تصویر "بوف کور" بهترین اثر حدیث نفس گونه ی او، ستایش نویسندگان بزرگ جهان را برانگیخت و به شکل های گوناگون مورد تقلید داستان نویسان ایرانی قرار گرفت اما همتایی نیافت.

هدایت در دسته ای دیگر از داستان هایش از دیدگاهی انتقادی زندگی مردم کوچه و بازار را شرح می دهد و آشنایی عمیق خود با لایه های پنهان زندگی و تیپ های متنوع ایرانی را به نمایش می گذارد.

آثار صادق هدایت را به طور کلی می توان در پنج موضوع طبقه بندی کرد: داستان، ترجمه، تحقیق، نمایشنامه و سفرنامه.

داستان ها:

زنده به گور (1309): نخستین مجموعه داستان اوست؛ این کتاب را در پاریس نوشت و در تهران چاپ کرد.

بوف کور: این کتاب را حدود 1309 در تهران به خط خویش به صورت پلی کپی در 150 نسخه تکثیر کرد و فقط به دوستانش هدیه داد، اما چاپ اول آن در هند انجام گرفت. بوف کور مهمترین اثر هنری صادق هدایت شناخته شده و ابعاد جهانی یافته است.

آثار دیگر داستانی وی عبارتند از: سه قطره خون (1311)، علویه خانم (1312)، سایه روشن (1312)، سگ ولگرد (1322)، ولنگاری (1323) و حاجی آقا (1324).

ترجمه:

صادق هدایت به دو زبان فرانسوی و فارسی میانه تسلط داشت؛ فارسی میانه را در هند آموخته بود و آثاری را از آن دو زبان به فارسی ترجمه کرده است:

یادگار جاماسب، کارنامه اردشیر بابکان، گزارش گمان شکن، گجسته آبالش، شهرستانهای ایران و زند و هومَن یسن را از فارسی میانه ترجمه کرده است.

"مسخ" اثر فرانتس کافکا و "دیوار" اثر ژان پل سارتر را نیز از زبان فرانسه به فارسی برگردانده است.

تحقیق:

"فواید گیاهخواری"، "ترانه های خیام"، "نیرنگستان"، "انسان و حیوان" و "فولکور یا فرهنگ توده" از نوشته های تحقیقی هدایت اند.

نمایشنامه:

"مازیار" (با مجتبی مینوی)، "پروین دخترساسان" و "افسانه آفرینش".

سفرنامه:

سفرنامه مهم هدایت عنوانش "اصفهان نصف جهان" است که در چاپهای بعدی با نمایشنامه "پروین دخترساسان" یک جا به چاپ رسیده است.

گفته می شود که صادق هدایت نوشته های دیگری نیز داشته که پیش از اقدام به خودکشی در یک حالت بحرانی تمام آنها را سوزانده است. یکی از این کتابها، کتابی بوده است به نام "روی جاده نمناک" که گفته اند بعضی از دوستانش آن را جزو دست نوشته های هدایت دیده بودند.

همچنین کتابی به نام "توپ مروارید" جزو آثار چاپ شده اوست که فقط یک بار در نسخه هایی محدود و با تغییر نام نویسنده به "هادی هدایت" در تهران چاپ شده است.

« سه قطره خون »

دیروز بود که اطاقم را جدا کردند، آیا همان طوری که ناظم وعده داد من حالا به کلی معالجه شده‌ام و هفته دیگر آزاد خواهم شد؟ آیا ناخوش بوده‌ام؟ یک سال است، در تمام این مدت هرچه التماس می‌کردم کاغذ و قلم می‌خواستم به من نمی‌دادند. همیشه پیش خودم گمان می‌کردم هر ساعتی که قلم و کاغذ به دستم بیفتد چقدر چیزها که خواهم نوشت... ولی دی‌روز بدون این که خواسته باشم کاغذ و قلم را برایم آوردند. چیزی که آن قدر آرزو می‌کردم، چیزی که آن قدر انتظارش را داشتم...! اما چه فایده - از دیروز تا حالا هرچه فکر می‌کنم چیزی ندارم که بنویسم. مثل اینست که کسی دست مرا می‌گیرد یا بازویم بی‌حس می‌شود. حالا که دقت می‌کنم مابین خط‌های درهم و برهمی که روی کاغذ کشیده‌ام تنها چیزی که خوانده می‌شود اینست: «سه قطره خون».

آسمان لاجوردی، باغچه سبز و گل‌های روی تپه باز شده، نسیم آرامی بوی گل‌ها را تا این جا می‌آورد. ولی چه فایده؟ من دیگر از چیزی نمی‌توانم کیف بکنم، همه این‌ها برای شاعرها و بچه‌ها و کسانی که تا آخر عمرشان بچه می‌مانند خوبست - یک سال است که این جا هستم، شب‌ها تا صبح از صدای گربه بیدارم، این ناله‌های ترسناک، این حنجره خراشیده که جانم را به لب رسانیده، صبح هم هنوز چشم‌مان باز نشده که انژکسیون بی‌کردار...! چه روزهای دراز و ساعت‌های ترسناکی که این جا گذرانیده‌ام، با پیراهن و شلوار زرد روزهای تابستان در زیرزمین دور هم جمع می‌شویم و در زمستان کنار باغچه جلو آفتاب می‌نشینیم، یک سال است که میان این مردمان عجیب و غریب زندگی می‌کنم. هیچ وجه اشتراکی بین ما نیست، من از زمین تا آسمان با آن‌ها فرق دارم - ولی ناله‌ها، سکوت‌ها، فحش‌ها، گریه‌ها و خنده‌های این آدم‌ها همیشه خواب مرا پراز کابوس خواهد کرد.

هنوز یک ساعت دیگر مانده تا شام‌مان را بخوریم، از همان خوراک‌های چایی: آش ماست، شیر برنج، چلو، نان و پنیر، آن هم بقدر بخور و نمیر، - حسن همه آرزویش اینست یک دیگ اشکنه را با چهار تا نان سنگک بخورد، وقت مرخصی او که برسد عوض کاغذ و قلم باید برایش دیگ اشکنه بیاورند. او هم یکی از آدم‌های خوش‌بخت این جاست، با آن قد کوتاه، خنده احمقانه، گردن کلفت، سر طاس و دست‌های کمخته بسته برای ناوه کشی آفریده شده، همه ذرات تنش گواهی می‌دهند و آن نگاه احمقانه او هم جار می‌زند که برای ناوه کشی آفریده شده. اگر محمدعلی آن جا سر ناهار و شام نمی‌ایستاد حسن همه ماها را به خدا رسانیده بود، ولی خود محمد علی هم مثل مردمان این دنیا است، چون این جا را هرچه می‌خواهند بگویند ولی یک دنیای دیگرست و رای دنیای مردمان معمولی. یک دکتر داریم که قدرتی خدا چیزی سرش نمی‌شود، من اگر به جای او بودم یک شب توی شام همه زهر می‌ریختم می‌دادم بخورند، آن وقت صبح توی باغ می‌ایستادم دستم را به کمر می‌زدم، مرده‌ها را که می‌بردند تماشا می‌کردم - اول که مرا این جا آوردند همین وسواس را داشتم که مبادا به من زهر بخوراند، دست به شام و ناهار نمی‌زدم تا این که محمد علی از آن می‌چشید آن وقت می‌خوردم، شب‌ها هراسان از خواب می‌پریدم،

به خیالم که آمده‌اند مرا بکشند. همه این‌ها چقدر دور و محو شده...! همیشه همان آدم‌ها، همان خوراک‌ها، همان اطلاق آبی که تا کمرکش آن کبود است.

دو ماه پیش بود یک دیوانه را در آن زندان پائین حیاط انداخته بودند، با تیله شکسته شکم خودش را پاره کرد، روده‌هایش را بیرون کشیده بود با آن‌ها بازی می‌کرد. می‌گفتند او قصاب بوده، به شکم پاره کردن عادت داشته. اما آن یکی دیگر که با ناخن چشم خودش را ترکانیده بود، دست‌هایش را از پشت بسته بودند. فریاد می‌کشید و خون به چشمش خشک شده بود. من می‌دانم همه این‌ها زیر سر ناظم است:

«مردمان این‌جا همه هم این‌طور نیستند. خیلی از آن‌ها اگر معالجه بشوند و مرخص بشوند، بدبخت خواهند شد. مثلاً این صغرا سلطان که در زنانه است، دو سه بار می‌خواست بگریزد، او را گرفتند. پیرزن است اما صورتش را گچ دیوار می‌مالد و گل شمعدانی هم سرخابش است. خودش را دختر چهارده ساله می‌داند، اگر معالجه بشود و در آینه نگاه بکند سکت خواهد کرد، بدتر از همه تقی خودمان است که می‌خواست دنیا را زیر و رو بکند و با آن‌که عقیده‌اش اینست که زن باعث بدبختی مردم شده و برای اصلاح دنیا هر چه زن است باید کشت، عاشق همین صغرا سلطان شده بود.

همه این‌ها زیر سر ناظم خودمان است. او دست تمام دیوانه‌ها را از پشت بسته، همیشه با آن دماغ بزرگ و چشم‌های کوچک به شکل وافوری‌ها ته باغ زیر درخت کاج قدم می‌زند. گاهی خم می‌شود پائین درخت را نگاه می‌کند، هر که او را ببیند می‌گوید چه آدم بی‌آزار بیچاره‌ای که گیر یک دسته دیوانه افتاده. اما من او را می‌شناسم. من می‌دانم آن‌جا زیر درخت سه قطره خون روی زمین چکیده. یک قفس جلو پنجره‌اش آویزان است، قفس خالی است، چون گربه قناریش را گرفت، ولی او قفس را گذاشته تا گربه‌ها به هوای قفس بیایند و آن‌ها را بکشد.

دیروز بود دنبال یک گربه گل باقالی کرد: همین که حیوان از درخت کاج جلو پنجره‌اش بالا رفت، به قراول دم در گفت حیوان را با تیر بزند. این سه قطره خون مال گربه است، ولی از خودش که بپرسند می‌گوید مال مرغ حق است.

از همه این‌ها غریب‌تر رفیق و همسایه‌ام عباس است، دو هفته نیست که او را آورده‌اند، با من خیلی گرم گرفته، خودش را پیغمبر و شاعر می‌داند. می‌گوید که هر کاری، به خصوص پیغمبری، بسته به بخت و طالع است. هر کسی پیشانی‌ش بلند باشد، اگر چیزی هم بارش نباشد، کارش می‌گیرد و اگر علامه دهر باشد و پیشانی نداشته باشد به روز او می‌افتد. عباس خودش را تارزن ماهر هم می‌داند. روی یک تخته سیم کشیده به خیال خودش تار درست کرده و یک شعر هم گفته که روزی هشت بار برایم می‌خواند. گویا برای همین شعر او را به این‌جا آورده‌اند، شعر یا تصنیف غریبی گفته:

«دریغا که بار دگر شام شد،

سراپای گیتی سیه فام شد،

همه خلق را گاه آرام شد،

مگر من، که رنج و غم شد فزون.

جهان را نباشد خوشی در مزاج،
بجز مرگ نبود غم را علاج،
ولیکن در آن گوشه در پای کاج،
چکیده‌ست بر خاک سه قطره خون»

دیروز بود در باغ قدم می‌زدیم. عباس همین شعر را می‌خواند، یک زن و یک مرد و یک دختر جوان به دیدن او آمدند. تا حالا پنج مرتبه است که می‌آیند. من آن‌ها را دیده بودم و می‌شناختم، دختر جوان یک دسته گل آورده بود. آن دختر به من می‌خندید، پیدا بود که مرا دوست دارد، اصلاً به هوای من آمده بود، صورت آبله‌روی عباس که قشنگ نیست، اما آن زن که با دکتر حرف می‌زد من دیدم عباس دختر جوان را کنار کشید و ماچ کرد.

تا کنون نه کسی به دیدن من آمده و نه برایم گل آورده‌اند، یک سال است. آخرین بار سیاوش بود که به دیدنم آمد، سیاوش بهترین رفیق من بود. ما با هم همسایه بودیم، هر روز با هم به دارالفنون می‌رفتیم و با هم بر می‌گشتیم و درس‌هایمان را با هم مذاکره می‌کردیم و در موقع تفریح من به سیاوش تار مشق می‌دادم. رخساره دختر عموی سیاوش هم که نامزد من بود اغلب در مجلس ما می‌آمد. سیاوش خیال داشت خواهر رخساره را بگیرد. اتفاقاً یک ماه پیش از عقدکنانش زد و سیاوش ناخوش شد. من دو سه بار به احوال‌پرسی‌ش رفتم ولی گفتند که حکیم قدغن کرده که با او حرف بزنند. هر چه اصرار کردم همین جواب را دادند. من هم پایی نشدم. خوب یادم است، نزدیک امتحان بود، یک روز غروب که به خانه برگشتم، کتاب‌هایم را با چند تا جزوه مدرسه روی میز ریختم همین که آمدم لباسم را عوض بکنم صدای خالی شدن تیر آمد. صدای آن بقدری نزدیک بود که مرا متوحش کرد، چون خانه ما پشت خندق بود و شنیده بودم که در نزدیکی ما دزد زده است. ششلول را از توی کشو میز برداشتم و آمدم در حیاط، گوش بزنم ایستادم، بعد از پلکان روی بام رفتم ولی چیزی به نظرم نرسید. وقتی که برمی‌گشتم از آن بالا در خانه سیاوش نگاه کردم، دیدم سیاوش با پیراهن و زیر شلواری میان حیاط ایستاده. من با تعجب گفتم: «سیاوش تو هستی؟»

او مرا شناخت و گفت:

«بیا تو کسی خانه‌مان نیست.»

«صدای تیر را شنیدی؟»

«انگشت به لبش گذاشت و با سرش اشاره کرد که بیا، و من با شتاب پایین رفتم و در خانه‌شان را زدم. خودش آمد در را روی من باز کرد. همین‌طور که سرش پائین بود و به زمین خیره نگاه می‌کرد پرسید: «تو چرا به دیدن من نیامدی؟»

«من دو سه بار به احوال پرسیت آمدم ولی گفتند که دکتر اجازه نمی‌دهد.»

«گمان می‌کنند که من ناخوشم، ولی اشتباه می‌کنند.»

دوباره پرسیدم:

«این صدای تیر را شنیدی؟»

«بدون این که جواب بدهد، دست مرا گرفت و برد پای درخت کاج و چیزی را نشان داد. من از نزدیک نگاه کردم، سه چکه خون تازه روی زمین چکیده بود.

بعد مرا برد در اطاق خودش، همه درها را بست، روی صندلی نشستم، چراغ را روشن کرد و آمد روی صندلی مقابل من کنار میز نشست. اطاق او ساده، آبی رنگ و کمرکش دیوار کبود بود. کنار اطاق یک تار گذاشته بود. چند جلد کتاب و جزوه مدرسه هم روی میز ریخته بود. بعد سیاوش دست کرد از کشو میز یک ششلول درآورد بمن نشان داد. از آن ششلول‌های قدیمی دسته صدفی بود، آن را در جیب شلوارش گذاشت و گفت: «من یک گربه ماده داشتم، اسمش نازی بود. شاید آن را دیده بودی، از این گربه‌های معمولی گل باقالی بود. با دو تا چشم درشت مثل چشم‌های سرمه کشیده. روی پشتش نقش و نگارهای مرتب بود مثل این که روی کاغذ آب خشک کن فولادی جوهر ریخته باشند و بعد آن را از میان تا کرده باشند. روزها که از مدرسه برمی‌گشتم نازی جلو می‌دوید، میو میو می‌کرد، خودش را به من می‌مالید، وقتی که می‌نشستم از سر و کولم بالا می‌رفت، پوزه‌اش را به صورتم می‌زد، با زبان زبرش پیشانیم را می‌لیسید و اصرار داشت که او را ببوسم. گویا گربه ماده مکارتر و مهربان‌تر و حساس‌تر از گربه نر است. نازی از من گذشته با آشپز میان‌اش از همه بهتر بود، چون خوراکی‌ها از پیش او در می‌آمد، ولی از گیس سفید خانه، که کیابیا بود و نماز می‌خواند و از موی گربه پرهیز می‌کرد، دوری می‌جست. لابد نازی پیش خودش خیال می‌کرد که آدم‌ها زرنگ‌تر از گربه‌ها هستند و همه خوراکی‌های خوشمزه و جاهای گرم و نرم را برای خودشان احتکار کرده‌اند و گربه‌ها باید آن قدر چاپلوسی بکنند و تملق بگویند تا بتوانند با آن‌ها شرکت بکنند.

تنها وقتی احساسات طبیعی نازی بیدار می‌شد و بجوش می‌آمد که سر خروس خونالودی به چنگش می‌افتاد و او را به یک جانور درنده تبدیل می‌کرد. چشم‌های او درشت‌تر می‌شد و برق می‌زد، چنگال‌هایش از توی غلاف در می‌آمد و هر کس را که به او نزدیک می‌شد با خرخرهای طولانی تهدید می‌کرد. بعد، مثل چیزی که خودش را فریب بدهد، بازی در می‌آورد. چون با همه قوه تصور خودش کله خروس را جانور زنده گمان می‌کرد، دست زیر آن می‌زد، براق می‌شد، خودش را پنهان می‌کرد، در کمین می‌نشست، دوباره حمله می‌کرد و تمام زبردستی و چالاکی نژاد خودش را با جست‌وخیز و جنگ و گریزهای پی‌درپی آشکار می‌نمود. بعد از آن که از نمایش خسته می‌شد، کله خونالود را با اشتهای هر چه تمام‌تر می‌خورد و تا چند دقیقه بعد دنبال باقی آن می‌گشت و تا یکی دو ساعت تمدن مصنوعی خود را فراموش می‌کرد، نه نزدیک کسی می‌آمد، نه ناز می‌کرد و نه تملق می‌گفت.

«در همان حالی که نازی اظهار دوستی می‌کرد، وحشی و تودار بود و اسرار زندگی خودش را فاش نمی‌کرد، خانه ما را مال خودش می‌دانست، و اگر گربه غریبه گذارش به آن جا می‌افتاد، بخصوص اگر ماده بود مدت‌ها صدای فیف، تغیر و ناله‌های دنباله‌دار شنیده می‌شد.

«صدایی که نازی برای خبر کردن ناهار می‌داد با صدای موقع لوس شدنش فرق داشت. نعره‌ای که از گرسنگی می‌کشید با فریادهایی که در کشمکش‌ها می‌زد و مرنو مرنویی که موقع مستی راه می‌انداخت همه با

هم توفیر داشت. و آهنگ آن‌ها تغییر می‌کرد: اولی فریاد جگرخراش، دومی فریاد از روی بغض و کینه، سومی یک ناله دردناک بود که از روی احتیاج طبیعت می‌کشید، تا به سوی جفت خودش برود. ولی نگاه‌های نازی از همه چیز پرمعنی‌تر بود و گاهی احساسات آدمی را نشان می‌داد، به طوری که انسان بی‌اختیار از خودش می‌پرسید: در پس این کله پشم‌آلود، پشت این چشم‌های سبز مرموز چه فکریایی و چه احساساتی موج می‌زند!

«پارسال بهار بود که آن پیش‌آمد هولناک رخ داد. می‌دانی در این موسم همه جانوران مست می‌شوند و به تک و دو می‌افتند، مثل اینست که باد بهاری یک شور دیوانگی در همه جنبندها می‌دمد. نازی ما هم برای اولین بار شور عشق به کله‌اش زد و با لرزهای که همه تن او را به تکان می‌انداخت، ناله‌های غم‌انگیز می‌کشید. گربه‌های نر ناله‌هایش را شنیدند و از اطراف او را استقبال کردند. پس از جنگ‌ها و کشمکش‌ها نازی یکی از آن‌ها را که از همه پرزورتر و صدایش رساتر بود به همسری خودش انتخاب کرد. در عشق ورزی جانوران بوی مخصوص آن‌ها خیلی اهمیت دارد برای همین است که گربه‌های لوس خانگی و پاکیزه در نزد ماده خودشان جلوه‌ای ندارند. برعکس گربه‌های روی تیغه‌ی دیوارها، گربه‌های دزد لاغر ولگرد و گرسنه که پوست آن‌ها بوی اصلی نژادشان را می‌دهد طرف توجه ماده خودشان هستند. روزها و به خصوص تمام شب را نازی و جفتش عشق خودشان را به آواز بلند می‌خواندند. تن نرم و نازک نازی کش و واکش می‌آمد، در صورتی که تن دیگری مانند کمان خمیده می‌شد و ناله‌های شادی می‌کردند. تا سفیده صبح این کار مداومت داشت. آن وقت نازی با موهای ژولیده، خسته و کوفته اما خوش‌بخت وارد اطاق می‌شد.

«شب‌ها از دست عشق‌بازی نازی خوابم نمی‌برد، آخرش از جا در رفتم، یک روز جلو همین پنجره کار می‌کردم. عاشق و معشوق را دیدم که در باغچه می‌خرامیدند. من با همین ششلول که دیدی، در سه قدمی نشان رفتم. ششلول خالی شد و گلوله به جفت نازی گرفت. گویا کمرش شکست، یک جست بلند برداشت و بدون این که صدا بدهد یا ناله بکشد از دالان گریخت و جلو چینه دیوار باغ افتاد و مرد.

تمام خط سیر او لکه‌های خون چکیده بود. نازی مدتی دنبال او گشت تا رد پایش را پیدا کرد، خودش را بوییده و راست سر کشته او رفت. دو شب و دو روز پای مرده او کشیک داد. گاهی با دستش او را لمس می‌کرد، مثل این که به او می‌گفت: «بیدار شو، اول بهار است. چرا هنگام عشق‌بازی خوابیده‌ی، چرا تکان نمی‌خوری؟ پاشو ، پاشو!» چون نازی مردن سرش نمی‌شد و نمی‌دانست که عاشقش مرده است.

فردای آن روز نازی با نعش جفتش گم شد. هر جا را گشتم، از هر کس سراغ او را گرفتم بیهوده بود. آیا نازی از من قهر کرد، آیا مرد، آیا پی عشق‌بازی خودش رفت، پس مرده آن دیگری چه شد؟

یک شب صدای مرنو مرنو همان گربه نر را شنیدم، تا صبح ونگ زد، شب بعد هم به همچین، ولی صبح صدایش می‌برید. شب سوم باز ششلول را برداشتم و سر هوائی به همین درخت کاج جلو پنجره‌ام خالی کردم. چون برق چشم‌هایش در تاریکی پیدا بود ناله طویلی کشید و صدایش برید. صبح پایین درخت سه قطره خون چکیده بود. از آن شب تا حالا هر شب می‌آید و با همان صدا ناله می‌کشد. آن‌های دیگر خواب‌شان سنگین است نمی‌شنوند. هر چه به آن‌ها می‌گویم به من می‌خندند ولی من می‌دانم، مطمئنم که این صدای همان گربه است

که کشته‌ام. از آن شب تاکنون خواب به چشمم نیامده، هر جا می‌روم، هر اطاقی می‌خواهم، تمام شب این گریه بی‌انصاف با حنجره ترسناکش ناله می‌کشد و جفت خودش را صدا می‌زند.

امروز که خانه خلوت بود آدم همان جایی که گریه هر شب می‌نشیند و فریاد می‌زند نشانه رفتن، چون از برق چشم‌هایش در تاریکی می‌دانستم که کجا می‌نشیند. تیر که خالی شد صدای ناله‌ی گریه را شنیدم و سه قطره خون از آن بالا چکید. تو که به چشم خودت دیدی، تو که شاهد من هستی؟
در این وقت در اطاق باز شد رخساره و مادرش وارد شدند.

رخساره یک دسته گل در دست داشت. من بلند شدم سلام کردم ولی سیاوش با لبخند گفت: «البته آقای میرزا احمد خان را شما بهتر از من می‌شناسید، لازم به معرفی نیست، ایشان شهادت می‌دهند که سه قطره خون را به چشم خودشان در پای درخت کاج دیده‌اند.
«بله من دیده‌ام.»

ولی سیاوش جلو آمد قهقه خندید، دست کرد از جیبم ششلول مرا در آورد روی میز گذاشت و گفت: «می‌دانید میرزا احمد خان نه فقط خوب تار می‌زند و خوب شعر می‌گوید، بلکه شکارچی قابل‌ی هم هست، خیلی خوب نشان می‌زند.»

بعد به من اشاره کرد، من هم بلند شدم و گفتم: «بله امروز عصر آمدم که جزوه مدرسه از سیاوش بگیرم، برای تفریح مدتی به درخت کاج نشانه زدیم، ولی آن سه قطره خون مال گریه نیست مال مرغ حق است. می‌دانید که مرغ حق سه گندم از مال صغیر خورده و هر شب آن قدر ناله می‌کشد تا سه قطره خون از گلویش بچکد، و یا این که گریه‌ای قناری همسایه را گرفته بوده و او را با تیر زده‌اند و از این جا گذشته است، حالا صبر کنید تصنیف تازه‌ای که درآورده‌ام بخوانم، تار را برداشتم و آواز را با ساز جور کرده این اشعار را خواندم:

«دریغا که بار دگر شام شد،

سراپای گیتی سیه فام شد،

همه خلق را گاه آرام شد،

مگر من، که رنج و غم شد فزون.

جهان را نباشد خوشی در مزاج،

بجز مرگ نبود غم را علاج،

ولیکن در آن گوشه در پای کاج،

چکیده‌ست بر خاک سه قطره خون»

«به این جا که رسید مادر رخساره با تغییر از اطاق بیرون رفت، رخساره ابروهایش را بالا کشید و گفت: «این

دیوانه است.» بعد دست سیاوش را گرفت و هر دو قهقه خندیدند و از در بیرون رفتند و در را برویم بستند.

«در حیاط که رسیدند زیر فانوس من از پشت شیشه پنجره آن‌ها را دیدم که یک‌دیگر را در آغوش کشیدند و بوسیدند.»

(از مجموعه داستان کوتاه «سه قطره خون»)

« مُحَلِّل »

چهار ساعت بغروب مانده پس قلعه در میان کوه ها سوت و کور مانده بود . جلو قهوه خانه کوچکی تنگهای دوغ و شربت و لیوانهای رنگ برنگ روی میز چیده بودند . یک گرامافون فکسنی با صفحه های جگر خراشش آنجا روی سکو بود قهوه چی با آستین بالازده سماور مسوار را تکان داد، تفاله چائی را دور ریخت، بعد پیت خالی بنزین را که دسته مفتولی به آن انداخته بودند برداشته بسمت رودخانه رفت .

آفتاب میتابید، از پائین صدای زمزمه یکنواخت آب که در ته رودخانه رویهم میغلطید و حالت تر و تازه بانجا داده بود شنیده میشد . روی یکی از نیمکتهای جلو قهوه خانه مردی با لنگ نم زده روی صورتش دراز کشیده و آجیده هایش را جفت کرده پهلویش گذاشته بود . روی نیمکت قرینه آن، زیر سایه درخت توت، دو نفر پهلوی هم نشسته و بدون م قدمه دل داده و قلبه گرفته بودند . بطوری چانه شان گرم شده بود که بنظر می آمد سالهاست یکدیگر را میشناسند .

مشهدی شهباز لاغر، مافنگی با سبیل کلفت و ابروهای بهم پیوسته گوشه نیمکت کز کرده، دست حنا بست ه اش را تکان میداد و میگفت:

«دیروز رفته بودم مرغ محله (مغ محل ه؟) پیش پسر دائیم، آنجا یک باغچه دارد. میگفت پارسال سی تومان مک آلوچه زرد آلوی باغش را فروخت. امسال سرمازده، همه سردرختیها ریخته، بیک حال و زاریاتی بود. زنش هم بعد از ماه مبارک تا حالا بستری افتاده، کلی مخارج روی دستش گذاشته.»

آمیرزا یدالله عینکش را جابجا کرد، با تفنن چپق میکشید، ریش جو گندمیش را خاراند و گفت:

«اصلا خیر و برکت از همه چیزها رفته.»

شهباز سرش را از روی تصدیق تکان داد و گفت:

«قربان دهند. انگار دوره آخر زمان است. رسم زمانه برگشته . خدا قسمت بکند بیست و پنجسال پیش در خراسان مجاور بودم. روغن ی کمن دو عباسی بود، تخم مرغ میدادند ده تا صد دینار. نان سنگگ میخریدیم بلندی یک آدم. کی غصه بی پولی داشت؟ خدا بیامرز پدرم را یک الاغ بندری خریده بود. با هم دو ترکه سوار میشدیم. من بیست سالم بود، توی کوچه با بچه های محل همان تیل هبازی م یکردم. حالا همه جوانها از دل و دماغ میافتند، از غورگی مویز میشوند، باز هم قربان دوره خودمان، بقولی آن خدا بیامرز: اگر پیرم و میلرزم بصد تا جوان مزاریم.»

یدالله پک زد بچپقش، گفت: «سال بسال دریغ از پارسال.»

شهباز گفت: «خدا همه بنده های خودش را عاقبت بخیر کند.»

یدالله قیافه جدی بخودش گرفت: «بجان خودت یکوقت بود در خانمان سی نفر نان خور داشتیم، حالا

فکریم، روزی یکرپال پول توتون و چائی ام را از کجا گیر بیاورم دو سال پیش سه جا معلمی م ی کردم، ماهی

هشت تومان در می‌آوردم . همین پریروز که عید قربان بود رفتم خانه یکی از اعیان که پیشتر معلم سرخانه بودم . بمن گفتند که بروم دعا برای گوسفند بخوانم، قصاب بی مروت حیوان زبان بسته را بلند کرد بزمین کوبید . داشت کاردش را تیز می کرد، حیوان تقلا کرد، از زیر پایش بلند شد . نمیدانم چه روی زمین بود، دیدم چشمش ترکیده ازش خون میریخت . دلم مالش رفت، بیهانه سردرد برگشتم، همه شب هی کله خون آلود گوسفند جلو چشمم می‌آمد. آنوقت از دهنم در رفت کفر گفتم، کفر خیال کردم ... نه زبانم لال، در خوبی خدا که شکی نیست، اما این جانوران زبا نبسته، گناه دارد. خدایا، پروردگارا، تو خودت بهتر میدانی، هر چه باشد انسان محل نسیان است.

آمیرزا یدالله لختی بفکر فرو رفت، دوباره گفت: «آره، اگر میتوانستم هر چه تو دلم هست بگویم ...! آخر نمیشود. همه چیز را گفت. استغفرالله زبانم لال.»

شهباز مثل اینکه حوصل هاش سررفت گفت: «برو فکر نان کن خربزه آب است.»

میرزا یدالله با ب یمیلی گفت: «آره، از دست ما چه بر می‌آید؟ از اول دنیا همینطور بوده.»

شهباز گفت: «ما دیگر ازمان گذشته، بقولی مردم پاتیلیمان در رفته، از ب ی کفنی زنده ماند هایم. چه حق ههائی که در این دنیای دون نزدیم، یکوقت تهران دکان بقالی داشتیم، خرج در رفته روزی شش قران پ سانداز می کردم.»

میرزا یدالله حرفش را برید: «بقال بودی؟ من از بقال جماعت خوشم نمی آید.»

« چرا ؟ »

«قص هاش دراز است، حالا تو اول حرفت را تمام بکن.»

شهباز دنباله سخن را گرفت: «بله، دکان بقالی داشتیم . امرم می گذشت، کم کم یک خانه و لانه ای برای خودمان دست و پا کردیم، چه دردسرتان بدهم، آنوقت یک پتیاره ای پیدا شد. الان پنج سال است که زخم مرا بخاک سیاه نشانده. این زن نبود، آتشپاره بود . تازه با خون دل آمده بودم سر و سامانی بگیرم، هر چه رشته بودم پنبه کرد، مخلص کلثوم، والده احمد یک شب از پای وعظ برگشت . پاهایش را توی یک کفش کرد که: « حضرت مرا طلب یده، باید بروم استخوانم را سبک بکنم». پیس یای بسرم آورد که نگو و نشنو ... مرا بگو که عقلم را دادم دست این زن! هر چه باشد، آدمیزاد شیر خام خورده، من همان آدم بودم که از سبیلهایم خون میچکید . یک زن عقلم را دزدید... خدا نکند که زن زیر جلد آدم برود. همان شب می گفت:

«این چیزها سرم نمیشود، مهرم حلال، جانم آزاد. خودم یک النگو با گردن بند دارم، آنها را میفروشم میروم... استخاره هم کرده ام خوب آمده، یا طلاقم بده یا بهمین سوی چراغ بچه ات را خفه می کنم.»

آقا هر چه کردم، مگر حریفش شدم؟ دو هفته تو روی من نگاه نکرد آنقدر کرد، کرد که هر چه داشتم فروختم، پول جرینگه کردم دادم بدستش، پسر دو سال ه ام را برداشت و رفت آنجا که عرب نی بیندازد. تا حالا که پنجسال است رفته، نم یدانم چه بسرش آمده.»

میرزا یدالله گفت: «خدا کند که از شر عربها محفوظ باشد.»

«آره، میان عربهای لختی زبان نفهم - این عمریها - بیابان برهود، آفتاب سوزان! انگار که آب شد بزمین فرو رفت. دریغ از یک انگشت کاغذ. راست میگویند که زن یک دند هاش کم است.»

میرزا یدالله گفت: «تقصیر مردها است که آنها را اینجور بار میآورند و نمیگذارند چشم و گوششان باز بشود.»

شهباز گرم صحبت خودش بود: «چیزی که غریب است، این زن اصلا خل و چل بود. نمیدانم چطور شد که یک مرتبه آتشی شد، گاهی تنهایی گریه میکرد، گاس برای شوهر اولش بود...»

میرزا یدالله پرسید: «مگر تو شوهر دومیش بودی؟»

«دیگر بله، چی میگفتم، حرفم یادت رفت.»

«شوهر اولش گفتم.»

«بله، اول خی ال می کردم که برای شوهر اولیش بوده ... در هر صورت هر چه بزبان خوش خواستم حالیش بکنم، انگاریکه با دیوار حرف میزنم، مثل چیزیکه اجل پس گردنش زده بود، نمی دانم چه بسر پسرم آورد. آیا روزی می آید که چشمم تو چشمش بیفتد؟ پسری که بعد از این همه نذر و نیاز خدا بمن داد.»

میرزا یدالله گفت: «هر کسی را نگاه بکنی یک بدبختی دارد. لب کلام آنست که مردم باید آدم بشوند، باسواد بشوند. آخر تا آنها خر هستند ما هم سوارشان میشویم. یکوقت بود خودم بالای منبر میگفتم، هر کس یک سفر بعتبات برود آمرزیده میشود و جایش در بهشت خواهد بود.»

شهباز: «شما که از علماء نیستید؟»

«این حکایت مال دوازده سال پیش است، م ببینی که معمم نیستم. حالا همه کار هام و هیچکاره.»

میرزا یدالله زبان را دور دهنش گردانید و با حالت افسرده گفت:

«زندگانی مرا هم یک زن خراب کرد.»

شهباز: «امان از دست زن!»

«نه، این دخلی بز ن ندارد. این بدبختی دست خودم است اگر تهران بودی، لابد اسم ابوی را شنیده ای... ما از زیر بته در نیامده ایم. پدرم از آنهایی بود که نعلین جلو پایش جفت می شد. اسمش را که میبردند یکی میگفتند و صد تا از دهانشان می ریخت. وقتی بالای منبر می رفت، جا نبود که سوزن بیندازی. همه کل هگند هها ازش حساب می بردند. مقصودم این نیست که بیخودی قمپز در بکنم، چون آن مرحوم هر چه بود برای خودش بود:

گیرم پدر تو بود فاضل از فضل پدر ترا چه حاصل؟

«بهر حال بعد از فوت مرحوم ابوی من جانشین او شدم و در خانه را باز کردم خوب یک خانه با یکمشت و خرت خورت هم برایمان گذاشت. خودم هنوز طلبه بودم و ماهی چهار تومان با پنج من گندم مستمری داشتم، باضافه ماه محرم و صفر نانمان توی روغن بود. یک لفت و لیسی میکردیم. چون معروف بود که نفس مرحوم

ابوی مجرب است . یکشب مرا سر بالین نا خوشی بردند تا دعا بدهم . دیدم دختر هشت یا نه ساله ای در آن میان میپلکید - آقا بیک نظر گلویمان پیش او گیر کرد، جوانی است و هزار چم و خم...»

«پیش او دو تا صیغه داشتم که هر دو را مطلقه کرده بودم، ولی این چیز دیگری بود میگویند که لیلی را بچشم مجنون باید دید . باری دو روز بعد یک دستمال آجیل آچار و سه تومان پول نقد فرستادم، عقدش کردم . شب که او را آوردند، آنقدر کوچک بود که بغلش کرده بودند . من از خودم خجالت کشیدم . از شما چه پنهان؟ این دختر تا سه روز مرا که می دید مثل جوجه می لرزید. حالا من که سی سالم بود، جوان و جاهل بودم . اما آن مردهای هفتاد ساله را بگو که با هزار جور ناخوشی دختر نه ساله می گیرند.»

«خوب بچه چه سرش میشود که عروسی چیست؟ بخیالش چارقند پولکی سرش میکنند، رخت نو میپوشد و در خانه پدر که کتک خورده و فحش شنیده شوهر او را ناز و نوازش میکند و روی سرش میگذارد، ولی نمیداند که خانه شوهر برایش دیگ حلوا بار نگذاشته اند.»

«بهرحال من آنقدر زحمت کشیدم تا او را رام کردم : شب اول از من می ترسید. گریه می کرد. من قربان صدقه اش میرفتم، م یگفتم: بالای غیرت آبروی ما را بباد نده، خوب تو آن بالای اطاق بخواب من این پائین، چون دلم برایش می سوخت. خیلی خودداری کردم که بجبر با او رفتار نکردم ، وانگهی دیگر چشم و دلم سیر بود و کار کشته شده بودم. بهر صورت او هم نصیحت مرا بگوش گرفت.

شب اول برایش یک قصه نقل کردم، خوابش برد.

شب دوم یک قصه دیگر شروع کردم و نصفش را برای شب بعد گذاشتم.

شب سوم، هیچ نگفتم تا اینکه یارو بصدا در آمد و گفت: تا آنجا که ملک جمشید رفت بشکار، پس باقیش را چرا نمی گوئی؟ مرا می گوئی از ذوق توی پوست نمیگنجیدم، گفتم: «امشب سرم درد میکند، صدایم نمی رسد، اگر اجازه بدهید بیایم جلوتر.» بهمین شیوه رفتم جلوتر، رفتم جلوتر تا اینکه رام شد .»

شهباز خنده اش گرفت. خواست چیزی بگوید، اما صورت جدی و چشمهای اش کآلود میرزا یدالله را که از پشت شیشه عینک دید، خودداری کرد.

میرزا یدالله با حرارت مخصوصی می گفت: «این حکایت دوازده سال پیش است، دوازده سال! نمیدانی چه زنی بود، سرجور، دلجور بهمه کارهای رسیدگی میکرد . آخ حالا که یادم میافتد ... همیشه گوشه چادر نماز بدنانش بود. رختها را با دستهای کوچکش میشست، روی بند میانداخت. پیراهن و جورابم را وصله میزد. دیزی بار می گذاشت دست زیر بال خواهرم میکرد، چقدر خوش سلوک، چقدر مهربان ! همه را فریفته اخلاق خودش کرده بود . چه هوشی داشت؟ من خواندن و نوشتن را باو یاد دادم. سر دو ماه قرآن میخواند. اشعار شیخ را از بر م یکرد، سه سال با هم سر کردیم، که الذ اوقات زندگی من است. دست بر قضا در همین اوان بود که وکیل بیوه میوه ای شدم که بی پول نبود. خودش هم آب و رنگی داشت. آقا برایش دندان تیز کردیم. تا اینکه بخیال افتادم او را بحباله نکاح در بیاورم. نمیدانم کدام خدانشناس خبرش را برای زخم آورد. آقا روز بد نبینی، این که ظاهراً خل وضع بنظر می آمد. نمی دانستم آنقدر حسود است . هر چه بزبان خوش خواستم سرش را شیره بمالم، مگر حریفش

شدم؟ با وجود اینکه از بابت حق الوکاله مقدار وجهی آن ضعیفه بمن بده کار ب ود، از اینکار صرف نظر کردم و میانه مان پاک بهم خورد. ولی نمیدانی یک ماه این زن چه بروز من آورد!»

«شاید دیوانه شده بود یا چیز خورش کرده بودند. بکلی عوض شد. دستش را بکمرش زد و حرفهائی بار من کرد که تو قوطی هیچ عطاری پیدا نمیشد. می گفت: «الهی عینک را روی نعش ت بگذارند، عمامه پر مکرت را دور گردنت ببیچند. از همان روز اول فهمیدم که تو تیکه من نیستی. روح آن بابای قرمساقم بسوزد که مرا بتو داد. من یک وقت چشمم را باز کردم دیدم، توی بغل تو قرمساقم. سه سال آزرگار است که با گدائی تو ساخته ام. اینهم دست مزدم بود؟ خدا سر و کار آدم را با آدمهای بیغیرت نیندازد داغ پشت دستم گذاشتم، زور که نیست؟ دیگر با تو نمی توانم زنگی بکنم مهرم حلال، جانم آزاد بهمین سوی چراغ میروم... میروم بست می نشینم. همین الان. همین الان.»

آنقدر گفتم، گفتم که من از جا در رفتم. جلو چشمم تیره و تار شد. همینطور که سر شام نشسته بودم، ظرفها را برداشتم پاشیدم میان حیاط، سر شب بود پا شدیم با هم رفتیم بحجره آشخ مهدی در حضور او زنم را سه طلاقه کردم.»

دست روی دستش میزد: «فردایش پشیمان شدم، ولی چه فایده که پشیمانی سو دی نداشت و زنم بمن حرام شده بود. تا چند روز مثل دیوانه ها در کوچه و بازار پرسه میزدم. اگر آشنائی بمن بر میخورد از حواس پرتی سلامش را نمی گرفتم. بعد از این دیگر من روی خوشی به خودم ندیدم. یک دقیقه صورتش از جلو چشمم رد نمشد، نه خواب داشتم و نه خوراک. نمیتوانستم در خانه مان بند شوم. در و دیوار بمن فحش میداد. دو ماه ناخوش بستری شدم. توی هذیان همه اش اسم او را میآوردم. بعد هم که رمقی پیدا کردم، معلوم بود اگر لب تر می کردم صد تا دختر پیشکشم می کردند، اما او چیز دیگری بود. بالاخره عزمم را جزم کردم تا بهر وسیله ای که شده دوباره او را بگیرم. عده او سر آمد. رفتم این در بزن آن در بزن، دیدم هیچ فایده ای ندارد. هر چه جل و پلاس، کتاب پاره و ته خانه برایم مانده بود فروختم. هژده تومان پول درست کردم. چاره ای نداشتم مگر اینکه یکنفر محلل پیدا بکنم که زنم را به خودش عقد بکند، بعد طلاقش بدهد، تا دوباره بعد از انقضای سه ماه و ده روز بتوانم او را بگیرم.»

«یک بقال الدنگ پف یوزی در محله مان بود که هفت تا سگ صورتش را میلیسید سیر میشد. از آنهائی بود که برای یک پیاز سر میبرد؛ رفتم با او ساخت و پاخت کردم که ربابه را عقد بکند، بعد او را طلاق بدهد و من همه مخرج را اضافه پنج تومان باو بدهم او هم قبول کرد گول مردم را نباید خورد همین مرد که، همین پف یوز...»

شهباز بارنگ پریده صورتش را در دو دستش پنهان کرد و گفت: «بقال بود؟ اسمش چه بود؟ چه بقالی بود؟ مال کدام محله؟ نه... نه... هیچ همچنین چیزی نمی شود...»

ولی میرزا یدالله بطوری گرم صحبت بود و پیش آمدها جلو چشمش مجسم شده بود که دنبال حرفش را قطع نکرد:

«همان مرد که بقال زنم را عقد کرد . نمیدانی چه حالی شدم . زنیکه سه سال مال من بود، اگر کسی اسمش را بزبان می آورد شکمش را پاره می کردم . درست فکر کن حالا باید به دست خودم همسر این مرد کع گردن کلفت بشود. با خودم گفتم، شاید این انتقام صیغه هایم است که با چشم گریان طلاق دادم باری فردا صبح زود رفتم در خانه بقال. یکساعت مرا سر پا معطل کرد که یک قرن بمن گذاشت. وقتیکه آمد باو گفتم: الوعده وفا، ربابه را طلاق بده، پنج تومان پیش من داری. هنوز صورت شیطانیش جلو چشمم هست، خندید و گفت: «زنم است، یک مویش را نمیدهم هزار تومان بگیرم. چنان برق از چشمم پرید.»

شهباز می لرزید و گفت: «نه، هیچ همچین چیزی نمیشود. راستش را بگو...اوه...»

میرزا یدالله گفت: «حالا دیدی حق بجانب من بود؟ حالا فهمیدی چرا از بقال جماعت بیزارم؟ وقتی که گفت یک مویش را نمیدهم هزار تومان بگیرم، فهمیدم میخواهد بیشتر پول بگیرد. ولی کی فرصت چانه زدن داشت؟ نمی دانی کجای آدم میسوزد. دود از کله ام بلند شد . باندازه ای حالم منقلب بود، باندازه ای از زندگی بیزار شده بودم، که دیگر جوابش را ندادم. یک نگاه باو کردم که از هر فحشی بدتر بود. از همان راه رفتم بازار سمسارها. عبا و ردایم را فروختم، یک قبای قدک خریدم. کلاه نمدی سرم گذاشتم. گیوه هایم را ور کشیدم راه افتادم. از آن وقت تا حالا سلندر و حیران از این شهر بآن شهر از این ده بآن ده میروم. دوازده سال آزرگار دیگر نمی توانستم در یکجا بمانم، گاهی نقالی میکنم، گاهی معلمی .. برای مردم کاغذ مینویسم، در ق هوه خانه ها شاهنامه میخوانم، نی میزنم، خوشم میآید که دنیا و مردم دنیا را سیاحت بکنم. میخواهم همینطور عمرم بگذرد. خیلی چیزها آدم دستگیرش میشود، وانگهی دیگر پیر شدیم . برای مرده ها مردار سنگ میسازیم. یک پایمان این دنیا است، یکیش آن دنیا. افسوس که تجربه هایمان دیگر به درد این دنیا نمیخورد. شاعر چه خوب گفته:

مرد خردمند هنر پیشه را عمر دو بایست در این روزگار
تا به یکی تجربه آموختن با دگری تجربه بردن بکار.»

میرزا یدالله باینجا که رسید خسته شد، مثل اینکه آواره هایش از کار افتاد چون زیادتر از معمول فکر کرده بود و حرف زده بود، دست کرد چپش را برداشت، به آب رودخانه خیره خیره نگاه میکرد و به آواز دور و خفه ای که از پشت کوه میآمد گوش می داد.

شهباز سرش را از ما بین دو دست برداشت. آهی کشید و گفت: «هیچ دوئی نیست که سه نشود!»
میرزا یدالله منگ و مات بود، متوجه او نشد.

شهباز بلندتر گفت: «یک مرد دیگر را هم بی خانمان می کند.»

یدالله بخودش آمد، پرسید: «کی؟»

«همان ربابه آتش بجان گرفته.»

میرزا یدالله چشمهایش از حدقه بیرون آمده بود. هراسان پرسید: «مقصود چیست؟»

مشهدی شهباز خنده ساختگی کرد: «راستی روزگار خیلی آدم را عوض می کند. صورت چین میخورد،

موها سفید می شود، دندانها می افتد. صدا عوض می شود، نه شما مرا شناختید و نه من شما را.»

میرزا یدالله پرسید: «چطور؟»

«ربابه صورتش مهر آبله نداشت؟ چشمهایش را متصل بهم نمی زد!»

میرزا یدالله پرخاش کرد: «کی بتو گفت؟»

مشهدی شهباز خندید: «شما آقا شیخ یدالله، پسر مرحوم آقا شیخ رسول نیستید که در کوچه حمام مرمر

منزل داشتید؟ هر روز صبح از جلو دکانم رد می شدید؟ منم محلل هستم، همانم.»

میرزا یدالله سرش را نزدیک برد و گفت:

«تو همانی که دوازده سال مرا باین روز انداختی؟ همان شهباز بقال تو هستی؟ یکوقت بود توی همین کوه

کمر، اگر بدست من افتاد بودی حسابمان پاک شده بود. افسوس که روزگار دست هر دو مانرا از پشت بسته.»

بعد دیوانه وار با خودش می گفت: «بارک الله رب ابه، تو انتقام مرا کشیدی . او هم ویلان است بروز من

افتاده.» دوباره خاموش شد و لبخند دردناکی روی لبهایش نقش بست. کسیکه روی نیمکت روبروی آنها خوابیده

بود، غلت زد: بلند شد نشست، خمیازه کشید، چشمهایش را مالاند.

مشهدی شهباز و میرزا یدالله دزدکی بهم گاه می کردند، ولی می ترسیدند که نگاهشان با هم تلاقی بکند

– دو دشمن بیچاره از هنگام کشمکش عشق و عاشقی شان گذشته بود. حالا بایستی بفکر مرگ بوده باشند.

شهباز بعد از کمی سکوت رو کرد بقهوه چی و گفت: «داش اکبر، دو تا قند پهلو بیار.»

(از مجموعه داستان کوتاه «سه قطره خون»)

« حاجی مراد »

حاجی مراد، به چابکی، از سگوی دگان پایین جَست. کمرچینِ قبای بخور خود را تکان داد، کمر بند نقره‌اش را سفت کرد، دستی به ریش حنابسته‌ی خود کشید؛ حسن، شاگردش را صدا زد، با هم دگان را تخته کردند؛ بعد از جیب فراخ خود، چهار قران درآورد، داد به حسن، که اظهار تشکر کرد، و با گام‌های بلند، سوت‌زنان، مابین مردمی که در آمد و شد بودند، ناپدید گردید.

حاجی، عبای زردی که زیر بغلش زده بود، انداخت روی دوشش. به اطراف نگاه کرد و سلانه‌سلانه به راه افتاد. هر قدمی که برمی‌داشت، کفش‌های نو او غِزغز صدا می‌کرد. در میان راه، بیش‌تر دگان‌دارها به او سلام و تعارف می‌کردند و می‌گفتند: «حاجی! سلام. حاجی! احوالت چه طور است؟! حاجی! خدمت نمی‌رسیم. ...»

از این حرف‌ها، گوش حاجی پر شده بود و یک اهمّیتِ مخصوصی به لغت «حاجی» می‌گذاشت! به خودش می‌بالید و با لب‌خند بزرگ‌منشی جواب سلام می‌گرفت. این لغت، برای او حکم یک لقب را داشت، در صورتی که خودش می‌دانست که به مکه نرفته بود! تنها وقتی که بچه بود و پدرش مرد، مادر او مطابق وصیت پدرش، خانه و همه‌ی دارایی آن‌ها را فروخت، پول طلا کرد و بنه‌کن رفتند به کربلا. بعد از یکی - دو سال، پول‌ها خرج شد و به گدایی افتادند. تنها حاجی به هزار زحمت، خودش را رسانده بود به عمویش در همدان. اتفاقاً عموی او مُرد و چون وارث دیگری نداشت، همه‌ی دارایی او رسیده بود به حاجی و چون عمویش در بازار معروف به حاجی بود، این لقب هم با دگان به او ارث رسیده بود! او در این شهر، هیچ خویش و قومی نداشت، دو - سه بار هم جوایای حال مادر و خواهرش که در کربلا به گدایی افتاده بودند، شده بود؛ اما از آن‌ها هیچ خبر و اثری پیدا نکرده بود.

دو سال می‌گذشت که حاجی، زن گرفته بود؛ ولی از طرف زن، خوش‌بخت نبود. چندی بود که میان او و زنش، پیوسته جنگ و جدال می‌شد. حاجی همه چیز را می‌توانست تحمل کند، مگر زخم‌زبان و نیش‌هایی که زنش به او می‌زد؛ و او هم برای این که از زنش چشم‌زهره بگیرد، عادت کرده بود او را اغلب می‌زد! گاهی هم از این کار خودش پشیمان می‌شد، ولی در هر صورت، زود روی یک‌دیگر را می‌بوسیدند و آشتی می‌کردند. چیزی که بیش‌تر حاجی را بدخلق کرده بود، این بود که هنوز بچه پیدا نکرده بود. چندین بار دوستانش به او نصیحت کرده بودند که یک زن دیگر بگیرد، اما حاجی گول‌خور نبود و می‌دانست که گرفتن یک زن دیگر، بر بدبختی او خواهد افزود. از این رو، نصیحت‌ها را از یک گوش می‌شنید و از گوش دیگر بیرون می‌کرد. وانگهی زنش هنوز جوان و خوش‌گل بود و بعد از چند سال با هم انس گرفته بودند و خوب یا بد زندگی را یک جور به سر می‌بردند. خود حاجی هم هنوز جوان بود. اگر خدا می‌خواست به آن‌ها بچه می‌داد. از این جهت، حاجی مایل نبود که زنش را طلاق بدهد، ولی این عادت هم از سر او نمی‌افتاد: زنش را می‌زد و زن او هم بدتر لچ‌بازی می‌کرد؛ به خصوص از دی‌شب میانه‌ی آن‌ها سخت شکرآب شده بود.

حاجی همان طور که تخمهی هندوانه می انداخت در دهنش و پوست دولپه کرده‌ی آن را جلوی خودش تف می کرد، از دهنه‌ی بازار بیرون آمد. هوای تازه‌ی بهاری را تنفس کرد. به یادش افتاد حالا باید برود به خانه، باز اول کش مکش! یکی او بگوید و دو تا زنش جواب بدهد و آخرش به کتک کاری منجر بشود! بعد شام بخورند و به هم چشم‌غره برونند، بعد از آن هم بخوابند! شب جمعه هم بود. می دانست که امشب زنش سبزی پلو درست کرده. این فکرها از سر او می گذشت. به این سو و آن سو نگاه می کرد. حرف‌های زنش را به یاد آورد: «برو برو، حاجی دروغی! تو حاجی هستی؟! پس چرا خواهر و مادرت در کربلا از گدایی هرزه شدند؟! من را بگو که وقتی مشدی حسین صراف از من خواست‌گاری کرد، زنش نشدم و آمدم زن تو بی‌قابلیت شدم! حاجی دروغی!»

چند بار لب خودش را گزید و به نظرش آمد اگر در این موقع زنش را می دید، می خواست شکم او را پاره بکند! در این وقت، رسیده بود به خیابان بین‌النهرین. نگاهی کرد به درخت‌های بید که سبز و خرم در کنار رودخانه درآمده بودند. به فکرش آمد خوب است فردا که جمعه است از صبح با چند نفر از دوستان خودمانی، با ساز و دم دست‌گاه بروند به دره‌ی مرادبک و تمام روز را در آن جا بگذرانند. اقللاً در خانه نمی ماند که هم به او و هم به زنش بد بگذرد!

رسید نزدیک کوچه‌ای که می رفت به طرف خانه‌شان. یک مرتبه به نظرش آمد که زنش از پهلو او گذشت! رد شد و به او هیچ اعتنایی نکرد! آری، این زن او بود! نه این که حاجی، مانند اغلب مردها، زن را از پشت چادر می شناخت؛ ولی زنش یک نشان مخصوصی داشت که در میان هزار تا زن، حاجی به آسانی زن خودش را پیدا می کرد! این زن او بود. از حاشیه‌ی سفید چادرش او را شناخت! جای تردید نبود؛ اما چه طور شده بوده که باز بدون اجازه‌ی حاجی، این وقت روز از خانه بیرون آمده بود؟ در دکان هم نیامده بود که کاری داشته باشد. آیا به کجا رفته بود؟!

حاجی، تند کرد. دید بلی، زن اوست! حالا به طرف خانه هم نمی رود! ناگهان از جا در رفت. نمی توانست جلوی خودش را بگیرد. می خواست او را گرفته، خفه بکند. بی اختیار داد زد: «شهر بانو!» آن زن رویش را برگردانید و مثل چیزی که ترسیده باشد، تندتر کرد. حاجی را می گویی، سر از پا نمی شناخت! آتش گرفته بود! حالا زنش بدون اجازه‌ی او از خانه بیرون آمده هیچ، آن وقت صدایش هم که می زد، به او محل نمی گذارد! به رگ غیرتش برخورد. دوباره فریاد زد: «آهای! با تو هستم! این وقت روز کجا بودی؟! بایست تا بهت بگویم!» زن ایستاد و بلند گفت: «مگر فضولی؟! به تو چه؟! مردکه‌ی جلنبری! حرف دهنش را بفهم! با زن مردم چه کار داری؟! الان حقّت را به دست می دهم! آهای مردم! به دادم برسید. ببینید این مردکه‌ی مست کرده از جان من چه می خواهد؟ به خیالت شهر بی قانون است؟! الان تو را می دهم به دست آژان ... آهای آژان ...!»

در خانه‌ها، تک تک باز می شد! مردم از اطراف به دور آن‌ها گرد آمدند و پیوسته به گروه آن‌ها افزوده می شد. حاجی، رنگ و رویش سرخ شده، رگ‌های پیشانی و گردنش بلند شده بود! حالا در بازار سرشناس است! مردم هم دوپشته ایستاده‌اند و آن زن، رویش را سخت گرفته، فریاد می زند: «آقای آژان!»

حاجی، جلو چشمش تیره و تار شد. پس رفت، پیش آمد و از روی چادر، یک سیلی محکم زد به آن زن و می گفت: «بی خود ... بی خود صدای خودت را عوض نکن! من از همان اول تو را شناختم. فردا ... همین فردا طلاق می دهم! حالا برای من پایت به کوچه باز شده؟ می خواهی آب روی چندین و چند ساله‌ی مرا به باد بدهی؟! زنیکه‌ی بی شرم! حالا نگذار رو به روی مردم بگویم. مردم! شاهد باشید این زنیکه را فردا طلاق می دهم! چند وقت بود که شک داشتیم، هی خودداری می کردم، دندان روی جگر می گذاشتم، اما حالا دیگر کارد به استخوان رسیده! آهای مردم! شاهد باشید زن من نانجیب شده! فردا ... آهای مردم! فردا. ...»

زن رو به مردم کرده: «بی غیرت‌ها! شماها هیچ نمی گویند؟! می گذارید این مرتیکه‌ی بی سر و پا، میان کوچه، به عورت مردم دست اندازی کند؟! اگر مشدی حسین صراف این جا بود، به همه تان می فهماند. یک روز هم از عمرم باقی باشد، تلافی ای بکنم که روی نان بکنی، سگ نخورد! یکی نیست از این مرتیکه بپرسد: "ابولی! خرت به چند است؟! کی هست که خودش را داخل آدمی زاد می کند؟! برو ... برو ... آدم خودت را بشناس. حالا پدری ازت در بیاورم که حظ بکنی! آقای آژان. ...!»

دو - سه نفر میان جی پیدا شدند. حاجی را به کنار کشیدند. در این بین، سر و کله‌ی آژانی نمایان شد. مردم، پس رفته، حاجی آقا و زن چادر حاشیه سفید، با دو - سه نفر شاهد و میان جی به طرف نظمیّه روانه شدند. در میان راه، هر کدام حرف‌های خودشان را برای آژان تکرار کردند! مردم هم، ریسه شده، به دنبال آن‌ها افتاده بودند تا ببینند آخرش کار به کجا می انجامد؟

حاجی، خیس عرق، هم‌دوش آژان، از جلو مردم می گذشت و حالا مشکوک هم شده بود! درست نگاه کرد، دید کفش سگک‌دار آن زن و جوراب‌هایش، با مال زن او فرق داشت! نشانی‌هایی هم که آن زن به آژان می داد، همه درست بود: او زن مشدی حسین صراف بود که می شناخت! پی برد که اشتباه کرده است، اما دیر فهمیده بود. حالا نمی دانست چه خواهد شد؟! تا این که رسیدند به نظمیّه، مردم بیرون ماندند. حاجی و آن زن را آژان، وارد اتاقی کرد که در آن دو نفر صاحب‌منصب آژان پشت میز نشسته بودند. آژان، دست را به پیشانی گذاشته، شرح گزارش را حکایت کرد و بعد خودش را کنار کشید، رفت پایین اتاق ایستاد. رییس رو کرد به حاجی:

-اسم شما چیست؟

-آقا! ما خانه زادیم! کوچکیم! اسم بنده حاجی مراد. همه‌ی بازار مرا می شناسند.

-چه کاره هستید؟

-رزاز. در بازار دکان دار. هر فرمایشی که داشته باشید، اطاعت می کنم.

-آیا راست است که شما نسبت به این خانم بی احترامی کرده‌اید و ایشان را در کوچه زده‌اید؟

-چه عرض بکنم؟! بنده گمان می کردم که زن خودم است!

-به کدام دلیل؟!

-حاشیه‌ی چادرش سفید است.

-خیلی غریب است! مگر صدای زن خودتان را نمی شناسید؟!

حاجی آهی کشید: «آخر شما که نمی‌دانید زن من چه آفتی است! زخم، نوای همه‌ی جانوران را درمی‌آورد! وقتی که از حمام درمی‌آید، به صدای همه‌ی زن‌ها حرف می‌زند. ادای همه را درمی‌آورد. من گمان کردم می‌خواهد مرا گول بزند! صدای خودش را عوض کرده!»

زن: «چه فضولی‌ها! آقای آژان! شما که شاهد هستید توی کوچه رو به روی صد کرور نفوس به من چک زد. حالا یک مرتبه موش‌مرده شد! چه فضولی‌ها! به خیالش شهر هرت است! اگر مشدی‌حسین بداند، حقت را می‌گذارد کف دستت! با زن او؟! آقای رییس...!»

رییس: «خوب خانم! با شما دیگر کاری نداریم. بفرمایید بیرون تا حساب حاجی‌آقا را برسیم!»

حاجی: «و الله غلط کردم! من نمی‌دانستم. اشتباهی گرفتم. آخر من رو به روی مردم، آب رو دارم!»

رییس چیزی نوشته، داد به دست آژان. حاجی را بردند جلو میز دیگر. اسکناس‌ها را با دست لرزان شمرد، به عنوان جریمه روی میز گذاشت. بعد به همراهی آژان، او را بردند جلو درِ نظمیّه. مردم، ردیف ایستاده بودند و درگوشی با هم پچ‌پچ می‌کردند. عبای زرد حاجی را از روی کولش برداشتند و یک نفر تازیانه به دست، آمد کنار او ایستاد. حاجی، از زور خجالت، سرش را پایین انداخت و پنجاه تازیانه، جلو مردم به او زدند؛ ولی او خم به ابرویش نیامد!

وقتی که تمام شد، دست‌مال ابریشمی بزرگی از جیب درآورد. عرق روی پیشانی خودش را پاک کرد. عبای زرد را برداشته، روی دوش انداخت. گوشه‌ی آن به زمین کشیده می‌شد. سر به زیر، روانه‌ی خانه شد و کوشش می‌کرد پایش را آهسته‌تر روی زمین بگذارد تا صدای غزغز کفش خودش را خفه بکند! دو روز بعد حاجی زنش را طلاق داد!

پاریس، 4 تیرماه 1309

(از مجموعه داستان «زنده به گور»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگی‌نامه و آثار خلاقانه صادق هدایت توضیح بدهید.
2. آثار مشهور صادق هدایت را نام ببرید.
3. داستان «سه قطره خون» چه محتوایی دارد؟
4. مضمون داستان «محلل» چیست؟
5. ویژگی‌های عمده‌ی آثار صادق هدایت را نام ببرید.
5. داستان «حاجی‌مراد» چه محتوایی دارد؟
6. در مورد مضمون و محتوای آثار صادق هدایت توضیح بدهید.

3. بوزرگ آلیوی (1905–1997)

بزرگ علوی

بزرگ علوی از افراد تأثیرگذار بر ادبیات ایران در قرن بیستم و یک چهره‌ی سیاسی روشن‌فکر در آن دوران شناخته می‌شود. وی عضو گروه پنجاه و سه نفره‌ی از روشنفکران سوسیالیست بود که سرانجام دستگیر شده و به زندان رفتند.

بزرگ علوی کتاب پنجاه و سه نفر و ورق پاره‌های زندان را در دوران اسارت خود به تحریر درآورده است. رد تفکرات سیاسی او در آثارش به وضوح هویداست و قهرمانان داستانهای او اغلب مبارز و دارای ایدئولوژی خاص هستند. بزرگ علوی در زمره‌ی موسسین گروه ربهه بود که در فرهنگ و ادبیات آن سالها تأثیر ویژه‌ای داشتند. از این طریق وی رابطه‌ی دوستی نزدیکی با صادق هدایت داشت.

سبک داستان‌نویسی بزرگ علوی به عنوان سبکی نوین و بدیع در زمان انتشار شناسایی شد. برخی از داستانهای او به صورت معماگونه آغاز شده و سپس آن واقعه تشریح و بازسازی می‌شود. علوی به دلیل تحصیلات در آلمان به فرهنگ و زبان کشورهای اروپایی تسلط خاصی داشت و از این اطلاعات برای گنجان دادن آثارش و همچنین اشاعه زبان و ادبیات فارسی استفاده کرده است. ترجمه‌ی اشعار خیام نیشابوری، هفت‌پیکر نظامی گنجوی و برخی از داستانهای صادق هدایت به زبان آلمانی، تدوین فرهنگ لغات آلمانی به فارسی و ترجمه چندین کتاب از زبانهای مختلف به فارسی در کارنامه ادبی او به چشم می‌خورد.

از آثار برجسته‌ی او: «چشمهایش»، «چمدان»، «میرزا»، «سالاری‌ها»، «پنجاه و سه نفر»، «ورق پاره‌های زندان» و «موریانه» را می‌توان نام برد.

« گیلهمرد »

باران هنگامه کرده بود. باد چنگ می‌انداخت و می‌خواست زمین را از جا بکند. درختان کهن به جان یک‌دیگر افتاده بودند. از جنگل صدای شیون زنی که زجر می‌کشید، می‌آمد. غرش باد آوازهای خاموشی را افسار گسیخته کرده بود.

رشته‌های باران آسمان تیره را به زمین گل‌آلود می‌دوخت. نهرها طغیان کرده و آب‌ها از هر طرف جاری بود.

دو مأمور تفنگ به دست، گیلهمرد را به فومن می‌بردند. او پتوی خاکستری رنگی به گردنش پیچیده و بسته‌ای که از پشتش آویزان بود، در دست داشت. بی‌اعتنا به باد و بوران و مامور و جنگل و درختان تهدید کننده و تفنگ و مرگ، پاهای لختش را به آب می‌زد و قدمهای آهسته و کوتاه برمی‌داشت. بازوی چپش آویزان بود، گویی سنگینی می‌کرد. زیر چشمی به مأموری که کنار او راه می‌رفت و سرنیزه‌ای که به اندازه یک کف دست از آرنج بازوی راست او فاصله داشت و از آن چکه چکه آب می‌آمد، تماشا می‌کرد. آستین نیم تنه‌اش کوتاه بود و آبی که از پتو جاری می‌شد به آسانی در آن فرو می‌رفت. گیلهمرد هر چند وقت یکبار پتو را رها می‌کرد و دستمال بسته را به دست دیگرش می‌داد و آب آستین را خالی می‌کرد و دستی به صورتش می‌کشید، مثل اینکه وضو گرفته و آخرین قطرات آب را از صورتش جمع می‌کند. فقط وقتی سوی کمرنگ چراغ عابری، صورت پهن استخوانی و چشمهای سفید و درشت و بینی شکسته او را روشن می‌کرد، وحشتی که در چهره او نقش بسته بود نمودار می‌شد.

مأمور اولی به اسم محمد ولی وکیل باشی از زندانی دل پری داشت. راحتش نمی‌گذاشت. حرفهای نیش‌دار به او می‌زد. فحشش می‌داد و تمام صدماتی را که راه دراز و باران و تاریکی و سرمای پاییز به او می‌رساند، از چشم گیلهمرد می‌دید.

«ماجراجو، بیگانه‌پرست. تو دیگه می‌خواستی چی کار کنی؟ شلوغ می‌خواستی بکنی! خیال می‌کنی مملکت صاحب نداره...»

«بیگانه‌پرست» و «ماجراجو» را محمد ولی از فرمانده یاد گرفته بود و فرمانده هم از رادیو و مطبوعات ملی آموخته بود.

«شش ماهه دولت هی داد می‌زنه، می‌گه بیایید حق اربابو بدید، مگه کسی حرف گوش می‌ده، به مفت خوری عادت کردند. اون ممه را لولو برد. گذشت، دوره هرج و مرج تمام شد. پس مالک از کجا زندگی کنه؟ مالیات را از کجا بده؟ دولت پول نداشته باشه، پس تکلیف ما چیه؟ همین طوری کردید که پارسال چهارماه حقوق ما را عقب انداختند. اما دیگه حالا دولت قوی شده. بلشویک بازی تموم شد. یک ماهه که هی می‌گم تو قهوه خونه. از این آبادی به آن آبادی می‌رم: می‌گم بابا بیایید حق اربابو بدید. اعلان دولتو آوردم، چسبوندم، براشون خوندم

که اگه رعایا نخوان سهم مالکو بدند «به سرکار... فرمانده پادگان... مراجعه نموده تا بوسیله امنیه، کلیه بهره مالکانه آنها وصول و ایصال شود.» بهشون گفتم که سرکار فرمانده پادگان کیه، تو گوششون فرو کردم که من همه کاره‌اش هستم. بهشون حالی کردم که وصول و ایصال یعنی چه. مگر حرف شنفتند؟ آخه می‌گید: مالک زمین بده، مخارج آبیاری رو تحمل کنه و آخرش هم ندونه که بهره مالکونه شو میگیره یا نه! ندادند، حالا دولت قدرت داره، دوبرابرشو می‌گیره. ما که هستیم. گردن کلفت‌تر هم شدیم. لباس امریکایی، پالتوی امریکایی، کامیون امریکایی، همه چی داریم. مگر کسی گوش می‌داد. سهم مالک چیه؟ دریغ از یک پیاله چای که به من بدند. حالا ... حالا...»

بعد قهقهه می‌زد و می‌گفت: «حالا، خدمتتون می‌رسند. بگو ببینم تو چه کاره بودی؟ لاور بودی؟ سواد داری...»

گیله مرد گوشش به این حرفها بدهکار نبود و اصلا جواب نمی‌داد. از تولم تا اینجا بیش از چهار ساعت در راه بودند و در تمام مدت، محمدولی وکیل باشی دست بردار نبود. تهدید می‌کرد، زخم زبان می‌زد، حساب کهنه پاک می‌کرد. گيله مرد فقط در این فکر بود که چگونه بگریزد.

اگر از این سلاحی که دست وکیل باشی است، یکی دست او بود، گیرش نمی‌آوردند. اگر سلاح داشت، اصلا کسی او را سر زراعت نمی‌دید که به این مفتی مامور بیاید و او را ببرد. چه تفنگ‌های خوبی دارند! اگر صد تا از اینها دست آدمهای آگل بود، هیچ کس نمی‌توانست پا تو جنگل بگذارد. اگر از این تفنگها داشت، اصلا خیلی چیزها، اینطوری که امروز هست، نبود. اگر آن روز تفنگ داشت، امروز صغرا زنده بود و او محض خاطر بچه شیرخوارهاش مجبور نبود سر زراعت برگردد و زخم زبان آگل لولمانی را تحمل کند که به او می‌گفت: «تو مرد نیستی، تو ننه بچها هستی.» اگر صد تا از این تفنگها در دست او و آگل لولمانی بود، دیگر کسی اسم بهره مالکانه نمی‌برد. تفنگ چیه؟ اگر یک چوب کلفت دستی گیرش می‌آمد، کار این وکیل باشی شیرهای را می‌ساخت. کاش باران بند می‌آمد و او می‌توانست تکه چوبی پیدا کند. آن وقت خودش را به زمین می‌انداخت، با یک جست برمی‌خاست و در یک چشم به هم زدن، با چوب چنان ضربتی بر سرنیزه وارد می‌کرد که تفنگ از دست محمدولی بپرد... کار او را می‌ساخت... اما مامور دومی سه قدم پیشاپیش او حرکت می‌کرد! گویی وجود او اشکالی در اجرای نقشه بود. او را نمی‌شناخت. هنوز قیافه‌اش را ندیده بود، با او یک کلمه هم حرف نزده بود.

کشتن کسی که آدم او را ندیده و نشناخته کار آسانی نبود. اوه، اگر قاتل صغرا گیرش می‌آمد، می‌دانست که باش چه کند. با دندانهایش حنجره او را می‌درید. با ناخنهایش چشمهایش را درمی‌آورد... گيله مرد لرزید، نگاه کرد. دید محمدولی کنار او راه می‌رود و از سرنیزه‌اش آب می‌چکد. از جنگل صدای زنی که غش کرده و جیغ می‌زند، می‌آید.

محض خاطر بچهاش امروز گیر افتاده بود. حرف سر این است که تا چه اندازه اینها از وضع او با خبر هستند. تا کجایش را می‌دانند؟ محمدولی به او گفته بود: «خان‌نایب گفته یک سر بیا تا فومن و برو. می‌خواهند بدانند که از آگل خبری داری یا نه.» به حرف اینها نمی‌شود اعتماد کرد و آگل تا آن دقیقه آخر به او می‌گفت:

«نرو، بر نگرد، نرو سر زراعت!» پس بچه‌اش را چه بکند؟ او را به چه بسپرد؟ اگر بچه نبود، دیگر کسی نمی‌توانست او را پیدا کند. آن وقت چه آسان بود گرفتن انتقام صغرا. از عهده صدها از اینها بر می‌آمد. اما آگل لولمانی آدم دیگری بود. چشمش را هم می‌گذاشت و تیر در می‌کرد. مخصوصاً از وقتی که دخترش مرد، خیلی قسی شده بود. او بی‌خودی همین طوری می‌توانست کسی را بکشد. آگل می‌توانست با یک تیر از پشت سر کلک مامور دومی را که سه قدم پیشاپیش او پوتینهایش را به آب و گل می‌زند بکند، اما این کار از دست او بر نمی‌آمد. از او ساخته نیست. محمدولی را دیده بود. او را می‌شناخت، شنیده بود روزی به کومه او آمده و گفته بوده است: «اگه فوری پیش نایب به فومن نره، گلوی بچه را می‌زنم سرنیزه و می‌برم تا بیاید عقب بچه‌اش.» این را به مارجان گفته بود. مأمور دومی پیشاپیش آنها حرکت می‌کرد. از آنها بیش از سه قدم فاصله داشت. او هم در فکر بدبختی و بیچارگی خودش بود. او را از خاش آورده بودند. بی‌خبر از هیچ‌جا، آمده بود گیلان. برنج این ولایت بهش نمی‌ساخت. همیشه اسهال داشت، سردش می‌شد. باران و رطوبت بی‌حالش کرده بود. با دو پتو شب‌ها یخ می‌کرد. روزهای اول هر چه کم داشت از کومه‌های گیله‌مردان جمع کرد. به آسانی می‌شد اسمی روی آن گذاشت. «اینها اثاثیه‌ایست که گیله‌مردان قبل از ورود قوای دولتی از خانه‌های ملاکین چپاول کرده‌اند.» اما بدبختی این بود که در کومه‌ها هیچ‌چیز نبود. در تمام این صفحات یک تکه شیشه پیدا نشد که با آن بتواند ریش خود را اصلاح کند، چه برسد به آینه. مامور بلوچ مزه این زندگی را چشیده بود. مکرر زندگی خود آنها را غارت کرده بودند. آنجا در ولایت آنها آدمهای خان یک مرتبه مثل مور و ملخ می‌ریختند توی دهات، از گاو و گوسفند گرفته تا جوجه و تخم مرغ، هرچه داشتند می‌بردند. به بچه و پیرزن رحم نمی‌کردند. داغ می‌کردند، یکی دو مرتبه که مردم ده بیچاره می‌شدند، کدخدا را پیش خان همسایه می‌فرستادند و از او کمک می‌گرفتند و بدین طریق دهکده‌ای به تصرف خانی در می‌آمد. این داستانی بود که بلوچ از پدرش شنیده بود. خود او هرگز رعیتی نکرده بود. او همیشه از وقتی که بخاطرش هست، تفنگدار بوده و همیشه مزدور خان بوده است. اما در بچگی مزه غارت و بی‌خانمانی را چشیده بود. مامور بلوچ وقتی فکر می‌کرد که حالا خود او مامور دولت شده است وحشت می‌کرد. برای اینکه او بهتر از هرکس می‌دانست که در زمان تفنگداریش چند نفر امنیه و سرباز کشته است. خودش می‌گفت: «به اندازه موهای سرم.» برای او زندگی جدا از تفنگ وجود نداشت. او با تفنگ به دنیا آمده، با تفنگ بزرگ شده بود و با تفنگ هم خواهد مرد، آدمکشی برای او مثل آب خوردن بود، تنها دفعه‌ای که شاید از آدمکشی متاثر شد، موقعی بود که با اسب، سرباز جوانی را که شتر ورش داشته بود، در بیابان داغ دنبال کرد. شتر طاقت نیاورد، خوابید، سرباز تفنگش را انداخت زمین و پشت پالان شتر پنهان شد. بلوچ چند تیر انداخت و نزدیکش رفت. تفنگ او را برداشت و می‌خواست سرش را که از پشت کوهان شتر دیده می‌شد، هدف قرار دهد که سرباز داد زد: «امان برادر، مرا نکش.» او گفت: «پس چکارت کنم؟ نکشمت که از بی‌آبی می‌میری!» بعد فکر کرد پیش خودش و گفت: «یک گلوله هم یک گلوله است.» افسار شتر را گرفت و برگشت: «یه میدان آن طرفتر، چشمه است. برو خودت را به آنجا برسون.» صد قدمی شتر را یدک کشیده و بعد خواست او را رها کند، چون که بدرد نمی‌خورد. دید، نمی‌شود سرباز و شتر را همین طور به حال خودشان گذاشت، برگشت و با یک تیر کار سرباز را ساخت. این تنها قتلی است که گاهی او

را ناراحت می‌کند. خودش هم می‌دانست که بالاخره سرنوشت او نیز یک چنین مرگی را در بر دارد. پدرش، دو برادرش، اغلب کسانش نیز با ضرب تیر دشمن جان سپرده بودند. وقتی خان‌ها به تهران آمدند و وکیل شدند، او نیز چاره نداشت جز اینکه امنیه شود. اما هیچ انتظار نداشت که او را از دیار خود آواره کنند و به گیلانی که آنقدر مرطوب و سرد است بفرستند. مامور بلوچ ابا توجهی به گیله‌مرد نداشت و برای او هیچ فرقی نمی‌کرد که گیله‌مرد فرار کند یا نکند. به او گفته بودند که هر وقت خواست بگریزد با تیر کارش را بسازد و او به تفنگ خود اطمینان داشت. مامور بلوچ در این فکر بود که هرطوری شده پول و پله‌ای پیدا کند و دومرتبه بگریزد به همان بیابانهای داغ، بالاخره بیابان آنقدر وسیع است که امنیه‌ها نمی‌توانند او را پیدا کنند. هر کدام از این مامورین وقتی خانه کسی را تفتیش می‌کردند، چیزی گیرشان می‌آمد. در صورتی که امروز صبح در کومه گیله‌مرد، وکیل باشی چهارچشمی مواظب بود که او چیزی به جیب نزند. خودش هرچه خواست کرد، پنجاه تومان پولی که از جیب گیله‌مرد درآورد، صورت جلسه کردند و به خودش پس دادند. فقط چیزی که او توانست به دست آورد، یک تپانچه بود. آن را در کروج، لای دسته‌های برنج پیدا کرد. یک مرتبه فکر تازه‌ای به کله مامور بلوچ زد. تپانچه اقلا پنجاه تومان می‌ارزد. بیشتر هم می‌ارزد، پایش بیفتد، کسانی هستند که صد تومان هم می‌دهند، ساخت ایتالیاست. فشنگش کم است... حالا کسی هم اسلحه نمی‌خرد. این دهاتی‌ها مال خودشان را هم می‌اندازند توی دریا. پنجاه تومان می‌ارزد. به شرط آن که پول را با خود آورده و به کسی نداده باشد.

باد دست بردار نبود. مشت مشت باران را توی گوش و چشم مامورین و زندانی می‌زد. می‌خواست پتو را از گردن گیله‌مرد باز کند و بارانی‌های مامورین را به یغما ببرد. غرش آب‌های غلیظ، جیغ مرغابی‌های وحشی را خفه می‌کرد. از جنگل گویی زنی که درد می‌کشید، شیون می‌زند. گاهی در هم شکستن ریشه یک درخت کهن، زمین را به لرزه درمی‌آورد.

یک موج باد از دور با خشاخش شروع و با زوزه وحشیانه‌ای ختم می‌شد. تا قهوه‌خانه‌ای که رو به آن در حرکت بودند، چند صد ذرع بیشتر فاصله نبود، اما در تاریکی و بارش و باد، سوی کمرنگ چراغ نفتی آن، دور به نظر می‌آمد.

وقتی به قهوه‌خانه رسیدند، محمدولی از قهوه‌چی پرسید: «کته داری؟»

- داریمی.

- چای چطور؟

- چای هم داریمی.

- چراغ هم داری؟

- ها ای دانه.

- اتاق بالا را زود خالی کن!

- بوجورو اتاق، توتون خوشکا کودیم.

- زمینش که خالی است.

- خالیه.

- اینجا پست امنیه نداره؟

- چره، داره.

- کجا؟

- ایدره اوطرف تر. شب ایساید، بوشوئیدی.

- بیا ما را ببر به اتاق بالا.

«اتاق بالا» رو به ایوان باز می شد. از ایوان که طارمی چوبی داشت، افق روشن پدیدار بود. اما باران هنوز می بارید و در اتاق کاهگلی که به سقف آن برگهای توتون و هندوانه و پیاز و سیر آویزان کرده بودند، بوی نم می آمد. محمدولی گفت: «یاالله، می ری گوشه اتاق، جنب بخوری می زنم.» بعد رو کرد به قهوه چی و پرسید: «آن طرف که راه به خارج نداره؟»

قهوه چی وقتی گیلهمرد جوان را در نور کم رنگ چراغ بادی دید، فهمید که کار از چه قرار است و در جواب گفت: «راه ناره. سرکار، انم از هوشانه کی ماشینا لوختا کوده؟»

- برو مردیکه عقب کارت. بی شرف، نگاه به بالا بکنی همه بساطتو بهم می زنم. خود تو از این بدتری. بعد رو کرد به مامور بلوچ و گفت: «خان، اینجا باش، من پایین کشیک می دم. بعد من می آم بالا، تو برو پایین کشیک بکش و چایی هم بخور.»

گیلهمرد در اتاق تاریک نیمتخته آستین کوتاه را از تن کند و آب آن را فشار داد، دستی به پاهایش کشید. آب صورتش را جمع کرد و به زمین ریخت. شلوارش را بالا زد، کمی ساق پا و سر زانو و رانهایش را مالش داد، از سرما چندشش شد. خود را تکانی داد و زیر چشمی نگاهی به مامور دومی انداخت. مامور بلوچ تفنگش را با هر دو دست محکم گرفته و در ایوان باریکی که مابین طارمی و دیوار وجود داشت، ایستاده بود و افق را تماشا می کرد. در تاریکی جز نفیر باد و شرشر باران و گاهی جیغ مرغابی های وحشی، صدایی شنیده نمی شد. گویی در عمق جنگل زنی شیون می کشید، مثل اینکه می خواست دنیا را پر از ناله و فغان کند.

برعکس محمدولی، مامور بلوچ هیچ حرف نمیزد. فقط سایه او در زمینه ابرهای خاکستری که در افق دایما در حرکت بود، علامت و نشان این بود که راه آزادی و زندگی به روی گیلهمرد بسته است. باد کومه را تکان می داد و فغانی که شبیه به شیون زن دردکش بود، خواب را از چشم گیلهمرد می ربود، بخصوص که گاه گاه، باد ابرهای حایل قرص ماه را پراکنده می کرد و برق سرنیزه و فلز تفنگ چشم او را خسته می ساخت.

صدایی که از جنگل می آمد، شبیه ناله صغرا بود، درست همان موقعی که گلوله ای از بالا خانه کومه کدخدا، در تولم به پهلویش خورد.

صغرا بچه را گذاشت زمین و شیون کشید...

«نمی خواهی فرار کنی؟»

«نه!»

بی اختیار جواب داد: «نه»، ولی دست و پای خود را جمع کرد. او تصمیم داشت با این‌ها حرف نزند. چون این را شنیده بود که با مامور نباید زیاد حرف زد. اینها از هر کلمه ای که از دهان آدم خارج شود، به نفع خودشان نتیجه می‌گیرند. در استنطاق باید ساکت بود. چرا بی‌خودی جواب بدهد. امنیه می‌خواست بفهمد که او خواب است یا بیدار و از جواب او فهمید، دیگر جواب نمی‌دهد.

«بین چه می‌گم!» صدای گرفته و سرماخوردۀ بلوچ در نفیر باد گم شد. طوفان غوغا می‌کرد، ولی در اتاق سکوت وحشتزایی حکمفرما بود. گیلهمرد نفسش را گرفته بود.

«نترس!»

گیله مرد می‌ترسید. برای اینکه صدای زیر بلوچ که از لای لب و ریش بیرون می‌آمد، او را به وحشت می‌افکند. «من خودم مثل تو راهزن بودم».

بلوچ خاموش شد. دل گیلهمرد هری ریخت پائین، مثل اینکه اینها بویی برده‌اند. مثل تو راهزن بودم» نامسلمان دروغ می‌گوید، میخواهد از او حرف در بیاورد.

هیبت خاموشی امنیه بلوچ را متوحش کرد. آهسته‌تر سخن گفت: «امروز صبح که تو کروج تفتیش می‌کردم...»

در تاریکی صدای خش و خش آمد، مثل اینکه دستی به دسته‌های برگ توتون که از سقف آویزان بود، خورد.

«تکان نخور می‌زنم!» صدای بلوچ قاطع و تهدید کننده بود. گیلهمرد در تاریکی دید که امنیه بطرف او قراول رفته است.

«بنشین!»

دهاتی نشست و گوشش را تیز کرد که با وجود هیاهوی سیل و باران و باد، دقیقا کلماتی را که از دهان امنیه خارج می‌شود، بشنود. بلوچ پچ‌پچ می‌کرد.

«تو کروج - می‌شنوی؟- وسط یک‌دسته برنج یه تپونچه پیدا کردم. تپونچه رو که می‌دونی مال کیه. گزارش ندادم. برای آن‌که ممکن بود که حیف و میل بشه. همراهم آورده‌ام که خودم به فرمانده تحویل بدم، می‌دونی که اعدام روی ساخته».

سکوت. مثل اینکه دیگر طوفان نیست و درختان کهن نعره نمی‌کشند و صدای زیر بلوچ، تمام این نعره‌ها و هیاهو و غرش و ریزش‌ها را می‌شکافت.

«گوش میدی؟ نترس، من خودم رعیت بودم، می‌دونم تو چه می‌کشی، ما از دست خان‌های خودمان خیلی صدمه دیده‌ایم، اما باز رحمت به خان‌ها، از آن‌ها بدتر امنیه‌ها هستند. من خودم یاغی بودم، به اندازه‌ا: موهای سرت آدم کشته‌ام، برای این است که امنیه شدم، تا از شر امنیه راحت باشم، از من نترس! خدا را خوش نمی‌آد که جوونی مثل تو فدا بشه، فدای هیچ و پوچ بشه، یک ماهه که از زن و بچه‌ام خبری ندارم، برایشان خرجی نفرستادم. اگر محض خاطر آن‌ها نبود، حالا این‌جا نبودم. می‌خواهی این تپونچه را بهت پس بدهم؟»

گیله‌مرد خرخر نفس می‌کشید، چیزی گل‌پوش را گرفته بود، دلش می‌تپید، عرق روی پیشانی‌اش نشسته بود. صورت مخوفی از امنیۀ! بلوچ در ذهن خود تصویر کرده و از آن در هراس بود، نمی‌دانست چکار کند. دلش می‌خواست بلند شود و آرام‌تر نفس بکشد.

«تکون نخور! تپونچه دست منه. هفت تیره، هر هفت فشنگ در شونه است، برای تیراندازی حاضر نیست، بخواهی تیراندازی کنی، باید گلنگدن را بکشی، من این تپونچه را بهت میدم.»

دیگر گيله‌مرد طاقت نیاورد. «نمی‌دی، دروغ می‌گی! چرا نمی‌ذاری بخواهم؟ زجرم می‌دی! مسلمانان به دادم برسید! چی می‌خواهی از جونم؟» اما فریادهای او نمی‌توانست بجایی برسد، برای اینکه طوفان هرگونه صدای ضعیفی را در امواج باد و باران خفه می‌کرد.

«داد زن! نترس! بهت میدم، بهت بگم، اگر پات به اداره امنیۀ فومن برسه، کارت ساخته است. مگه نشنیدی که چند روز پیش یک اتوبوسو توی جاده لخت کردند؟ از آن روز تا حالا هرچی آدم بوده، گرفته‌اند. من مسلمون هستم. به خدا و پیغمبر عقیده دارم، خدا را خوش نمی‌آد که...»

گیله‌مرد آرام شد. راحت شد، خیلی از آنها را گرفته‌اند. از او می‌خواهند تحقیق کنند.

«چرا داد می‌زنی؟ بهت میدم! اصلاً بهت می‌فروشم. هفت تیر مال توست. اگر من گزارش بدم که تو خونۀ! تو پیدا کردم، خودت می‌دونی که اعدام رو ساخته، به خودت می‌فروشم، پنجاه تومن که می‌ارزه، تو، تو خودت می‌دونی با محمدولی، هان؟ نمی‌ارزه؟ پولت پیش خودته. یا دادی به کسی؟»

گیله‌مرد آرام شده بود و دیگر نمی‌لرزید، دست کرد از زیر پتو دستمال بسته‌ای که همراه داشت باز کرد و پنجاه اسکناس یک تومانی را که خیس و نیمه خمیر شده بود حاضر در دست نگه داشت.

«بیا بگیر!»

حالا نوبت بلوچ بود که بترسد.

«نه، اینطور نمی‌شه، بلند می‌شی وامیسی، پشتت را می‌کنی به من. پول را می‌ندازی توی جیب، من پول را از جیب در می‌آورم، اونوقت هفت تیر را می‌ندازم توی جیب، دستت را باید بالا نگهداری. تکون بخوری با قنداق تفنگ می‌زنم تو سرت. ببین من همه حقه‌هایی را که تو بخواهی بزنی، بدم. تمام مدتی که من کشیک میدم باید رو به دیوار پشت به من وایسی، تکان بخوری گلوله توی کمرت است. وقتی من رفتم، خودت می‌دونی با وکیل باشی.»

شرشر آب یکنواخت تکرار می‌شد. این آهنگ کشنده، جان گيله‌مرد را به لب آورده بود. آب از ناودان سرازیر بود. این زمزمه نغمۀ کوچکی در میان این غلیان و خروش بود. ولی بیش از هر چیز دل و جگر گيله‌مرد را می‌خورد. دستهایش را به دیوار تکیه داده بود. گاه باد یکی از بسته‌های سیر را به حرکت درمی‌آورد و سر انگشتان او را قلقلک می‌داد. پیراهن کرباس تر، به پشت او می‌چسبید. تپانچه در جیبش سنگینی می‌کرد. گاهی تا یک دقیقه نفسش را نگاه می‌داشت تا بهتر بتواند صدایی را که می‌خواهد بشنود. او منتظر صدای پای محمد ولی بود که به پله‌های چوبی بخورد. گاهی زوزۀ باد خفیف‌تر می‌شد، زمانی در ریزش یک نواخت باران وقفه‌ای حاصل

می‌گردید و بالنتیجه در آهنگ شرشر ناودان نیز تاثیر داشت، ولی صدای پا نمی‌آمد. وقتی امنیه بلوچ داد زد: «آهای محمد ولی؟ آهای محمدولی!» نفس راحتی کشید. این یک تغییری بود. «آهای محمدولی...» گیلهمردگوشش را تیز کرده بود. به محض این‌که صدای پا روی پله‌های چوبی به گوش برسد، باید خوب مراقب باشد و در آن لحظه‌ای که امنیه: بلوچ جای خود را به محمدولی می‌دهد، برگردد و از چند ثانیه‌ای که آن‌ها با هم حرف می‌زنند و خش خش حرکات او را نمی‌شنوند، استفاده کند، هفت تیر را از جیبش در آورد و آماده باشد. مثل این‌که از پایین صدایی به آواز بلوچ جواب گفت.

ای کاش باران برای چند دقیقه هم شده، بند می‌آمد، کاش نفیر باد خاموش می‌شد. کاش غرش سیل آسا برای یک دقیقه هم شده است، قطع می‌شد. زندگی او، همه چیز او بسته به این چند ثانیه است، چند ثانیه یا کمتر. اگر در این چند ثانیه شرشر یک نواخت آب ناودان بند می‌آمد، با گوش تیزی که دارد، خواهد توانست کوچکترین حرکت را درک کند. آنوقت به تمام این زجرها خاتمه داده می‌شد. می‌رود پیش بچه‌اش، بچه را از مارجان می‌گیرد، با همین تفنگ و کیل باشی می‌زند به جنگل و آنجا می‌داند چه کند.

از پایین صدایی جز هوهوی باد و شرشر آب و خشاخش شاخه‌های درختان نمی‌شنید. گویی زنی در جنگل جیغ می‌کشید، ولی بلوچ داشت صحبت می‌کرد. تمام اعصاب و عضلات، تمام حواس، تمام قوای بدنی او متوجه صدایی بود که از پایین می‌رسید، ولی نفیر باد و ریزش باران از نفوذ صدای دیگری جلوگیری می‌کرد.

«تکون نخور، دستت را بذار به دیوار!»

گیله مرد تکان خورده بود، بی اختیار حرکت کرده بود که بهتر بشنود.

گیله مرد آهسته گفت: «گوش بدن بیدین چی گم.»

بلوچ نشنید. خیال می‌کرد، اگر به زبان گیلک بگوید، محرمانه‌تر خواهد بود. «آهای برار، من ته را کی کار

نارم. وهل و گردم کی وقتی آیه اونا بیدینم.»

باز هم بلوچ نشنید. صدای پوتین‌هایی که روی پله‌های چوبی می‌خورد، او را ترسانده و در عین حال به او

امید داد.

«عجب بارونی، دست بردار نیست!»

این صدای محمدولی بود، این صدا را می‌شناخت. در یک چشم بهم زدن، گילה مرد تصمیم گرفت. برگشت. دست در جیبش برد. دسته هفت تیر را در دست گرفت. فقط لازم بود که گلنگدن کشیده شود و تپانچه آماده برای تیراندازی شود، اما حالا موقع تیراندازی نبود، برای آنکه در این صورت مامور بلوچ برای حفظ جان خودش هم شده، مجبور بود تیراندازی کند و از عهده هر دو آنها نمی‌توانست برآید. ای کاش می‌توانست گلنگدن را بکشد تا دیگر در هر زمانی که بخواهد آماده برای حمله باشد. هفت تیر را که خوب می‌شناخت از جیب درآورد. آن را وزن کرد، مثل اینکه بدین وسیله اطمینان بیشتری پیدا می‌کرد. در همین لحظه صدای کبریت نقشه او را برهم زد. خوشبختانه کبریت اول نگرفت.

«مگر باران می‌ذاره؟ کبریت ته جیب آدم هم خیس شده.»

کبریت دوم هم نگرفت، ولی در همین چند ثانیه گیله مرد راه دفاع را پیدا کرده بود، فت تیر را به جیب گذاشت. پتو را مثل شنلش روی دوشش انداخت و در گوشه اتاق کز کرد.

«آهای، چراغو بیار ببینم، کبریت خیس شده.»

بلوچ پرسید: «چراغ می خواهی چیکار کنی؟»

- هست؟ نرفته باشد؟

- کجا می تونه بره؟ بیداره، صداس بکن، جواب می ده.

حمدولی پرسید: «ای گیله مرد؟ ... خوابی یا بیدار ...»

در همین لحظه کبریت آتش گرفت و نور زردرنگ آن قیافه‌ها را روشن کرد. از تمام صورت او پیشانی بلند و کلاه قیفی بلندش دیده می شد، با همان کبریت سیگاری آتش زد: «مثل این که سفر قندهار می خواد بره. پتو هم هم‌راه خودش آورده. کتهات را هم که خوردی؟ ای برار کله ماهی خور. حالا باید چند وقتی تهران بری تا آس گل گیوه خوب حالت بیاره. چرا خوابت نمی بره.»

محمدولی تریاکش را کشیده، شنگول بود. «چطوری؟ احوال لاور چطوره؟ تو هم لاور بودی یا نبودی؟

حتما تو لاور دهقانان تولم بودی؟ ها؟ جواب نمیدی؟ ها-ها-ها-ها.»

گیله مرد دلش می خواست این قهقهه کمی بلندتر می شد تا به او فرصت می داد که گلنگدن را بکشد و

همان آتش سیگار را هدف قرار دهد و تیراندازی کند.

«بگو ببینم، آن روزی که با سرگرد آمدیم تولم که پاسگاه درست کنیم، همین تو نبودی که علمدار هم

شده بودی و گفتی: ما اینجا خودمان داروغه داریم و کسی را نمی خواهیم؟ بی شرفها، ما چند نفر را کردند توی

خانه و داشتند خانه را آتش می زدند. حیف که سرگرد آن جا بود و نگذاشت، والا با همان مسلسل همتون را درو

می کردم. آن لاور کلفتتون را خودم به درک فرستادم، بگو ببینم، تو هم آن جا بودی؟ راستی آن لاورها که یک

زبون داشتند به اندازه کف دست، حالا کجانند؟ چرا به دادت نمی رسند؟ بعد چندین فحش آبدار داد. «تهرون

نسلشونو برداشتند. دیگه کسی جرات نداره جیک بزنه، بلشویک می خواستید بکنید؟ آنوقت زناشون! چه زنهای

سلیطه‌ای؟ واه، واه، محض خاطر همون‌ها بود که سرگرد نمی داشت تیراندازی کنیم. چطور شد که حالا موش

شدند و تو سوراخ رفته‌اند. آخ، اگر دست من بود. نمی دونم چکارت می کردم؟ چرا گفتند که تو را صحیح و سالم

تحویل بدم؟ حتما تو یکی از آن کلفتاشون هستی. والا همین امروز صبح وقتی دیدمت، کلکت را می کردم. جلو

چشمت زنتو ... اووهوه، چیکار داری می کنی؟ تکون بخوری می زنمت.»

صدای گلنگدن تفنگ، گیله مرد را که داشت بی احتیاطی می کرد، سر جای خود نشاند.

گیله مرد بی اختیار دستش به دسته هفت تیر رفت. همان زنی که چند ماه پیش در واقعه تولم تیر خورد

و بعد مرد، زن او بود، صغرا بود، بچه شش ماهه داشت و حالا این بچه هم در کومه او بود و معلوم نیست که چه

بر سرش خواهد آمد. مارجان، آدمی نیست که بچه نگهدارد. اصلا از مارجان این کار ساخته نیست. دیگه کی به

فکر بچه اوست. گیله مرد گاهی به حرفهای وکیل باشی گوش نمی داد. او در فکر دیگری بود. نکند که تپانچه اصلا

خالی باشد. نکند که بلوچ و وکیل باشی با او شوخی کرده و هفت تیر خالی به او داده باشند. اما فایده این شوخی چیست؟ چنین چیزی غیرممکن است. محض خاطر این بچه اش مجبور است گاهی به تولم برگردد. هفت تیر را وزن کرد. دستش را در جیبش نگاهداشت، مثل این که از وزن آن می توانست تشخیص بدهد که شانه با فشنگ در مخزن هست یا نه. همین حرکت بود که محمدولی را متوجه کرد و لوله تفنگ را به طرف او آورد.

نوک سرنیزه بیش از یک ذرع از او فاصله داشت، والا با یک فشار لوله را به زمین می کوفت و تفنگ را از دستش در می آورد: «آهای، برار، خوابی یا بیدار؟ بگو ببینم. شاید ترا به فومن می برند که با آگل لولمانی رابطه داری؟» چند فحش نثارش کرد. «یک هفته خواب ما را گرفت. روز روشن وسط جاده یک اتومبیل را لخت کرد. سبیل اونو هم دود می دند. نوبت اون هم می رسه. بگو ببینم، درسته اون زنی که آن روز در تولم تیر خورد، دختر اونیه؟...»

گاهی طوفان به اندازه ای شدید می شد که شنیدن صدای برنده و با طنین و بی گره محمدولی نیز برای گیلهمرد با تمام توجهی که به او معطوف می کرد غیر ممکن بود، در صورتی که درست همین مطالب بود که او می خواست بداند و از گفته های وکیل باشی می شد حدس زد که چرا او را به فومن می برند. مامورین (و یا اقلا کسی که دستور توقیف او را داده بود) می دانستند که او داماد آگل بوده و هنوز هم مابین آن ها رابطه ای هست. گیلهمرد این را می دانست که داروغه او را لو داده است. اغلب به پدرزنش گفته بود که نباید به این ویشکاسوقه ای اعتماد کرد و شاید اگر محض خاطر این ویشکاسوقه ای نبود، امروز آن حادثه: تولم که محمدولی خوب از آن باخبر است، اتفاق نمی افتاد و شاید صغرا زنده بود و دیگر آگل هم نمی زد به جنگل و تمام این حوادث بعدی اتفاق نمی افتاد و امروز جان او در خطر نبود.

یک تکان شدید باد، کومه را لرزاند. شاید هم درخت کهنی به زمین افتاد و از نهیب آن کومه تکان خورد. اما محمدولی یکریز حرف می زد، هاهای می خندید و تهدید می کرد و از زخم زبان لذت می برد. چه خوب منظره داروغه ویشکاسوقه ای در نظر او هست. سال ها مردم را غارت کرد و دم پیری باج می گرفت. برای اینکه از شرش راحت شوند، او را داروغه کردند. چون که در آن سال های قبل از جنگ، ارباب در تهران همه کاره بود و پای امنیه ها را از ملک خود بریده بود و آن ها جرات نمی کردند در آن صفحات کیابایی کنند. همین آگل پدرزن او واسطه شد که ویشکاسوقه ای را داروغه کردند و واقعا هم دیگر جز اموال رقیب های خود، مال کس دیگری را نمی چاپید.

محمدولی بار دیگر سیگاری آتش زد. این دفعه کبریت را لحظه ای جلو آورد و صورت گیلهمرد را روشن کرد. دود بنفش رنگ بینی گیلهمرد را سوزاند.

«... ببین چی می گم. چرا جواب نمیدی؟ تو همان آدمی هستی که وقتی ما آمدیم در تولم پست دایر کنیم، به سرگرد گفتی که ما بهره: خودمونو دادیم و نطق می کردی. چرا حالا دیگر لال شدی؟...»
خوب به خاطر داشت. راست می گفت: وقتی دهاتی ها گفتند که ما داروغه داریم، گفت: بروید نمایندگان را معین کنید. با آن ها صحبت دارم. او هم یکی از نمایندگان بود. سرگرد از آن ها پرسید که بهره: امسال تان را

دادید یا نه؟ همه گفتند دادیم. بعد پرسید قبل اینکه لاور داشتید دادید، یا بعد هم دادید. دهاتی‌ها گفتند: «هم آن وقت داده بودیم و هم حالا داده‌ایم.» بعد سرگرد رو کرد به گیله مرد و پرسید: «مثلا تو چه دادی؟» گفت: «من ابریشم دادم، برنج دادم، تخم مرغ دادم، سیر، غوره، انارترش، پیاز، جاروب، چوکول، کلوش، آرد برنج، همه چی دادم.» بعد پرسید مال امسالت را هم دادی؟ گیله مرد گفت: «امسال ابریشم دادم، برنج هم می‌دهم.» بعد یک مرتبه گفت: «برو قبوضت را بردار و بیاور.» بیچاره لطفعلی پیرمرد گفت: «شما که نماینده مالک نیستید!» تا آمد حرف بزند، سرگرد خواباند بیخ گوش لطفعلی. آن وقت دهاتی‌ها از اتاق آمدند بیرون و معلوم نشد کی شیپور کشید که قریب چندین هزار نفر دهقان آمدند دور خانه. بعد تیراندازی شد و یک تیر به پهلو صغرا خورد و لطفعلی هم جابه‌جا مرد.

دهاتی‌ها شب جمع شدند و همین داروغه و ویشکاسوقه‌ای پیشنهاد کرد که خانه را آتش بزنند و اگر شب یک جوخه دیگر سرباز نرسیده بود، اثری از آن‌ها باقی نمی‌ماند ...

محمدولی سیگار می‌کشید. گیله مرد فکر کرد، همین الان بهترین فرصت است که او را خلع سلاح کنم. تمام بدنش می‌لرزید. تصور مرگ دلخراش صغرا اختیار را از کف او ربوده بود. خودش هم نمیدانست که از سرما می‌لرزد یا از پریشانی... اما محمدولی دست بردار نبود: «تو خیلی اوستایی. از آن کهنه‌کارها هستی. یک کلمه حرف نمی‌زنی، می‌ترسی که خودت را لو بدهی. بگو ببینم، کدام یک از آنهایی که توی اتاق با سرگرد صحبت می‌کردند، آگل بود؟ من از هیچ کس باکی ندارم. آگل لامذهبه، خودم می‌خواهم کلکش را بکنم. همقطاران من خودشون به چشم دیده‌اند که قرآن را آتش زده. دلم می‌خواهد گیر خود من بیفته، کدام یکیشون بودند. حتما آن که ریش کوسه داشت و بالا دست تو وایساده بود، ها، چرا جواب نمی‌دی، خوابی یا بیدار؟...»

نفیر باد نعره‌های عجیبی از قعر جنگل بسوی کومه هم‌راه داشت: جیغ زن، غرش گاو، ناله و فریاد اعتراض. هرچه گیله مرد دقیق‌تر گوش می‌داد، بیش‌تر می‌شنید، مثل این که ناله‌های دلخراش صغرا موقعی که تیر به پهلو می‌خورد، او اصابت کرد، نیز در این هیاهو بود. اما شرشر کشنده: آب ناودان بیش از هر چیزی دل گیله مرد را می‌خراشاند، گویی کسی با نوک ناخن زخمی را ریش ریش می‌کند. دندان‌هایش به ضرب آهنگ یک نواخت ریزش آب به هم می‌خورد و داشت بی‌تاب می‌شد.

آرامشی که در اتاق حکمفرما بود، ظاهرا محمدولی وکیل باشی را مشکوک کرده بود. او می‌خواست بداند که آیا گیله‌مرد خوابیده است یا نه.

- چرا جواب نمیدی؟ شما دشمن خدا و پیغمبرید. قتل همه‌تون واجب. شنیدم آگل گفته که اگر قاتل دخترش را بکشند، حاضره تسلیم بشه. آره، جون تو، من اصلا اهمیت نمیدم به این که آن زنی که آن روز با تیر من به زمین افتاد، دخترش بوده یا نبوده. به من چه؟ من تکلیف مذهبی ام را انجام دادم. می‌گم که آگل دشمن خداست و قتلش واجب، شنیدی؟ من از هیچ کس باکی ندارم. من کشتم، هر کاری از دستش برمی‌آید بکند ...

- تفنگ را بذار زمین. تکون بخوری مردی ...

این را گیلهمرد گفت. صدای خفه و گرفته‌ای بود، و کیل‌باشی کبریتی آتش زد و همین برای گیلهمرد به منزله آژیر بود. در یک چشم بهم زدن تپانچه را از جیبش در آورد و در همان آنی که نور زرد و دود بنفش کمرنگ گوگرد اتاق را روشن کرد، گیلهمرد توانست گلنگدن را بکشد و او را هدف قرار دهد. محمولی برای روشن کردن کبریت پاشنه تفنگ را روی زمین تکیه داده، لوله را وسط دو بازو نگهداشته بود. هنگامی که دستش را با کبریت دراز کرد، سرنیزه زیر بازوی چپ او قرار داشت.

در نور شعله کبریت، لوله هفت تیر و یک چشم باز و سفید گیلهمرد دیده میشد. و کیل‌باشی گیج شد. آتش کبریت دستش را سوزاند و بازویش مثل اینکه بی‌جان شده باشد افتاد و خورد به رانش.

-تفنگ را بذار رو زمین! تکون بخوری مردی!

-لوله هفت تیر شقیقه و کیل‌باشی را لمس کرد. گیلهمرد دست انداخت بیخ خرش را گرفت و او را کشید. توی اتاق.

-صبر کن، الان مزدت را می‌دارم کف دستت. رجز بخوان. منو میشناسی؟ چرا نگاه نمی‌کنی؟...

باران می‌بارید، اما افق داشت روشن می‌شد. ابرهای تیره کم‌کم باز می‌شدند.

-می‌گفتی از هیچکس باکی نداری! نترس، هنوز نمی‌کشمت، با دست خفهات می‌کنم. صغرا زن من بود. نامرد، زمو کشتی. تو قاتل صغرا هستی، تو بچه منو بی‌مادر کردی. نسلتو ور می‌دارم. بیچاره‌تون می‌کنم. آگل منم. ازش نترس. هان، چرا تکون نمی‌خوری؟...

تفنگ را از دستش گرفت. و کیل‌باشی مثل جرز خیس خورده وارفت. گیلهمرد تفنگ را به دیوار تکیه داد. «تو که گفتی از آگل نمی‌ترسی. آگل منم. بی‌چاره، آگل لولمانی از غصه! دخترش دق مرگ شد. من گفتم که اگر قاتل صغرا را به من بدهند، تسلیم می‌شه. آره آگل نیست که تسلیم بشه. اتوبوس توی جاده را من زدم. تمام آن‌هایی که با من هستند، همشون از آن‌هاییند که دیگر بی‌خانمان شده‌اند، همشون از آن‌هایی هستند که از سر آب و ملک بیرونشون کرده‌اند. این‌ها را بهت می‌گم که وقتی می‌میری، دونسته مرده باشی. هفت تیرم را گذاشتم تو جیبم. می‌خواهم با دست بکشمت، می‌خواهم گلویت را گاز بگیرم. آگل منم. دلم داره خنک می‌شه...»

از فرط درندگی له‌له می‌زد. نمی‌دانست چطور دشمن را از بین ببرد، دستپاچه شده بود. در نور سحر، هیکل کوفته و کیل‌باشی تدریجاً دیده می‌شد.

-آره، من خودم لاور بودم. سواد هم دارم. این پنج ساله یاد گرفتم. خیلی چیزها یاد گرفته‌ام. می‌گی مملکت هرج و مرج نیست؟ هرج و مرج مگه چیه؟ ما را می‌چاپید، از خونه و زندگی آواره‌مون کردید. دیگر از ما چیزی نمونه، رعیتی دیگه نمونه. چقدر همین خودتو، منو تلکه کردی؟ عمرت دراز بود، اگر می‌دونستم که قاتل صغرا تویی، حالا هفت تا کفن هم پوسونده بودی؟ کی لامذهبه؟ شماها که هزار مرتبه قرآن را مهر کردید و زیر قولتان زدید؟ نیامدید قسم نخوردید که دیگر همه امان دارند؟ چرا مردمو بیخودی می‌گیرید؟ چرا بیخودی

می کشید؟ کی دزدی می کنه؟ جد اندر جد من در این ملک زندگی کرده‌اند، کدام یک از ارباب‌ها پنجاه سال پیش در گیلون بوده‌اند؟

زبانش تتق می‌زد، به‌حدی تند می‌گفت که بعضی کلمات مفهوم نمی‌شد. وکیل باشی دو زانو پیشانیش را به کف چوبی اتاق چسبانده و با دو دست پشت گردنش را حفظ می‌کرد. کلاهش از سرش افتاده بود روی کف اتاق: «نترس، این جووری نمی‌کشمت. بلند شو، می‌خواهم خونتو بخورم. حیف یک گلوله. آخر بدبخت، تو چه قابل هستی که من یک فشنگ خودمو محض خاطر تو دور بیندازم. بلند شو!»

اما وکیل باشی تکان نمی‌خورد. حتی با لگدی هم که گیلهمرد به پای راست او زد، فقط صورتش به زمین چسبید، عضلات و استخوان‌های او دیگر قدرت فرمانبری نداشتند. گیلهمرد دست انداخت و یقه پالتوی بارانی او را گرفت و نگاهی به صورتش انداخت. در روشنایی خفه صبح باران خورده، قیافه وحشتزده محمدولی آشکار شد. عرق از صورتش می‌ریخت. چشمهایش سفیدی می‌زد. بی‌حالت شده بود. از دهنش کف زرد می‌آمد، خرخر می‌کرد. همین که چشمش به چشم براق و برافروخته گیلهمرد افتاد به تته پته افتاد. زبانش باز شد: «نکش، امان بده! پنج تا بچه دارم. به بچه‌های من رحم کن. هر کاری بگی می‌کنم. منو به جوونی خودت ببخش. دروغ گفتم. من نکشتم. صغرا را من نکشتم. خودش تیراندازی می‌کرد. مسلسل دست من نبود...»

* * *

گریه می‌کرد. التماس و عجز و لابه مامور، مانند آبی که روی آتش بریزند، التهاب گیلهمرد را خاموش کرد. یادش آمد که پنج بچه دارد. اگر راست بگوید! به یاد بچه خودش که در گوشه کومه بازی می‌کرد، افتاد. باران بند آمد و در سکوت و صفای صبح ضعف و بی‌غیرتی محمدولی تنفر او را برانگیخت. روشنایی روز او را به تعجیل واداشت.

گیلهمرد تف کرد و در عرض چند دقیقه پالتو بارانی را از تن وکیل باشی کند و قطار فشنگ را از کمرش باز کرد و پتوی خود را به سر و گردن او بست. کلاه او را بر سر و بارانیش را بر تن کرد و از اتاق بیرون آمد. در جنگل هنوز شیون زنی که زجرش می‌دادند به گوش می‌رسید. در همین آن، صدای تیری شنیده شد و گلوله ای به بازوی راست گیلهمرد اصابت کرد. هنوز برنگشته، گلوله دیگری به سینه او خورد و او را از بالای ایوان سرنگون ساخت. مامور بلوچ کار خود را کرد.

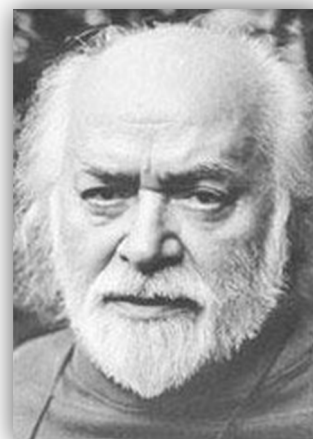
(از مجموعه داستان «گیله مرد»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه بزرگ علوی توضیح بدهید.
2. آثار مشهور بزرگ علوی را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار بزرگ علوی توضیح بدهید.
4. داستان «گیله مرد» چه محتوایی دارد؟
5. ویژگی های عمده ی آثار بزرگ علوی را نام ببرید.

4. Садек Чубак (1916–1998)

صادق چوبک

صادق چوبک داستان‌نویس معاصر ایرانی در 14 تیرماه 1295 در بوشهر به دنیا آمد. از آثار او مجموعه داستان «انتری که لوطی‌اش مرده بود» و رمان‌های «سنگ صبور» و «تنگسیر» شهرت و محبوبیت بیشتری دارند. چوبک از اولین کوتاه‌نویسان داستان فارسی است و بعد از محمدعلی جمال‌زاده و صادق هدایت، می‌توان از او به‌عنوان یکی از پیشروان قصه‌نویسی جدید ایران نام برد.

صادق چوبک در خانواده‌ای به دنیا آمد که از نظر مالی در وضعیت مناسب و خوبی بودند. پدرش تاجر بود اما چوبک به کسب‌وکار پدر علاقه نداشت. او کتاب‌خوان بود و کتاب برای او همه‌چیز بود. زمانی که چوبک کودک بود به دلیل ابتلا به بیماری مالاریا همراه خانواده از بوشهر به شیراز نقل‌مکان کردند. چوبک در 15 سالگی اولین مقاله‌ی خود را در روزنامه محلی «بیان حقیقت» منتشر کرد. در سال 1314 تحصیل خود را در کالج آمریکایی تهران ادامه داد و دو سال بعد در وزارت فرهنگ استخدام شد. صادق چوبک بعد از مدتی به خدمت سربازی رفت و به دلیل تسلط بر زبان انگلیسی به عنوان مترجم، خدمتش در ستاد ارتش تقلیل پیدا کرد. چوبک در جوانی فعالی بود، در سال 1319 در وزارت دارایی به عنوان تحویل‌دار استخدام شد و با ورود مستشاران آمریکایی، در آن مرکز به‌عنوان مترجم آغاز به کار کرد.

«خیمه‌شب‌بازی» اولین مجموعه داستان چوبک بود که در سال 1324 منتشر شد. چهار سال بعد چوبک با انتشار «چرا دریا طوفانی شد» به توصیف مناظر پرداخت. در این دو کتاب قلم چوبک برای مخاطب به تدریج در حال جا افتادن شد. او در ترسیم شخصیت‌های داستان روابط و روحیات آن‌ها با مهارت وارد عمل شد. در سال ۱۳۲۸ اثر دیگرش هم که سه داستان و یک نمایشنامه بود، تحت عنوان «انتری که لوطی‌اش مرده بود» به چاپ رسید. چوبک با این داستان خودش را به‌عنوان یک نویسنده‌ی تمام‌عیار در ادبیات معاصر ایران ثابت کرد؛ اما شهرت او با رمان‌های «تنگسیر» (۱۳۴۲) و «سنگ صبور» (1345) به اوج رسید. تنگسیر در آن دوره رمان معروفی بود به طوری که در سال ۱۳۵۲ بر اساس آن فیلمی به کارگردانی امیرنادر بی‌همین نام ساخته شد. بهروز وثوقی بازیگر نقش محمد زاید در این فیلم بود. کتاب تنگسیر به ۱۸ زبان ترجمه شده و هنوز با گذشت چندین سال در ایران تجدید چاپ می‌شود. «سنگ صبور» هم که بعد از تنگسیر منتشر شد با نظرات مختلفی مواجه شد. این داستان از زبان چند نفر روایت می‌شود و شیوه روایی چوبک در آن دوره قصه‌نویسی ایران کاملاً تازگی داشت. چوبک بعد از رمان «سنگ صبور» تا پایان عمرش دیگر رمان و داستانی منتشر نکرد. به نوعی می‌توان گفت خلاقیت و نوآوری چوبک در این رمان به اوج خود رسید.

چوبک به زبان انگلیسی مسلط بود و دستی نیز در ترجمه داشت البته این حرفه برای او به شکل کار جدی و اصلی نبود. او قبل از انتشار اولین مجموعه داستانش، نمایشنامه کوتاهی از یوجین اونیل با عنوان «پیش از ناشتایی» ترجمه کرد. چوبک اولین فردی بود که در ایران از زبان محاوره و شکسته‌نویسی که قبل‌تر رایج نبود

در این نمایشنامه استفاده کرد. او همچنین قصه معروف «پینوکیو» را با نام «آدمک چوبی» به فارسی برگرداند. شعر «غراب» اثر «ادگار آلن پو» نیز به همت او ترجمه شد. آخرین اثر ترجمه‌اش هم حکایت هندی عاشقانه‌ای به نام «مهمپاره» بود که در زمستان ۱۳۷۰ منتشر شد.

سبک صادق چوبک:

صادق چوبک داستان‌نویسی رئالیست بود که واقعیت‌های جامعه‌ی خود را بی‌کم‌وکاست در قصه‌های خود منعکس می‌کرد. بیشتر داستان‌های چوبک شرح تیره روزی مردمی است که به خرافات و نادانی اسیر شدند و به دام تقلید کورکورانه از جامعه و سنت‌های دیرین شده‌اند. شخصیت‌های داستان‌های او هرکدام به نوعی نمایانگر گروه یا قشری از جامعه بودند که در بیشتر مواقع درگیر خشونت‌های جامعه شدند. چوبک به خوبی از پس روایت‌های تیره و تاریک بر می‌آمد. او زندگی طبقات فرودست جامعه را با زبانی ساده با همان چهره‌ی کریمه و ناخوشایندی که زندگی این افراد به خشونت گرفتار شده بود به تصویر می‌کشید. جزئی بینی و درون‌بینی‌های چوبک باعث شد تا او در خلق شخصیت‌هایش موفق عمل کند. او در توصیفات خود هم همین‌قدر دقیق بود و هر شخصیت را متناسب با شرایط فرهنگی و اجتماعی ویژه‌اش در بستر داستان خلق می‌کرد. این دقت نظر او گاهی باعث می‌شد تا چوبک را ناتورالیست بخوانند.

صادق چوبک در امریکا و در سن 82 سالگی در روز جمعه، 12 ژوئیه‌ی 1998 (۱۳ تیرماه ۱۳۷۷) از دنیا رفت. جسد چوبک به درخواست خودش سوزانده شد.

آثار صادق چوبک:

داستان‌ها: خیمه‌شب‌بازی (۱۳۲۴) که شامل داستان‌های: نفتی، گل‌های گوشتی، عدل، زیر چراغ‌قرمز، آخر شب، مردی در قفس، پیراهن زرشکی، مسیو الیاس، اسائه ادب (تقدیم به صادق هدایت)، بعدازظهر آخر پاییز (تقدیم به مسعود فرزاد)، یحیی.

چرا دریا طوفانی شد (۱۳۲۸) شامل داستان‌های: شامل داستان‌های گورکن، چشم‌شیشه‌ای، دسته‌گل، یک‌چیز خاکستری، پاچه خیزک، روز اول قبر، همراه، عروسک فروشی، یک شب بی‌خوابی، همراه (به شیوه‌ای دیگر)، هفخط (نمایش).

انتری که لوطی‌اش مرده بود (۱۳۲۸) شامل داستان‌های: چراغ آخر، دزد قالپاق، کفترباز، بچه‌گره‌ای که چشمانش باز نشده بود، اسب چوبی، آتما، سگ من، توپ لاستیکی، دوست. پریزاد و پریمه.

روز اول قبر (۱۳۴۴)، چراغ آخر (۱۳۴۴)، عمرکشون، قفس.

رمان‌ها: تنگسیر (۱۳۴۲)، سنگ صبور (۱۳۴۵).

« عدل »

اسب دُرُشکه‌ای توی جوی پهنی افتاده بود و قلم دست و کاسه زانویش خرد شده بود. آشکارا دیده می‌شد که استخوان قلم یک دستش از زیر پوست حنایی‌اش جابجا شده و از آن خون آمده بود. کاسه زانوی دست دیگرش به کلی از بند جدا شده بود و به چند رگ و ریشه که تا آخرین مرحله وفاداری‌اش را به جسم او از دست نداده بود گیر بود. سم یک دستش - آنکه از قلم شکسته بود - به طرف خارج برگشته بود و نعل براق ساییده‌ای که به سه دانه میخ گیر بود روی آن دیده می‌شد.

آب جو یخ بسته بود و تنها حرارت تن اسب یخ‌های اطراف بدنش را آب کرده بود. تمام بدنش توی آب گل آلود خونینی افتاده بود. پی در پی نفس می‌زد. پره‌های بینیش باز و بسته می‌شد. نصف زبانش از لای دندان‌های کلید شده‌اش بیرون زده بود. دور دهنش کف خون‌آلودی دیده می‌شد. یالش به طور حزن‌انگیزی روی پیشانی‌اش افتاده بود و دو سپور و یک عمله راهگذر که لباس سربازی بی سردوشی تنش بود و کلاه خدمت بی‌آفتاب گردان به سر داشت می‌خواستند آن را از جو بیرون بیاورند.

یکی از سپورها که حنای تندی بسته بود گفت:

من دُمبشو می‌گیرم و شما هر کدامتون یه پاشو بگیرین و یه هو از زمین بلندش می‌کنیم. انوخت نه اینه که حیوون طاقت درد نداره و نمی‌تونه دساشو رو زمین بذاره یه هو خیز ور می‌دارد. انوخت شما جلدی پاشو ول دین منم دمبشو ول می‌دم. رو سه تا پاش می‌تونه بند شه دیگه. اون دسش خیلی نشکسه. چطوره که مرغ روی دو پا وایمیسه این نمی‌تونه رو سه پا واسه؟

یک آقای که کیف قهوه‌ای زیر بغلش بود و عینک رنگی زده بود گفت:

- مگر می‌شود حیوان را اینطور بیرون آورد؟ شماها باید چند نفر بشید و تمام هیكل بلندش کنید و بذاریدش تو پیاده‌رو.

یکی از تماشاچی‌ها که دست بچه خردسالی را در دست داشت با اعتراض گفت:

- این زبون بسته دیگه واسه صاحبش پول نمی‌شه. باید به یه گلوله کلکشو کند.

بعد رویش را کرد به پاسبان مفلوکی که کنار پیاده‌رو ایستاده بود و لبو می‌خورد و گفت:

- آژدان سرکار که تپونچه دارین چرا اینو راحتش نمی‌کنین؟ حیوون خیلی رنج می‌بره.

پاسبان همانطور که یک طرف لپش از لبویی که تو دهنش بود باد کرده بود با تمسخر جواب داد:

- زکی قربان آقا! گلوله اولنده که مال اسب نیس و مال دزه دومنده حالو اومدیم و ما اینو همینطور که

می‌فرمایین راحتش کردیم به روز قیومت و سوال جواب اون دنیاشم کاری نداریم فردا جواب دولتو چی بدیم؟ آخه

از من لاگردار نمی‌پرسن که تو گولتو چیکارش کردی؟

سید عمامه به سری که پوستین مندرسی روی دوشش بوی گفت:

- ای بابا حیوون با کیش نیس. خدا را خوش نمی‌یاد بکشندش. فردا خوب می‌شه. دواش یه فندق مومیاییه.

تماشاچی روزنامه به دستی که تازه رسیده بود پرسید:

- مگه چطور شده؟

یک مرد چپقی جواب داد:

- و الله من اهل این محل نیستم. من رهگذرم.

لبو فروش سوسوکی همانطور که با چاقوی بی دسته‌اش برای مشتری لبو پوست می‌کند جواب داد:

- هیچی اتول بهش خورده سقط شده. زبون بسته از سحر تا حالا همین جا تو آب افتاده جون می‌کنه.

هیشکی به فکرش نیس. اینو... بعد حرفش را قعط کرد و به یک مشتری گفت:

یه قرون!... و آن وقت فریاد زد:

قند بی کپن دارم! سیری یک قرون می‌دم.

باز همان مرد روزنامه به دست پرسید:

- حالا صاحب نداره؟

مرد کت چرمی قلچماقی که ریخت شوferها را داشت و شال سبزی دور گردنش بود جواب داد:

- چطور صاحب نداره. مگه بی صاحبم می‌شه؟ پوستش خودش دس کم پونزده تومن می‌ارزه. درشکه

چیش تا همین حالا اینجا بود؛ به نظر رفت درشکشو بذاره برگرده.

سپرچه ای که دستش تو دست آن مرد بود سرش را بلند کرد و پرسید:

- بابا جون درشکه چیش درشکشو با چی برده برسونه مگه نه اسبش مرده؟

یک آقای عینکی خوش لباس پرسید:

- فقط دستاش خرد شده؟

همان مرد قلچماق که ریخت شوferها را داشت و شال سبزی دور گردنش بود جواب داد:

- درشکه‌چیش می‌گفت دندهاشم خرد شده.

بخار تنکی از سوراخ‌های بینی اسب بیرون می‌آمد. از تمام بدنش بخار بلند می‌شد. دنده هایش از زیر

پوستش دیده می‌شد. روی کفلش جای یک پنج انگشت گل خشک شده داغ خورده بود. روی گردن و چند جای

دیگر بدنش هم گلی بود. بعضی جاهای پوست بدنش می‌پرید. بدنش به شدت می‌لرزید. ابدا ناله نمی‌کرد. قیافه‌اش

آرام و بی‌التماس بود. قیافه یک اسب سالم را داشت و با چشمان گشاد و بی‌اشک به مردم نگاه می‌کرد.

(برگرفته از کتاب «خیمه شب بازی»)

« نفتی »

عذرا همان‌طور که گوشه‌های چادر نماز چیت گل اشرفیش را به دندان گرفته بود، گره مراد شله گلی را با اطمینان و دل قرص به ضریح امامزاده بست. بعد سرش را بالا کرد و چشمان درشتش را به قندیل‌های پر از گرد و خاک سقف مقبره دوخت و با تمنا و شور و شوق فراوان زیر لب زمزمه کرد:

«ای آقا! ای پسر موسی بن جعفر، مراد منو بده. پیش سر و همسر بیشتر از این خجالت‌منده. یه کاری کن آقا که من سر و سرانجومی بگیرم و یه خونه زندگی بهم بزنم. یه شوور سربراهی نصیبم کن که منو از خونه بابام ببره؛ هر جا که دلش می‌خواه ببره. من دیگه بغیر از این هیچی از شما نمی‌خوام. همین یه شوور و بس. مگه از دستگاه خدایت کم میشه مگه من چمه؟ چطور به دختر عزیزخان که یه سالک به اون گندگی، رو دماغشو خورده، شوور به اون خوبی دادی؟ ای آقا قربونت برم. با خدای خودم عهد می‌کنم که اگر به مرادم برسم یه گوسبند پرواری نذرت کنم.»

به غیر از عذرا یک قاری کور هم در آنجا بود که توی رواق نشسته بود و چپق می‌کشید و گاهی هم یک آیه قرآن از حفظ می‌خواند و صدای مرده و کش‌دارش توی فضای مقبره می‌پیچید.

عذرا ضریح چوبی قهوه‌ای را که هزاران دخیل رنگ و وارنگ دیگر به آن بسته شده بود، قرص و قایم چسبیده بود و نفس نفس می‌زد. اشک دور پلک‌های چشمش جمع شده بود. یک آرزوی دردناک و یک بیچارگی مزمن آمیخته با شرمساری، ته دلش عقده شده بود. چند بار چشمانش را باز کرد و بست. بعد پیشانی‌اش را به ضریح چسبانید و رک و مات به لاله‌ها و رحل‌های روی قبر نگاه کرد.

روی قبر، یک روپوش ماهوت سبز بیدخورده‌ای که پر از گرد و خاک بود، کشیده بودند. لاله‌ها و رحل‌ها جلوی اشک چشمان عذرا می‌لرزید. ظاهراً "چیزهای روی قبر او را مشغول داشته بود. قبر، بزرگ و بلند ساخته شده بود و معلوم بود که هیكل بلند مردانه‌ای زیرش خوابیده. عذرا این‌طور فکر می‌کرد. سراپای قبر را با تعجب و کنجکاو و رانداز کرد و پیش خودش خیال کرد: «قربونش برم چه قد رشیدی داشته!»

اما از اینکه از یک مرد، شوهر خواسته بود خجالت کشید و صورتش گل انداخت. با شتاب و چابکی از سرجاش بلند شد. چند ماچ چسبان صدا دار، خیلی شهوانی و از روی دل‌پری به ضریح کرد؛ آنوقت بی آن که دست‌هایش را از محجر بردارد، دو بار دور قبر طواف کرد و باز سر جای اولش نشست.

در اینجا دوباره گره‌ای را که بسته بود، با ملایمت کشید و آن را آهسته نوازش کرد. اما وقتی که دید یک دخیل زمخت دبیت سربی رنگ که قبلن در آنجا بسته بودند، روی دخیلی که خودش بسته بود افتاده، خلش تنگ شد و با غیظ گره شله را از زیر دخیل بیت سربی بیرون کشید. چند بار آن را نوازش کرد. مثل باغبانی که بدون انتظار، گل اصیلی را در میان انبوهی از علف خودرو یافته باشد، آنرا از میان دخیل‌های دیگر مشخص و نمایان ساخت.

اما ناگهان یکه خورد و به نظرش رسید که شاید آن را هم مردی برای سفید بختی بسته باشد. پیش خودش خیال کرد:

«گاسم یه مردی که زن میخواسه اینو بسته باشه؛ قسمتو کی می دونه؟ حالا من اینو این جوری عقبش زدم، بل که اومد نیومد داشته باشه.»

با شور شهوتناکی به دخیل دبیت سربی رنگ که خشن و مردانه کنار گره شله گلی خودش بسته شده بود، خیره شد. از دیدن آن دلش تو ریخت و حس کرد که محبت سرشاری از آن دخیل در دلش پیدا شده. گره دبیت برایش مظهر یک مرد قوی و دلخواه شده بود و به قدر یک شوهر آن را دوست می داشت.

از رفتار خشنی که با آن کرده بود، پشیمان شد. دخیل سربی رنگ در نظرش به شکل مردی در آمده بود که دستش را به طرف او دراز کرده بود و می خواست او را در بغل بگیرد. دلش فشرده شد. دزدکی نگاهی به این طرف و آن طرف کرد. بعد آهسته لب هایش را روی دخیل دبیت سربی رنگ چسباند و آن را با شور فراوان بوسید. چشمانش هم بود. بوی پر زهم تخته کهنه و دبیت را با ولع بالا می کشید و تخته ضریح را بین انگشتان عرق کرده اش فشار می داد. پیش نظرش مردی که شکل صورتش درست معلوم نبود و لباس سربی رنگ به تن داشت، جلوش و رجه و رجه می زد و ازش فرار می کرد. چشمانش را باز کرد و به آرامی دخیل سربی را روی دخیل شله خودش گذاشت - همان طور که اول بودند - بعد با عجله از حرم بیرون رفت. در این دنیای گل و گشاد و شلوغ، عذرا از تنهایی وحشت می کرد. هر کس به فکر خودش بود؛ و کسی نمی دانست که عذرای هم در دنیا وجود دارد که از وحشت تنهایی به ستوه آمده و شوهر می خواهد.

هزاران هزار مرد بودند، زن می خواستند و اگر از دل عذرای بیچاره خبر داشتند شاید برایش سر و دست می شکستند. ولی خوب، کسی چه می دانست. چه بسیار زن ها و مردها که شبها به آرزوی هم بر تخت خواب می روند و از حال هم دیگر خبر ندارند. وای از آن روزی که این لحاف و تشکها به زبان بیایند. آن وقت است که دیگر مردم از هم وحشت می کنند.

سراسر زندگی عذرا در انتظار می گذشت. مثل آن بود که همیشه منتظر بود که یک نفر در کوچه را بزند و از او خواستگاری کند و دستش را بگیرد و با خودش ببرد. این انتظار صبح به صبح که از خواب بیدار می شد، تر و تازه می شد. اما هیچ کس جز نفتی که سالها بود به خانه آنها نفت می داد، به آن جا رفت و آمد نداشت. تنها همین مرد بود که همه روزه با لباس روغن چراغی و خال گوشتی روی پلک چشمش می آمد در خانه؛ پیت خالی را از دست عذرا می گرفت و نصفه می کرد و می داد و می رفت. گاهی همان طور که تو خانه مشغول کار بود، صدای در زدن به گوشش می رسید؛ و چون می دوید و در را باز می کرد، می دید هیچ کس نیست. آن وقت بود که دیگر حتم می کرد خیالات به سرش زده. هزاران شوهر خیالی برای خودش خلق می کرد و هر یک را در جای خود می پسندید. حتی از آن یکی هم که نفتی بود و یک خال گوشتی روی پلک چشمش بود، خوشش می آمد.

اما تمام زندگی عذرا یک طرف و مسافرتش به قم یک طرف. خاطره این سفر، بستگی شیرینی با زندگی او داشت. در همین مسافرت بود که برای اولین بار در عمرش، دست خشن و مردانه شوهر اتوبوس زیر بغل او را -

نزدیک پستانش - گرفت و سوارش کرد. آن شب را هیچ وقت از یاد نمی برد و همیشه دقایق آن را به خاطر می آورد و از آن لذت می برد. لذتی جنون آمیز و شهوانی.

شب تاریک و گرمی بود که پایین کوشک نصرت پنجر کردند. تمام مسافرین پیاده شدند. عذرا هم پیاده شد. بوی رطوبت آمیخته با مرداری از طرف دریاچه بلند بود. ستاره ها، مثل آن که ماه را کشته و چالش کرده بودند، تو آسمان سیاه سوسو می زدند. شاگرد شوfer بنزین می ریخت. خود شوfer هم بغل پله اتوبوس ایستاده بود و به زن ها کمک می کرد سوار شوند - چون که رکاب اتوبوس زیادی بالا بود. - وقتی که دست های پر قوت و زمخت شوfer، بیخ بازوی عذرا را - نزدیک پستانش - گرفت، بوی تند بنزین زد به دماغ عذرا و لذت هرگز ندیده ای در خودش حس کرد. دلش تندتند زد و نمی دانست چکار بکند.

تا وقتی که رفت ته اتوبوس روی صندلی نشست، هنوز گیج و منگ بود. مثل اینکه خواب شیرین نیمه تمامی دیده باشد، با ولع و گیحی پی باقیش می گشت. چند بار عضلات گلویش برای قورت دادن آب دهنش به حرکت آمد، اما دهن و گلویش خشک شده بود و بی آنکه خودش بداند هنوز بازوی راستش را به پهلو زور می داد و می کوشید از فراری شدن لذتی که داشت، جلوگیری کند. بوی بنزین هم منگش کرده بود. مدت ها بعد از آن در خواب و بیداری دست راستش را به پهلو خود فشار می داد و خوشش می آمد. بوی زهم دبیت سربی و بوی تند بنزین به دماغش می رسید و کیف می کرد.

حالا خیلی وقت بود که عذرا، کف باغچه ی حیاط خودشان زیر درخت انار نشسته بود و به انارک های فسقلی گرد گرفته آن نگاه می کرد و باز هم به فکر شوهر بود. ناگهان صدای نفتی از پشت در بلند شد که فریاد می کرد: «نفتی! های نفت!»

عذرا با دستپاچگی از جایش بلند شد، ولی همان دم ایستاد و دستش را گذاشت روی تنه کج و کوله درخت انار و در رفتن دو دل ماند. پیش خودش فکر کرد:

«بالای سیاهی که رنگی نیس. هر چی باداباد. گاسم که زن بخواد. گناه که نیس؛ نشوم نیس. گاس اونم مته من پی یکی بگرده.»

دم در که رسید، پیت خالی را به طرف نفتی دراز کرد. این دفعه دست های سبزه اش را بیشتر از همیشه از زیر چادر نماز چیت گل اشرفیش بیرون انداخت و النگوهای شیشه اش را زیر چشم نفتی نگاه داشت. نفتی با اخم همیشگی اش پیت خالی را از دست او گرفت و مشغول نفت ریختن شد. این دفعه هم بوی تند بنزین زد به دماغ عذرا و دلش تپ تپ کرد.

«عمو نفتی، شما بنزین نمیرفوشین؟»

«بنزین برا چی می خواسین؟ مبادا خانم یهوخ بنزین بریزین تو چراغ که گر می گیره ها.»

«خودم می دونم که گر می گیره... اما خوب واسیه چیزای دیگه...»

«واسه چی مثلن؟»

«واسیه تو ماشین. راسی شوما زن ندارین؟»

«ستا.»

«بچه چطور؟»

«نه، اجاقم کوره.»

«تا چارتا که حاله. گاسم بعد پیدا بشه. خدا رو چی دیدی... آدم خوب نیس بی عقبه بمیره.»

«نه قربون، همین شم که می بینی زیادیه. کی حال داره؟ مگه ما واسیه بابانمون چی کار کردیم که اولادامون واسیه ما بکنن؟»

عذرا هنوز دم در ایستاده بود و خیره به چکه‌های نفت که روی زمین پهن شده بود، زلزل نگاه می‌کرد. یک پیازفروش، خرش را برابر او نگه داشت و با صدای گرفته‌ای گفت:

«خانوم دو ری پیاز خوب انباری داریم، نمی‌خواین؟ پیازش خیلی خبه. مال اصباهونه.»

از دور صدای آشنای نفتی به گوش می‌رسید:

«نفتی‌های نفت!»

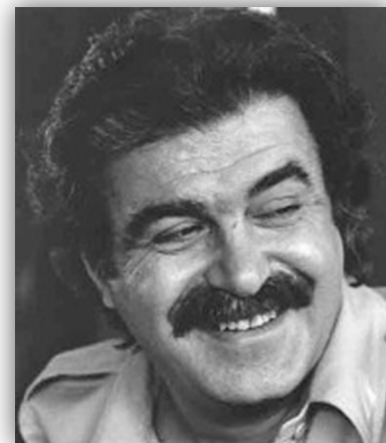
(از کتاب: «خیمه شب بازی»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه صادق چوبک توضیح بدهید.
2. آثار مشهور صادق چوبک را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار صادق چوبک توضیح بدهید.
4. داستان «عدل» چه محتوایی دارد؟ مضمون داستان «نفتی» چیست؟
5. داستان‌های اصداق چوبک چه ویژگی‌های عمده‌ای را دارند؟

5. غلامحسین سعیدی (1936–1985)

غلامحسین سعیدی

غلامحسین سعیدی (گوهر مراد) در سال 1341 (24 دی ماه) در تبریز به دنیا آمد، در خانواده‌ای کارمند و به قول خودش اندکی بدحال. سعیدی نوشتن را ابتدا به صورت گزارش و تفسیر در هنگامه‌ی نوجوانی آغاز و با نشریات فریاد، صعود و... همکاری کرد و اولین بار در ارتباط با همین نوشته‌ها به زندان افتاد.

نخستین آثارش را از 1334 در مجلات ادبی به چاپ رساند. او که در ابتدا به عنوان نمایشنامه‌نویسی چیره دست (با نام مستعار گوهر مراد) شهرت یافته بود، با نگارش داستان‌های زیبایی چون «گدا»، «دو برادر» و «آرامش در حضور دیگران»، جایگاه خود را به عنوان یکی از خلاق‌ترین داستان‌نویسان ایران نیز تثبیت کرد.

آثار او دستمایه‌ی برخی از بهترین فیلم‌های بلند سینمای ایران قرار گرفته است، که از جمله‌ی آنها می‌توان فیلم‌های "گاو" (ساخته‌ی داریوش مهرجویی، 1348)، "آرامش در حضور دیگران" (ساخته‌ی ناصر تقوایی، 1349) و "دایره‌ی مینا" (ساخته‌ی داریوش مهرجویی، 1353) را نام برد.

در مرداد 1332 هنگام کودتای 28 مرداد وارد دانشکده‌ی پزشکی تبریز شد و در اواخر سال‌های دانشکده فعالیت هنری و ادبی خود را مجدانه پی‌گیری کرد. سعیدی در دهه‌ی 40 که دوره‌ای خاص در ادبیات ایران محسوب می‌شود، رشد کرد و به تحصیل خود در رشته روان‌پزشکی ادامه داد. عمده‌ی فعالیت‌های قلمی سعیدی در حوزه نمایش نامه‌نویسی است و به همراه تنی چند هم چون بیضایی، رادی و نصیریان پیش‌زمینه‌ی تئاتر را بینان نهادند. بخش دیگر از نوآوری او در زمینه تئاتر چاپ آثار پانتومیم تحت عنوان لال‌بازی‌هاست. سعیدی در اوایل دهه‌ی 50 گاهنامه‌ی الفبا را به همراه تنی چند منتشر نمود و در سال 56 همزمان با احمد شاملو در چاپ مجله‌ی ایرانشهر در خارج از کشور همکاری می‌کند. بعد از انقلاب نیز داستان‌های او هم چنان در کتاب جمعه، ویژه‌ی هنر و ادبیات چاپ می‌شد. سعیدی در دهه‌ی 60 از ایران خارج به فرانسه رفت.

او در دوم آذر 1364 به علت خون‌ریزی دستگاه گوارش در فرانسه درگذشت و در گورستان پرلاشز در کنار صادق هدایت به خاک سپرده شد.

آثار غلامحسین سعیدی در زمینه داستان‌نویسی:

مرغ انجیر (1335)؛ خانه‌های شهر ری (1336)؛ گدا (1341)؛ عزاداران بیل (1343)؛ دندیل (1345)؛ واهمه‌های بی نام و نشان (1346)؛ ترس و لرز (1347)؛ توپ (1347)؛ شب نشینی با شکوه (1349)؛ کور و گهواره (1356).

در زمینه نمایشنامه:

لیلاج (1336)؛ قاصدک‌ها (1338)؛ کار با فکها در سنگر (1338)؛ شان فریبک (1340)؛ کلاته گل (1340)؛
عروسی (1341)؛ ده لال بازی (1342)؛ انتظار (1343)؛ بهترین بابای دنیا (1344)؛ چوب به دستان ورزیل
(1344)؛ پنج نمایشنامه از انقلاب مشروطیت (1345)؛ خانه روشنی (1346)؛ دیکته و زوایه (1347)؛ فصل
گستاخی (1348)؛ پرواربندان (1348)؛ وای بر مغلوب (1349)؛ چشم در برابر چشم (1350)؛ عاقبت قلمفرسایی
(1354)؛ آی با کلاه (1357)؛ جانشین (1357)؛ ماه عسل (1357) و ماه نمی‌شنویم (1357).
ساعدی علاوه بر داستان نویسی و نمایش نامه نویسی تک نگاری‌هایی هم داشته که ایلخچی (1342) و
اهل هوا (1345) که یک اثر پژوهشی درباره بیماران می‌باشد، از جمله آنهاست.

« گدا »

1

یه ماه نشده سه دفعه رفتم قم و برگشتم، دفعه آخر انگار به دلم برات شده بود که کارها خراب می‌شود اما بازم نصفه‌های شب با یه ماشین قراضه راه افتادم و صبح آفتاب زده، دم در خونه سید اسدالله بودم. در که زدم عزیز خانوم اومد، منو که دید، جا خورد و قیافه گرفت. از جلو در که کنار می‌رفت حاج و واج نگاه کرد و گفت: «خانوم بزرگ مگه نرفته بودی؟»

گفتم: «چرا ننه جون، رفته بودم، اما دوباره برگشتم.»

عزیز خانوم گفت: «حالا که می‌خواستی بری و برگردی، چرا اصلاً رفتی؟ می‌موندی این جا و خیال مارم راحت می‌کردی.»

خندیدم و گفتم: «حالا برگشتم که خیالتون راحت بشه، اما ننه، این دفعه بی‌خودی نیومدم، واسه کار واجبی اومدم.»

بچه‌ها اومدند و دوره‌ام کردند و عزیز خانوم که رفته رفته سگرمه‌هاش توهم می‌رفت، کنار باغچه نشست و پرسید: «کار دیگه‌ات چیه؟»

گفتم: «اومدم واسه خودم یه وجب خاک بخرم، خوابشو دیدم که رفتنی‌ام.»

عزیز خانوم جابجا شد و گفت: «تو که آه در بساط نداشتی، حالا چه جوری می‌خوای جا بخری؟»

گفتم: «یه جوری ترتیبشو داده‌م.» و به بقچه‌ام اشاره کردم.

عزیز خانوم عصبانی شد و گفت: «حالا که پول داری پس چرا هی می‌ای اینجا و سید بیچاره رو تیغ می‌زنی؟ بدبخت از صبح تا شام دوندگی می‌کنه، جون می‌کنه و وسعش نمی‌رسه که شکم بچه‌هاشو سیر بکنه، تو هم که ول کنش نیستی، هی میری و هی می‌ای و هر دفعه یه چیزی ازش می‌گیری.»

بربر زل زد تو چشم که جوابشو بدم و منم که بهم برخورد بود، جوابشو ندادم. عزیزه غرولندکنان از پله‌ها رفت بالا و بچه‌هام با عجله پشت سرش، انگار می‌ترسیدند که من بلایی سرشون بیارم. اما من همونجا کنار دیوار بودم که نفهمیدم چطور شد خواب رفتم. تو خواب دیدم که سید از دکان برگشته و با عزیزه زیر درخت ایستاده حرف منو می‌زنه، عزیزه غرغرش دراومده و هی خط و نشان می‌کشه که اگر سید جوابم نکنه خودش میدونه چه بلایی سرم بیاره. از خواب پریدم و دیدم راسی راسی سید اومده و تو هشتی، بلند بلند با زنش حرف می‌زنه. سید می‌گفت: «آخه چه کارش کنم، در مسجده، نه کندنیه، نه سوزوندنی، تو یه راه نشونم بده، ببینم چه کارش می‌تونم بکنم.» عزیز خانوم گفت: «من نمی‌دونم که چه کارش بکنی، با بوق و کرنا به همه عالم و آدم گفته که یه پاپاسی تو بساطش نیس، حالا اومده واسه خودش جا بخره، لابد وادی‌السلام و اینا رو پسند نمی‌کنه، می‌خواد تو خاک فرج باشه. حالا که اینهمه پول داره، چرا ول کن تو نیس؟ چرا نمیره پیش اونای دیگه؟ این همه پسر و دختر داره،

چون تو از همه پخته‌تر و بیچاره‌تری اومده وبال گردنت شده؟ سید عبدالله، سید مرتضی، جواد آقا، سید علی، اون یکیا، صفیه، حوریه، امینه آغا و اون همه داماد پولدار، چرا فقط ریش تو را چسبیده؟»

سید کمی صبر کرد و گفت: «من که عاجز شدم، خودت هر کاری دلت می‌خواد بکن، اما یه کاری نکن که خدا رو خوش نیاد، هر چی باشه مادرمه.»

از هشتی اومدند بیرون و من چشمامو بستم و خودمو به خواب زدم. سید از پله‌ها رفت بالا و بعد همانطور بی سر و صدا اومد پایین و از خانه رفت بیرون. من یه تیکه نون از بقچه‌م درآوردم و خوردم و همونجا دراز کشیدم و خوابیدم. شبش تو ماشین آنقدر تکون خورده بودم که نمی‌تونستم سرپا و ایسم. چشممو که باز کردم، هوا تاریک شده بود و تو اتاق چراغ روشن بود. چند دفعه سرفه کردم و بعد رفتم کنار حوض، آبو بهم زدم، هیشکی بیرون نیومد، پله‌ها رو رفتم بالا و دیدم عزیز خانوم و بچه‌ها دور سفره نشستند و شام می‌خورند، سید هنوز نیومده بود، توی دهلیز منتظر شدم، شام که تمام شد، سرمو بردم تو و گفتم: «عزیز خانوم، عزیز خانوم جون.»

ماهرخ دختر بزرگ اسدالله از جا پرید و جیغ کشید، همه بلند شدند، عزیز خانوم فتیله چراغو کشید بالا و گفت: «چه کار می‌کنی عفریته؟ می‌خوای بچه هام زهره ترک بشن؟»

پس پس رفتم و گفتم: «می‌خواستم ببینم سید نیومده؟»

عزیز خانوم گفت: «مگه کوری، چشم نداری و نمی‌بینی که نیومده؟ امشب اصلاً خونه نمیاد.»

گفتم: «کجا رفته؟»

دست و پاشو تکان داد و گفت: «من چه می‌دونم کدوم جهنمی رفته.»

گفتم: «پس من کجا بخوابم؟»

گفت: «روسر من، من چه می‌دونم کجا بخوابی، بچه‌هامو هوایی نکن و هر جا که می‌خوای بگیر بخواب.»

همونجا تو دهلیز دراز کشیدم و خواب رفتم. صبح پا شدم، می‌دونستم که عزیزه چشم دیدن منو نداره این بود که تا نماز خوندم پا شدم از خونه اومدم بیرون و رفتم حرم. اول حضرت معصومه را زیارت کردم و بعد بیرون در بزرگ حرم، چارزانو نشستم و صورتمو پوشوندم و دستمو دراز کردم طرف اونایی که برای زیارت خانوم می‌اومدند. آفتاب پهن شده بود که پاشدم و پولامو جمع کردم و گوشه بقچه گره زدم و راه افتادم. نزدیکای ظهر، دوباره اومدم خونه سید اسدالله. واسه بچه‌ها خروس قندی و سوهان گرفته بودم، در که زدم ماهرخ اومد، درو نیمه باز کرد و تا منو دید فوری درو بست و رفت. من باز در زدم، زن غریبه ای اومد و گفت: «سید اسدالله سه ماه آزرگاره که از این خونه رفته.»

گفتم: «کجا رفته؟ دیشب که این جا بود.»

زن گفت: «نمی‌دونم کجا رفته، من چه می‌دونم کجا رفته.»

درو بهم زد و رفت، می‌دونستم دروغ میگه، تا عصر کنار در نشستم که بلکه سید اسدالله پیدایش بشه، وقتی دیدم خبری نشد، پا شدم راه افتادم، یه هو به کلهم زد که برم دکان سیدو پیدا بکنم. اما هر جا رفتم کسی سید اسدالله آیینه بندو نمی‌شناخت، کنار سنگ‌تراشی‌ها آیینه‌بندی بود که اسمش سید اسدالله بود، یه مرد با عمامه و عبا

اونجا نشسته بود. می‌دونستم سید هیچ وقت عمامه نداره. برگشتم و همینطور ول گشتم و وقت نماز که شد رفتم حرم و صدقه جمع کردم و اومدم تو بازار. تا نزدیکیای غروب این در و اون در دنبال سید اسدالله گشتم، مثل اون وقت که بچه بود و گم می‌شد و دنبالش می‌گشتم. پیش خود گفتم بهتره باز برم دم در خونه‌ش، اما ترس ورم داشته بود، از عزیزه می‌ترسیدم، از بچه‌هاش می‌ترسیدم، از همه می‌ترسیدم، زبانم لال، حتا از حرم خانوم معصومه می‌ترسیدم، یه دفعه همچو خیالات ورم داشت که فکر کردم بهتره همون روز برگردم، رفتم پای ماشین‌ها که سید اسدالله را دیدم با دست‌های پر از اونور پیاده‌رو رد می‌شد، صداش کردم ایستاد، دویدم و دستشو گرفتم و قریون صدقه‌اش رفتم و براش دعا کردم، جا خورده بود و نمی‌تونست حرف بزنه، زبونش بند اومده بود و حاج و واج نگام می‌کرد. گفتم: «ننه جون، نترس، نمایم خونه‌ت، می‌دونم عزیز خانوم چشم دیدن منو نداره، من فقط دلم برات یه ذره شده بود، می‌خواستم ببینمت و برگردم.»

سید گفت: «آخه مادر، تو دیگه یه ذره آبرو برا من نداشتی، عصری دیدمت تو حرم گدایی می‌کردی فوری رد شدم و نتونستم باهات حرف بزنم، آخر عمری این چه کاریه می‌کنی؟»

من هیچ چی نگفتم. سید پرسید: «واسه خودت جا خریدی؟»

گفتم: «غصه! منو نخورین، تا حال هیچ لاشه‌ای رو دست کسی نمونده، یه جوری خاکش می‌کنن.»

بغضم ترکید و گریه کردم، سید اسدالله‌م گریه‌ش گرفت، اما به روی خودش نیاورد و از من پرسید: «واسه چی گریه می‌کنی؟»

گفتم: «به غریبی امام هشتم گریه می‌کنم.»

سید جیب‌هاشو گشت و یک تک تومنی پیدا کرد و داد به من و گفت: «مادر جون، این جا موندن واسه تو فایده نداره، بهتره برگردی پیش سید عبدالله، آخه من که نمی‌تونم زندگی تو رو روبرا کنم، گدایی‌م که نمی‌شه، بالاخره می‌بینن و می‌شناسنت و وقتی بفهمن که عیال حاج سید رضی داره گدایی می‌کنه، استخوانای پدرم تو قبر می‌لرزه و آبروی تمام فک و فامیل از بین میره، برگرد پیش عبدالله، اون زنش مثل عزیزه سلیطه نیس، رحم و انصاف سرش میشه.»

پای ماشین‌ها که رسیدیم به یکی از شوفاژها گفت: «پدر، این پیرزنو سوار کن و شوش پیاده‌ش بکن، ثواب داره.» برگشت و رفت، خداحافظی‌م نکرد، دیگه صداش نزدم، نمی‌خواست بفهمند که من مادرشم.

2

تو خونه سید عبدالله دلشون برام تنگ شده بود. سید با زنش رفته بود و بچه‌ها خونه رو رو سر گرفته بودند. خواهر گنده و باباغوری رخشنده هم همیشه خدا وسط ایوان نشسته بود و بافتنی می‌بافت، صدای منو که شنید و فهمید اومدم، گل از گلش واشد، بچه‌هام خوشحال شدند، رخشنده و سید عبدالله قرار نبود به این زودی‌ها برگردند، نون و غذا تا بخوای فراوان بود، بچه‌ها از سر و کول هم بالا می‌رفتند و تو حیاط دنبال هم می‌کردند، می‌ریختند و می‌پاشیدند و سر به سر من می‌داشتند و می‌خواستند بفهمند چی تو بقچه‌م هس. اونام مثل بزرگتراشون می‌خواستند از بقچه من سر در بیارن، خواهر رخشنده تو ایوان می‌نشست و قاه قاه می‌خندید و موهای وز کرده‌شو

پشت گوش می گذاشت با بچه‌ها هم صدا می شد و می گفت: «خانوم بزرگ، تو بقچه چی داری؟ اگه خوردنیه بده بخوریم.»

و من می گفتم: «به خدا خوردنی نیس، خوردنی تو بقچئه! من چه کار می کنه.»

بیرون که می رفتم بچه‌ها هم می خواستن با من بیان، اما من هر جوری بود سرشونو شیره می مالیدم و می رفتم خیابون. چارراهی بود شبیه میدونچه، گود و تاریک که همیشه اونجا می نشستم، کمتر کسی از اون طرفا در می شد و گداییش زیاد برکت نداشت و من واسه ثوابش این کارو می کردم. خونه که بر می گشتم خواهر رخشنده می گفت: «خانوم بزرگ کجا رفته بودی؟ رفته بودی پیش شوهرت؟»

بعد بچه‌ها دوره‌ام می کردند و هر کدوم چیزی از من می پرسیدند و من خنده می گرفت و نمی تونستم جواب بدم و می افتادم به خنده، یعنی همه می افتادند و اونوقت خونه رو با خنده می لرزوندیم. خواهر رخشنده منو دوست داشت، خیلی م دوست داشت، دلش می خواست یه جوری منو خوشحال بکنه، کاری واسه من بکنه، بهش گفتم یه توبره واسه من دوخت. توبره رو که تموم کرد گفت: «توبره دوختن شگون داره. خبر خوش می رسه.» این جوری م شد، فرداش آفتاب نزده سرو کله عبدالله و رخشنده پیدا شد که از ده برگشته بودند، رخشنده تا منو دید جا خورد و اخم کرد، سید عبدالله چاق شده بود، سرخ و سفید شده بود، ریش در آورده بود، بی حوصله نگام کرد و محلم نداشت. پیش خود گفتم حالا که هیشکی محلم نمی ذاره، بزمن برم، موندن فایده نداره، هرکی منو می بینه اوقاتش تلخ میشه، دیگه نمی شد با بچه‌ها گفت و خندید، خواهر رخشنده هم ساکت شده بود. سید عبدالله رفت تو فکر و منو نگاه کرد و گفت: «چرا این پا اون پا می کنی مادر؟»

گفتم: «می خوام بزمن برم.»

خوشحال شد و گفت: «حالا که می خوای بری همین الان بیا با این ماشین که ما رو آورده برو ده.»

بچه‌ها برام نون و پنیر آوردند، من بقچه و توبره‌ای که خواهر رخشنده برام دوخته بود برداشتم و چوبی رو که سید عوض عصا بخشیده بود دست گرفتم و گفتم: «حرفی ندارم، میرم.»

بچه‌ها رو بوسیدم و بچه‌ها منو بوسیدند و رفتم بیرون، ماشین دم در بود، سوار شدم. بچه‌ها اومدند بیرون و ماشینو دوره کردند، رخشنده و خواهرش نیومدند، سید دو تومن پول فرستاده گفته بود که یه وقت به سرم نزنه برگردم. صدای گریه خواهر رخشنده رو از تو خونه شنیدم. دختر بزرگ رخشنده گفت: «اون می ترسه، می ترسه شب یه اتفاقی بیفته.» نزدیکای ظهر رسیدم ده، پیاده که شدم منو بردند تو یه دخمه که در کوچک و چارگوشی داشت. پاهام، دستام همه درد می کرد، شب برام نون و آبگوشت آوردند، شام خوردم و بلند شدم که نماز بخونم در دخمه رو باز کردم، پیش پایم دره بزرگی بود و ماه روی آن آویزان بود و همه جا مثل شیر روشن بود و صدای گرگ می اومد، صدای گرگ، از خیلی دور می اومد، و یه صدا از پشت خونه می گفت: «الان میاد تو رو می خوره گرگا پیرزنا رو دوس دارن.»

همچی به نظرم اومد که دارم دندوناشو می بینم، یه چیز مثل مرغ پشت بام خونه قدقد کرد و نوک زد. پیش خود گفتم خدا کنه که هوایی نشم، این جوری میشه که یکی خیالاتی میشه. از بیرون ترسیدم و رفتم تو. از

فردا دیگه حوصله دره و ماه و بیرونو نداشتم، همهش تو دخمه بودم، دلم گرفته بود، فکر می‌کردم که چه جوری شد که این جوری شد. گریه می‌کردم، گریه می‌کردم به غریبی امام غریب، به جوانی سقای کربلا. یاد صفیه افتاده بودم و دلم براش تنگ شده بود، اما از شوهرش می‌ترسیدم، با این که می‌دونستم نمی‌دونه من کجام، باز ازش می‌ترسیدم، وهم و خیال برم می‌داشت.

ده همه چیزش خوب بود، اما من نمی‌تونستم برم صدقه جمع کنم. عصرها می‌رفتم طرفای میدونچه و تاشب می‌نشستم اونجا. کاری به کار کسی نداشتم، هیشکی م کاری با من نداشت، کفشامو تو راه گم کرده بودم و فکر می‌کردم کاش یکی پیدا می‌شد و محض رضای خدا یه جف کفش بهم می‌بخشید، می‌ترسیدم از یکی بخوام، می‌ترسیدم به گوش سید برسه و اوقاتش تلخ بشه، حالم خوش نبود، شبها خودمو کثیف می‌کردم، بی خودی کثیف می‌شدم نمی‌دونستم چرا این جوری شده، هیشکی م نبود که بهم برسه.

یه روز درویش پیری اومد توی ده. شمایل بزرگی داشت که فروخت به من، اون شب و شب بعد، همهش نشستم پای شمایل و روزه خوندم. خوشحال بودم و می‌دونستم که گدایی با شمایل ثوابش خیلی بیشتره.

یه شب که دلم گرفته بود، نشسته بودم و خیالات می‌بافتم که یه دفه دیدم صدام می‌زنن، صدا از خیلی دور بود، درو وا کردم و گوش دادم، از یه جای دور، انگار از پشت کوهها صدام می‌زدند. صدا آشنا بود، اما نفهمیدم صدای کی بود، همه ترسم ریخت پا شدم شمایل و بند و بساطو ورداشتم و راه افتادم، جاده‌ها باریک و دراز بود، و بیابون روشن بود و راه که می‌رفتم همه چیز نرم بود، جاده پایین می‌رفت و بالا می‌آمد، خسته‌ام نمی‌کرد همه اینا از برکت دل روشنم بود، از برکت توجه آقاها بود، از آبادی بیرون اومدم و کنار زمین یکی نشستم خستگی در کنم که یه مرد با سه شتر پیداش شد، همونجا شروع کردم به روزه خوردن، مرد اول ترس برش داشت و بعد دلش به حالم سوخت و منو سوار کرد و خودشم سوار یکی شد. شتر سوم پشت سرما دوتا، آرام آرام می‌اومد. دلم گرفته بود و یاد شام غریبان کربلا افتادم و آهسته گریه کردم.

3

به جواد آقا گفتم میرم کار می‌کنم و نون می‌خورم، سیر کردن یه شکم که کاری نداره، کار می‌کنم و اگه حالا گدایی می‌کنم واسه پولش نیس، واسه ثوابشه، من از بوی نون گدایی خوشم میاد، از ثوابش خوشم میاد، به شما هم نباس بر بخوره، هر کس حساب خودشو خودش پس میده و جواد آقا گفت که تو خونه رام نمیده، برم هر غلطی دلم می‌خواد بکنم، و درو بست. می‌دونستم که صفیه اومده پشت در و فهمیده که جواد آقا نداشته من برم تو و رفته خودشو زده، غصه خورده، گریه کرده، و جواد آقا که رفته توی اتاق، ننوی بچه را تکون داده و خودشو به نفهمی زده. می‌دونستم که یه ساعت دیگه جواد آقا میره بازار. رفتم تو کوچه روبرو و یه ساعت صبر کردم و دوباره برگشتم و در زدم که یه دفعه جواد آقا درو باز کرد و گفت: «خب؟»

و من گفتم: «هیچ.»

و راهمو کشیدم رفتم. و جواد آقا اون قدر منو نگاه کرد که از کوچه رفتم بیرون. و شمایلو از تو بقچه در آوردم و شروع کردم به مداحی مولای متقیان. زن لاغری پیدا شد که اومد نگام کرد و صدقه داد و گفت: «پیرزن از کجا میای، به کجا میری؟»

گفتم: «از بیابونا میام و دنبال کار می گردم.»

گفت: «تو با این سن و سال مگه می تونی کاری بکنی؟»

گفتم: «به قدرت خدا و کمک شاه مردان، کوه روی کوه میذارم.»

گفت: «لباس میتونی بشوری؟»

گفتم: «امام غریبان کمکم می کنه.»

گفت: «حالا که این طوره پشت سر من بیا.»

پشت سرش راه افتادم، رفتم و رفتم تو کوچۀ خلوتی به خونۀ بزرگی رسیدیم که هشتی درندشتی داشت. رفتم تو، حیاط بزرگ بود و حوض بزرگی داشت که یه دریا آب می گرفت وسط حیاط بود و روی سکوی کنار حوض، چند زن بزک کرده نشسته بودند عین پنجه ماه، دهنشون می جنبید و انگار چیزی می خوردند که تمومی نداشت. منو که دیدند خندهشون گرفت و خندیدند و هی با هم حرف می زدند و پیچ پیچ می کردند و بعد گفتند که من نمی تونم لباس بشورم، بهتره بشینم پشت در. با شمایل و بقچه نشستم پشت در، و اون زن لاغر بهم گفت هر کی در زد ربابه رو خواست راش بدم و بذارم بیاد تو. تا چند ساعت هیشکی در نزد. من نشسته بودم و دعا می خوندم، با خدای خودم راز و نیاز می کردم، گوشۀ دنجی بود، و از تاریکی اصلاً باکیم نبود. از حیاط سرو صدا بلند بود و نمی دونم کیا شلوغ می کردند، اون زن بهم گفته بود که سرت تو لاک خودت باشه، و منم سرم تو لاک خودم بود که در زدند، گفتم: «کیه؟»

گفت: «ربابه رو می خوام.»

درو وا کردم، مرد ریغونه ای تلوتلوخوران آمد تو و یگراست رفت داخل حیاط. از توی حیاط صدای خنده بلند شد و بعد همه چیز مثل اول ساکت شد، آرام آرام خوابم گرفت، و تو خواب دیدم بازم رفتهم خونۀ صفیه و در می زنم که جواد آقا درو باز کرد و گفت خب؟ و من گفتم هیچ، و یک دفعه پرید بیرون و من فرار کردم و او با شلاق دنبال کرد، تو این دلهره بودم که در زدند از خواب پریدم، ترس برم داشت، غیر جواد آقا کی می تونست باشه؟ گفتم: «کیه؟»

جواد آقا: «واکن.»

گفتم: «کی رو می خوای؟»

گفت: «ربابه رو.»

گفتم: «نیستش.»

گفت: «میگم واکن سلیطه.»

و شروع کرد به در زدن و محکم تر زدن. همون زن لاغر اومد و گفت: «چه خبره؟»

گفتم: «الهی من فدات شم، الهی من تصدقت، درو وا نکن.»

گفت: «چرا؟»

گفتم: «اگه واکنی منو بی چاره می کنه، فکر می کنه اومدم این جا گدایی.»

گفت: «این کیه که می خواد تو رو بیچاره کنه؟»

گفتم: «جواد آقا، دامادم.»

گفت: «پاشو تو تاریکی قایم شو.»

با شدم و رفتم تو تاریکی قایم شدم، زنیکه درو وا کرد، صدای قدمهاشو شنیدم اومد تو و غرولند کرد و رفت تو حیاط، از تو حیاط صدای غیه و خوشحالی بلند شد، بعد همه چی مثل اول آرام شد. من برگشتم و درو وا کردم، بیرون خوب و روشن و پر بود، بقچه و شمایلو برداشتم و گفتم: «یا قمر بنی هاشم، تو شاهد باش که از دست اینا چی می کشم.» و از در زدم بیرون.

4

اون شب صدقه جمع نکردم، نون بخور نمیری داشتیم، عصا بدست، شمایل و بقچه زیر چادر، منتظر شدم، ماشین سیاهی اومد و منو سوار کرد، از شهر رفتیم بیرون سرکوچه تنگ و تاریکی پیادهم کرد. آخر کوچه روشنایی کم سوئی بود. از شر همه چی راحت بودم، وقتش بود که دیگه به خودم برسم، به آخر کوچه که رسیدم در باز بود و رفتم تو. باغ بزرگی بود و درختهای پیر و کهنه، شاخه به شاخه هم داشتند و صدای آب از همه طرف شنیده می شد، قندیل کهنه و روشنی از شاخه بیدی آویزون بود. زیر قندیل نشستیم و منتظر شدم، قمر و فاطمه و ماهپاره اومدند، هر چار تا اول گریه کردیم و بعد نشستیم به درد دل، قمرخپله و چاق مانده بود، اما شکمش، طبله شکمش وا رفته بود، فاطمه آب شده بود و چیزی ازش نمونده بود، اما هنوزم می خندید و آخرش گریه می کرد. ماهپاره گشنهش بود، همانطور که چینهای صورتش تکان تکان می خورد انگشتاشو می جوید، نمی دونست چشه، اما من می دونستم که گشنهش، بقچهمو باز کردم و نونا رو ریختم جلوش، فاطمه هنوز بقچهشو داشت و هنوزم مواظبش بود. ماهپاره شروع کرد به خوردن نونا، همچی به نظرم اومد که خوردن یادش رفته، یه جوری عجیبی می جوید و می بلعید، بعد نشستیم به صحبت، و هر سه نفرشون گله کردند که چرا به دیدنشون نمیرم، من هی قسم و آیه که نبودم، اما باورشون نمی شد، بعد، از گدایی حرف زدیم و من، فاطمه رو هر کارش کردم از بقچهش چیزی نگفت، بعد رفتیم لب حوض، من همه چی رو براشون گفتم، گفتم که دنیا خیلی خوب شده، منم بد نیستم، صدقه جمع می کنم، شمایل می گردونم، فاطمه گفت: «حالا که شمایل می گردونی یه روضه قاسم برامون بخون، دلمون گرفته.»

هر چارتامون زیر درختا نشسته بودیم، من روضه خوندم، فاطمه اول خندهاش گرفت و بعد شروع به گریه کرد، و ما هر چار نفرمون گریه کردیم، از توی باغ هم های های گریه اومد.

5

دعای علقمه که تموم شد، به فکر خونه و زندگیم افتادم، همه را جمع کرده گذاشته بودم منزل امینه آغا. عصر بود که رفتم و در زدم، خودش اومد درو باز کرد. انگار که من از قبرستون برگشتهم بهتس زد، من هیچی نگفتم، نوه‌هاش اومدند، دخترش نبود، و من دیگه نپرسیدم کجاس، می دونستم که مثل همیشه رفته حموم.

امینه گفت: «کجا هستی سید خانوم؟»

گفتم: «زیر سایه تون.»

امینه گفت: «چه عجب از این طرفا؟»

گفتم: «اومدم ببینم زندگیم در چه حاله.»

امینه زیرزمین را نشان داد و گفت: «چند دفه سید مرتضی و جواد آقا و حوریه اومدهن سراغ اینا، و من نذاشتم دست بزمن، به همه شون گفتم هنوز خودش حی و حاضره، هر وقت که سرشو گذاشت زمین، من حرفی ندارم بیاین و ارث خودتونو ببرین.»

از زیرزمین بوی ترشی و سدر و کپک می اومد، قالی‌ها و جاجیم‌ها را گوشه مرطوب زیرزمین جمع کرده بودند، لوله‌های بخاری و سماورهای بزرگ و حلبی‌ها رو چیده بودند روهم، یه چیز زردی مثل گل کلم روی همه شون نشسته بود، بوی عجیبی همه جا بود و نفس که می کشیدی دماغت آب می افتاد، سه تا کرسی کنار هم چیده بودند، وسطشون سه تا بزغاله کوچک عین سه تا گربه، نشسته بودند و یونجه می خوردند. جونور عجیبی م اون وسط بود که دم دراز و کله سه گوشه داشت و تندتند زمین را لیس می زد و خاک می خورد.

امینه ازم پرسید: «پولا را چه کردی سید خانوم؟»

من گفتم: «کدوم پولا؟»

امینه گفت: «عزیزه نوشته که رفته بودی قم واسه خودت مقبره بخری؟»

گفتم: «تو هم باورت شد؟»

امینه گفت: «من یکی که باورم نشد، اما از دست این مردم، چه حرفا که در نمیارن.»

گفتم: «گوشت بدهکار نباشه.»

امینه پرسید: «کجاها میری، چه کارا می کنی؟»

گفتم: «همه جا میرم، تو قبرستونا شمایل می گردونم، روضه می خونم، مداح شده‌ام.»

بچه های امینه نیششان باز شد، خوشم اومد، شمایلو نشانشون دادم، ترسیدند و در رفتند.

امینه گفت: «حالا دلت قرص شد؟ دیدی که تمام دار و ندارت سر جاشه و طوری نشده؟»

گفتم: «خدا بچه‌ها تو بهت ببخشه، یه دونه از این بچه‌ها هم بهم بده، می خوام واسه شمایلم پرده درست کنم.»

امینه گفت: «نمیشه، بچه‌ها راضی نیستن، میان و باهام دعوا می کنن.»

گفتم: «باشه، حالا که راضی نیستن، منم نمی خوام.»

و اومدم بیرون. یادم اومد که شمایل حضرت بهتره که پرده نداشته باشه، تازه گرد و غبار قبرستون‌ها کافیه که چشم ناپاک به جمال مبارکش نیفته، سر دوراهی رسیدم و نشستم و شروع کردم به روضه خوندن. مردها به تماشا ایستادند. من مصیبت می‌گفتم و گریه می‌کردم، و مردم بی‌خودی می‌خندیدند.

6

دیگه کاری نداشتیم، همه‌ش تو خیابونا و کوچه‌ها ولو بودم و بچه‌ها دنبالم می‌کردند، من روضه می‌خوندم و تو یه طاس کوچک آب تربت می‌فروختم، صدام گرفته بود، پاهام زخمی شده بود و ناخن پاهام کنده شده بود و می‌سوخت، چیزی تو گلوم بود و نمیذاشت صدام دربیاید، تو قبرستون می‌خوابیدم، گرد و خاک همچو شمایلو پوشانده بود که دیگه صورت حضرت پیدا نبود، دیگه گشنه نمی‌شد، آب، فقط آب می‌خوردم، گاهی هم هوس می‌کردم که خاک بخورم، مثل اون حیوون کوچولو که وسط بره‌ها نشسته بود و زمین را لیس می‌زد. زخم گنده‌ای به اندازه کف دست تو دهنم پیدا شده بود که مرتب خون پس می‌داد، دیگه صدقه نمی‌گرفتم، توی جماعت گاه گذاری بچه‌هامو می‌دیدم که هروقت چشمشون به چشم من می‌افتاد خودشونو قایم می‌کردند. شب جمعه تو قبرستون بودم، و پشت مرده شور خونه نماز می‌خوندم که پسر بزرگ سید مرتضی و آقا مجتبی اومدند سراغ من که بریم خونه. من نمی‌خواستم برم. اونا منو به زور بردند و سوار ماشین کردند و رفتیم و من یه دفعه خودمو تو باغ بزرگی دیدم. منو زیر درختی گذاشتند و خودشون رفتند تو یه اتاق بزرگی که روشن بود و بعد با مرد چاقی اومدند بیرون و ایستادند به تماشای من. پسر سید مرتضی و آقا مجتبی رفتند پشت درختا و دیگه پیدااشون نشد، دو نفر اومدند و منو بردند تو یه راهروی تاریک. و انداختنم تو یه اتاق تاریک و من گرفتم خوابیدم. فردا صبح اتاق پر گدا بود و وقتی منو دیدند، ازم نون خواستند و من روضه ابوالفضل براشون خوندم. توی یه گاری برامون آبگوشت آوردند و ما همه رفتیم توی باغ که آبگوشت بخوریم، اما زخم بزرگ شده دهنمو پر کرده بود و من نمی‌تونستم چیزی قورت بدم، بین اونهمه آدم هیشکی به شمایل من عقیده نداشت، یه شب خواب صفیه و حوریه رو دیدم، و یه شب دیگه بچه‌های سید عبدالله رو و شبای دیگه خواب حضرتو، مثل آدمای هوایی ناراحت بودم، از همه طرف بهم فحش می‌دادند، بد و بیراه می‌گفتند، می‌خواستم برم بیرون. اما پیرمرد کوتوله ای جلو در نشسته بود که هر وقت نزدیکش می‌شدم چوبشو یلند می‌کرد و داد می‌زد: «کیش کیش». یه روز کمال پسر بزرگ صفیه با یه پسر دیگه اومدند سراغ من. صفیه برام کته و نون و پیاز فرستاده بود. کمال بهم گفت همه می‌دونن که من تو گداخونه‌ام، چشماتش پر شد و زد زیر گریه. بعد بهم گفت که من می‌تونم از راه آب در برم، بعد خواست کفشاشو بهم ببخشه و ترسید باهاتش دعوا بکنند، من از جواد آقا می‌ترسیدم، از سید مرتضی می‌ترسیدم، از بیرون می‌ترسیدم، از اون تو می‌ترسیدم. به کمال گفتم: «اگر خدا بخواد میام بیرون.»

اونا رفتند و پیرمرد جلو در نصف کته و پیازمو ور داشت و بقیه شو بهم داد.

شب شد و من وسط درختا قایم شدم و سفیدی که زد، من راه آبو پیدا کردم و بقچه و شمایلو بغل کردم و مثل مار خزیدم توی راه آب، چار دست و پا از وسط لجن‌ها رد شدم، بیرون که رسیدم آفتاب زد و خونه‌ها به رنگ آتش در اومد.

از اون وقت به بعد، دیگه حال خوشی نداشتم، زخم داخل دهنم بزرگ شده تو شکمم آویزون بود، دست به دیوار می‌گرفتم و راه می‌رفتم، یه چیز عجیبی مثل قوطی حلبی، تو کلهام صدا می‌کرد، یه چیز مثل حلقه چاه از تو زمین باهام حرف می‌زد، شمایل حضرت باهام حرف می‌زد، امام غریبان، خانم معصومه، ماهپاره، باهام حرف می‌زدند، یه روز بچه‌های سید عبدالله رو دیدم که خبر دادند خاله‌شون مرده، من می‌دونستم، از همه چیز خبر داشتم.

یه روز بی‌خبر رفتم خونه امینه، در باز بود و رفتم تو، همه اونجا، تو حیاط دور هم جمع بودند، سید اسدالله و عزیزه از قم اومده بودند و داشتند خونه زندگیمو تقسیم می‌کردند، هیشکی منو ندید، باهم کلنجار می‌رفتند، به هم‌دیگه فحش می‌دادند، به سر و کله هم می‌پريدند، جواد آقا و سید عبدالله با هم سر قالی‌ها دعوا داشتند، و امینه زار زار گریه می‌کرد که همه زحمتا رو اون کشیده و چیزی بهش نرسیده، صدای فاطمه رو از زیرزمین شنیدم که صدام می‌کرد، یه دفعه کمال منو دید و داد کشید، همه برگشتند و نگاه کردند، و بعد آرام آرام جمع شدند دور من، جواد آقا که چشمانش دودو می‌زد داد کشید: «می‌بینی چه کارا می‌کنی؟»
من دهنمو باز کردم ولی نتونستم چیزی بگم و شمایلو به دیوار تکیه دادم، اونا اول من و بعد شمایل حضرتو نگاه کردند.

جواد آقا گفت: «بقچه‌تو وا کن، می‌خوام بدونم اون تو چی هس.»

امینه گفت: «سید خانوم بقچه‌تو وا کن و خیالشونو راحت کن.»

جواد آقا گفت: «یه عمره سر همه‌مون کلاه گذاشته، د یالله زود باش.»

بقچه مو باز کردم و اول نون خشکه‌ها رو ریختم جلو شمایل، بعد خلعتمو در آوردم و نشانشون دادم، نگاه کردند و روشونو کردند طرف دیگه، کمال پسر صفیه با صدای بلند به گریه افتاد.

« عزادارانِ بیل »

دمدمه‌های غروب بود که مشدی جبار وارد بیل شد، بیلی‌ها در میدانچه پشت خانه مشدی صفر نشسته بودند دور هم و گپ می‌زدند.

کدخدا تا مشدی جبار را دید گفت: «یاالله مشد جبار. سفر به خیر. تو شهر چه خبر بود؟»

مشدی جبار گفت: «تو شهر خبری نبود. هیچ خبر نبود.»

مشدی بابا گفت: «پا پیاده اومدی؟»

مشدی جبار نشست کنار اسلام و در حالی که کفش‌هایش را در می‌آورد و له له می‌زد، گفت: «از لب جاده تا این‌جا، آره.»

اسلام گفت: «کی رسیدی لب جاده؟»

مشدی جبار گفت: «ظهر تازه گذشته بود.»

کدخدا گفت: «پس چرا دیر کردی؟ این همه وقتو تو راه بودی؟»

مشدی جبار گفت: «آره، وسط راه به یه چیز غریبی برخوردم و معطل شدم.»

پسر مشدی صفر پرسید: «یه چیز غریب؟ چی بود؟»

مشدی جبار گفت: «والله هر چی فکر کردم، چیزی نفهمیدم.»

کدخدا گفت: «نفهمیدی؟ چطوری نفهمیدی؟»

مشدی بابا گفت: «آخه چه جوری بود.»

مشدی جبار گفت: «یه چیز گنده. مثل یه گاو. هرچی زور زدم نتونستم تکونش بدم.»

عبدالله گفت: «چه جوری بود؟ سر و گوش داشت؟ نداشت؟ چه جوری بود؟»

مشدی جبار فکر کرد و گفت: «نفهمیدم ... چشم و گوش ... که نداشت.»

کدخدا گفت: «دست و پا چی؟»

مشدی جبار گفت: «دست و پا؟ نه، دست و پام نداشت، آخه خیلی سنگین بود.»

اسلام گفت: «چه شکلی بود؟»

مشدی جبار دوباره فکر کرد و گفت: «چه جوری بگم؟ مثل گاری نبود.»

مشدی بابا گفت: «اول که گفتی مثل گاو بود.»

مشدی جبار گفت: «آره اندازه یه گاو بود. یه ذره بفهمی نفهمی، جمع و جور تر بود.»

کدخدا گفت: «تو که گفتی دست و پا نداشت؟»

مشدی جبار: «آره، بازم می‌گم. دست و پا و چشم و گوش از این چیزها نداشت.»

اسماعیل گفت: «شبیہ کی بود؟»

مشدی جبار، فکر کرد و بعد رفت تو نخ تک تک مردها و خانه‌ها. چند تا سرفه کرد و گفت: «شبیہ هیشکی نبود. یہ چیزی یہ چیز عجیبی بود. مثل یہ ... والله نمی‌دونم چی بگم!»

عبداللہ گفت: «چه جوری راه می‌رفت؟»

مشدی جبار گفت: «راه که نمی‌رفت. سر و گردن و از این حرف‌ها تو کار نبود. یہ چیز عجیبی بود. مثل یہ خانہ کوچک. مثل خانہ بابا علی کہ دگمہ‌های گندہ این ور اون ورش باشہ.»

اسلام گفت: «از چی درس شدہ بود؟»

مشدی جبار گفت: «نمی‌دونم حلبی بود و آهن بود یا یہ چیز دیگہ.»

اسلام گفت: «ماشین قراضہ نبود؟»

مشدی جبار گفت: «نہ بابا، چرخ و این جور چیزها نداشت. خیلی ہم سنگین بود.»

کد خدا پرسید: «کدوم طرف دیدیش؟»

مشدی جبار گفت: «درست چند قدم بالاتر از شور، تو راه پوروس.»

اسلام گفت: «آہا، حالا دارم می‌فہمم.»

مردها ہمہ اسلام را نگاہ کردند.

کد خدا گفت: «چی چی را می‌فہمی مشد اسلام؟»

اسلام گفت: «ہر چی ہس، زیر سر این پوروسی ہاس. حالا اونو از یہ جایی دزدیدہن و انداختہن وسط راه.»

مشدی جبار گفت: «راس میگہ، کار کار پوروسی ہاس.»

مردها ہمہ رفتند توی فکر.

مشدی بابا گفت: «خب، می‌گین چکار بکنیم؟»

پسر مشدی صفر گفت: «معلومہ، راه می‌افتیم و می‌ریم ببینیم چی ہس، بہ درد بخوری یا نہ!»

اسماعیل آسمان و اطراف استخر را نگاہ کرد و گفت: «ہوا دارہ تاریک می‌شہ، چیزی بہ شب نموندہ.»

مشدی بابا گفت: «فکر شب رو نکن پدر.»

کد خدا بہ اسلام گفت: «تو چی می‌گی مشد اسلام؟»

اسلام گفت: «بریم. ببینیم چی ہستش.»

کد خدا بہ پسر مشدی صفر گفت: «مشد جعفر، می‌تونی دو تا فانوس برای ما بیاری؟»

پسر مشدی صفر بلند شد و گفت: «چرا نمی‌تونم؟»

با عجلہ رفت. اسلام گفت: «آرہ بریم ببینیم چی ہستش. اگہ بہ درد بخور بود کہ می‌اریم بیل. اگہ بہ درد بخور نبود کہ ولش می‌کنیم بہ امان خدا.»

کد خدا گفت: «خیلی خب، تا دیر نشدہ بجنییم دیگہ.»

مردها بلند شدند. نزدیکی‌های غروب بود. ماہ رنگ پریدہ و باد کردہ، از طرف پوروس می‌آمد بالا.

(2)

شام که خوردند، و جمع شدند لب استخر. اسلام اسب را بست به گاری و گاری را آورد زیر بید کنار سنگ سیاه مرده شوری. اسماعیل و پسر مشدی صفر با دو تا فانوس آمدند پهلوی مردها، فانوس‌ها را گذاشتند روی گاری و منتظر شدند.

کدخدا گفت: «فانوس‌ها را روشن کردین که چی؟»

مشدی جبار گفت: «خودت گفתי کدخدا.»

کدخدا گفت: «هوا روشنه، ماه رو نمی‌بینین؟»

با دست استخر را نشان داد. مردها برگشتند ماه را توی استخر تماشا کردند.

پسر مشدی صفر گفت: «خودت گفתי که فانوس بیارم. مگه نگفتی؟»

مشدی جبار گفت: «فانوس لازمه. فانوس که نباشه که نمی‌شه فهمید چی هستش.»

بز سیاه اسلام توی پستو ناله کرد. صدای جیرجیرک‌ها از باغ اربابی شنیده می‌شد.

کدخدا گفت: «تا برسیم شور، نفت فانوس‌ها تمام میشه. یه ساعت و خوردهای تو راه هستیم.»

مشدی بابا به پسر مشدی صفر گفت: «خاموش‌شان کن. شور که رسیدیم روشن می‌کنیم.»

مشدی جبار فتیله‌ها را پایین کشید و فوت کرد. فانوس‌ها خاموش شد. اسلام که روی کنده درختی نشسته بود،

با صدای بلند پرسید: «خب، کی‌ها می‌آن؟»

کدخدا گفت: «راس می‌گه، همه که نمی‌تونن برن؟»

مشدی بابا گفت: «من می‌گم جوان‌ها برن. اولاً که زورشان بیش تره. ثانیاً اگه به پوروسی‌ها برخوردن، درمی‌رن و

اگه هم گیر افتادن، می‌تونن حسابی از پششون بر بیان.»

کدخدا گفت: «جوون‌ها یعنی کی‌ها؟»

مشدی بابا گفت: «آخه، من ...»

کدخدا گفت: «خجالت داره مشدی بابا، پاشو سوار شو.»

مشدی بابا بلند شد. رفتند طرف گاری. بیل خاموش بود، تنها زوزه چند سگ از دور شنیده می‌شد. مشدی صفر

که سرش را از سوراخ پشت بام آورده بود بالا، سایه مردها را که سوار گاری می‌شدند، تماشا می‌کرد و ماه رنگ

پریده را که توی استخر کوچک و بزرگ و کج و معوج می‌شد.

(3)

مردها که رفتند، ننه خانوم و ننه فاطمه پیداشان شد که از کوچه اول رد شدند و از بیل آمدند بیرون و راه افتادند

طرف تپه نبی آقا.

شب جمعه بود. پیرزن‌ها می‌رفتند از نبی آقا برای شفای بیماران خاک بیاوردند.

(4)

صحرا روشن بود. اسب با شتاب جلو می‌تاخت و مردها را که توی گاری نشسته، پاها را توی شکم جمع کرده بودند، با خود می‌برد. اسلام شلاق را توی مهتاب دور سر می‌چرخاند و با صدای بلند داد می‌زد: «آهای، آهای آهای!»

اسب که زوزه شلاق را می‌شنید، تندتر می‌تاخت. اسماعیل کنار به کنار اسلام نشسته بود و آواز می‌خواند. مردها به یک‌دیگر تکیه کرده بودند. مشدی جبار فانوس‌های خاموش را بغل کرده بود. کدخدا چپق پسر مشدی صفر را گرفته بود مرتب پر و خالی می‌کرد. سرایشی‌ها را چنان می‌رفتند که گویی توی چاهی سقوط می‌کنند. اسب و سایه‌اش بزرگ تر از همیشه بود. اسلام مبهوت صحرا را تماشا می‌کرد. همه خوش حال بودند. غیر از مشدی بابا که دل خور سرش را روی زانو گذاشته بود، چرت می‌زد یا زیر لب می‌غرید.

(5)

نرسیده به شور، اسلام دهنه اسب را کشید. گاری ایستاد.

کدخدا گفت: «رسیدیم؟»

اسلام گفت: «نزدیک شدیم. خب مشد جبار کدام طرف‌ها دیدیش؟»

مشدی جبار گفت: «بالتر از این‌جا. تو همون باریکه راهی که میره طرف پوروس.»

اسلام گفت: «پس برم بالاتر؟»

مشدی بابا گفت: «نه مشد اسلام، طرف پوروس نری‌ها. تو را خدا کار دستمان نده.»

مردها خندیدند. اسلام شلاق را برد بالا. گاری دوباره راه افتاد. به شور که رسیدند توی خاموشی افتادند. دیگر صدای چرخ‌ها و قدم‌های اسب شنیده نمی‌شد. صدای دیگری هم نبود. مشدی جبار فانوس‌های خاموش را توی بغل می‌فشرد.

مشدی بابا آهسته از عبدالله پرسید: «می‌خوان برن کجا؟»

اسلام خندید و پسر مشدی صفر گفت: «می‌ریم خود پوروس.»

مشدی بابا گفت: «شوخی نکن، مشدی اسلام هیچ وقت این کارو نمی‌کنه.»

اسلام گفت: «نترس مشدی بابا. اگه پوروس هم بریم، پوروسی‌ها هیچ وقت کاری با تو یکی ندارن.»

مشدی بابا گفت: «بازم نریم بهتره. این طور نیست کدخدا؟»

اسلام خندید. گاری به راه باریکه پوروس که رسید، سه نفر از پوروسی سوار اسب پیدا شدند و آمدند، از جلو گاری رد شدند و مثل برق زدند به بی‌راهه. مشدی بابا خودش را پشت سر دیگران قایم کرد. اسلام گاری را نگه داشت. بیلی‌ها خاموش، سه پوروسی را که به طرف میشو می‌تاختند، تماشا کردند. مشدی بابا گفت: «نگفتم؟ نگفتم، اسلام؟»

کدخدا گفت: «کاری که با ما نداشتن.»

اسلام خندید. پسر مشدی صفر گفت: «بریم مشد اسلام!»

گاری راه افتاد و اسلام گفت: «مشد جبار هر جا که رسیدیم خبرمان بکن.»

مشدی جبار گفت: «مثل این که همین دور و برمان بود.»

اسلام گاری را نگه داشت. بیلی‌ها دور و برشان را نگاه کردند.

کدخدا گفت: «کوش؟»

مشدی جبار گفت: «بریم پایین. بریم پایین.»

مردها همه پیاده شدند. پسر مشدی صفر یکی از فانوس‌ها را روشن کرد و داد دست مشدی جبار و فانوس خاموش را خودش برداشت دسته جمعی، دوش به دوش هم راه افتادند.

اسماعیل گفت: «می‌ریم کجا؟ اگه جلوتر می‌ریم بهتره دوباره سوارگاری بشیم.»

مشدی جبار ایستاد و بهت زده اطرافش را نگاه کرد و گفت: «همین طرف‌ها بود.»

پسر مشدی صفر گفت: «عوضی نیومدیم؟»

مشدی جبار گفت: «نه، عوضی نیومدیم. همین دور و برها بود.»

فانوس را بالا گرفت و خم شد و شروع کرد زمین را تماشا کردن. پسر مشدی صفر زد زیر خنده. اسلام هم خندید.

کدخدا گفت: «دنبال چی می‌گردی مشد جبار؟ می‌گفتی که خیلی گنده‌س و نمی‌شه تکونش داد؟»

مردها همه خندیدند. مشدی جبار جواب نداد. همان‌طور خمیده روی زمین دنبال چیز ناپیدایی می‌گشت.

(6)

ننه خانوم و ننه فاطمه نشسته بودند روی سکوی درگاهی نبی آقا، منتظر بودند که سر و صدا و رفت آمدهای داخل زیارتگاه تمام شود بروند تو. بیل زیر پای آن‌ها، باغ اربابی روبه رویشان و استخر بزرگ که از وسط خانه‌ها و زیر مهتاب رنگ پریده، مثل چشم مردهای آسمان را نگاه می‌کرد.

سروصدا که کم تر شد، ننه خانوم بلند شد و در زیارتگاه را باز کرد و رفت توی تاریکی. با احتیاط شمعی روشن کرد. موش‌ها که روشنایی شمع را دیدند، هجوم بردند ضریح و از سوراخ‌های صندوق رفتند تو. ننه فاطمه که ایستاده بود جلوی در، با صدای آرامی گفت: «یا الله، یا حضرت، یا علی، یا محمد، یا حسن، یا حسین، السلام علیک یا الله، یا حضرت، یا امام، یا علی، یا الله، مریض‌های بیل رو شفا بده!»

(7)

مشدی جبار خم شده بود زیر نور فانوس جلو می‌رفت و دور و برش را می‌جست و بیلی‌ها آرام آرام پشت سرش راه می‌آمدند.

اسماعیل گفت: «نکنند مشدی جبار چیزیش شده باشد؟»

پسر مشدی صفر گفت: «چیزیش نشده. خل بازی در میاره!»

اسلام گفت: «مشد جبار، مشد جبار! چته؟ چرا همچی می‌کنی!»

مشدی جبار نشست زمین و یک دفعه داد زد: «اینهاش، پیدا کردم. پیدا کردم.»

مردها حلقه زدند دور مشدی جبار و خم شدند. مشدی جبار زمین را نشان داد و گفت: «می بینین؟ همین جا بوده که بردنش. می بینی مشدی اسلام؟ می بینی مشدی بابا؟»

اسلام گفت: «راس میگه، یه چیزی این جا بوده که زمین را گود کرده.»

کدخدا گفت: «چه طور شده؟ چه جوری بردنش؟ کی ها بردنش؟»

پسر مشدی صفر گفت: «حتما پوروسی ها بردنش. زودتر نجنبیدین، اومدن و بردنش.»

مشدی جبار دولا دولا رفت و رسید کنار دره و خم شد و فانوس را برد بالا و توی دره را نگاه کرد و داد زد: «آهای مشد اسلام، آهای کدخدا، این جاست، توی دره است.»

بیلی ها خود را رساندند کنار دره و خم شدند. در شیب دره، صندوق فلزی گنده ای یک وری افتاده بود و زیر نور ماه می درخشید.

اسلام گفت: «خودشه مش جبار؟»

مشدی جبار گفت: «آره. خودشه! خودشه!»

اول مشدی جبار و بعد مردها از شیب دره رفتند پایین، مشدی جبار دور و بر صندوق چرخید و گفت: «آره، خودشه.»

پسر مشدی صفر نشست زمین و فانوس خاموش را از دست اسماعیل گرفت و روشن کرد و رفت جلو. گشتی دور صندوق زد و نشست کنار دیگران و فانوس را گذاشت جلوی روی خودش.

اسلام گفت: «کی ها انداختنش این جا؟»

مشدی جبار گفت: «اول که من دیدم این جا نبود، اون بالا بود.»

کدخدا گفت: «حتما کار پوروسی هاست.»

اسماعیل گفت: «خوب شد که پیداش کردیم.»

مشدی بابا چپق و کیسه توتونش را در آورد و گفت: «فکر می کنی چی چی باشه مشدی جبار؟»

عبدالله گفت: «یه صندوق دیگه، یه صندوق حلبی.»

مشدی بابا گفت: «معلومه که صندوق، ولی چی توش هس؟»

عبدالله بلند شد و دور صندوق را گشت و گفت: «در که نداره، وقتی در نداشته باشه که نمی شه فهمید چی توش هس!»

اسماعیل گفت: «وقتی در نداره، تو هم نداره که پر باشه یا خالی.»

عبدالله گفت: «نکنه ماشین که چپه شده و این شکلی شده!»

اسلام گفت: «نه بابا، ماشین نیستش، اگه ماشین بود که چرخ داشت.»

کدخدا گفت: «چیز حموم چی؟»

اسلام با تعجب گفت: «چی حموم؟»

کدخدا گفت: «از اونا که تو شهر پشت بام حاج عنایت دیدیم؟»

اسلام گفت: «نه، اون توش خالی بود و آب ریخته بودن. این شکلی هم نبود.»

پسر مشدی صفر گفت: «این هیچی نیس، همه‌اش آهنه.»

مشدی بابا گفت: «و تازه به چه درد می‌خوره؟ مصرفش چیه؟»

پسر مشدی صفر گفت: «می‌شه ازش دیگ درس کرد، بادیه درس کرد. و خیلی چیزهای دیگه هم می‌شه درس کرد.»

اسلام در حالی که با حالت با جذب به صندوق خیره شده بود، گفت: «نه این آهن نیستش. این یه چیز ساده نیستش. دیوارهاشو می‌بینین؟ شبکه‌هاشو می‌بینین؟ دگمه‌هاشو می‌بینین؟»

کدخدا گفت: «مشد اسلام راس می‌گه، این باید یه چیزی باشه واسه خودش. یه چیز خیلی مهم هم باید باشه.»

پسر مشدی صفر گفت: «هرچی باشه خیال نمی‌کنم چیز به‌درد بخوری باشه.»

عبدالله گفت: «بدرد به‌خور بود که پوروسی‌ها دورش نمی‌انداختن.»

اسلام گفت: «شاید زورشون نمی‌رسیده ببرن.»

کدخدا گفت: «تو رو خدا مشد اسلام، پاشو ببین چی هستش.»

اسلام بلند شد و رفت طرف صندوق. دست مالید و وارسی کرد. و نشست پهلوی صندوق، با دگمه‌هایش ور رفت. ماه روی صندوق می‌تابید و ذرات نور به هر طرف پخش می‌شد. اسلام پیش خود گفت: «چی هستش؟ چی می‌تونه باشه؟»

سرش را برد جلو و صورتش را چسباند به صندوق و بعدگوشش را گذاشت و گوش داد. یک دفعه با عجله بلند شد. مردها نگاهش کردند.

اسلام گفت: «بلند بشین، بیاین، گوش کنین! کدخدا بیا مشدی بابا! بیا اسماعیل!»

مردها بلند شدند و رفتند جلو و گوش‌هایشان را چسباندند به بدنه صندوق.

اسلام گفت: «می‌شنوین؟»

کدخدا گفت: «آره، آره.»

پسر مشدی صفر گفت: «من که چیزی نمی‌شنوم.»

اسلام گفت: «خوب گوش کنین.»

خودش هم نشست پهلوی دیگران و گوشش را چسباند به دیواره صندوق و دوباره گفت: «می‌شنوین؟»

مشدی بابا گفت: «من یه چیزهایی می‌شنوم.»

اسماعیل گفت: «راس میگه، یه چیزایی هس.»

پسر مشدی صفر گفت: «من که چیزی نمی‌شنوم.»

اسلام گفت: «گوش می‌کنی کدخدا؟»

کدخدا گفت: «مثل این که توش باد می‌وزه.»

مشدی بابا گفت: «نه خیر صدای آب می‌آد.»

اسماعیل گفت: «تکنه یه مشت زنبور و مگس ریخته باشن این تو؟»

پسر مشدی صفر گفت: «من که چیزی نمی‌شنوم.»

اسلام سرش را بالا برد و گفت: «نه. صدای چیز دیگه نمی‌آد. این تو گریه می‌کنن. صدای گریه و زاری می‌آد.»

مردها گوش‌ها را چسباندند به بدنه صندوق و با وحشت بلند شدند.

کدخدا گفت: «آره، به خداوندی خدا صدای گریه می‌آد.»

مشدی بابا گفت: «یعنی میگی این تو یکی هس که گریه و زاری می‌کنه؟»

اسلام گفت: «این تو هیچ کس گریه و زاری نمی‌کنه. این یه ضریحه. ضریح یه امام زاده. نمی‌بینی چه جوری هستش؟ صدای گریه‌ها رو شنیدین؟»

پسر مشدی صفر گفت: «من که نشنیدم.»

مردها عقب عقب رفتند و نشستند روی زمین.

کدخدا گفت: «و حالا چکار بکنیم مشدی اسلام؟»

اسلام گفت: «می‌بریمش بیل. می‌بریمش بیل.»

مشدی بابا گفت: «ببریم چه کارش بکنیم؟ ببریم بیاندازیم پهلوی اون یکیا توی علم خانه؟»

اسلام گفت: «حالا می‌بریم و بعد می‌گم که چه کار بکنیم.»

از جاده صدای شیهه اسب شنیده شد. پسر مشدی صفر با عجله رفت بالا، یک نفر پوروسی قمه به دست، دور وبر گاری می‌پلکید و آن‌ها را می‌پایید. تا سرو کله پسر مشدی صفر پیدا شد، مثل باد در رفت و در تاریکی حاشیه دره ناپدید شد.

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه غلام‌حسین ساعدی توضیح بدهید.
2. آثار مشهور غلام‌حسین ساعدی را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار غلام‌حسین ساعدی توضیح بدهید.
4. داستان «گدا» چه محتوایی دارد؟
5. مضمون داستان «عزاداران بیل» چیست؟
6. ویژگی‌های عمده‌ی آثار غلام‌حسین ساعدی را نام ببرید.

6. Джалаль Аль-Ахмад (1923–1969)

جلال آل احمد

جلال الدین سادات آل احمد، معروف به جلال آل احمد، فرزند سید احمد حسینی طالقانی در محله سید نصرالدین از محله های قدیمی شهر تهران به دنیا آمد، او در سال 1302 پس از هفت دختر متولد شد و نهمین فرزند پدر و دومین پسر خانواده بود. پدرش در کسوت روحانیت بود و از این رو جلال دوران کودکی را در محیطی مذهبی گذراند. تمام سعی پدر این بود که از جلال، برای مسجد و منبرش جانشینی بیورود.

جلال پس از اتمام دوره دبستان، تحصیل در دبیرستان را آغاز کرد. پس از ختم تحصیل دبیرستانی، پدر او را به نجف نزد برادر بزرگش سید محمد تقی فرستاد تا در آنجا به تحصیل در علوم دینی بپردازد، البته او خود به قصد تحصیل در بیروت به این سفر رفت، اما در نجف ماندگار شد. این سفر چند ماه بیشتر دوام نیاورد و جلال به ایران بازگشت. پس از بازگشت از سفر، آثار شک و تردید و بی اعتقادی به مذهب در او مشاهده می شود که بازتابهای منفی خانواده را به دنبال داشت.

آل احمد در سال 1323 به حزب توده ایران پیوست و عملاً از تفکرات مذهبی دست شست. دوران پر حرارت بلوغ که شک و تردید لازمه آن دوره از زندگی بود، اوج گیری حرکت های چپ گرایانه حزب توده ایران و توجه جوانان پرشور آن زمان به شعارهای تند و انقلابی آن حزب و درگیری جنگ جهانی دوم عواملی بودند که باعث تغییر مسیر فکری آن احد شدند.

همه این عوامل دست به دست هم داد تا جوانکی با انگشتی عقیق با دست و سر تراشیده، تبدیل شد به جوانی مرتب و منظم با یک کراوات و یکدست لباس نیمداز آمریکایی شود.

در سال 1324 با چاپ داستان «زیارت» در مجله سخن به دنیای نویسندگی قدم گذاشت و در همان سال، این داستان در کنار چند داستان کوتاه دیگر در مجموعه "دید و بازدید" به چاپ رسید. آل احمد در نوروز سال 1324 برای افتتاح حزب توده و اتحادیه کارگران وابسته به حزب به آبادان سفر کرد.

آل احمد که از دانشسرای عالی در رشته ادبیات فارسی فارغ التحصیل شده بود، او تحصیل را در دوره دکترای ادبیات فارسی نیز ادامه داد، اما در اواخر تحصیل از ادامه آن دوری جست و به قول خودش «از آن بیماری (دکتر شدن) شفا یافت».

به علت فعالیت مداومش در حزب توده، مسؤولیتهای چندی را پذیرفت.

در سال 1326 به استخدام آموزش و پرورش درآمد. در همان سال، به رهبری خلیل ملکی و 10 تن دیگر از حزب توده جدا شد. آنها از رهبری حزب و مشی آن انتقاد می کردند و نمی توانستند بپذیرند که یک حزب

ایرانی، آلت دست کشور بیگانه باشد. در این سال با همراهی گروهی از همفکرانش طرح استعفای دسته جمعی خود را نوشتند.

در سال 1326 کتاب «از رنجی که می بریم» چاپ شد که مجموعه 10 قصه کوتاه بود و در سال بعد «سه تار» به چاپ رسید. پس از این سالها آل احمد به ترجمه روی آورد. در این دوره، به ترجمه آثار «ژید» و «کامو»، «سارتر» و «داستایوسکی» پرداخت و در همین دوره با دکتر سیمین دانشور ازدواج کرد. «زن زیادی» نیز به این سال تعلق دارد.

در طی سالهای 1333 و 1334 «اورازان»، «تات نشینهای بلوک زهرا»، «هفت مقاله» و ترجمه مائده های زمینی را منتشر کرد و در سال 1337 «مدیر مدرسه» «سرگذشت کندوها» را به چاپ سپرد. دو سال بعد «جزیره خارک- در یتیم خلیج» را چاپ کرد. سپس از سال 40 تا 43 «نون و القلم»، «سه مقاله دیگر»، «کارنامه سه ساله»، «غرب زدگی» «سفر روس»، «سنگی بر گوری» را نوشت و در سال 45 «خسی در میقات» را چاپ کرد و هم «کرگدن» نمایشنامه ای از اوژان یونسکورا. «در خدمت و خیانت روشنفکران» و «نفرین زمین» و ترجمه «عبور از خط» از آخرین آثار اوست.

آل احمد در صحنه مطبوعات نیز حضور فعالانه مستمری داشت و در این مجلات و روزنامه ها فعالیت می کرد. نکته ای که در زندگی آل احمد جالب توجه است، زندگی مستمر ادبی او است. اگر حیات ادبی این نویسنده با دیگر نویسندگان همعصرش مقایسه شود این موضوع به خوبی مشخص می شود.

جلال در سالهای فرجامین زندگی، با روحی خسته و دلزده از تفکرات مادی به تعمق در خویشتن خویش پرداخت تا آنجا که در نهایت، پلی روحانی و معنوی بین او و خدایش ارتباط برقرار کرد. جلال آل احمد، نویسنده توانا و هنرمند دلیر به ناگاه در غروب روز هفدهم شهریور ماه سال 1348 در چهل و شش سالگی زندگی را بدرود گفت.

ویژگی های آثار:

به طور کلی نثر آل احمد نثری است شتابزده، کوتاه، تاثیر گذار و در نهایت کوتاهی و ایجاز. آل احمد در شکستن برخی از سنت های ادبی و قواعد دستور زبان فارسی شجاعتی کم نظیر داشت و این ویژگی در نامه های او به اوج می رسد.

اغلب نوشته هایش به گونه ای است که خواننده می تواند بپندارد نویسنده هم اکنون در برابرش نشسته و سخنان خود را بیان می کند و خواننده، اگر با نثر او آشنا نباشد و نتواند به کمک آهنگ عبارات، آغاز و انجام آنها را دریابد، سر در گم خواهد شد.

از این رو ناآشنایان با سبک آل احمد گاهی ناگریز می شوند عباراتی را بیش از چند بار بخوانند.

آثار جلال آل احمد را به طور کلی می توان در پنج مقوله یا موضوع طبقه بندی کرد:

الف - قصه و داستان:

- 1 - دید و بازدید 1324: نخست شامل ده داستان کوتاه بود، در چاپ هفتم دوازده داستان کوتاه را در بردارد. جلال جوان در این مجموعه با دیدی سطحی و نثری طنز آلود اما خام که آن هم سطحی است، زبان به انتقاد از مسایل اجتماعی و باورهای قومی می گشاید.
- 2 - از رنجی که می بریم 1326: مجموعه هفت داستان کوتاه است که در این دو سال زبان و نثر داستانهای جلال به انسجام و پختگی می گراید. در این مجموعه تشبیهات تازه، زبان آل احمد را تصویری کرده است.
- 3 - سه تار 1327: مجموعه سیزده داستان کوتاه است. فضای داستانهای سه تار لبریز از شکست و ناکامی قشرهای فرو دست جامعه است.
- 4 - زن زیادی 1331: حاوی یک مقدمه و نه داستان کوتاه است. قبل از جلال، صادق چوبک و بزرگ علوی به تصویر شخصیت زنان در داستانهای خود پرداخته اند.
- زنان مجموعه زن زیادی را قشرهای مختلف و متضاد مرفه، سنت زده و تباه شده تشکیل می دهند.
- 5 - سرگذشت کندوها 1337:
- نخستین داستان نسبتاً بلند جلال است با شروعی به سبک قصه های سنتی ایرانی، "یکی بود یکی نبود غیر از خدا هیچکس نبود" این داستان به بیان شکست مبارزات سیاسی سالهای 29 تا 31 حزبی پرداخته است.
- 6 - مدیر مدرسه 1337: این داستان نسبتاً بلند به نوعی میان خاطرات فرهنگی آل احمد است.
- مدیر مدرسه، گزارش گونه ای است از روابط افراد یک مدرسه با هم و روابط مدرسه با جامعه. آل احمد در مدیر مدرسه به نثر خود اعتماد کامل دارد.
- 7 - نون والقلم 1340: یک داستان بلند تاریخی که حوادث آن مربوط به اوایل حکومت صفویان است. زبان نون والقلم به اقتضای زمان آن نسبتاً کهنه است.
- 8 - نفرین زمین 1346: رمانی روستایی است که بازتابی از جریانهای مربوط به "اصلاحات ارضی" در آن بیان شده است.
- 9 - پنج داستان 1350: دو سال پس از مرگ آل احمد چاپ شده است.
- 10 - چهل طوطی اصل (با سیمین دانشور) 1351: مجموعه شش قصه کوتاه قدیمی از "طوطی نامه" که با تحریری نو نگاشته شده است.
- 11 - سنگی بر گوری 1360: رمانی است کوتاه و آخرین اثر داستانی آل احمد محسوب می شود. موضوع آن فرزند نداشتن اوست.
- ب- مشاهدات و سفرنامه ها:
- اورازان 1333، تات نشینهای بلوک زهرا 1337، جزیره خارک، در یتیم خلیج فارس 1339، خسی در میقات 1345، سفر به ولایت عزرائیل چاپ 1363، سفر روس 1369، سفر آمریکا و سفر اروپا که هنوز چاپ نشده اند.
- ج- مقالات و کتابهای تحقیقی:

گزارشها 1325، حزب توده سر دو راه 1326، هفت مقاله 1333، سه مقاله دیگر 1341، غرب زدگی به صورت کتاب 1341، کارنامه سه ساله 1341، ارزیابی شتابزده 1342، یک چاه و دو چاله 1356، در خدمت و خیانت روشنفکران 1356، گفتگوها 1346.

د- ترجمه:

عزاداریهای نامشروع 1322 از عربی، محمد آخرالزمان نوشته بل کازانوا نویسنده فرانسوی 1326، قمارباز 1327 از داستایوسکی، بیگانه 1328 اثر آلبر کامو (با علی اصغر خبرزاده)، سوء تفاهم 1329 از آلبر کامو، دستهای آلوده 1331 از ژان پل سارتر، بازگشت از شوروی 1333 از آندره ژید، مائده های زمینی 1334 اثر ژید (با پرویز داریوش)، کرگدن 1345 از اوژن یونسکو، عبور از خط 1346 از یونگر (با دکتر محمود هومن)، تشنگی و گشنگی 1351 نمایشنامه ای از اوژن یونسکو؛ در حدود پنجاه صفحه این کتاب را جلال آل احمد ترجمه کرده بود که مرگ زودرس باعث شد نتواند آن را به پایان ببرد؛ پس از آل احمد دکتر منوچهر هزارخانی بقیه کتاب را ترجمه کرد.

ه- خاطرات و نامه ها:

نامه های جلال آل احمد (جلد اول 1364) به کوشش علی دهباشی، چاپ شده است که حاوی نامه های او به دوستان دور و نزدیک است.

«مدیر مدرسه»

(بخشی از داستان)

از در که وارد شدم سیگارم دستم بود زورم آمد سلام کنم. همین طوری دنگم گرفته بود قد باشم. رییس فرهنگ که اجازه نشستن داد، نگاهش لحظه ای روی دستم مکث کرد و بعد چیزی را که می نوشت، تمام کرد و می خواست متوجه من بشود که رونویس حکم را روی میزش گذاشته بودم. حرفی نزدیم. رونویس را با کاغذهای ضمیمه اش زیرورکرد و بعد غبغب انداخت و آرام و مثلاً خالی از عصبانیت گفت:

- «جانداریم آقا. این که نمی شه! هر روز یه حکم می دند دست یکی می فرستنش سراغ من... دیروز به آقای مدیر کل....»

حوصله این اباطیل را نداشتم. حرفش را بریدم که:

- «ممکنه خواهش کنم زیر همین ورقه مرقوم بفرمایید؟»

و سیگارم را توی زیرسیگاری براق روی میزش تکاندم. روی میز پاک و مرتب بود. درست مثل اتاق همان مهمان خانه ی تازه عروس ها. هر چیز به جای خود و نه یک ذره گرد. فقط خاکستر سیگار من زیادی بود. مثل تفی در صورت تازه تراشیده ای... قلم را برداشت و زیرحکم چیزی نوشت و امضاء کرد و من از در آمده بودم بیرون. خلاص.

تحمل این یکی رانداشتم. با اداهایش. پیدا بود که تازه رئیس شده.

زورکی غبغب می انداخت و حرفش را آهسته توی چشم آدم می زد. انگار برای شنیدنش گوش لازم نیست. صدو پنجاه تومان در کار گزینی کل مایه گذاشته بودم تا این حکم را به امضاء رسانده بودم. توصیه هم برده بودم و تازه دوماه هم دویده بودم. مو، لای درزش نمی رفت. می دانستم که چه او بپذیرد، چه نپذیرد، کارتمام است. خودش هم می دانست. حتما هم دستگیرش شد که با این نک و نالی که می کرد، خودش را کنف کرده. ولی کاری بود و شده بود.

در کارگزینی کل، سفارش کرده بودند که برای خالی نبودن عریضه رونویس را به رویت رییس فرهنگ هم برسانم تازه این طور شد. وگر نه بالی حکم کارگزینی کل چه کسی می توانست حرفی بزند؟ یک وزارت خانه بود و یک کارگزینی! شوخی که نبود. ته دلم قرص تر از این ها بود که محتاج به این استدلالها باشم. اما به نظرم همه این تقصیرها از این سیگار لعنتی بود که به خیال خودم خواسته بودم خرجش را از محل اضافه حقوق شغل جدیدم در بیاورم. البته از معلمی، هم اقم نشسته بود. ده سال «الف. ب.»

درس دادن و قیافه های بهت زده ی بچه های مردم برای مزخرف ترین چرندی که می گویی... و استغناء با غین و استقراء با قاف و خراسانی و هندی و قدیمی ترین شعر دری و صنعت ارسال مثل و رد العجز... و از این مزخرفات! دیدم دارم خر می شوم. گفتم مدیر بشوم. مدیر دبستان! دیگر نه درس خواهم داد و نه مجبور خواهم بود برای

فرار از اتلاف وقت، در امتحان تجدیدی به هر احمق بی شعوری هفت بدهم تا ایام آخر تابستانم را که لذیذترین تکه ی تعطیلات است، نجات داده باشم. این بود که راه افتادم. رفتم و از اهلس پرسیدم. از یک کار چاق کن. دستم را توی دست کارگزینی گذاشت و قول و قرار و طرفین خوش و خرم و یک روز هم نشانی مدرسه را دستم دادند که بروم و ارسی، که باب میل هست یا نه. و رفتم.

مدرسه دو طبقه بود و نوساز بود و در دامنه ی کوه تنها افتاده بود و آفتاب رو بود. یک فرهنگ دوست خر پول، عمارتش را وسط زمین خودش ساخته بود و بیست و پنج سالهدر اختیار فرهنگ گذاشته بود که مدرسه اش کنند و رفت و آمد بشود و جاده ها کوبیده بشود و این قدر ازین بشودها بشود، تا دل ننه باباها بسوزد و برای اینکه راه بچه هاشان را کوتاه بکنند، بیایند همان اطراف مدرسه را بخرند و خانه بسازند و زمین یارو از متری یک عباسی بشود صد تومان. یارو اسمش را هم روی دیوار مدرسه کاشی کاری کرده بود. هنوز درو همسایه پیدا نکرده بودند که حرف شان بشود و لنگ و پاچه ی سعدی و بابا طاهر را بکشند میان و یک ورق دیگر از تاریخ الشعرا را بکوبند روی نبش دیوار کوچه شان. تابلوی مدرسه هم حسابی و بزرگ و خوانا. از صد متری داد می زد که توانا بود هر ... هر چه دلتان بخواهد! با شیر و خورشیدش که آن بالا سر، سه پا ایستاده بود و زورکی تعادل خودش را حفظ می کرد و خورشید خانم روی کولش با ابروهای پیوسته و قمچیلی که به دست داشت و تاسه تیر پرتاب، اطراف مدرسه بیابان بود. درندشت و بی آب و آبادانی و آن ته روبه شمال، ردیف کاج های درهم فرو رفته ای که از سر دیوار گلی یک باغ پیدا بود روی آسمان لکه دراز و تیره ای زده بود. حتما تا بیست و پنج سال دیگر همه ی این اطراف پر می شد و بوق ماشین و ونگ ونگ بچه ها و فریاد لبوبی و زنگ روزنامه فروشی و عربده ی گل به سر دارم خیار! نان یارو توی روغن بود.

- « راستی شاید متری ده دوازده شاهی بیشتر نخریده باشد؟ شاید هم زمین ها را همین جوری به ثبت داده باشد؟ هان؟ - احمق به تو چه؟!...! »

بله این فکرها را همان روزی کردم که ناشناس به مدرسه سر زدم و آخر سر هم به این نتیجه رسیدم که مردم، حق دارند جایی بخواهند که آب زیرشان نرود. - «تو اگر مردی، عرضه داشته باش مدیر همین مدرسه هم بشو.» و رفته بودم و دنبال کار را گرفته بودم تا رسیده بودم به اینجا.

همان روز و ارسی فهمیده بودم که مدیر قبلی مدرسه زندانی است. لابد کله اش بوی قرمه سبزی می داده و باز لابد حالا دارد کفاره گناہانی را می دهد که یا خودش نکرده یا آهنگری در بلخ کرده. جزو پر قیچی های رییس فرهنگ هم کسی نبود که با مدیرشان، اضافه حقوقی نصیبش بشود و ناچار سرودستی برای این کار بشکند. خارج از مرکز هم نداشت. این معلومات را توی کارگزینی بدست آورده بودم. هنوز «گه خوردم نامه نویسی» هم مد نشده بود که بگویم یارو به این زودی ها از سولدونی در خواهد آمد. فکر نمی کردم که دیگری هم برای این وسط بیابان دلش لک زده باشد با زمستان سختش و با رفت و آمد دشوارش.

این بود که خیالم راحت بود. از همه ی اینها گذشته کارگزینی کل موافقت کرده بود! دست است که پیش از بلند شدن بوی اسکناس، آن جا هم دوسه تا عیب شرعی و عرفی گرفته بودند و مثلا گفته بودن لابد کاسه ای زیر

نیم کاسه است که فلانی یعنی من، با ده سال سابقه ی تدریس، می خواهد مدیر دبستان بشود! غرض شان این بود که لابد خل شدم که از شغل مهمم و محترم دبیری دست می شویم . ماهی صد و پنجاه تومان حق مقام در آن روزها پولی نبود که بتوانم نادیده بگیرم. وتازه اگر ندیده می گرفتم چه ؟ باز باید برمی گشتم به این کلاس ها و این جور حماقت ها.

این بود که پیش رئیس فرهنگ، صاف برگشتم به کارگزینی کل، سراغ آن که بفهمی نفهمی، دلال کارم بود. و رونویس حکم را گذاشتم و گفتم که چه طور شد و آدمم بیرون. دو روز رفتم سراغش. معلوم شد که حدسم درست بوده است و رئیس فرهنگ گفته بوده: «من از این لیسانسه های پر افاده نمی خواهم که سیگار به دست توی هر اتاقی سر می کنند.» و یارو برایش گفته بود که اصلا و ابدا!.. فلانی هم چین و هم چون است و مثقالی هفت صنار با دیگران فرق دارد و این هندوانه ها و خیال من راحت باشد و پنج شنبه یک هفته ی دیگر خودم بروم پهلوی او ... و این کار را کردم . این بار رییس فرهنگ جلوی پایم بلند شد که: «ای آقا ... چرا اول نفرمودید؟!...» و از کارندهایش گله کرد و به قول خودش، مرا « در جریان موقعیت محل » گذاشت و بعد با ماشین خودش مرا به مدرسه رساند و گفت زنگ را زودتر از موعد زدند و در حضور معلم ها و ناظم ، نطق غرایبی در خصایل مدیر جدید – که من باشم – کرد و بعد هم مرا گذاشت و رفت با یک مدرسه ی شش کلاسه « نوبنیاد » و یک ناظم و هفت تاملعم و دویست و سی و پنج تا شاگرد. دیگر حسابی مدیر مدرسه شده بودم!

.....
اواخر تعطیلات نوروز رفتم به ملاقات معلم ترکه ای کلاس سوم. ناظم که با او میانه خوشی نداشت. ناچار با معلم حساب کلاس پنج و شش قرار و مداری گذاشته بودم که مختصری علاقه ای هم به آن حرف و سخن ها داشت. هم به وسیله ی او بود که می دانستم نشانی اش کجا است و توی کدام زندان است. در راه قبل از هر چیز خبر داد که رییس فرهنگ عوض شده و این طور که شایع است یکی از هم دوره ای های من، جایش آمده. گفتم:

-«عجب! چرا؟ مگه رییس قبلی چیپش کم بود؟»

-«چه عرض کنم. می گند پا تو کفش یکی از نماینده ها کرده. شما خبر ندارید؟»

-«چه طور؟ از کجا خبر داشته باشم؟»

-«هیچ چی... می گند دوتا از کار چاق کن های انتخاباتی یارو از صندوق فرهنگ حقوق می گرفته اند؛ شب

عیدی رییس فرهنگ حقوق شون رو زده.»

-«عجب! پس اونم می خواسته اصلاحات کنه! بیچاره.»

و بعد از این حرف زدیم که الحمد الله مدرسه مرتب است و آرام و معلم ها همکاری می کنند و ناظم بیش از اندازه همه کاره شده است. و من فهمیدم که باز لابد مشتری خصوصی تازه ای پیدا شده است که سر و صدای همه همکارها بلند شده.

دم در زندان شلوغ بود. کلاه مخملی ها، عم قزی گل بته ها، خاله خانجایی ها و ... اسم نوشتیم و نوبت گرفتیم و به جای پاهای، دست ها مان زیر بار کوچکی که داشتیم، خسته شد و خواب رفت تا نوبت مان شد. از این

اتاق به آن اتاق و عاقبت نرده های آهنی و پشت آن معلم کلاس سه و... عجب چاق شده بود! درست مثل یک آدم حسابی شده بود. خوشحال شدیم و احوالپرسی و تشکر؛ و دیگر چه بگویم؟

بگویم چرا خودت را به دردرس انداختی؟ پیدا بود از مدرسه و کلاس به خوش تر می گذرد. ایمانی بود و او آن را داشت و خوشبخت بود و دردسری نمی دید و زندان حداقل برایش کلاس درس بود. عاقبت پرسیدم:

-«پرونده ای هم برات درست کردند یا هنوز بلاتکلیفی»

-«امتحانمو دادم آقا مدیر، بد از آب در نیومد.»

-«یعنی چه؟»

-«یعنی بی تکلیف نیستم.»

چون اسمم تو لیست جیره ی زندون رفته.

خیالم راحت. چون سختی هاش گذشته.»

دیگر چه بگویم. دیدم چیزی ندارم خداحافظی کردم و او را با معلم حساب تنها گذاشتم و آمدم بیرون و تا مدت ملاقات تمام بشود، دم در زندان قدم زدم و به زندانی فکر کردم که برای خودم ساخته بودم. یعنی آن خر پول فرهنگ دوست ساخته بود. و من به میل و رغبت خودم را در آن زندانی کرده بودم. این یکی را به ضرب دگنگ این جا آورده بودند. ناچار حق داشت که خیالش راحت باشد. اما من به میل و رغبت رفته بودم و چه بکنم؟ ناظم چه طور؟ راستی اگر رییس فرهنگ از هم دوره ای های خودم باشد؛ چه طور است بروم و ازو بخواهم که ناظم را جای من بگذارد، یا همین معلم حساب را؟... که معلم حساب در آمد و راه افتادیم. با او هم دیگر حرفی نداشتیم. سر پیچ خداحافظ شما و تاکسی گرفتم و یک سر به اداره ی فرهنگزدم.

گرچه دهم عید بود، اما هنوز رفت و آمد سال نو تمام نشده بود. برو و بیا و شیرینی و چای دو جانبه. رفتم تو. سلام و تبریک و همین تعارفات را پراند م. بله خودش بود. یکی از پخمه های کلاس که آخر سال سوم کشتیارش شد م دو بیت شعر را حفظ کند، نتوانست که نتوانست. و حالا او رئیس بود و من آقا مدیر. راستی حیف از من، که حتی وزیر چنین رییس فرهنگ هایی باشم!

میز همان طور پاک بود و رفته. اما زیر سیگاری انباشته از خاکستر و ته سیگار. بلند شد و چلپ و چولوپ روبروسی کردیم و پهلوی خودش جا باز کرد و گوش تا گوش جیره خورهای فرهنگ تبریکات صمیمانه و بدگویی از ماسبق و هندوانه و پیزرها! و دو نفر که قد و قواره اشان به درد گود زورخانه می خورد یا پای صندوق انتخابات شیرینی به مردم می دادند. نزدیک بود شیرینی را توی ظرفش بیندازم که دیدم بسیار احمقانه است. سیگارم که تمام شد قضیه ی رییس فرهنگ قبلی و آن دو نفر را در گوشی ازش پرسیدم، حرفی نزد. فقط نگاهی می کرد که شبیه التماس بود و من فرصت جستم تا وضع معلم کلاس سوم را برایش روشن کنم و از او بخواهم تا آن جا که می تواند جلوی حقوقش را نگیرد.

و از در که آمد م بیرون، تازه یادم آمد که برای کار دیگری پیش رییس فرهنگ بودم.

تا دو روز بعد که موعد احضار بود، اصلاً از خانه در نیامدم. نشستم و ماحصل حرف‌هایم را روی کاغذ آوردم. حرف‌هایی که با همه‌ی چرندی هر وزیر فرهنگی می‌توانست با آن یک برنامه‌ی هفت‌ساله برای کارش بریزد. و سرساعت معین رفتم دادگستری. اتاق معین و بازپرس معین. در را باز کردم و سلام، و تا آمدم خودم را معرفی کنم و احضاریه را در بیاورم، یارو پیش دستی کرد و صندلی آورد و چای سفارش داد و «احتیاجی به این حرف‌ها نیست و قضیه‌ی کوچک بود و حل شد و راضی به زحمت شما نبودیم...» که عرق سرد بر بدن من نشست. چاییم را که خوردم، روی همان کاغذ نشان دار دادگستری استعفا نامه ام را نوشتم و به نام هم کلاسی پخمه ام که تازه رییس شده بود، دم در پست کردم.

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه جلال آل احمد توضیح بدهید.
2. آثار مشهور جلال آل احمد را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار جلال آل احمد توضیح بدهید.
4. مضمون داستان «مدیر مدرسه» چیست؟
5. ویژگی‌های عمده‌ی آثار جلال آل احمد را نام ببرید.

7. سیمین دانشوار (1921–2012)

سیمین دانشور

سیمین دانشور یکی از اولین زنان داستان‌نویس ایران 8 اردیبهشت سال 1300 در شیراز در خانواده‌ای فرهیخته و متمول به دنیا آمد. پدر او پزشک و تحصیلاتش را در آلمان و فرانسه به سرانجام رسانده بود. مادرش هنرمند و دبیر نقاشی بود. او کودکی‌اش را با خواندن زبان انگلیسی و سوارکاری گذراند و توانست دوره‌ی دبیرستانش را با بالاترین رتبه در سراسر کشور به پایان برساند. او از همان نوجوانی به نویسندگی علاقه داشت و اولین نوشته‌هایش را در روزنامه‌های شیراز منتشر می‌کرد. او در آن سال‌ها آثار نویسندگانی همچون

«جین ایر»، «مارک تواین»، «کنت مونت کریستو» و «گوته» را مطالعه می‌کرد و با ادبیات و متون ارزشمند آشنا بود.

سیمین دانشور پیش از آن که به تهران بیاید با «صادق هدایت» دیداری داشته است و او را در سفر شیراز همراهی کرده بود. او در سال 1317 به همراه خواهر و برادرش به تهران آمد و به مدرسه‌ی شبانه‌روزی آمریکایی رفت. او در آن سال‌ها تسلطش بر زبان انگلیسی بیشتر شد و تحصیل در رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی را در دانشگاه تهران آغاز کرد. او در آن روزگار با پروین اعتصامی که کتابدار دانشسرای عالی بود، آشنا شد. او در همین دوران کار در رادیو را آغاز کرد و وارد دنیای مطبوعات شد. او نوشته‌هایش را در روزنامه‌ها و نشریات آن زمان چاپ می‌کرد.

آثار سیمین دانشور

سیمین دانشور با انتشار مجموعه داستان «آتش خاموش» در سال 1327 به‌طور جدی وارد عرصه‌ی نویسندگی شد. این اثر شامل شانزده داستان کوتاه بود که برخی از آن‌ها را پیش‌تر در نشریات منتشر کرده بود و آن‌ها را با الهام از «ا. هنری»، نویسنده‌ی اهل آمریکا نگاشته بود. این مجموعه داستان از ارزش ادبی بالایی برخوردار است زیرا اولین مجموعه داستان کوتاه زنان نویسنده در قلمرو زبان فارسی است. «سیمین دانشور» در همان سال با «جلال آل احمد» آشنا و دل‌بسته‌اش شد؛ آن‌ها پس از دو سال باوجود مخالفت‌های خانواده‌ی مذهبی جلال ازدواج کردند. از آن‌پس به گفته‌ی خود «جلال آل احمد»، همسرش یار و یاور قلمش و اولین خواننده و نقاد آثارش شد. آن دو با یکدیگر کتاب «چهل‌طوطی» را به تحریر درآوردند و اکنون «انتشارات مجید» آن را منتشر می‌کند. سیمین دانشور تحصیلاتش را تا مقطع دکترا در دانشگاه تهران ادامه داد و پایان‌نامه‌اش را با عنوان علم الجمال و جمال در ادبیات فارسی تا قرن هفتم زیر نظر «فاطمه سیاح» و «بدیع‌الزمان فروزان فر» ارائه داد. پس از پایان تحصیلاتش تدریس در هنرستان موسیقی را آغاز کرد و کار ترجمه‌ی آثار بین‌الملل را دنبال کرد. «دانشور» همچنین به مدت یک سال به آمریکا رفت و در دانشگاه استنفورد در زمینه‌ی داستان‌نویسی و زیبایی‌شناسی تحصیل

کرد. او در این مدت نامه‌های متعددی برای «جلال آل احمد» می‌نوشت که به همت «مسعود جعفری جزی» در سه جلد گردآوری شده‌اند. این نامه‌ها نشان‌دهنده‌ی روح سرشار از عشقشان به یکدیگر است و بامطالعه‌ی آنها خواننده‌ی امروزی که درگیر تکنولوژی است از لذت نامه‌نگاری آن زمان بهره می‌برد.

پس از بازگشتش از آمریکا در اوایل دهه‌ی سی، همکاری‌اش با مطبوعات را از سر گرفت و مجله‌ی نقش و نگار را بنا نهاد. در آن سال‌ها «دانشور» به همراه «آل احمد» به مدت چند ماه به اروپا سفر کردند و از ایتالیا و فرانسه دیدار کردند. آنها با «بهمن محمص» نقاش برجسته‌ی ایرانی دیدار کردند و با سبک نقاشی و سینمای اروپا آشنا شدند. پس از این سفر «سیمین دانشور» بار دیگر تدریس را دنبال کرد و در دانشگاه تهران استخدام شد. او در سال 1340 مجموعه داستان «شهری چون بهشت» را منتشر کرد که به زنان و مسائل مربوط به آنها توجه خاصی دارد. او در سال 1342 بار دیگر به آمریکا سفر کرد و در سمینار دانشگاه هاروارد شرکت کرد. او در این برنامه با افرادی چون «رالف الیسون» آشنا شد و با نگاهی جدید به سیاست به ایران بازگشت.

سیمین دانشور سال 1348 شاهکار ادبی‌اش، «سووشون» را منتشر کرد. این اثر را با الهام از یک سنت کهن نگاشت که دربرگیرنده‌ی نمادهای مظلومیت، مبارزه، شهادت و خون‌خواهی است. این اثر ماندگار همچنان پس از نیم‌قرن تجدید چاپ می‌شود و گروهی معتقدند کتابی تأثیرگذار در شکل‌گیری مبارزات آن زمان بوده است. این اثر اوج پختگی قلم این نویسنده را نشان می‌دهد و پس از انتشار به بیش از ده‌زبان دیگر ترجمه شد. موفقیت انتشار این کتاب برای نویسنده‌اش کوتاه‌مدت بود، زیرا در آن سال «جلال آل احمد» به دلیل مصرف بی‌رویه نوشیدنی الکلی درگذشت.

سیمین دانشور پس از مرگ همسرش تا مدتی به تدریس در دانشگاه مشغول بود و چند داستان دیگر نیز منتشر کرد. او در 18 اسفند سال 1390 درگذشت و او را در قطعه هنرمندان به خاک سپردند. «سیمین دانشور»، نویسنده و داستان‌نویس نام‌آور ایرانی با شخصیت برجسته و آثار گران‌بهایش در ادبیات فارسی معاصر جایگاه ویژه‌ای دارد. او ترجمه‌ی آثار نویسندگانی از جمله «آنتوان چخوف»، «راجبان خانا» و «جرج برنارد شاو» را در کارنامه‌اش دارد و هم‌اکنون منزلش در محله‌ی دزاشیب تهران به موزه «سیمین و جلال» تبدیل شده است. عقدنامه‌ی آنها، کارت ملی سیمین و حلقه ازدواجشان همراه سایر آثارشان در آنجا وجود دارد.

« به کی سلام کنم؟ »

«واقعا کی ماند که بهش سلام بکنم؟ خانم مدیر مرده، حاج اسماعیل گم شده، یکی یکدانه دخترم نصیب گرگ بیابان شده... گربه مرد، انبر افتاد روی عنکبوت و عنکبوت هم مرد... و حالا چه برفی گرفته! هر وقت برف می بارد دلم همچین می گیرد که می خواهم سرم را بگویم به دیوار. دکتر بیمه گفت: هر وقت دلتن گرفت بزن برو بیرون. گفت: هر وقت دلت تنگ شد و کسی را نداشتی که درد دل کنی بلند بلند با خودت حرف بزن. یعنی خود آدم بشود عروسک سنگ صبور خودش. گفت: برو تو صحرا و داد بزن، و به هر که دلت خواست فحش بده... چه برفی می آید، اول تو هم می لولید و پخش میشد، حالا ریزریز میبارد؛ و این طور که می بارد، معلوم است که به این زودی ها ول نمیکنند، از اول چله بزرگ همین طور باریده...»

و برف های قبلی روی زمین یخ بسته بود و مردم برف پشت بام هایشان را غیر از تو کوچه پس کوچه ها کجا بریزند؟ آمد و رفت کار پهلوان ها و جوان های ورزشکار و بچه های بی کله بود که مدرسه هایشان را تعطیل کرده بودند. اگر نمی بارید که گرانی بی سر و صدا بود و قحطی می شد و حرف از جیره بندی آب و برق می زدند و اگر می بارید که زندگی و مدرسه ها تعطیل می شد. دیشب برق خیابان علایی خاموش شد و کوکب سلطان همان طور زیر کرسی نشسته بود و به تاریکی خیره شده بود، تا به سرش زد، دلش شور افتاد، همچین شور افتاد که انگار تو دلش رخت می شستند. فکر کرد اگر از اتاق و از تاریکی بیرون نیاید، دیوانه می شود. پاشد، کورمال کورمال آمد پائین و در سرما و تاریکی رفت دم در خانه ایستاد. سوز می آمد و بچه ی همسایه گریه می کرد. پریشب لوله ی آبشان ترکیده بود، سه روز می شد که آشغالی خاکروبه شان را نبرده بود.

کوکب سلطان، کارمند بازنشسته ی وزارت آموزش و پرورش، خاکروبه ی چندانی نداشت که کسی ببرد. ترکیدن لوله ی آب هم به ااث او صدمه ای نرساند. اتاق او در طبقه ی بالا و در همسایگی آقای پنیرپور بود که دو تا اتاق بزرگ و آشپزخانه و مستراح در اختیارش بود و سه تا دختر دم بخت و یک زن لندهور هم داشت. در و همسایگی لقبش داده بودند آقای پنیرپور، چون که سر خیابان ژاله لینیات می فروخت و به هیچکس نسبه نمی داد حتی به شما، و اسم اصلیش آقای شریعت پور یزدانی بود. کوکب سلطان برای وضو و قضای حاجت میرفت پایین، آب هم از شیر آب آشپزخانه ی پایین برمی داشت، آشپزی چندانی هم نداشت. با این دندانی که مرتب میزد و لئه و زبانش را زخم کرده بود. اتاقش هم یک کف دست اتاق بیشتر نبود، اثاثی هم نداشت. دار و ندارش را جهیزیه کرده بود و به خانه ی دامادش فرستاده بود.

کوکب سلطان از زیر کرسی پا شد و به تماشای برف پشت پنجره ایستاد. به همان زودی پشت بام ها سفید شده بود و روی کاج های خانه ی همسایه برف نشسته بود. آویزه های یخ که از شیروانی مقابل آویخته بود دیروز هم بود، پریروز هم بود، از اول قوس بود. چقدر دلش تنگ بود، از دیشب تا حالا از خیال حاج اسماعیل بیرون نرفته بود.

«چه عشقی با هم کردیم، حیف که زود گذشت. تابستان ها خانم مدیر میرفت اوین، حاج اسماعیل حمام سرخانه را گرم می کرد. می بردم حمام و پاک پاک میشستم، لیفم میزد، غلغلکم می داد، غشغش می خندیدیم، قربان صدقه ی هم میرفتیم، برای هم قول و غزل میخواندیم و حالا سوزنی باید تا از پای در آرد خاری.»

«رو تخت خانم مدیر وسط حیاط فالیچه می انداختیم و می نشستیم و پا به پای هم تریاک می کشیدم، عرق مزمزه می کردیم، تا لول لول می شدیم، می گرفتیم تو پشه بند خانم مدیر لخت لخت تو بغل هم می خوابیدیم. سواد یادم داده بود. برایش امیرارسلان می خواندم، پنج بار امیرارسلان خواندیم، سه بار شمس قهقهه، دوبار بوسه ی عذرا. خانم مدیر یک عالمه کتاب داشت. برمی داشتیم و سرچایش می گذاشتیم. حاج اسماعیل فراش مدرسه بود و من تو خانه خدمت خانم مدیر را می کردم. بنده ی خدا کاری هم نداشت، انار دانه می کردم ساعت ده می بردم مدرسه، وقتی انار نبود شربت می بردم، ناهار می پختم، شب ها شام نمی خورد، یک لیوان شیر می خورد و می خوابید، خدا یا هر فندی تو این شهر بود زدیم، چقدر تماشاخانه و سینما رفتیم، فیلم دزد بغداد، هنسای عرب، اسرار نیویورک، آرشین مالالان را چهار بار و پنج بار دیدیم، پولمان برکت داشت، خانم مدیر به من مواجب می داد و حاج اسماعیل از وزارتخانه حقوق می گرفت.»

دکتر بیمه خودش گفت: با خودت حرف بزنی، هرچی خوشحالت می کند یا غصه دارت کرده بریز بیرون. تو دلت نگه ندار...

رفتیم کربلا، توبه کردیم، از امام حسین اولاد خواستیم، خدا ربابه را به ما داد. سال بعدش بود که حاج اسماعیل صبحش رفت سر کار و عصرش دیگر برنگشت. مرد گنده گم شد که گم شد. خانم مدیر، تأمینات، نظیمه، همه دنبال حاج اسماعیل می گشتند، خودم ربابه را بغل می کردم و از این اداره به آن اداره می رفتم، انگار نه انگار که حاج اسماعیلی بوده، سر به نیست شد. ربابه را می خوابانیدم و خودم تنهایی می نشستم به تریاک کشیدن. گربه ی خانم مدیر را تریاکی کرده بودم؛ همچین که بوی تریاک بلند میشد می آمد کنارم می نشست و چشم هایش را می بست و خرناسه می کشید. بهش فوت می کردم کش و قوس میرفت. گربه به مرگ طبیعی مرد. بعد عنکبوت را دودی کردم. گوشه ی اتاق تار تنیده بود. بوی تریاک که بلند میشد می آمد پایین و از کنار منقل تکان نمی خورد. انبر افتاد رویش، عنکبوت هم مرد.

خانم مدیر تقاضا نوشت و مرا جای حاج اسماعیل تو مدرسه خودش فراش کرد و تا وقتی که مرد تو خانه ی خودش نگهم داشت. خدا بیمارزدش، میگفت: کارت دو برابر شده اما چه بهتر، این عمر دراز بدون دوست را فقط با کار زیاد می توانی تحمل کنی. از تریاک کشیدنم دلخور بود، آنقدر گفت و گفت تا تریاک از چشمم افتاد، بعلاوه بسکه کار داشتم فرصت تریاک کشیدن نداشتم. تو خانه کارهای خانم مدیر را می کردم و تو مدرسه نظافت می کردم، مبال ها را می شستم، کارنامه های دخترها را در خانه شان می بردم و انعام می گرفتم، عیدها تو گلدان سفالی گل لادن می کاشتم، کوزه ی گندم سبزی می کردم، عدس می کاشتم و می بردم تو اتاق خانم مدیر می گذاشتم، یا درخانه ی معلم ها می بردم... از ده تومان تا دو تومان انعام می گرفتم، همه ی این کارها را می کردم که آب تو دل ربابه تکان نخورد. مثل دخترهای اعیان و اشراف لباس می پوشاندمش تا دیپلمش را گرفت. اگر

خانم مدیر نمرده بود که شوهرش نمی دادم. خانم مدیر مرد و من آواره شدم. با هیجده سال خدمت بازنشسته ام کردند، گفتند سنت رسیده، از خانه خانم مدیر بیرونم انداختند. مجبور شدم دختره را آتش بزدم، بدهم به این لامروت لاکردار، تو محضر آقای لاجینی کار می کند و خدا را بنده نیست. چکار کنم دختره بر و رویی داشت و مثل دختر اعیان و اشراف لباس می پوشید، هر هفته هم سلمانی میرفت. با حقوق بازنشستگی و تو افاق اجاره ای که نمیشد از این غلط های زیادی کرد. دانشگاه هم که قبول نشد.

دکتر بیمه گفت: به هر که دلت خواست بلند بلند فحش بده تا دلت خنک بشود منم ورد زبانه فحش است. خدا خودش می داند من عشقی بودم، از جوی آب و دار و درخت و ماه تو آسمان خوشم می آمد، کسی نماز و روزه و دعا و ثنا یادم نداده، کربلا که بودم پشت سر حاج اسماعیل نماز می خواندم، او بلند بلند می خواند و من هم تو دلم می گفتم. تهران که آمدیم یادم رفت. عوضش بدم فحش بدهم. به تمام نامردها و ناکس های روزگار فحش می دهم، به تمام مردهایی که بعد نامرد شدند و کس هایی که بعد ناکس شدند، نفرین می کنم. خیلی ها کس ماندند، سر حرف خودشان ایستادند و مردند، خیلی ها گم و گور شدند. خدا رفتگان همه را بیمارزد. خانم مدیر گفت: بدبختی ما همینکه مردها را نامرد می کنیم. می گفت: خون ما را از تو رگ های لوله ای می مکند و بی خون و نامردمان می کنند.

آقا رضا را آوردند تو مجلس، گوش تا گوش اعیان و ارکان و اشراف نشسته بودند. هی می گفتند: آقا رضا سلام کن! می پرسید: به کی سلام بکنم؟

پاشوم بروم شیر بخرم شیربرنج درست بکنم. نه، فرنی درست میکنم، اما با این یخبندان چطوری بروم؟ پوتین آمریکایی «پلا» که تازه خریدم از پایم گشاد است. دندانم می زند، گردن و گوش راستم جیغ می زند، سر زانوی راستم درد می کند، دیشب تا حالا از این حاج اسماعیل غافل نشده ام، سرم وور وور صدا می کند. اما باید بروم، اگر تو افاق تنها بنشینم و با خودم حرف بزدم به سرم می زند، باز تو دلم شروع کردند به چنگ زدن. دور پایم کاغذ روزنامه می پیچم، آن جوراب پشمی که خودم بافته ام روی کاغذها پا می کنم، پوتین اندازه ام می شود. چقدر بافتنی در این دور و زمانه به دردم خورد، چه خوب آدم را از فکر و خیال منفک می کند. تا حالا ده تا پیراهن پشمی بچه گانه برای منصور و مسعود بافته ام. چه نقش های قشنگی انداختم، اما غدغن کرده که دیگر از من تعارف قبول نکنند. حالا هی می بافم و هی می شکافم نه کسی را دارم برایش بیافم، نه پولم زیادی کرده، همه چیز هم که گران شده، سر به جهنم گذاشته، فقط جان آدمیزاد ارزان است.

همان روز اول گفتم که تو تمام دار دنیا همین یک یکدانه بچه را دارم. خدا را خوش نمی آید که مرا از بچه ام دور بکنند، اما آن یاردانقلی از اول سر جنگ داشت، و گرنه چرا رفت باغ صبا خانه گرفت که از من دور باشند؟ بعد هم درآمدیم یک کلام حرف حق زدیم، دستم را گرفت و از خانه ی بچه ام بیرونم انداخت. می دانم چکار کنم، می روم از خانم پنیروپور نماز رسوایی یاد می گیرم، شلوارم را میکنم سرم، روی پشت بام مستراح به قصد داماد آتش به جان گرفته ام نماز رسوایی می خوانم. نفرینش میکنم. خانم پنیروپور همه جور نماز بلد است، مگر آنروز خودش روی پشت بام نگفت نماز رسوایی بخوان؟ پنجشنبه شب ها روزه ی آقای راشد را می گیرند و

صدای رادیوشان را بلند می کنند تا در و همسایه هم بشنوند. دلم می خواهد آواز قمرالملوک وزیری را بشنوم، مثل بلبل چهچه میزد. خانم مدیر چند تا صفحه ی قمرالملوک داشت، نفهمیدم نصیب کی شد. تابستان ها خدا بیامزدش می رفت اوین - درکه، مدرسه هم که تعطیل بود. حیاط را آبیاشی مفصلی می کردیم، گل های اطلسی را که خودمان کاشته بودیم آب می دادیم، زیر داریست مو می نشستیم، گرامافون را کوک می کردیم و صفحه ی قمرالملوک می گذاشتیم، صفحه ی ظلّی، اقبال السلطان. شربت به لیمو درست می کردم می دادم دست حاج اسماعیل، می گفتم نوش جان، گوارای وجودت، میگفت اول تو بخور... اگر ربابه یک تک پا می آمد و منصور و مسعود را هم می آورد چقدر دلم باز می شد. به مسعود گفتم: مسعود موش بخوردت. گفت: خودت را موش بخورد! بهش التماس کردم که یک بوس به جده ات بده، صورتش را گرفت جلو لب هایم. نماز رسوایی را باید پشت بام مستراح بخوانند و باید آفتاب زده باشد، بعدش هم باید یزید و معاویه را لعنت بکنند. این ها را خانم پنیروپور گفت. پیش از زمستان آمده بود روی پشت بام نشسته بود سبزی پاک می کرد، آفتاب می چسبید، من هم رفته بودم رخت پهن بکنم، بسکه دلم تنگ بود رفتم سلامش کردم. آنروز اختلاط کردیم، گل گفتیم و گل شنیدیم، برایش گفتم که خوش دنیا را گذرانده ام، و همه فندیی زده ام. بعد از دامادم گفتم و خونی که به دلم کرده، گفت: نماز رسوایی بخوان تا خدا رسوایش بکند. بعد از آنروز نفهمیدم چرا با من سر سنگین شد، اگر همدیگر را می دیدیم جواری تا می کرد که انگار به عمرش مرا ندیده، من هم دیگر سلامش نکردم. با وجود این می روم ازش نماز رسوایی یاد می گیرم. کاش آفتاب بود و پشت بام مستراح آنقدر برف ننشسته بود. خدا لحاف پاره اش را تکان داده، همه جا پنبه لحاف بزرگش ریخته و باز هم دارد می ریزد. استغفرالله، نه خیر، کله ام خراب است. آدم نمی شوم، زن، بسکه کفر گفتمی این همه بلا به سرت آمد!

یک کلام در آمدیم گفتیم: سر عمر تو را می گویند مرد؟ خودت و برادرهای نره غولت بچه ام را کشتید، زن آبستن پا به ماه با یکدست قابلمه بچه را گرفته، با دست دیگرش دست مسعود تخم سگ را گرفته، لباس همه تان را می شوید، اتو می زند، ناهار می پزد، شام می پزد. مادرت همه اش تسبیح می اندازد و فرمان می دهد، برادرهایت انگار کلفت گیر آورده اند. خودت از محضر که می آیی خبر مرگت اوراقتی؛ بچه ام آب گرم می آورد پایت را می شوید، روی میخچه هایت سنگ پا می مالد. خودم با دو تا چشم کور شده ام دیده ام...

خانه شان که می رفتم یک من می رفتم صد من برمی گشتم. آنقدر بد اخمی می کرد و مادرش آنقدر سرکوفت به من و بچه ام میزد و برادرهایش آنقدر هر و کر می کردند که از جان خودم سیر می شدم. خیلی کم آنجا می رفتم، یک روز عصر رفتم دم کودکستان مسعود بچه ام را ببینم، دیدم ربابه یک دستش قابلمه ی بچه و سبد خریدش است و با دست دیگر دست مسعود را گرفته- زن پا به ماه- روی برف ها می لغزند و می آیند و مسعود هم نق می زند که بغلم کن مامان، بغلم کن. بچه را بغل کردم و با دخترم رفتم به خانه اکبیریشان. زیر کرسی تمرگیده بود تخمه می شکست. مادرش هم گوشه ی اتاق داشت نماز کمرش میزد. برادرهایش هنوز نیامده بودند. گفتم تو واقعاً مردی؟ نمی توانی خبر مرگت، بروی بچه ات را از کودکستان بیاوری؟ پاشنه ی دهنم را کشیدم و هر چه از دهنم درآمد گفتم. از تعجب خشکش زده بود؛ از زیر کرسی پا شد و دستم را گرفت و کشان

کشان از اتاق بیرونم آورد و از در خانه انداختم بیرون. بهم می گفت غول بیابانی، زنیکه ی پتیاره، دمامه ی جادو! چه حرفها که نزد...^{۰۰۰}

و تازه دست بزن هم دارد، دخترم را کتک می زند. از در و همسایه ها شنیده ام، شنیدهام گفته مگر ننه ات با نان کلفتی و فراشی مدرسه بزرگت نکرده؟ حتی شنیدم دخترم منصور را بدون قابله زاییده، حالا باید بیست ماهش شده باشد، لابد حرف هم می زند. شنیده ام مادرش گفته شکم دوم قابله می خواهد چه کند؟ و خودش بچه را گرفته. همسایه ها هم کمک کرده اند. این ها را که شنیدم نتوانستم تحمل کنم. پا شدم یک من نارنگی خریدم و رفتم دیدن دخترم. رنگش زرد مثل زردچوبه، چه رنگی، چه حالی، تا نداشت تو رختخواب بنشیند و التماسم کرد که مادر اینجا نمان، پاشو برو نارنگی ها را هم بردار ببر. اگر بفهمد تو آمده ای می گیرد می زندم و حالا کو تا از رختخواب در بیایم. یک عالمه رخت چرک جمع شده، کفری شدم گفتم: ربابه، مادرت پیش مرگت بشود، اینکه نشد زندگی، این مُردگی است. من و پدر خدا بیامرزت کیف دنیا را کردیم، تو چرا باید بسوزی و بسازی؟ مگر عمر را چند بار به آدمیزاد می دهند، پدرت تو را قنذاق می کرد، لالایی می گفت، می شستت، گردشت می برد. گفت: مادر دو تا بچه دارم نمی توانم طلاق بگیرم، بعلاوه با من که بد تا نمیکند. گفتم: برای کلفتی لازم نکرده بود این همه درس بخوانی...^{۰۰۰}

ای ربابه، بچه گول می زنی؟ دیگر می خواستی چه بلایی به سرت بیاورد؟ در مدرسه مسعود هم قدغن کرده است که نروم. میروم قصابی، بقالی، لبنیاتی، نزدیک خانه شان بلکه یکی از همسایه های بچه ام را ببینم، آن ها لابد بچه ام را می بینند یا صدای آن سگ هرزه مرض را می شنوند. شنیده ام ربابه عینکی شده، بسکه بچه ام درس خواند. ای دل غافل لابد تو سر بچه ام زده که بچه ام عینکی شده، چه چیزها که نمی شنوم. می شنوم بچه ام را زده، سرش را شکسته، می شنوم مسعود را زده، از گوش بچه خون آمده، می شنوم... نفرین هایی به دامادم می کنم که اگر یکیش بگیرد، برای هفتاد پشتش بس است، اما چه کنم که همیشه ظالم سالم است.

ای ربابه، من و بابایت هر چه کیف تو این دنیا بود کردیم، از تو هم چیزی دریغ نکردم. گفتم تا تو خانه ی منی زحمت نکشی، وقتی رفتی خانه شوهر زحمت می کشی، اما دیگر نمی دانستم به این اندازه. خواهرهای بی چشم و رویش ناخوش که می شوند می آیند منزل مادر جان اطراق می کنند. ای مادر جان کوفت و کاری، ای مادر جان و زغنبوط! کی ازتان پرستاری می کند؟ ربابه، ربابه بدو آب میوه بیار، بدو شوربای جوجه بپز، بدو برو شیر بخر، گرم کن بده زهرمار بکنیم! خانم مدیر خدا بیامرز می گفت: نمی گذاری آب تو دل این بچه تکان بخورد. می گذاری به درس و مشقش برسد، سعی داری ربابه را از طبقه خودش در بیاوری، دیگر نمی دانی که زن معناً از طبقه زحمتکش است. نور به قبرت ببارد زن، عجب دانا بودی!

پاشوم بروم شیر بخرم، شیر برنج درست کنم، نه، فرنی می پزم. این دندان بدمصب بدجوری می زند. دکتر بیمه گفت: هر وقت از تنهایی به سرت زد بزن برو بیرون...^{۰۰۰}

پاشد تو آینه نگاه کرد. بُن موها سفید شده بود، بعد به قرمزی می زد و ته موها سیاه پر کلاغی بود. بیخود نبود که دامادش لقبش داده بود دمامه جادو، دیگر نمی دانست که آدم آه می کشد و موی سفید از قلبش بیرون

می زند. سرِ ربابه که آستن بود در ماه نهم سرِ قلبش می خارید، خانم مدیر گفت: بچه دارد مو در می آورد. می گفت: موی بچه از قلب مادرش جوانه می زند. می گفت: هر طور که حساب بکنیم با وضع فعلی، زن معناً از طبقه زحمتکش است.

گوشه ی کرسی را کنار زد. یک تومان از زیر زیلو برداشت. حیف از آن دو تا قالیچه ی گردی که جهاز کرده بود و به خانه ی همچون دامادی فرستاده بود. چادر نمازش را سر انداخت و با چتر عنابیش از در حیاط درآمد. با احتیاط راه می رفت و دست به دیوار، به ناودان آهنی، به پنجره های خانه های مردم می گرفت. کاش دندانش را در آورده بود اما بی دندان و با آن همه چروک نمی خواست جلو مردم ظاهر بشود. بایستی تمام خیابان علایی را میرفت، بعد می انداخت پشت سازمان برنامه، در خیابان شاه آباد همه جور دکانی بود. می توانست از بغل کلانتری برود خیابان ژاله و از لبنیاتی آقای پنیرپور شیر بخرد.

شیر تمام شده بود، نه شیرِ تو شیشه بود و نه شیرِ پاکتی و نه شیر معمولی. «خراب بشوی تهران، روی سر ناکس ها و نامردها و اخته ها خراب بشوی، با آن زمستان های سخت و سرد و تابستان های گرم خشکت. نه رودخانه ای، نه دار و درختی، نه جوی آبی، بقول خانم مدیر مثل یک لکه جوهر روی کاغذ آب خشک کن پهن شده، همه جا دویده، مثل خرچنگ به اطراف دست انداخته. ای شهر خرچنگ قورباغه ای خراب بشوی!»
به قصابی رفت. زن آقای پنیرپور داشت گوشت می خرید. یک ران سفارش داده بود. جعفر آقا داشت ران را تکه تکه می کرد و با ساطور استخوان ها را دو نیمه می کرد. گوشت خوشرنگ غیر یخ زده ی گوسفند ایرانی بود. گفت: دو کیلو و هفتصد گرم. «خوب، بیخود که مردم لندهور نمی شوند و غبغب نمی اندازند.» خانم پنیرپور روسری پشمی سر کرده بود، دستکش دستش بود، روی کت و دامنش پوستین پوشیده بود. از جیب کتش یک اسکناس پنجاه تومانی در آورد و داد دست جعفر آقا. دست جعفر آقا بریده بود و پارچه ای که روی آن بسته بود خونی بود.

منتظر ماند تا خانم پنیرپور رفت. دست دراز کرد و یک تومان را داد به جعفر آقا. جعفر آقا کمی پیه و پوست و یک ذره گوشت و یک استخوان یخ زده از روی پیشخوان برداشت و تو ترازو انداخت. کوکب سلطان گفت: «جعفر آقا گوشت یخ زده ی نمیدانم مال کدام گورستان را به من نده. به درد کود می خورد که زیر درخت چال کنند.» جعفر آقا تشر زد که همین است که هست، با یک تومان فیله شیشک بدهم؟ آشغال ها را گذاشت تو یک کاغذ روزنامه و داد دست کوکب سلطان... اگر حاج اسماعیل زنده بود همچین جرأتی می کرد؟

چه ترسی کوکب سلطان را گرفته بود! این ترس خودش یکنوع مرض بود. می ترسید تمام عمر همین طور تنها بماند و دامادش هرگز با او آشتی نکند و او روی دخترش را نبیند. دم پمپ بنزین یک بار لیز خورد، نزدیک بود بیفتد. پیادهرو از یخبندان عین شیشه شده بود و حالا برف داشت روی یخ ها را می پوشانید. ترس دیگرش از برف بود. می ترسید آنقدر برف ببارد که او نتواند از خانه در بیاید، نتواند به باغ صبا برود و تو مغازه های لبنیاتی و قصابی و بقالی محله ی دخترش سر و گوشه ی آب بدهد و سراغی از او بگیرد. می ترسید آنقدر برف ببارد که در خانه ها را برف بگیرد و درها باز نشود و مردم مجبور بشوند از پشت بام ها آمد و رفت بکنند. همسایه

های او که همه شیروانی دارند و راه او چنان بسته شود که تو اتاقش زندانی بماند و بعد همین مرضی را بگیرد که می گویند از ژاپن آمده، آنقدر عُق بزند تا آب در بدنش نماند و تک و تنها و بدون پرستار در اتاقش بیوسد، بمیرد و بیوسد. اما از مرگ که نمی ترسید، مگر آدم عشقی از مرگ می ترسد؟ از برف و مرض و تنهایی و درهای بسته و قهر دامادش می ترسید، اما از مرگ نمی ترسید، البته به شرطی که اصلا درد نکشد، به شرطی که خودش نفهمد دارد می میرد. به شرطی که خواب به خواب بشود. دیگر مثل خانم پنیرپور از نکیر و منکر و شب اول قبر و روز پنجاه هزار سال ترسی نداشت، هیچکدام را باور نمی کرد.

باید خودش را به کاری مشغول می کرد که آنقدر از تنهایی نترسد، دیگر چقدر بیافد و بشکافد و دوباره بیافد. فکر کرد بنشیند سر یک چهل تکه، تو بقچه هایش بگردد و هر چه دم قیچی سراغ دارد جمع بکند و بنشیند و یک لحاف چهل تکه سرهم بکند. اما برای کی؟ دخترش که می ترسد از او چیزی بستاند. پس برای کی بدوزد؟ اصلا برای کی و بخاطر چی زنده است؟ به کی سلام بکند؟ کی مانده که آدم بهش سلام بکند؟

بچه ها معلوم نبود از کدام جهنم دره ای ریخته بودند تو کوچه و برف بازی می کردند و روی یخ ها سر می خوردند و گذر عابران را لیز می کردند. یک گلوله برفی روی چترش خورد و صدا کرد. چترش را بست و برگشت که فحش بدهد. صورت بچه ها قرمز بود و شاد و خرم سرسره می کردند. دلش نیامد فحششان بدهد. مگر خودش روزی روزگاری بچه و جوان نبوده؟ مگر کیف دنیا را نکرده؟ مگر کم آتش سوزانده بود؟ سر خیابان علایی بچه ها آدمک برفی عظیمی درست کرده بودند، آدمک برفی مردی یک چشمی بود و روی چشم دیگرش یک تکه پارچه سیاه گرد با قیطان سیاه بسته بودند و یک عرقچین سیاه هم سرش گذاشته بودند. ۱ مثل اینکه دق دلیشان را خالی می کردند. چونکه با گلوله برف به آدمکی که خودشان ساخته بودند حمله می کردند. خون از لپ هایشان میچکید، بسکه تقلا کرده بودند. چشم هایشان برق می زد. یکیشان روی برف سر می خورد و رو به کوکب سلطان پیش می آمد. زیر ناودان یک خانه، نزدیک خانه شان رسیده بود. پسر آمد و آمد، ناگهان لیز خورد و به کوکب سلطان زد و هر دو نقش زمین شدند، اما پسر پاشد و پا گذاشت به دو. کوکب سلطان یک طرف افتاده بود و چترش طرف دیگر و گوشتی که خریده بود -گوشت که نه آشغال گوشت ها- هم از دستش افتاده بود و روی یخ و برف ولو شده بود. کوکب سلطان باورش نمی شد بتواند اینطور از جا در برود، انگار در بیابان برهوتی تنها روی یخ و برف رها شده بود. به دستور دکتر بیمه شروع کرد به فریاد کشیدن. داد زد:

«قِرتی ها، قِرشمال ها، حرام زاده ها! مدرسه ها را تعطیل کرده اند که به جان مردم بیفتید؟ معلوم نیست تو کدام گورستان تخمدان ترکانده اند و این تخم حرام ها پا گرفته اند! ای مردم به دادم برسید، این تخم حرام مرا کشت، انداخت زمین و در رفت. لابد دستم یا پایم شکسته. یکی تان بیایید دست مرا بگیرید از زمین بلند کنید. خبر مرگتان فقط بلدید اطوار بریزید، پنجاه تومانی از جیب کتتان دریاورید، دو کیلو دو کیلو گوشت بخرید؟ یکبار شد یک کاسه ی ماست خیر سرتان به همسایه تان تعارف بدهید؟ الهی داغت به دل ننه ات بیفتد، الهی خبر مرگت را برایم بیاورند، الهی تو پیاده باشی و آب خوش سواره، ای کسی که مرا از بچه ام دور کردی! ربابه کجایی بیینی مادرت چطور ذلیل شده؟ ای حاج اسماعیل تو کجایی؟ یک لب بودم و هزار خنده، حالا نگاهم

کنید. الهی هیچ عزیزی ذلیل نشود. ای بچه های ناتو ذلیل مرده، اگر آدم بگوید بالای چشمتان ابرو، هزار جور کس و کار پیدا می کنید، اما حالا کس و کارت ان کجا بود...؟»

چند رهگذر به طرفش آمدند، جوانی که ریش سیاه و عینک داشت خم شد و دست کوب سلطان را گرفت و از زمین بلندش کرد، چادر نمازش را از روی زمین برداشت، برف هایش را تکانید و روی سرش انداخت. زن خوش سیمای بی حجابی اشغال گوشت را جمع کرد و در کاغذ روزنامه پیچید و به دستش داد. قلب کوب سلطان بدجوری می زد و دهانش تلخ بود. با اینحال به روی زن خندید. ناگهان خیال کرد که این جوان دامادی است که آرزو داشت داشته باشد، اما نداشت و این زن دختر خودش است. بعد اندیشید که تمام مردم شهر قوم و خویش و کس و کار او هستند و از این اندیشه یک آن دلش خوش شد. رو به همه سلام گفت و ناگهان زد به گریه و حالا اشکی می ریخت که انگار حاج اسماعیل همین دیروز گم شده است.

« باغ سنگ »

روز عقدکنان دخترخاله‌اش، با سوزن و نخ زبان مادرشوهر را می‌دوخت. سفره‌ی عقد را هم خودش انداخته بود. به دوخت و دوز پارچه‌ای که روی سر عروس داشتند قند می‌سائیدند به کار بود که مرد آن حرف‌ها را زد. تیر خلاص، زبان ماری گزنده‌اش سابقه‌دار بود اما نه جلو آن همه زن و مرد. زنی که قند می‌سایید، انگار قندی در کار نبوده‌است، با دیگران مبهوت به مرد نگاه کرد. چرا هیچ کدامشان حرفی نزدند؟ چرا دخترخاله‌اش پا نشد و یک سیلی به گوش برادرش جواد نزد؟ چرا دخترخاله‌اش هم‌بازی و یار غار او نبود؟ مگر جاسوس یک جانبه نبود و هر کاری جواد می‌کرد خبرش را به او نرسانده بود؟ مگر راست نبرده بودش سر رخت‌خوابِ انداخته‌شده و...؟

مرد گفته بود: الماس، از اتاق عقد برو بیرون. شگون ندارد. تو زن مشئومی هستی، تو بچه‌ی ناقص‌الخلقه به دنیا آورده‌ای.

فیروز را بارها پیش دکتر برده بودند. دکتر گفته بود: وصلت قوم و خویش نزدیک... از نظر ژنتیک... به یک کلام منگول بود. اما همه‌اش که تقصیر الماس نبود. گویا زن و مرد با هم بچه را می‌سازند.

سوزن رفت به انگشت الماس و خون پارچه‌ی سفید را آلود. زنی که قند می‌سائید، قندها را سپرد دست زنی که کنارش ایستاده بود. الماس از اتاق و از خانه خاله بیرون زد و با تاکسی به سراغ قفل‌سازی که پیشاپیش با او قرار گذاشته بود رفت و با همان تاکسی قفل‌ساز را به خانه آورد و قفل‌ساز به عوض کردن قفل خانه مشغول شد. پسرش را از رقیه گرفت و بوسید. فیروز بلد بود بخندد. به لب‌ها فشار می‌آورد و لب‌ها کج و کوله می‌شد تا خنده کی نقش ببندد؟ به روی پدر نمی‌خندید و به آغوش او هم نمی‌رفت. چشم‌های فیروز هم می‌دید و گوش‌هایش برای قصه شنیدن جان می‌داد. اما پاها و دست‌هایش رشد نکرده بود - نی‌های قلیان - و هرچه الماس یک حرف و دو حرف بر زبانش گذاشت، به حرف نیامد و هرچه پا به پا بردش راه نرفت. - یک لخته گوشت - مرد می‌گفت هیچ هیچ است و زن می‌گفت که من عاشق همین هیچم. مرد راست می‌آمد، چپ می‌رفت و می‌گفت: برو پی کارت. خاک بر سرت کنند با این بچه زائیدنت. می‌گفت تو هیچ کار برای من نکرده‌ای. اگر راست می‌گویی خانه را به اسم من بکن. الماس می‌دانست کجایش می‌سوزد؟ از سیر تا پیاز کارهایش خبر داشت. با ندای خواهر شوهر که جان جانانش بود، خودش را هر طور که می‌توانست می‌رسانید و پاورچین به صحنه‌ی عملیات مرد راهنمایی می‌شد و با سکوت شاهد بود و چنان به هنگام صحنه را ترک می‌گفت که حتی خاله و دختر خاله هم متوجه نمی‌شدند که کی رفته بود؟

مدت‌ها بود که بخش عمده‌ی دار و ندار جواد را در چمدان‌ها بسته بود. قفل‌ساز که رفت، بازمانده را در چمدان‌های دیگر گذاشت و بچه به بغل، او و رقیه همی رفتند و آمدند و چمدان‌ها را به خانه همسایه، نادره خانم بردند. تنها بوی مرد در خانه مانده بود. بوی پا و عرق زیر بغل. بوی... ایا این بوها تا آخر عمر با او می‌ماند؟

نادره خانم پرسید: رسید بدهم؟ نه. به نادره خانم اطمینان داشت. نادره خانم گفت بهتر است رسید بدهم. فردا هزار و یک ادعا می‌کند. نه. لزومی نداشت. ریز دار و نادر شوهر را یادداشت کرده بود. نادره خانم گریه کرد. گفت: خیال می‌کنی تنها خودت زن هدف و زن زباله هستی؟

- خانهات را به آتش می‌کشم. بالش می‌گذارم روی سر فیروز و هیچت را خفه می‌کنم. اسید می‌پاشم به صورتت. اله می‌کنم. بله می‌کنم. دو سه بار چشم‌هایش را درانیده بود و گفته بود برو خودت را بکش نسناس.

- دو علی گلابی، در دل می‌گفت. اما همان دل به سمتی می‌راندش که خود را از زنی «هدف» بودن و زنی «زباله» بودن برهاند. حتی اگر تهدیدهای مرد به حقیقت می‌پیوست. دل می‌گفت: آخر تا کی؟ همتی کن. «هر سفیاهی خواند خواهد خارزارت» دل همیشه با شعر ندا و صلایش را بسر می‌داد. و ندای همین دل هم در آغاز معرکه درست بود. کاش به این ندا گوش داده بود که می‌گفت: نکن. از او گریز تا تو هم در بلا نیفتی.

چقدر دوره‌اش کرده بودند. چقدر جواد التماس کرده بود و الماس ناز کرده بود. مادر خدایامرز و خاله‌اش می‌گفتند آخر ناف ترا به اسم جواد بریده‌اند. خود جواد چاخان می‌کرد که از بچگی عاشقش بوده. می‌گفت: عقد دخترخاله و پسرخاله را در آسمان‌ها بسته‌اند. الماس هرچند بچه بود اما شنیده بود که عقد دخترعمو و پسرعمو بوده است که در آسمان‌ها بسته شده‌است. جواد می‌گفت: آسمان بیست و هفت طبقه دارد. طبقه سوم مال دختر عمو و پسرعمو است و طبقه چهارم مال تو من. آخر باورش شد. پانزده سالش که بیشتر نبود. روز عقد روی صندلی که نشاندنش پاهایش را تکان تکان می‌داد. پا می‌شد و مشت مشت شیرینی از روی میز برمی‌داشت و به هم کلاسی‌هایش می‌داد. مادرش سپرده بود که بعد از سه بار «بله» را بگوید. بعد از اولین خطبه‌ی عقد، ملّا که پرسید: الماس خانم، من وکیلیم که...گفت: بله، بله، بله. همه خندیدند، حتی جواد؛ اما مادرش نیشگونش گرفت و گفت: ورپریده.

با رقیه کوشیدند کمی پوره به خورد فیروز بدهند. آب پرتقال را قاشق قاشق به حلقش ریخت. فرو دادن برای بچه مشکل بود. تف می‌کرد. تف می‌کرد. الماس التماس می‌کرد: اگر بخوری برایت قصه باغ سنگ را می‌گویم. این قصه را هم فیروز و هم خودش و هم رقیه دوست داشتند و دل می‌گفت: مگر خود تو یک باغ سنگ درنیامده‌ای؟ مگر تو با دست‌های بسته خود را به دریا نینداخته‌ای؟ پس من چگونه گویم: زنه‌تر نگر دی؟

-یکی بود. یکی نبود. پیرمردی بود که یک باغ داشت و رسیدگی به باغ ارباب هم با او بود. آبیاری، هرس کردن، شخم زدن، کود دادن، گلکاری، میوه‌چینی. آخر تا کی؟ پیرمرد خسته شد و به ارباب گفت که دیگر توانش را ندارد و ارباب آب باغ پیرمرد را قطع کرد. درخت‌ها می‌پژمردند و می‌خشکیدند. پروانه‌ها، گنجشک‌ها، سبزه‌قباها، شانه‌به‌سرها همه از باغ پیرمرد مهاجرت کردند و به باغ ارباب رفتند و پیرمرد صدای فاخته‌ی نر را از باغ ارباب می‌شنید که می‌پرسید: موسی کو تقی؟ جفت او، فاخته ماده، کنار یک درخت هنوز سبز بود و چند تا آلوچه داده بود. می‌چمید و می‌خرامید. پیرمرد با درخت‌ها و با فاخته ماده حرف می‌زد. به درخت‌ها می‌گفت: صدایتان را می‌شنوم. از من می‌پرسید: چرا به ما آب ندادی؟ می‌گویید مگذار ما خشک بشویم. چه کنم؟ آب این باغ را بسته‌اند.

درخت آلوچه، می دانم تو چه می گویی. می گویی امسال همت کرده ام و چند تا آلوچه داده ام. غرور ما به میوه هایمان است. غرور ما را نشکن. به فاخته می گفت: از تو صدایی نمی شنوم. چه در سر داری که هیچ نمی گویی؟
الماس گریه اش گرفت. فیروز هم خوابش برده بود و دل می گفت: با بی گنهی ترا چنین می سوزند. اما تو بگریز، بگریز، دستگهش را داری. و الماس گریان به دل جواب می داد: می گریزم و کنار هر باغ سنگ، یک باغ بسیار درخت می سازم.

از رقیه پرسید: تو هم نخوابیده ای؟

- نه الماس خانم. خوابم نمی برد. می ترسم آقا بیاید و یادداشت شما را که پشت در چسبانده اید بخواند و خانه را آتش بزند.
- خوب بزند.

- آن وقت بر تل خاکستر بنشینیم؟

- نه. می رویم به باغ سنگ پناه می بریم.

بایستی رقیه را آرام می کرد. چه جوری؟ آیا باید همه هوشیاری های زنانه اش را برای او فاش می کرد؟ باید می گفت که خانه را قولنامه کرده است و فردا صبح می رود محضر و پول فروش خانه را در بانک می گذارد و سند فروش را می آورد و می دهد به نادره خانم؟ می دانست که جواد تا غروب فردا نمی آید. روز پاتختی خواهرش است. عصر هم بساط منقل است و وافور. شاید فردا شب هم نیاید. پستو. رخت خواب انداخته شده. لختی دستها و پاها. تارهای موی زرد زن روی بالش با تارهای موی سیاه جواد قاطی می شود اما دیگر دختر خاله فرصت ندارد به الماس بروز بدهد. این احتمال هم هست که بعد از گفتن بله، خودش هم به صورت «زن هدف» در بیاید تا کی مثل الماس «زن زباله» هم بشود؟ آیا داماد هم گربه را دم در حجله خانه خواهد کشت؟ آیا مثل جواد یک داد کلیمانجاری سر او خواهد زد که چرا مثل بچه آدم وا نمی دهد؟ یک نعره مثل شیر نماد فیلم های ساخت متروگلدوین مایر؟

نباید زباله ها را مدام به هم زد. تفاله ی چای، دستمال های کاغذی، پوست هندوانه یا طالبی با تخمه هایشان، دمپایی کهنه، استخوان و ته مانده ها و هر چه که بایستی پنهان بماند. باید زباله ها را در کیسه سیاه ریخت و درش را محک گره زد تا گربه ها نتوانند در کوچه ولوشان کنند. و اینکه چرا آدم ها سیاه دل می شوند یا سنگدل؟ مواجه با آنهمه زباله در زندگی های به آدم نبرده شان هست که دل سیاه و سنگدلشان می کند یا دست کم دلزده می شوند یا به هر چه پیش بیاید تن می دهند، اما تو ای دل من مباد که پاک نمایی.

آیا بایستی به رقیه می گفت که تمام سکه های طلا و جواهراتش را در صندوق بانک گذاشته است؟

...می رود کنار باغ سنگ پیرمرد زمینی می خرد و باغی می سازد و چاه عمیقی وامی دارد بکنند... اول ترتیب چاه را می دهد، به آب که رسید... آب فراوانی که مثل الماس بدرخشید و مثل اشک چشم زلال باشد. آبی که هر تشنه ای را سیراب بکند. آبی که خورشید در روز و ماه در شب، بوسه ها نثارش بکنند.

همه جور درخت می‌نشانند. همه جور بذری می‌افشانند، همه جور گلی می‌کارد و با گل‌ها و درخت‌ها حرف‌ها دارد که بزند و این بار آبِ باغِ ارباب است که قطع می‌شود و درخت‌های اوست که می‌پژمرند و می‌خشکند و ارباب مثل پیرمرد نیست که زبان درخت‌ها را بفهمد و تسلایشان بدهد.

...می‌ماند مسئله طلاق و حضانت فیروز. فیروز چهار سالش هم بیشتر است. کارشان به دادگاه می‌کشد. حضانت طفل را می‌دهند به جواد و او «هیچ» الماس را می‌گیرد. و شاید سر به نیست می‌کند. شاید هم طلاق ندهد مگر آنکه الماس را خوب بدوشد و بچزاند. در آن صورت بایستی کوچ می‌کردند. به کجا؟ همین‌جا که بودند وطنش بود با همان باغ سنگش.

آهسته پا شد و پاورچین به آشپزخانه رفت و در یخچال را باز کرد و یک لیوان آب خورد. یک لیوان هم برای رقیه آورد. تکمه برق را زد. رقیه ترسان در رخت‌خوابش نشست و پرسید: کی بود؟ الماس گفت: منم، رقیه نترس.

دراز که می‌کشید گفت: رقیه، می‌دانی پیرمرد باغ سنگ را چه جوری ساخت؟
-نه.

-هر روز یک چادر شب بر می‌داشت و می‌رفت لب رودخانه و یک عالمه سنگ جمع می‌کرد. می‌ریخت در چادرش و به باغ می‌آورد. بعد رفت طناب‌های رنگارنگ خرید. سفید، قرمز، آبی، سبز، از همه‌رنگ. طناب‌ها را به قطعه‌های مختلف برید. در یک سطل، گل درست کرد. سنگ‌ها را در گل فرو می‌برد و به وسط یا کناره‌ی طناب‌ها می‌چسباند. سنگ‌های به گل آغشته در طناب‌ها فرو می‌رفتند و گل که خشک می‌شد، امکان افتادنشان نبود. گل‌ها را از بستر رودخانه می‌آورد. رودخانه بخشنده‌است. باغبان پیر طناب‌ها را بر شاخه‌های خشکیده می‌بست. تا چشم کار می‌کرد درخت‌هایی در دید بیننده می‌آمد که میوه‌ی اصلی‌شان سنگ بود.

-موسی کو تقی چه شد؟

-فاخته را می‌گویی؟ پیرمرد آب و دانه فاخته را می‌داد و نوازشش هم می‌کرد.

-فاخته تر دیگر صدایش نکرد؟

الماس زمزمه کرد: دل من. دل من. دل من.

(از مجموعه داستان «انتخاب»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه سیمین دانشور توضیح بدهید.
2. آثار مشهور سیمین دانشور را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار سیمین دانشور توضیح بدهید.
4. داستان «به کی سلام کنم؟» چه محتوایی دارد؟
5. مضمون داستان «باغ سنگ» چیست؟
6. ویژگی‌های عمده‌ی آثار سیمین دانشور را نام ببرید.

8. Ебрагім Голестан (1922 –)

ابراهیم گلستان

سید ابراهیم گلستان (تقوی شیرازی) (متولد ۲۶ مهر ۱۳۰۱ در شیراز)، کارگردان، داستان‌نویس، مترجم، روزنامه‌نگار، و عکاس ایرانی است. او تحصیل در دانشکده حقوق دانشگاه تهران را نیمه کاره رها کرد. گلستان اولین کارگردان ایرانی‌ست که برنده یک جایزه بین‌المللی برای فیلمی مستند شده است. ابراهیم گلستان در سال ۱۳۴۰ برای فیلم یک آتش موفق به دریافت مدال برنز از جشنواره ونیز شد.

آثار مکتوب وی از سبکی خاص برخوردار است و بسیاری سبک نویسندگی

وی را تأثیر پذیرفته از داستان‌های کوتاه ارنست همینگوی می‌دانند گرچه او تأثیرپذیری از هیچ نویسنده‌ای را نمی‌پذیرد. همچنین وی از زمره نخستین نویسندگان معاصر ایرانی معرفی می‌شود که برای زبان داستانی و استفاده از نثر آهنگین در قالب‌های داستانی نوین، اهمیت قائل شد و به آن پرداخت. از این جهت نقش او در سیر پیشرفت داستان معاصر فارسی قابل توجه است.

از دیگر ویژگی‌های داستان‌نویسی گلستان، خلق مجموعه داستان‌های به هم مرتبط است. در حالی که چنین سبکی در غرب سابقه طولانی‌تری دارد، این نوع داستان‌نویسی در ایران با گلستان آغاز می‌شود اما نکته مهم در این نوع آثار گلستان، خلق نوعی جدید از داستان‌نویسی است که در ادبیات کلاسیک ایران، مانند منطق الطیر، ریشه دارد. این نوع داستان‌ها نه براساس درون‌مایه یا شخصیت‌های داستانی، بلکه براساس ساختارهای مشابه به یکدیگر مرتبط می‌شوند.

دهه ۲۰ و ۳۰ خورشیدی: او در سال ۱۳۲۰ برای تحصیل حقوق به تهران آمد. در آنجا در ۲۱ سالگی با دخترعمویش فخری گلستان ازدواج کرد. سپس به عضویت حزب توده درآمد و تحصیل را رها کرد. او در آن زمان به عنوان عکاس روزنامه‌های رهبر و مردم به کار مشغول بود. وی در سال ۱۳۲۶، کتاب اول خود را که مجموعه داستانی با نام «به دزدی رفته‌ها» بود، منتشر کرد.

وی پس از سال ۱۳۳۶، استودیوی سینمایی خود را با نام «استودیو گلستان» تأسیس کرد و تعدادی فیلم مستند برای یکی از سازمانهای شرکت نفت ساخت. آتش و موج و مرجان و خارا از این جمله‌اند. به دلیل این همکاری‌ها، عده‌ای از روشنفکران آن دوره به وی لقب «گلستان نفتی» داده بودند. یکی از کسانی هم که در برابر این قضایا موضع‌گیری صریح کرد و گلستان را مورد تقبیح و شتم قرار داد، جلال آل احمد بود. او ساختن فیلم تبلیغاتی «موج و مرجان و خارا» را نمونه‌ای از رفتارهای روشنفکران واداده می‌دانست.

گلستان کارگردان دو فیلم داستانی با نام‌های «خشت و آینه» (۱۳۴۴) و اسرار گنج دره جنی (۱۳۵۰) نیز هست. وی همچنین تهیه‌کننده فیلم «خانه سیاه‌است» به کارگردانی فروغ فرخزاد بوده‌است. ابراهیم گلستان با فروغ فرخزاد رابطه‌ی دوستانه داشته است.

وی تا سال ۱۳۴۶، مجموعه داستانی منتشر نکرد.

پس از انقلاب: وی از سال ۱۳۵۷ در استان ساسکس انگلستان زندگی می‌کند. وی دو فرزند با نام‌های کاوه و لیلی دارد؛ کاوه گلستان عکاس خبری ایرانی، در مأموریتی در سال ۲۰۰۳ به همراه گروه خبری بی‌بی‌سی در عراق بر اثر انفجار مین کشته شد؛ لیلی گلستان، به‌عنوان مترجم، نویسنده و مسئول گالری گلستان در ایران فعالیت می‌کند. مانی حقیقی، کارگردان، و مهرک گلستان، خواننده‌ی رپ، صنم حقیقی و محمود حقیقی نوه‌های او هستند.

نوشتن با دوربین:

چهار مصاحبه با گلستان توسط پرویز جاهد، منتقد سینمایی. گلستان در این مصاحبه‌ها با لحنی منتقدانه و صریح نظراتی چالش‌برانگیز را در مورد احمد شاملو، جلال آل احمد، ناصر تقوایی، پرویز ناتل خانلری و احسان طبری مطرح می‌کند.

آثار ابراهیم گلستان:

داستان‌ها:

۱۹۴۸ – آذر، ماه آخر پاییز (۷ داستان)

۱۹۵۵ – شکار سایه (۴ داستان)

۱۹۶۷ – جوی و دیوار و تشنه (۱۰ داستان)

۱۹۷۴ – اسرار گنج دره جنی

۱۹۷۵ – مد و مه (۳ داستان)

۱۹۹۵ – خروس (۱ داستان بلند)

نامه به سیمین به همت عباس میلانی

مختار در روزگار

برخوردها در زمانه برخورد

ترجمه ویرایش:

کشتی شکسته‌ها (۵ داستان)

زندگی خوش و کوتاه فرانسیس مکومبر – (یک معرفی با ترجمه چند داستان از ارنست همینگوی)

هاکلبری فین – مارک تواین

دون ژوان در جهنم – (ترجمه نمایشنامه جورج برنارد شو)

فیلم‌های مستند ویرایش:

- ۱۳۳۲ - از قطره تا دریا
- ۱۳۳۶ تا ۱۳۴۱ - چشم‌اندازها (آتش، آب و گرما، ۰۰۰)
- ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۱ - موج و مرجان و خارا
- ۱۳۴۲ - تپه‌های مارلیک
- ۱۳۴۵ - گنجینه‌های گوهر
- ۱۳۴۵ - خراب آباد
- ۱۳۴۵ - خرمن و بذر
- فیلم‌های داستانی ویرایش:
- ۱۳۴۱ - دریا (بلند داستانی ناتمام)
- ۱۳۴۱ - فیلم کوتاه خواستگاری
- ۱۳۴۴ - خشت و آینه
- ۱۳۵۳ - اسرار گنج دره جنی.

« ماهی و جفتش »

مرد به ماهی‌ها نگاه می‌کرد. ماهی‌ها پشت شیشه آرام و آویزان بودند. پشت شیشه برایشان از تخته سنگ‌ها آبنگری ساخته بودند که بزرگ بود و دیواره‌اش دور می‌شد و دوریش در نیمه تاریکی می‌رفت. دیواره‌ی روبروی مرد از شیشه بود. در نیم تاریکی راهرو غار مانند در هر دوسو از این دیواره‌ها بود که هر کدام آبنگری بودند نمایشگاه ماهی‌های جور به‌جور و رنگارنگ. هر آبنگر را نوری از بالا روشن می‌کرد. نور دیده نمی‌شد، اما اثرش روشنایی آبنگر بود. و مرد اکنون نشسته بود و به ماهی‌ها در روشنایی سرد و تاریک نگاه می‌کرد. ماهی‌ها پشت شیشه آرام و آویزان بودند. انگار پرنده بودند، بی‌پر زدن، انگار در هوا بودند. اگر گاهی حبابی بالا نمی‌رفت، آب بودن فضایشان حس نمی‌شد. حباب، و هم چنین حرکت کم و کند پره‌هایشان. مرد در ته دور روبرو، دوماهی را دید که با هم بودند.

دو ماهی بزرگ نبودند، با هم بودند. اکنون سرهایشان کنار هم بود و دم‌هایشان از هم جدا. دور بودند، ناگهان جنبیدند و رو به بالا رفتند و میان راه چرخیدند و دوباره سرازیر شدند و باز کنار هم ماندند. انگار می‌خواستند یکدیگر را ببوسند، اما باز با هم از هم جدا شدند و لولیدند و رفتند و آمدند.

مرد نشست. اندیشید هرگز این همه یکدمی ندیده بوده است. هر ماهی برای خویش شنا می‌کند و گشت و گذار ساده خود را دارد. در آبنگرهای دیگر، و بیرون از آبنگرها در دنیا، در بیشه، در کوچه ماهی و مرغ و آدم را دیده بود و در آسمان ستاره‌ها را دیده بود که می‌گشتند، می‌رفتند اما هرگز نه این همه هماهنگ. در پاییز برگها با هم نمی‌ریزند و سبزه‌های نوروزی روی کوزه‌ها با هم نرسند و چشمک ستاره‌ها این همه با هم نبود. اما باران. شاید باران. شاید رشته‌های ریزان با هم باریدند و شاید بخار از روی دریا به یک نفس برخاست؛ اما او ندیده بود. هرگز ندیده بود.

دو ماهی شاید از بس با هم بودند، همسان بودند؛ یا شاید چون همسان بودند، همدم بودند. گردش هماهنگ از همدمی بود، یا همدمی از گردش هماهنگ زاده بود؟ یا شاید همزاد بودند. آیا ماهی همزادی دارد؟ مرد آهنگی نمی‌شنید، اما پسندید بیان‌دیشد که ماهی نوایی دارد، یا گوش شنوایی، که آهنگ یگانگی می‌پذیرد. اما چرا نه ماهیان دیگر؟

دو ماهی آشنا بودند. دو ماهی زندگی در آبنگر تنگ را با رقص موزونی مزین کرده بودند. اما چگونه همچنان خواهند رقصید؟ از اینجا تا کجا خواهند رقصید؟

یک پیرزن که دست کودکی را گرفته بود، آمد و پیش آبنگر به تماشا ایستاد و پیش دید مرد را گرفت. زن با انگشت ماهی‌ها را به کودک نشان می‌داد. مرد برخاست و سوی آبنگر رفت، ماهی‌ها زیبا بودند و رفتارشان آزاد و نرم بود و آبنگر خوش روشنایی بود و همه چیز سکون سبکی داشت. زن با انگشت ماهی‌ها را به کودک

نشان می‌داد، بعد خواست کودک را بلند کند، تا او بهتر ببیند. زورش نرسید. مرد زیر بغل کودک را گرفت و او را بلند کرد. پیرزن گفت: «ممنون. آقا.»

اندکی که گذشت، مرد به کودک گفت: «ببین اون دو تا چه قشنگ با هم.»

دو ماهی اکنون سینه به سینه‌ی هم داشتند و پرک‌هایشان نرم و مواج و با هم می‌جنبید. نور نرم انتهای آبگیر، مثل خواب صبح‌های زود بود. هر دو تخته سنگ را مثل یک حباب می‌نمود، پاک و صاف و راحت و سبک.

دو ماهی اکنون با هم از هم دور شدند، تا با هم، به هم نزدیک شوند و کنار هم سر بخورند. مرد به کودک گفت: «ببین اون دو تا چه قشنگ با هم.»

کودک اندکی بعد پرسید: «کدوم دو تا؟»

مرد گفت: «اون دو تا. اون دو تا را می‌گم. اون دو تا را ببین.» و با انگشت به دیواره‌ی شیشه‌ای آبگیر زد.

روی شیشه کسی با سوزن یا میخ یادگاری نوشته بود. کودک اندکی بعد گفت: «دوتا نیستن.»

مرد گفت: «اون، آآ، اون، اون دو تا.»

کودک گفت: «همونا. دو تا نیستن. یکیش عکسه که توی شیشه اونوری افتاده.»

مرد اندکی بعد کودک را به زمین گذاشت؛ آنگاه رفت به تماشای آبگیرهای دیگر.

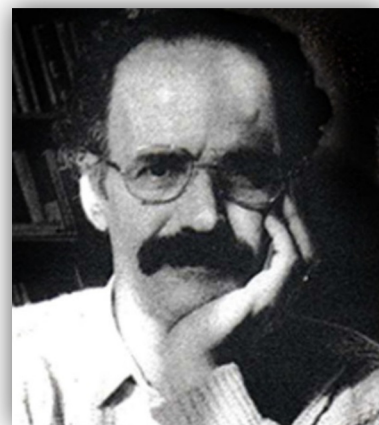
(از کتاب «مرجان»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه ابراهیم گلستان توضیح بدهید.
2. آثار مشهور ابراهیم گلستان را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار ابراهیم گلستان توضیح بدهید.
4. داستان «ماهی و جفتش» چه محتوایی دارد؟
5. داستان‌های ابراهیم گلستان چه ویژگی‌های عمده‌ای دارند؟

9. Гушанگ Гольشیری (1938–2000)

هوشنگ گلشیری

هوشنگ گلشیری در ۲۵ اسفندماه ۱۳۱۶ در اصفهان دیده به جهان گشود. در سال ۱۳۲۱ و در کودکی به همراه خانواده خود به آبادان رفت. گلشیری مدت اقامت در آبادان یعنی از تاریخ ۱۳۲۱ تا ۱۳۳۴ را در شکل دهی حیات فکری و احساسی خود بسیار تاثیرگذار می‌داند. پدر گلشیری کارگر بنا و سازنده‌ی مناره‌های شرکت نفت بود و آن‌ها مجبور بودند مدام از خانه‌ای به خانه‌ای دیگر می‌رفتند.

هوشنگ گلشیری آن روزهای خود را این‌گونه توصیف می‌کند: «از ۱۳۳۴ تا ۱۳۵۲ در اصفهان زیسته‌ام. تا ۳۷ آموختن و خواندن بود و آشنایی از درون با سنت‌های ریشه‌دار، آن هم آدمی که الخی بار آمده بود، در خانه‌ای شلوغ. ما شش بچه بودیم و یکی هم بعد آمد و مسکنمان اتاقی کوچک بود و صندوقخانه‌ای. خانه هم چند اتاق داشت با کلی آدم .

تابستان‌ها هم کار می‌کردیم، در بازار، من و برادر بزرگتر و بعد از دیپلم گرفتن هم من باز مدتی در کارخانه‌ای، مدتی هم در بازار، در دکان رنگرزی و خرازی و بالاخره در دکان فنادی، کار کردم. مدتی هم در تهران و در خاکبرداری زمینی که قرار بود برق آلستوم فعلی شود. بالاخره از دفتر اسناد رسمی سر درآوردم، پس از گرفتن دیپلم.» گلشیری پس از گرفتن دیپلم برای مدتی در دهی دورافتاده در سر راه اصفهان به یزد به معلمی مشغول شد .

گلشیری در سال ۱۳۳۸ تحصیل در رشته‌ی ادبیات فارسی را در دانشگاه اصفهان آغاز کرد. آشنایی با انجمن ادبی صائب اتفاق مهمی در زندگی گلشیری محسوب می‌شد که در همین دوره اتفاق افتاد. او از سال ۱۳۳۹ به این انجمن ادبی می‌رفت که این به تعبیر خودش «انجمن‌نشینی» از سال ۱۳۴۲ و ۱۳۴۳ ادامه داشت. شرکت در این جلسات باعث آشنایی گلشیری با برخی از نویسندگان آن روز اصفهان شد؛ همین‌طور زمینه‌ساز آشنایی گلشیری با بعضی از فعالان سیاسی شد که موجبات دستگیری او در سال ۱۳۴۰ را فراهم ساخت.

«چند ماهی زندان مرا از درون با اعضای حزب توده آشنا ساخت. بسیاری از داستان‌های سیاسی من با جهت‌گیری ضد چنان حزبی آن سال نطفه بست. مثل «عکسی برای قاب عکس خالی من»، «هر دو روی یک سکه»، «یک داستان خوب اجتماعی»، و بالاخره بعدها «جبهه‌خانه». گلشیری کار ادبی خود را در سال ۱۳۳۹ با جمع‌آوری فولکلور مناطق اصفهان آغاز کرد. گلشیری در پایان سال ۱۳۴۱ از زندان آزاد شد و در همان سال از «دانش‌کده‌ی ادبیات اصفهان» فارغ‌التحصیل شد.

گلشیری می‌گوید که پس از آزادی از زندان، راه خود را از «کهنه‌سرایان» جدا کرد. «بعد از زندان، ما جوانان از کهنه‌سرایان جدا شدیم و انجمنی جداگانه درست کردیم بر سر قبر صائب. ما در انجمن تازه بر زمین می‌نشستیم و دایره‌وار و هر کس اثری یا تحقیقی را می‌خواند.

رسم خواندن بر سر جمع و رو در رو از کاری سخن گفتن، به خصوص تحمل شنیدن داستان، یادگار این دوره است. «جنگ اصفهان» در اوایل دهه‌ی ۴۰ شمسی توسط هوشنگ گلشیری و هم‌فکرانش این‌گونه در مقابل جریان‌های ادبی و سنت‌گرای انجمن شعر صائب شکل گرفت و جلساتی تشکیل می‌شد که بعدها نام جنگ اصفهان به خود گرفت. «مجله‌ی جنگ اصفهان» شماره‌ی اول، ۱۳۴۴ محصول همین دوره است. «دور هم جمع می‌شدیم و کارهایمان را برای هم می‌خواندیم».

هوشنگ گلشیری در سال ۱۳۵۸ با فرزانه طاهری، مترجم ازدواج کرد که حاصل این ازدواج دو فرزند به نام‌های غزل و باربد است. دو گلشیری دیگر نیز از خانواده گلشیری نویسنده و مترجم هستند؛ احمد گلشیری، برادر و سیامک گلشیری، برادرزاده.

هوشنگ گلشیری با نوشتن رمان کوتاه «شازده احتجاب» در اواخر دهه‌ی ۴۰ شمسی و در سال ۱۳۴۸ به شهرت فراوانی دست یافت. این کتاب توسط «جیمی بوکان»، نویسنده‌ی اسکاتلندی، به زبان انگلیسی ترجمه شده است. این کتاب هم‌چنین به زبان فرانسه نیز ترجمه شده است. بهمن فرمان‌آرا، کارگردان سی‌نما نیز فیلمی با نام «شازده احتجاب» و با اقتباس از این رمان ساخته است.

منتقدان و داستان‌نویسان و هنرمندان بسیاری در مورد این کتاب معروف نظر داده‌اند و زبان به ستایش آن گشوده‌اند. منوچهر آتشی، شاعر، «شازده احتجاب» را نقطه‌ی شروع درخشان رمان نو ایران می‌شناسد: «درست است که کوشش‌های دیگری هم در این عرصه صورت گرفته، اما کار تمام‌عیار گلشیری در سیمای «شازده احتجاب»، جای هیچ تردیدی باقی نمی‌گذارد که واقعا بعد از «بوف کور» (و قصه‌های کوتاه بهرام صادقی)، «شازده احتجاب» زیباترین و پخته‌ترین اثر داستانی به زبان فارسی در زمان خود است.

هوشنگ گلشیری، در سن ۶۱ سالگی و بر اثر ابتلا به بیماری مننژیت در بیمارستان «ایران‌مهر» تهران درگذشت و در امام‌زاده طاهر کرج به خاک سپرده شد.

مجموعه داستان‌های کوتاه:

مثل همیشه (۱۳۴۷)؛ نمازخانه‌ی کوچک من (۱۳۵۴)؛ جبهه‌ی خانه (۱۳۶۲)؛ پنج گنج (۱۳۶۸)؛ دست تاریک دست روشن (۱۳۷۴)؛ نیمه‌ی تاریک ماه (برگزیده آثار - کتاب اول ۱۳۸۰).

داستان‌های بلند:

شاه سیاه پوشان؛ حدیث ماهیگیر و دیو (۱۳۶۳)

رمان‌ها:

شازده احتجاب (۱۳۴۸)؛ کریستین و کید (۱۳۵۰)؛ بره گمشده راعی (۱۳۵۶)؛ معصوم پنجم یا حدیث مرده بر دار کردن آن سوار که خواهد آمد (۱۳۵۸)؛ در ولایت هوا، تفننی در طنز (۱۳۷۰، در سوئد)؛ آینه‌های دردار (۱۳۷۰)؛ چن نامه (۱۳۷۶، نشر باران، سوئد).

فیلم نامه: دوازده رخ (۱۳۶۷، انتشارات نیلوفر).

آثار غیرداستانی:

۱۳۶۱ - ویرایش گلستان سعدی نسخه ی تصحیح شده ی محمدعلی فروغی.

۱۳۷۸ - باغ در باغ مجموعه مقالات

۱۳۷۴ - در ستایش شعر سکوت، (دو مقاله ی بلند در باره ی شعر).

۱۳۷۶ - جدال نقش با نقاش، بررسی آثار سیمین دانشور (از آتش خاموش تا سووشون).

داستان «سبز مثل طوطی، سیاه مثل کلاغ» از هوشنگ گلشیری برای نخستین بار در مجله وزین «کتاب جمعه» (چهارم اردیبهشت ماه ۱۳۵۹) که در قطع کتاب و به صورت هفتگی منتشر می شد و سردبیری آن بر عهده احمد شاملو بود، به چاپ رسید. انتشار کتاب جمعه در میانه سال ۱۳۵۸ آغاز شد و پس از ۳۶ شماره در میانه سال ۱۳۵۹ متوقف شد. این داستان سپس در مجموعه داستان «جبه خانه» که در مهر ماه ۱۳۶۲ توسط انتشارات «کتاب تهران» منتشر شد.

« سبز مثل طوطی، سیاه مثل کلاغ »

هر وقت حسن آقا را می بینیم می گوییم: «خب چه طور شد؟ موفق شدی؟»

می گوید: «نه نشد باز غار غار کرد.»

می گوییم: «آخر مرد حسابی مگر مجبوری؟»

می گوید: «من فقط یک طوطی می خواهم که باش حرف بزیم، درد دل کنم. اما این طوطی های حسین آقا، آدم چه بگوید؟ دریغ از یک کلمه دریغ از یک حسن آقای خشک و خالی همین طور که من و شما می گوییم! اینها فقط بلدند غار غار کنند، غار غار!»

آن وقت باز می رود سراغ حسین آقا یک طوطی تازه می خرد. چند هفته ای یا حتی یکی دو ماهی سالی پیداش نمی شود که نمی شود. بعد یک دفعه می آید، چشم هاش سرخ سرخ، کاسه خون و ریشش نتراشیده چمباتمه می نشیند کلاهش را بر می دارد می گذارد روی کاسه زانویش و با مشت می کوبد روی زمین که: «باز هم نشد!»

می گوییم: این دفعه هم؟»

می گوید: «هر چه بگوئید برایش خریدم با دست خودم بش قند و نبات دادم روزی دو سه ساعت باش حرف زد، نشاندمش رو به روی آینه. اما نشد که نشد.»

می گوییم: «غار غار که نکرد؟»

می گوید: «پس خیال می کنید گفت، سلام؛ یا گفت صبح به خیر حسن آقا، همین طور که من و شما می گوییم؟»
می گوییم: «آخر این دفعه دیگه چرا گذاشتی کلاه سرت برود؟»

می گوید: «والله خیلی حواسم را جمع کردم: بال هایش را دیدم، پنجه هاش را، نوکش را، هیچ عیبی نداشت. حسین آقا قسم می خورد که طوطی است، اصل اصل، حرف هم می زد به فارسی، اما حالا دو سه روز است تو لاک رفته. اگر یکی پیدا بشود وقت صرفش کند، راه می افتد، زبان باز می کند.»

بعد اشک تو چشم هاش حلقه می زند. و تا ما نبینیم سیگاری سر مشتوک می زند. ما هم کبریتی می کشیم، یا یک چای قند پهلوی جلوش می گذاریم و از در و بی در حرف می زنیم، از کسادی کارمان می گوییم یا مثلا از خواب نما شدن محسن آقا که کم کم دارد فکر می کند خود حضرت آمده اند سر وقتش دست گذاشته اند روی شان اش و فرموده اند دیگر نشستن بس است بعد هم بالاخره حرف را می کشانیم به چین و ماچین، به اعراب ... اما مگر می شود؟ حسن آقا عین خیالش نیست. اگر بگوئید گندم یاد سبزیش می افتد، یاد بال های سبز طوطی، حتی اگر بگوئیم جنگل یا کوه، یاد قفس می افتد، قفس طوطیش که تازگی ها از کجا و از کی خریده است، آن هم ... دست آخر هم نمی خواهد اعتراف کند که حواسش سر جا نبوده، که زیر و روی کار را درست ندیده. طوطی بودن یک پرند که فقط به بالش نیست یا به نوکش. اما حرفی نمی زنیم، خاطر حسن آقا را می

خواهیم، ساده است، پاک است، نمی دانیم، بی غل و غش است، اما فراموشکار است. اگر امروز سرش را بشکنند، پولش را بالا بکشند، فردا یادش می رود. می گوییم: «آخر حسن آقا مگر یادت نیست؟ مگر همین دیروز نبود که جلو در و همسایه آبرو برایت نگذاشت؟»

می گوید: «کی؟ کجا؟»

می گوییم: «ما خودمان دیدیم همه شاهدیم.»

می گوید: «هر کس آب قلبش را می خورد.»

آن چیز سیاه و سبز غار غار کن نوک کج را برده بود پیش حسین آقا که حرف نمی زند که یک کلمه نمی تواند بگوید. گفته بود: «ای مردم خودتان گوش دارید چشم دارید آخر این طوطی است؟»

می گوییم: «مگر تو نبودی که می گفتم؟ آخر لامذهب، اقلاً نگاه کن، ته بال هاش را نگاه کن، همه اش دارد سیاه می شود، کی دیده که بال طوطی سیاه باشد؟»

می گوید: «شاید عصبانی شده بود، خون جلو چشم هایم را گرفته بود. حسین آقا که گفت، بیچاره توضیح هم داد.»

بعد هم حتماً می رود سراغ حسین آقا تا از دلش در بیاورد. حتماً هم چای خورده و نخورده یک چیزی مثل طوطی می خرد می برد خانه اش. می گوییم: «تو را به خدا، این دفعه دیگر حواست را جمع کن.»

می گوید: «دیگر می فهمم. استاد شده ام. بالش را می بینم، نوکش را هم می بینم.»

می بیند واقعا می بیند، چند بار هم. حتی دست می کند زیر بال هاش، زیر هر پر کوچک که مبادا ته یک پر سیاه بزند. سر قیمتش هم حسابی چانه می زند تا این دفعه دیگر دولا پهنای حساب نکنند. می گوییم: «نکند دزدی کسی می آید طوطیت را می برد، کلاغی، چیزی، جاش می گذارد؟»

می گوید: «مگر می شود؟ در خانه بسته است. تازه از بالای دیوار هم که بیاید پیداش نمی کند. توی اتاق است، بالای سر خودم. مگر در اتاق را بشکنند یا مرا بکشند، همه ما را بکشند.»

مشتش را توی هوا تکان می دهد، خیره رو به دزدی که نیامده فریاد می زند: «مگر از روی نعش ما رد بشوی!» بعد هم آهسته می گوید: «مادر بچه ها خوابش آن قدر سبک است که نگو! همه اش می گوید این چیز که نمی گذارد من بخوابم!»

می گوییم: «آخر پس چرا؟»

می گوید: «من که دیگر عقلم قد نمی دهد، مادر بچه ها می گوید، شاید این دفعه یک کلاغ گرفته بال هاش را رنگ کرده، سبز سبز.»

می گوییم: «نوکش چی؟ نوک کلاغ که کج نیست.»

می گوید: «من هم همین را می گویم. اما مادر بچه ها می گوید شاید نوک این زبان بسته را گرفته روی شعله پریموس یا چراغ، همچین که نرم شده کجش کرده.»

می گوییم: «چی؟ یعنی حسین آقا نوک کلاغ را کج می کند؟ آن هم با شعله پریموس؟»

می گوید: «خب شما بگویید مگر می شود؟ حسین آقا آن قدرها هم بد نیست، دل رحم است. تازه کلاغ مادر مرده که گناهی نکرده.»

می گوئیم: «خب گیریم یک بار این کار را بکند، دوبار بکند، اما آخر مگر می شود؟ حسین آقا آن قدر طوطی دارد که نگو تازه چه طور می شود نوک نرم شده را طوری کج کرد و خم داد تا درست بشود عین نوک یک طوطی؟» می گوید: «من هم همش همین را می گویم. از حسین آقا هم پرسیده ام، می گوید اگر این طور است چرا خودتان دست به کار نمی شوید؟ چرا می آید سراغ من؟ کلاغ که فراوان است؛ یکیش را بگیرد، بالش را رنگ بزیند، نوکش را هم بگیرد رو شعله پریموس تان ... می گویم ما این کار را بکنیم آن هم به خاطر جیفه دنیا؟ می گوید به خودت بگو!»

آه می کشد. ته سیگارش را می اندازد روی زمین. رویش پا می کشد. کلاهش را از روی کاسه زانویش بر می دارد، یکی دو تا تلنگر بهش می زند که یعنی دیگر باید بروم. می گوئیم: «حالا کجا؟ نشسته بودید» ... می گوید: «باید بروم با حسین آقا حرف بزنم، از دلش در بیاورم. به خاطر جیفه دنیا که آدم با همسایه هاش در نمی افتد.»

می گوئیم: «این دفعه دیگر مواظب باش، خوب چشم هات را باز کن.»
پوزخند می زند که: «خیال کردید!»

بعد هم که می گوئیم: «خودت انتخاب کن نگذار خودت بهت بدهد»، می گوید: «خیالتان راحت باشد. من دیگر استاد شده ام. اگرهم یکیش را توصیه بکند بال هاش را می بینم. یکی یکی، اگر یکیش، ته یک پرش حتی سبز سبز نبود می فهمم که کلاغ است. تازه نوکش چی؟ طوطی ها که، می دانید، نوک شان کج است، یک جور خوش ریختی کج است که آدم از دور هم که ببیند می فهمد طوطی است.» می گوئیم: «حسن آقا تو را به خدا ...»

کلاهش را می گذارد سرش دستی تکان می دهد؛ یعنی که خونسرد باشید، یا که به من اعتماد داشته باشید، می گوئیم: «پس اقلأ این دفعه گوشت را هم باز کن.» می ایستد، خیره نگاه مان می کند، همان طور که حسین آقا حتماً نگاهش خواهد کرد. بعد بالاخره می گوید: «شما دیگر چرا؟ آمدیم و گفت حسین آقا، یا حالا دم غروبی گفت صبح به خیر، یا دست بر قضا به من گفت: بی بی ... بی بی؟»

می گوئیم: «خب مگر چه عیبی دارد؟»

می گوید: «البته که دارد. من طوطی می خرم که هر روز صبح فقط بگوید، صبح به خیر حسن آقا.»
خب چه می شود گفت؟ اینجا دیگر حق با حسن آقا است. آدم طوطی می خرد که باش درد دل کند، باش حرف بزند و صبح و ظهر و شب سرش بشود، نه که میان بی بی یا حسین آقا و حسن آقا یا سید محسن رضوی تفاوت قائل نشود، حالا اگر بهترین طوطی دنیا هم نباشد؛ نباشد.

تیرماه ۱۳۵۸

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه هوشنگ گلشیری توضیح بدهید.
2. آثار مشهور هوشنگ گلشیری را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار هوشنگ گلشیری توضیح بدهید.
4. داستان مضمون داستان «سبز مثل طوطی، سیاه مثل کلاغ» چیست؟
5. ویژگی های عمده ی آثار هوشنگ گلشیری را نام ببرید.

10. Самад Бегрангі (1939–1967)

صمد بهرنگی

پدرش عزت و مادرش سارا نام داشتند و وی دارای دو برادر و سه خواهر بود. پدرش کارگری فصلی بود که اغلب به شغل زهتابی زندگی را می‌گذراند. صمد بهرنگی پس از تحصیلات ابتدایی و دبیرستان در مهر ۱۳۳۴ به دانشسرای مقدماتی پسران تبریز رفت و خرداد ۱۳۳۶ از آنجا فارغ‌التحصیل شد. از مهر همان سال و در حالیکه تنها 18 سال داشت آموزگار شد و تا پایان عمر کوتاهش، در آذرشهر، ماماغان، قندجهان، گوگان، و آخیرجان در استان آذربایجان شرقی که آن زمان روستا بودند تدریس کرد.

در مهر ۱۳۳۷ برای ادامه تحصیل در رشته زبان و ادبیات انگلیسی به دوره شبانه دانشکده ادبیات دانشگاه تبریز رفت و همزمان با آموزگاری، تحصیلش را تا خرداد ۱۳۴۱ و دریافت گواهی‌نامه پایان تحصیلات ادامه داد. بهرنگی در 19 سالگی اولین داستانش با نام عادت را نوشت. یک سال بعد داستان تلخون را که برگرفته از داستان‌های آذربایجان بود با نام مستعار «ص. قاراقوش» در کتاب هفته منتشر کرد و این روند با بی‌نام در ۱۳۴۲، و داستان‌های دیگر ادامه یافت.

بعدها از بهرنگی مقالاتی در روزنامه «مهد آزادی»، توفیق و ... به چاپ رسید البته با امضاهای متعدد و اسامی مستعار فراوان از جمله داریوش نواب مرغی، چنگیز مرآتی، بابک، افشین پرویزی و غیره ... بهرنگی ترجمه‌هایی نیز از انگلیسی و ترکی استانبولی به فارسی و از فارسی به آذری (از جمله ترجمه شعرهایی از مهدی اخوان ثالث، احمد شاملو، فروغ فرخزاد، و نیما یوشیج) انجام داد. تحقیقاتی نیز در جمع‌آوری فولکلور آذربایجان و نیز در مسائل تربیتی از او منتشر شده‌است.

در سال 1341 صمد از دبیرستان به جرم بیان سخن‌های ناخوشایند، در دفتر دبیرستان و بین دبیران اخراج و به دبستان انتقال یافت. یک سال بعد و در پی افزایش فعالیت‌های فرهنگی، با پاپوش رئیس وقت فرهنگ آذربایجان به کار صمد به دادگاه کشیده شد که متعاقباً تبرئه شد.

در سال 1342 کتاب الفبای آذری برای مدارس آذربایجان را نوشت که این کتاب پیشنهاد جلال آل‌احمد برای چاپ به کمیته پیکار جهانی با بیسوادی فرستاده شد. اما صمد بهرنگی با تغییراتی که قرار بود آن کمیته در کتاب ایجاد کند با قاطعیت مخالفت کرد و پیشنهاد پول کلانی را نپذیرفت و کتاب را پس گرفت و باعث برانگیختن خشم و کینه عوامل ذی‌نفع در چاپ کتاب شد.

سال 1343 همراه بود با تحت تعقیب قرار گرفتن صمد بهرنگی به خاطر چاپ کتاب «پاره پاره» و صدور کیفرخواست از سوی دادستانی عادی ۱۰۵ ارتش یکم تبریز و سپس صدور حکم تعلیق از خدمت به مدت ۶ ماه. در این سال وی با نام مستعار افشین پرویزی کتاب انشاء ساده را برای کودکان دبستانی نوشت. در آبان همین

سال حکم تعلیق وی لغو شد و صمد به سر کلاس بازگشت. سال‌های میانی دهه 40 مصادف بود با دستگیری و اعدام تعدادی از نزدیکان صمد به دست رژیم شاه و شرکت او در اعتصابات دانشجویی.

صمد بهرنگی در شیوه آموزشی و مضمون قصه‌های خود تلاش می‌کرد روح اعتراض به نظام حاکم را در دانش آموزانش پرورش دهد.

در این دوران ساواک به برخی از فعالیتهای بهرنگی حساس شد. تهدیدها آغاز شد و چندین بار در طول دوران زندگی خود مورد توبیخ و جریمه و حتی تبعید قرار گرفت.

صمد بهرنگی در 9 شهریور سال ۱۳۴۷ در رود ارس و در ساحل روستای شام‌گوالیک غرق شد و جسدش را ۱۲ شهریور در نزدیکی پاسگاه کلالة در چند کیلومتری محل غرق شدنش از آب گرفتند.

حدود یک ماه قبل از مرگ صمد بهرنگی، کتاب ماهی سیاه کوچولو چاپ شد و مورد اقبال مردم ایران و جهان قرار گرفت.

برخی از آثار صمد بهرنگی:

قصه‌ها:

بی‌نام - ۱۳۴۴؛ اولدوز و کلاغ‌ها - پاییز ۱۳۴۵؛ اولدوز و عروسک سخنگو - پاییز ۱۳۴۶؛ کچل کفتر؛ باز - آذر ۱۳۴۶؛ پسرک لبو فروش - آذر ۱۳۴۶؛ افسانه محبت - زمستان ۱۳۴۶؛ ماهی سیاه کوچولو - تهران، مرداد ۱۳۴۷؛ پیرزن و جوجه طلایی‌اش - ۱۳۴۷؛ یک هلو هزار هلو - بهار ۱۳۴۸؛ ۲۴ ساعت در خواب و بیداری - بهار ۱۳۴۸؛ کوراوغلو و کچل حمزه - بهار ۱۳۴۸؛ تلخون و چند قصه دیگر - ۱۳۴۲؛ کلاغ‌ها، عروسک‌ها و آدم‌ها؛ آه! ما الاغ‌ها؛ افسانه‌های آذربایجان ترکی.

کتاب و مقاله‌ها:

کند و کاو در مسائل تربیتی ایران - تابستان ۱۳۴۴؛ الفبای فارسی برای کودکان آذربایجان؛ اهمیت ادبیات کودک؛ مجموعه مقاله‌ها - تیر ۱۳۴۸؛ فولکلور و شعر؛

افسانه‌های آذربایجان (ترجمه فارسی) - جلد ۱ - اردیبهشت ۱۳۴۴

افسانه‌های آذربایجان (ترجمه فارسی) - جلد ۲ - تهران، اردیبهشت ۱۳۴۷

تاپما جالار، قوشما جالار (مثلها و چیستانها) - بهار ۱۳۴۵

پاره پاره (مجموعه شعر از چند شاعر) - تیر ۱۳۴۲

مجموعه مقاله‌ها:

انشا و نامه‌نگاری برای کلاسهای ۲ و ۳ دبستان؛ آذربایجان در جنبش مشروطه.

ترجمه‌ها:

ما الاغ‌ها! - عزیز نسین - پاییز ۱۳۴۴؛ دفتر اشعار معاصر از چند شاعر فارسی زبان؛ خرابکار (قصه‌هایی از چند نویسنده ترک زبان) - تیر ۱۳۴۸؛ کلاغ سیاهه - مامین سیبیریاک (و چند قصه دیگر برای کودکان) خرداد ۱۳۴۸.

« ماهی سیاه کوچولو »

شب چله بود. ته دریا ماهی پیر دوازده هزار تا از بچه ها و نوه هایش را دور خودش جمع کرده بود و برای آنها قصه می گفت:

"یکی بود یکی نبود. یک ماهی سیاه کوچولو بود که با مادرش در جویباری زندگی می کرد. این جویبار از دیواره های سنگی کوه بیرون می زد و در ته دره روان می شد.

خانه ی ماهی کوچولو و مادرش پشت سنگ سیاهی بود؛ زیر سقفی از خزه. شب ها ، دوتایی زیر خزه ها می خوابیدند. ماهی کوچولو حسرت به دلش مانده بود که یک دفعه هم که شده، مهتاب را توی خانه شان ببیند!

مادر و بچه، صبح تا شام دنبال همدیگر می افتادند و گاهی هم قاطی ماهی های دیگر می شدند و تند تند، توی یک تکه جا، می رفتند و بر می گشتند. این بچه یکی یک دانه بود - چون از ده هزار تخمی که مادر گذاشته بود - تنها همین یک بچه سالم در آمده بود.

چند روزی بود که ماهی کوچولو تو فکر بود و خیلی کم حرف می زد. با تنبلی و بی میلی از این طرف به آن طرف می رفت و بر می گشت و بیشتر وقت ها هم از مادرش عقب می افتاد. مادر خیال میکرد بچه اش کسالتی دارد که به زودی برطرف خواهد شد ، اما نگو که درد ماهی سیاه از چیز دیگری است!

یک روز صبح زود، آفتاب زده ، ماهی کوچولو مادرش را بیدار کرد و گفت:

"مادر، می خواهم با تو چند کلمه یی حرف بزنم."

مادر خواب آلود گفت: "بچه جون ، حالا هم وقت گیر آوردی! حرفت را بگذار برای بعد ، بهتر نیست برویم

گردش؟"

ماهی کوچولو گفت: "نه مادر ، من دیگر نمی توانم گردش کنم. باید از اینجا بروم."

مادرش گفت: "حتما باید بروی؟"

ماهی کوچولو گفت: "آره مادر باید بروم."

مادرش گفت: "آخر، صبح به این زودی کجا می خواهی بروی؟"

ماهی سیاه کوچولو گفت: "می خواهم بروم ببینم آخر جویبار کجاست. می دانی مادر ، من ماه هاست تو

این فکرم که آخر جویبار کجاست و هنوز که هنوز است ، نتوانسته ام چیزی سر در بیاورم. از دیشب تا حالا چشم به هم نگذاشته ام و همه اش فکر کرده ام. آخرش هم تصمیم گرفتم خودم بروم آخر جویبار را پیدا کنم. دلم می خواهد بدانم جاهای دیگر چه خبرهایی هست."

مادر خندید و گفت: "من هم وقتی بچه بودم ، خیلی از این فکرها می کردم. آخر جانم! جویبار که اول و

آخر ندارد؛ همین است که هست! جویبار همیشه روان است و به هیچ جایی هم نمی رسد."

ماهی سیاه کوچولو گفت: "آخر مادر جان، مگر نه اینست که هر چیزی به آخر می رسد؟ شب به آخر می رسد، روز به آخر می رسد؛ هفته، ماه، سال....."

مادرش میان حرفش دوید و گفت: "این حرفهای گنده گنده را بگذار کنار، پاشو برویم گردش. حالا موقع گردش است نه این حرف ها!"

ماهی سیاه کوچولو گفت: "نه مادر، من دیگر از این گردش ها خسته شده ام، می خواهم راه بیفتم و بروم ببینم جاهای دیگر چه خبرهایی هست. ممکن است فکر کنی که یک کسی این حرفها را به ماهی کوچولو یاد داده، اما بدان که من خودم خیلی وقت است در این فکرم. البته خیلی چیزها هم از این و آن یاد گرفته ام؛ مثلا این را فهمیده ام که بیشتر ماهی ها، موقع پیری شکایت می کنند که زندگیشان را بیخودی تلف کرده اند. دایم ناله و نفرین می کنند و از همه چیز شکایت دارند. من می خواهم بدانم که، راستی راستی زندگی یعنی اینکه توی یک تکه جا، هی بروی و برگردی تا پیر بشوی و دیگر هیچ، یا اینکه طور دیگری هم توی دنیا می شود زندگی کرد؟....."

وقتی حرف ماهی کوچولو تمام شد، مادرش گفت: "بچه جان! مگر به سرت زده؟ دنیا!..... دنیا!..... دنیا دیگر یعنی چه؟ دنیا همین جاست که ما هستیم، زندگی هم همین است که ما داریم..."

در این وقت، ماهی بزرگی به خانه ی آنها نزدیک شد و گفت: "همسایه، سر چی با بچه ات بگو مگو می کنی، انگار امروز خیال گردش کردن نداری؟"

مادر ماهی، به صدای همسایه، از خانه بیرون آمد و گفت: "چه سال و زمانه یی شده! حالا دیگر بچه ها می خواهند به مادرهاشان چیز یاد بدهند."

همسایه گفت: "چطور مگر؟"

مادر ماهی گفت: "ببین این نیم وجبی کجاها می خواهد برود! دایم میگویند می خواهم بروم ببینم دنیا چه خبرست! چه حرف های گنده گنده یی!"

همسایه گفت: "کوچولو، ببینم تو از کی تا حالا عالم و فیلسوف شده ای و ما را خبر نکرده ای؟"

ماهی کوچولو گفت: "خانم! من نمی دانم شما "عالم و فیلسوف" به چه می گویند. من فقط از این گردش ها خسته شده ام و نمی خواهم به این گردش های خسته کننده ادامه بدهم و الکی خوش باشم و یک دفعه چشم باز کنم ببینم مثل شماها پیر شده ام و هنوز هم همان ماهی چشم و گوش بسته ام که بودم."

همسایه گفت: "وا!... چه حرف ها!"

مادرش گفت: "من هیچ فکر نمی کردم بچه ی یکی یک دانه ام اینطوری از آب در بیاید. نمی دانم کدام بدجنسی زیر پای بچه ی نازنینم نشسته!"

ماهی کوچولو گفت: "هیچ کس زیر پای من نشسته. من خودم عقل و هوش دارم و می فهمم، چشم دارم و می بینم."

همسایه به مادر ماهی کوچولو گفت: "خواهر، آن حلزون پیچ پیچیه یادت می آید؟"

مادر گفت: "آره خوب گفتمی ، زیاد پاپی بچه ام می شد. بگویم خدا چکارش کند!"

ماهی کوچولو گفت: "بس کن مادر! او رفیق من بود".

مادرش گفت: "رفاقت ماهی و حلزون ، دیگر نشنیده بودیم!"

ماهی کوچولو گفت: "من هم دشمنی ماهی و حلزون نشنیده بودم، اما شماها سر آن بیچاره را زیر آب کردید".

همسایه گفت: "این حرف ها مال گذشته است".

ماهی کوچولو گفت: "شما خودتان حرف گذشته را پیش کشیدید".

مادرش گفت: "حقش بود بکشیمش ، مگر یادت رفته اینجا و آنجا که می نشست چه حرف هایی می زد؟"

ماهی کوچولو گفت: "پس مرا هم بکشید ، چون من هم همان حرف ها را می زدم".

چه دردمسرتان بدهم! صدای بگو مگو ، ماهی های دیگر را هم به آنجا کشاند. حرف های ماهی کوچولو همه را

عصبانی کرده بود. یکی از ماهی پیره ها گفت: "خیال کرده ای به تو رحم هم می کنیم؟"

دیگری گفت: "فقط یک گوشمالی کوچولو می خواهد!"

مادر ماهی سیاه گفت: "بروید کنار! دست به بچه ام نزنید!"

یکی دیگر از آنها گفت: "خانم! وقتی بچه ات را، آنطور که لازم است تربیت نمی کنی ، باید سزایش را هم ببینی".

همسایه گفت: "من که خجالت می کشم در همسایگی شما زندگی کنم".

دیگری گفت: "تا کارش به جاهای باریک نکشیده ، بفرستیمش پیش حلزون پیره".

ماهی ها تا آمدند ماهی سیاه کوچولو را بگیرند ، دوستانش او را دوره کردند و از معرکه بیرونش بردند. مادر ماهی

سیاه توی سر و سینه اش می زد و گریه می کرد و می گفت: "وای ، بچه ام دارد از دستم می رود. چکار کنم؟

چه خاکی به سرم بریزم؟"

ماهی کوچولو گفت: "مادر! برای من گریه نکن ، به حال این پیر ماهی های درمانده گریه کن".

یکی از ماهی ها از دور داد کشید: "توهین نکن ، نیم وجبی!"

دومی گفت: "اگر بروی و بعدش پشیمان بشوی ، دیگر راحت نمی دهیم!"

سومی گفت: "این ها هوس های دوره ی جوانی است، نرو!"

چهارمی گفت: "مگر اینجا چه عیبی دارد؟"

پنجمی گفت: "دنیای دیگری در کار نیست ، دنیا همین جاست، برگرد!"

ششمی گفت: "اگر سر عقل بیایی و برگردی ، آنوقت باورمان می شود که راستی راستی ماهی فهمیده یی هستی".

هفتمی گفت: "آخر ما به دیدن تو عادت کرده ایم".....

مادرش گفت: "به من رحم کن، نرو!.....نرو!"

ماهی کوچولو دیگر با آن ها حرفی نداشت. چند تا از دوستان هم سن و سالش او را تا آبشار همراهی

کردند و از آنجا برگشتند. ماهی کوچولو وقتی از آنها جدا می شد گفت: "دوستان ، به امید دیدار! فراموش نکنید".

دوستانش گفتند: "چطور میشود فراموش کنیم؟ تو ما را از خواب خرگوشی بیدار کردی، به ما چیزهایی یاد دادی که پیش از این حتی فکرش را هم نکرده بودیم. به امید دیدار، دوست دانا و بی باک!"

ماهی کوچولو از آبشار پایین آمد و افتاد توی یک برکه ی پر آب. اولش دست و پایش را گم کرد، اما بعد شروع کرد به شنا کردن و دور برکه گشت زدن. تا آنوقت ندیده بود که آنهمه آب، یکجا جمع بشود. هزارها کفچه ماهی توی آب وول می خوردند. ماهی سیاه کوچولو را که دیدند، مسخره اش کردند و گفتند: "ریختش را باش! تو دیگر چه موجودی هستی؟"

ماهی، خوب و راندازشان کرد و گفت: "خواهش میکنم توهین نکنید. اسم من ماهی سیاه کوچولو است. شما هم اسمتان را بگویید تا با هم آشنا بشویم."

یکی از کفچه ماهی ها گفت: "ما همدیگر را کفچه ماهی صدا می کنیم."

دیگری گفت: "دارای اصل و نسب".

دیگری گفت: "از ما خوشگل تر، تو دنیا پیدا نمی شود".

دیگری گفت: "مثل تو بی ریخت و بد قیافه نیستیم".

ماهی گفت: "من هیچ خیال نمی کردم شما اینقدر خودپسند باشید. باشد، من شما را می بخشم، چون این حرفها را از روی نادانی می زنید".

کفچه ماهی ها یکصدا گفتند: "یعنی ما نادانیم؟"

ماهی گفت: "اگر نادان نبودید، می دانستید در دنیا خیلی های دیگر هم هستند که ریختشان برای خودشان خیلی هم خوشایند است! شما حتی اسمتان هم مال خودتان نیست".

کفچه ماهی ها خیلی عصبانی شدند، اما چون دیدند ماهی کوچولو راست می گوید، از در دیگری در آمدند و گفتند:

"اصلا تو بیخود به در و دیوار می زنی. ما هر روز، از صبح تا شام دنیا را می گردیم، اما غیر از خودمان و پدر و مادرمان، هیچکس را نمی بینیم، مگر کرم های ریزه که آنها هم به حساب نمی آیند!"

ماهی گفت: "شما که نمی توانید از برکه بیرون بروید، چطور از دنیا گردی دم می زنید؟"

کفچه ماهی ها گفتند: "مگر غیر از برکه، دنیای دیگری هم داریم؟"

ماهی گفت: "دست کم باید فکر کنید که این آب از کجا به اینجا می ریزد و خارج از آب چه چیزهایی هست".

کفچه ماهی ها گفتند: "خارج از آب دیگر کجاست؟ ما که هرگز خارج از آب را ندیده ایم! هاها...هاها... به سرت زده بابا!"

ماهی سیاه کوچولو هم خنده اش گرفت. فکر کرد که بهتر است کفچه ماهی ها را به حال خودشان بگذارد و برود. بعد فکر کرد بهترست با مادرشان هم دو کلمه یی حرف بزند، پرسید: "حالا مادرتان کجاست؟"

ناگهان صدای زیر قورباغه ای او را از جا پراند.

قورباغه لب برکه، روی سنگی نشسته بود. جست زد توی آب و آمد پیش ماهی و گفت: "من اینجام، فرمایش؟"

ماهی گفت: "سلام خانم بزرگ!"

قورباغه گفت: "حالا چه وقت خودنمایی است ، موجود بی اصل و نسب! بچه گیر آورده یی و داری حرف های گنده گنده می زنی ، من دیگر آنقدرها عمر کرده ام که بفهمم دنیا همین برکه است. بهتر است بروی دنبال کارت و بچه های مرا از راه به در نبری".

ماهی کوچولو گفت: "صد تا از این عمرها هم که بکنی ، باز هم یک قورباغه ی نادان و درمانده بیشتر نیستی". قورباغه عصبانی شد و جست زد طرف ماهی سیاه کوچولو. ماهی تکان تندی خورد و مثل برق در رفت و لای و لجن و کرم های ته برکه را به هم زد.

دره پر از پیچ و خم بود. جویبار هم آبش چند برابر شده بود ، اما اگر می خواستی از بالای کوه ها ته دره را نگاه کنی ، جویبار را مثل نخ سفیدی می دیدی. یک جا تخته سنگ بزرگی از کوه جدا شده بود و افتاده بود ته دره و آب را دو قسمت کرده بود. مارمولک درشتی ، به اندازه ی کف دست ، شکمش را به سنگ چسبانده بود. از گرمی آفتاب لذت می برد و نگاه می کرد به خرچنگ گرد و درشتی که نشسته بود روی شن های ته آب ، آنجا که عمق آب کمتر بود و داشت قورباغه یی را که شکار کرده بود ، می خورد. ماهی کوچولو ناگهان چشمش افتاد به خرچنگ و ترسید. از دور سلامی کرد. خرچنگ چپ چپ به او نگاهی کرد و گفت:

"چه ماهی با ادبی! بیا جلو کوچولو، بیا!"

ماهی کوچولو گفت: "من می روم دنیا را بگردم و هیچ هم نمی خواهم شکار جنابعالی بشوم".

خرچنگ گفت: "تو چرا اینقدر بدبین و ترسوئی ، ماهی کوچولو؟"

ماهی گفت: "من نه بدبینم و نه ترسو . من هر چه را که چشمم می بیند و عقلم می گوید ، به زبان می آورم". خرچنگ گفت: "خوب ، بفرمایید ببینم چشم شما چه دید و عقلتان چه گفت که خیال کردید ما می خواهیم شما را شکار کنیم؟"

ماهی گفت: "دیگر خودت را به آن راه نزن!"

خرچنگ گفت: "منظورت قورباغه است؟ تو هم که پاک بچه شدی بابا! من با قورباغه ها لجم و برای همین شکارشان می کنم. می دانی ، این ها خیال می کنند تنها موجود دنیا هستند و خوشبخت هم هستند ، و من می خواهم بهشان بفهمانم که دنیا واقعا دست کیست! پس تو دیگر نترس جانم ، بیا جلو ، بیا!"

خرچنگ این حرف ها را گفت و پس پسکی راه افتاد طرف ماهی کوچولو. آنقدر خنده دار راه می رفت که ماهی ، بی اختیار خنده اش گرفت و گفت: "بیچاره! تو که هنوز راه رفتن بلد نیستی ، از کجا می دانی دنیا دست کیست؟"

ماهی سیاه از خرچنگ فاصله گرفت. سایه یی بر آب افتاد و ناگهان، ضربه ی محکمی خرچنگ را توی شن ها فرو کرد. مارمولک از قیافه ی خرچنگ چنان خنده اش گرفت که لیز خورد و نزدیک بود خودش هم بیفتد توی آب. خرچنگ ، دیگر نتوانست بیرون بیاید. ماهی کوچولو دید پسر بچه ی چوپانی لب آب ایستاده و به او و خرچنگ نگاه می کند. یک گله بز و گوسفند به آب نزدیک شدند و پوزه هایشان را در آب فرو کردند. صدای مع و مع و بع بع دره را پر کرده بود.

ماهی سیاه کوچولو آنقدر صبر کرد تا بزها و گوسفندها آبشان را خوردند و رفتند. آنوقت ، مارمولک را صدا زد و گفت:

"مارمولک جان! من ماهی سیاه کوچولویی هستم که می روم آخر جویبار را پیدا کنم . فکر می کنم تو جانور عاقل و دانایی باشی ، اینست که می خواهم چیزی از تو بپرسم "

مارمولک گفت: " هر چه می خواهی بپرس "

ماهی گفت: " در راه ، مرا خیلی از مرغ سقا و اره ماهی و پرندۀ ی ماهیخوار می ترساندند ، اگر تو چیزی درباره ی این ها می دانی ، به من بگو "

مارمولک گفت: " اره ماهی و پرندۀ ی ماهیخوار، این طرف ها پیداشان نمی شود ، مخصوصاً اره ماهی که توی دریا زندگی می کند. اما سقائک همین پایین ها هم ممکن است باشد. مبادا فریبش را بخوری و توی کیسه اش بروی ". ماهی گفت : " چه کیسه ای؟ "

مارمولک گفت: " مرغ سقا زیر گردنش کیسه ای دارد که خیلی آب می گیرد. او در آب شنا می کند و گاهی ماهی ها ، ندانسته ، وارد کیسه ی او می شوند و یگراست می روند توی شکمش. البته اگر مرغ سقا گرسنه اش نباشد ، ماهی ها را در همان کیسه ذخیره می کند که بعد بخورد "

ماهی گفت: " حالا اگر ماهی وارد کیسه شد ، دیگر راه بیرون آمدن ندارد؟ "

مارمولک گفت: " هیچ راهی نیست ، مگر اینکه کیسه را پاره کند. من خنجری به تو می دهم که اگر گرفتار مرغ سقا شدی ، این کار را بکنی "

آنوقت، مارمولک توی شکاف سنگ خزید و با خنجر بسیار ریزی برگشت.

ماهی کوچولو خنجر را گرفت و گفت: " مارمولک جان! تو خیلی مهربانی. من نمی دانم چطوری از تو تشکر کنم ". مارمولک گفت: " تشکر لازم نیست جانم! من از این خنجرها خیلی دارم. وقتی بیکار می شوم ، می نشینم از تیغ گیاه ها خنجر می سازم و به ماهی های دانایی مثل تو می دهم "

ماهی گفت: " مگر قبل از من هم ماهی یی از اینجا گذشته؟ "

مارمولک گفت: " خیلی ها گذشته اند! آن ها حالا دیگر برای خودشان دسته ای شده اند و مرد ماهیگیر را به تنگ آورده اند "

ماهی سیاه گفت: " می بخشی که حرف ، حرف می آورد. اگر به حساب فضولی ام نگذاری ، بگو ببینم ماهیگیر را چطور به تنگ آورده اند؟ "

مارمولک گفت: " آخر نه که با همند ، همینکه ماهی گیر تور انداخت ، وارد تور می شوند و تور را با خودشان می کشند و می برند ته دریا "

مارمولک گوشش را گذاشت روی شکاف سنگ و گوش داد و گفت: " من دیگر مرخص می شوم ، بچه هایم بیدار شده اند "

مارمولک رفت توی شکاف سنگ. ماهی سیاه ناچار راه افتاد. اما همینطور سؤال پشت سر سؤال بود که
دایم از خودش می کرد: " ببینم ، راستی جویبار به دریا می ریزد؟ نکند که سقائک زورش به من برسد؟ راستی ،
اره ماهی دلش می آید هم جنس های خودش را بکشد و بخورد؟ پرنده ی ماهیخوار، دیگر چه دشمنی با ما دارد؟
ماهی کوچولو، شنا کنان ، می رفت و فکر می کرد. در هر وجب راه چیز تازه ای می دید و یاد می گرفت.
حالا دیگر خوشش می آمد که معلق زنان از آبشارها پایین بیفتند و باز شنا کند. گرمی آفتاب را بر پشت خود حس
می کرد و قوت می گرفت.

یک جا آهویی با عجله آب می خورد. ماهی کوچولو سلام کرد و گفت:

"آهو خوشگله ، چه عجله ای داری؟"

آهو گفت: " شکارچی دنبالم کرده ، یک گلوله هم بهم زده ، اینهاش "

ماهی کوچولو جای گلوله را ندید اما از لنگ لنگان دویدن آهو فهمید که راست می گوید. یک جا لاک پشت ها
در گرمای آفتاب چرت می زدند و جای دیگر قهقهه ی کبک ها توی دره می پیچید. عطر علف های کوهی در هوا
موج می زد و قاطی آب می شد.

بعد از ظهر به جایی رسید که دره پهن می شد و آب از وسط بیشه یی می گذشت. آب آنقدر زیاد شده بود که
ماهی سیاه ، راستی راستی ، کیف می کرد. بعد هم به ماهی های زیادی برخورد. از وقتی که از مادرش جدا شده
بود ، ماهی ندیده بود. چند تا ماهی ریزه دورش را گرفتند و گفتند: " مثل اینکه غریبه ای ، ها؟"

ماهی سیاه گفت: " آره غریبه ام. از راه دوری می آیم "

ماهی ریزه ها گفتند: " کجا می خواهی بروی؟"

ماهی سیاه گفت: " می روم آخر جویبار را پیدا کنم "

ماهی ریزه ها گفتند: " کدام جویبار؟"

ماهی سیاه گفت: " همین جویباری که توی آن شنا می کنیم "

ماهی ریزه ها گفتند: " ما به این می گوییم رودخانه "

ماهی سیاه چیزی نگفت. یکی از ماهی های ریزه گفت: " هیچ می دانی مرغ سقا نشسته سر راه ؟"

ماهی سیاه گفت: " آره ، می دانم "

یکی دیگر گفت: " این را هم می دانی که مرغ سقا چه کیسه ی گل و گشادی دارد؟"

ماهی سیاه گفت: " این را هم می دانم "

ماهی ریزه گفت: " با اینهمه باز می خواهی بروی؟"

ماهی سیاه گفت: " آره ، هر طوری شده باید بروم "

به زودی میان ماهی ها چو افتاد که: ماهی سیاه کوچولویی از راه های دور آمده و می خواهد برود آخر
رودخانه را پیدا کند و هیچ ترسی هم از مرغ سقا ندارد! چند تا از ماهی ریزه ها وسوسه شدند که با ماهی سیاه

بروند، اما از ترس بزرگترها صدایشان در نیامد. چند تا هم گفتند: "اگر مرغ سقا نبود، با تو می آمدیم، ما از کیسه ی مرغ سقا می ترسیم".

لب رودخانه دهی بود. زنان و دختران ده توی رودخانه ظرف و لباس می شستند. ماهی کوچولو مدتی به هیاهوی آن ها گوش داد و مدتی هم آب تنی بچه ها را تماشا کرد و راه افتاد. رفت و رفت و رفت، و باز هم رفت تا شب شد. زیر سنگی گرفت خوابید. نصف شب بیدار شد و دید ماه، توی آب افتاده و همه جا را روشن کرده است.

ماهی سیاه کوچولو ماه را خیلی دوست داشت. شب هایی که ماه توی آب می افتاد، ماهی دلش می خواست که از زیر خزه ها بیرون بخزد و چند کلمه یی با او حرف بزند، اما هر دفعه مادرش بیدار می شد و او را زیر خزه ها می کشید و دوباره می خواباند.

ماهی کوچولو پیش ماه رفت و گفت: "سلام، ماه خوشگلم!"

ماه گفت: "سلام، ماهی سیاه کوچولو! تو کجا اینجا کجا؟"

ماهی گفت: "جهانگردی می کنم".

ماه گفت: "جهان خیلی بزرگ ست، تو نمی توانی همه جا را بگردی".

ماهی گفت: "باشد، هر جا که توانستم، می روم".

ماه گفت: "دلم می خواست تا صبح پیشت بمانم. اما ابر سیاه بزرگی دارد می آید طرف من که جلو نورم را بگیرد".

ماهی گفت: "ماه قشنگ! من نور تو را خیلی دوست دارم، دلم می خواست همیشه روی من بتابد".

ماه گفت: "ماهی جان! راستش من خودم نور ندارم. خورشید به من نور می دهد و من هم آن را به زمین می تابانم. راستی تو هیچ شنیده یی که آدم ها می خواهند تا چند سال دیگر پرواز کنند بیایند روی من بنشینند؟"

ماهی گفت: "این غیر ممکن است".

ماه گفت: "کار سختی است، ولی آدم ها هر کار دلشان بخواهد..."

ماه نتوانست حرفش را تمام کند. ابر سیاه رسید و رویش را پوشاند و شب دوباره تاریک شد و ماهی سیاه، تک و تنها ماند. چند دقیقه، مات و متحیر، تاریکی را نگاه کرد. بعد زیر سنگی خزید و خوابید.

صبح زود بیدار شد. بالای سرش چند تا ماهی ریزه دید که با هم پیچ پیچ می کردند. تا دیدند ماهی سیاه بیدار شد، یکصدا گفتند: "صبح به خیر!"

ماهی سیاه زود آن ها را شناخت و گفت: "صبح به خیر! بالاخره دنبال من راه افتادید!"

یکی از ماهی های ریزه گفت: "آره، اما هنوز ترسمان نریخته".

یکی دیگر گفت: "فکر مرغ سقا راحتمان نمی گذارد".

ماهی سیاه گفت: "شما زیادی فکر می کنید. همه اش که نباید فکر کرد. راه که بیفتیم، ترسمان به کلی می ریزد".

اما تا خواستند راه بیفتند ، دیدند که آب دور و برشان بالا آمد و سرپوشی روی سرشان گذاشته شد و همه جا تاریک شد و راه گریزی هم نماند. ماهی سیاه فوری فهمید که در کیسه ی مرغ سقا گیر افتاده اند. ماهی سیاه کوچولو گفت: "دوستان! ما در کیسه ی مرغ سقا گیر افتاده ایم ، اما راه فرار هم به کلی بسته نیست". ماهی ریزه ها شروع کردند به گریه و زاری ، یکیشان گفت: " ما دیگر راه فرار نداریم. تقصیر توست که زیر پای ما نشستی و ما را از راه در بردی!"

یکی دیگر گفت: " حالا همه ی ما را قورت می دهد و دیگر کارمان تمام است!" ناگهان صدای قهقهه ی ترسناکی در آب پیچید. این مرغ سقا بود که می خندید. می خندید و می گفت: " چه ماهی ریزه هایی گیرم آمده! هاهاهاهها ... راستی که دلم برایتان می سوزد! هیچ دلم نمی آید قورتتان بدهم! هاهاهاهها..."

ماهی ریزه ها به التماس افتادند و گفتند: " حضرت آقای مرغ سقا! ما تعریف شما را خیلی وقت پیش شنیده ایم و اگر لطف کنید ، منقار مبارک را یک کمی باز کنید که ما بیرون برویم ، همیشه دعاگوی وجود مبارک خواهیم بود!"

مرغ سقا گفت: " من نمی خواهم همین حالا شما را قورت بدهم. ماهی ذخیره دارم ، آن پایین را نگاه کنید".... چند تا ماهی گنده و ریزه ته کیسه ریخته بود . ماهی های ریزه گفتند: " حضرت آقای مرغ سقا! ما که کاری نکرده ایم ، ما بی گناهییم. این ماهی سیاه کوچولو ما را از راه در برده..."

ماهی کوچولو گفت: " ترسوها ! خیال کرده اید این مرغ حيله گر ، معدن بخشایش است که این طوری التماس می کنید؟"

ماهی های ریزه گفتند: " تو هیچ نمی فهمی چه داری می گوئی. حالا می بینی حضرت آقای مرغ سقا چطور ما را می بخشند و تو را قورت می دهند!"

مرغ سقا گفت: " آره ، می بخشمتان ، اما به یک شرط".

ماهی های ریزه گفتند: " شرطتان را بفرمایید ، قربان!"

مرغ سقا گفت: " این ماهی فضول را خفه کنید تا آزادی تان را به دست بیاورید".

ماهی سیاه کوچولو خودش را کنار کشید به ماهی ریزه ها گفت: " قبول نکنید! این مرغ حيله گر می خواهد ما را به جان همدیگر بیندازد. من نقشه ای دارم..."

اما ماهی ریزه ها آنقدر در فکر رهایی خودشان بودند که فکر هیچ چیز دیگر را نکردند و ریختند سر ماهی سیاه کوچولو. ماهی کوچولو به طرف کیسه عقب می نشست و آهسته می گفت: " ترسوها ، به هر حال گیر افتاده اید و راه فراری ندارید ، زورتان هم به من نمی رسد".

ماهی های ریزه گفتند: " باید خفه ات کنیم ، ما آزادی می خواهیم!"

ماهی سیاه گفت: "عقل از سرتان پریده! اگر مرا خفه هم بکنید باز هم راه فراری پیدا نمی کنید ، گولش را نخورید!"

ماهی ریزه ها گفتند: "تو این حرف را برای این می زنی که جان خودت را نجات بدهی ، و گرنه ، اصلا فکر ما را نمی کنی!"

ماهی سیاه گفت: "پس گوش کنید راهی نشانتان بدهم. من میان ماهی های بیجان ، خود را به مردن می زنم؛ آنوقت ببینیم مرغ سقا شما را رها خواهد کرد یا نه ، و اگر حرف مرا قبول نکنید ، با این خنجر همه تان را می کشم یا کیسه را پاره پاره می کنم و در می روم و شما..."

یکی از ماهی ها وسط حرفش دوید و داد زد: "بس کن دیگر! من تحمل این حرف ها را ندارم ... اوهو ... اوهو ... اوهو..."

ماهی سیاه گریه ی او را که دید ، گفت: "این بچه ننه ی ناز نازی را چرا دیگر همراه خودتان آوردید؟" بعد خنجرش را در آورد و جلو چشم ماهی های ریزه گرفت. آن ها ناچار پیشنهاد ماهی کوچولو را قبول کردند. دروغکی با هم زد و خوردی کردند ، ماهی سیاه خود را به مردن زد و آن ها بالا آمدند و گفتند: "حضرت آقای مرغ سقا ، ماهی سیاه فضول را خفه کردیم..."

مرغ سقا خندید و گفت: "کار خوبی کردید. حالا به پاداش همین کار، همه تان را زنده زنده قورت می دهم که توی دلم یک گردش حسابی بکنید!"

ماهی ریزه ها دیگر مجال پیدا نکردند. به سرعت برق از گلوی مرغ سقا رد شدند و کارشان ساخته شد. اما ماهی سیاه ، همان وقت ، خنجرش را کشید و به یک ضربت ، دیواره ی کیسه را شکافت و در رفت. مرغ سقا از درد فریادی کشید و سرش را به آب کوبید ، اما نتوانست ماهی کوچولو را دنبال کند.

ماهی سیاه رفت و رفت ، و باز هم رفت ، تا ظهر شد. حالا دیگر کوه و دره تمام شده بود و رودخانه از دشت همواری می گذشت. از راست و چپ چند رودخانه ی کوچک دیگر هم به آن پیوسته بود و آبش را چند برابر کرده بود. ماهی سیاه از فراوانی آب لذت می برد. ناگهان به خود آمد و دید آب ته ندارد. اینور رفت ، آنور رفت ، به جایی برنخورد. آنقدر آب بود که ماهی کوچولو تویش گم شده بود! هر طور که دلش خواست شنا کرد و باز سرش به جایی نخورد. ناگهان دید یک حیوان دراز و بزرگ مثل برق به طرفش حمله می کند. یک اره ی دو دم جلو دهنش بود . ماهی کوچولو فکر کرد همین حالاست که اره ماهی تکه تکه اش بکند، زود به خود جنبید و جا خالی کرد و آمد روی آب ، بعد از مدتی ، دوباره رفت زیر آب که ته دریا را ببیند. وسط راه به یک گله ماهی برخورد ؟ هزارها هزار ماهی ! از یکیشان پرسید: "رفیق ، من غریبه ام ، از راه های دور می آیم ، اینجا کجاست؟" ماهی ، دوستانش را صدا زد و گفت: "نگاه کنید! یکی دیگر..."

بعد به ماهی سیاه گفت: "رفیق ، به دریا خوش آمدی!"

یکی دیگر از ماهی ها گفت: "همه ی رودخانه ها و جویبارها به اینجا می ریزند ، البته بعضی از آن ها هم به باتلاق فرو می روند".

یکی دیگر گفت: " هر وقت دلت خواست ، می توانی داخل دسته ی ما بشوی ".

ماهی سیاه کوچولو شاد بود که به دریا رسیده است. گفت: " بهتر است اول گشتی بزوم ، بعد بیایم داخل دسته ی شما بشوم. دلم می خواهد این دفعه که تور مرد ماهیگیر را در می برید ، من هم همراه شما باشم ".

یکی از ماهی ها گفت: " همین زودی ها به آرزویت می رسی ، حالا برو گشتت را بزوم ، اما اگر روی آب رفتی مواظب ماهیخوار باش که این روزها دیگر از هیچ کس پروایی ندارد ، هر روز تا چهار پنج ماهی شکار نکند ، دست از سر ما بر نمی دارد ".

آنوقت ماهی سیاه از دسته ی ماهی های دریا جدا شد و خودش به شنا کردن پرداخت. کمی بعد آمد به سطح دریا ، آفتاب گرم می تابید. ماهی سیاه کوچولو گرمی سوزان آفتاب را در پشت خود حس می کرد و لذت می برد. آرام و خوش در سطح دریا شنا می کرد و به خودش می گفت:

" مرگ خیلی آسان می تواند الان به سراغ من بیاید ، اما من تا می توانم زندگی کنم نباید به پیشواز مرگ بروم. البته اگر یک وقتی ناچار با مرگ روبرو شدم ؟ که می شوم ؟ مهم نیست ، مهم این است که زندگی یا مرگ من چه اثری در زندگی دیگران داشته باشد "...

ماهی سیاه کوچولو نتوانست فکر و خیالش را بیشتر از این دنبال کند. ماهیخوار آمد و او را برداشت و برد. ماهی کوچولو لای منقار دراز ماهیخوار دست و پا می زد ، اما نمی توانست خودش را نجات بدهد. ماهیخوار کمرگاه او را چنان سفت و سخت گرفته بود که داشت جاننش در می رفت! آخر ، یک ماهی کوچولو چقدر می تواند بیرون از آب زنده بماند؟

ماهی فکر کرد که کاش ماهیخوار همین حالا قورتش بدهد تا دستکم آب و رطوبت داخل شکم او ، چند دقیقه ای جلو مرگش را بگیرد. با این فکر به ماهیخوار گفت: " چرا مرا زنده زنده قورت نمی دهی؟ من از آن ماهی هایی هستم که بعد از مردن ، بدنشان پر از زهر می شود ".

ماهیخوار چیزی نگفت ، فکر کرد: " آی حقه باز! چه کلکی تو کارت است؟ نکنند می خواهی مرا به حرف بیاوری که در بروی؟ "

خشکی از دور نمایان شده بود و نزدیکتر و نزدیکتر می شد. ماهی سیاه فکر کرد: " اگر به خشکی برسیم دیگر کار تمام است ".

این بود که گفت:

" می دانم که می خواهی مرا برای بچه ات ببری، اما تا به خشکی برسیم، من مرده ام و بدنم کیسه ی پر زهری شده. چرا به بچه هات رحم نمی کنی؟ "

ماهیخوار فکر کرد: " احتیاط هم خوب کاری ست! تو را خودم میخورم و برای بچه هایم ماهی دیگری شکار می کنم ... اما ببینم ... کلکی تو کار نباشد؟ نه ، هیچ کاری نمی توانی بکنی! "

ماهیخوار در همین فکرها بود که دید بدن ماهی سیاه ، شل و بیحرکت ماند. با خودش فکر کرد:

" یعنی مُرده؟ حالا دیگر خودم هم نمی توانم او را بخورم. ماهی به این نرم و نازکی را بیخود حرام کردم! "

این بود که ماهی سیاه را صدا زد که بگوید: "آهای کوچولو! هنوز نیمه جانی داری که بتوانم بخورمت؟" اما نتوانست حرفش را تمام کند. چون همینکه منقارش را باز کرد، ماهی سیاه جستی زد و پایین افتاد. ماهیخوار دید بد جوری کلاه سرش رفته، افتاد دنبال ماهی سیاه کوچولو. ماهی مثل برق در هوا شیرجه می رفت، از اشتیاق آب دریا، بیخود شده بود و دهن خشکش را به باد مرطوب دریا سپرده بود. اما تا رفت توی آب و نفسی تازه کرد، ماهیخوار مثل برق سر رسید و این بار چنان به سرعت ماهی را شکار کرد و قورت داد که ماهی تا مدتی نفهمید چه بلایی بر سرش آمده، فقط حس می کرد که همه جا مرطوب و تاریک است و راهی نیست و صدای گریه می آید. وقتی چشم هایش به تاریکی عادت کرد، ماهی بسیار ریزه یی را دید که گوشه ای کز کرده بود و گریه می کرد و ننه اش را می خواست. ماهی سیاه نزدیک شد و گفت:

"کوچولو! پاشو در فکر چاره یی باش، گریه می کنی و ننه ات را می خواهی که چه؟"

ماهی ریزه گفت: "تو دیگر ... کی هستی؟ ... مگر نمی بینی دارم ... دارم از بین ... می روم؟ ... اوهو .. اوهو ... اوهو ... ننه ... من ... من دیگر نمی توانم با تو پیام تور ماهیگیر را ته دریا ببرم ... اوهو ... اوهو!" ماهی کوچولو گفت: "بس کن بابا، تو که آبروی هر چه ماهی است، پاک بردی!" وقتی ماهی ریزه جلو گریه اش را گرفت، ماهی کوچولو گفت: "من می خواهم ماهیخوار را بکشم و ماهی ها را آسوده کنم، اما قبلا باید تو را بیرون بفرستم که رسوایی نیاوری".

ماهی ریزه گفت: "تو که داری خودت می میری، چطوری می خواهی ماهیخوار را بکشی؟"

ماهی کوچولو خنجرش را نشان داد و گفت:

"از همین تو، شکمش را پاره می کنم، حالا گوش کن ببین چه می گویم: من شروع می کنم به وول خوردن و اینور و آنور رفتن، که ماهیخوار قلقلکش بشود و همینکه دهانش باز شد و شروع کرد به قاه قاه خندیدن، توبیرون بپر".

ماهی ریزه گفت: "پس خودت چی؟"

ماهی کوچولو گفت: "فکر مرا نکن. من تا این بدجنس را نکشم، بیرون نمی آیم".

ماهی سیاه این را گفت و شروع کرد به وول خوردن و اینور و آنور رفتن و شکم ماهیخوار را قلقلک داد. ماهی ریزه دم در معده ی ماهیخوار حاضر ایستاده بود. تا ماهیخوار دهانش را باز کرد و شروع کرد به قاه قاه خندیدن، ماهی ریزه از دهان ماهیخوار بیرون پرید و در رفت و کمی بعد در آب افتاد، اما هر چه منتظر ماند از ماهی سیاه خبری نشد. ناگهان دید ماهیخوار همینطور پیچ و تاب می خورد و فریاد می کشد، تا اینکه شروع کرد به دست و پا زدن و پایین آمدن و بعد شلیپی افتاد توی آب و باز دست و پا زد تا از جنب و جوش افتاد، اما از ماهی سیاه کوچولو هیچ خبری نشد و تا به حال هم هیچ خبری نشده...

ماهی پیر قصه اش را تمام کرد و به دوازده هزار بچه و نوه اش گفت: "دیگر وقت خواب ست بچه ها، بروید بخوابید".

بچه ها و نوه ها گفتند: "مادربزرگ! نگفتی آن ماهی ریزه چطور شد".

ماهی پیر گفت: "آن هم بماند برای فردا شب. حالا وقت خواب است ، شب به خیر!"

یازده هزار و نهصد و نود و نه ماهی کوچولو "شب به خیر" گفتند و رفتند خوابیدند. مادربزرگ هم خوابش برد، اما ماهی سرخ کوچولوئی هر چقدر کرد، خوابش نبرد، شب تا صبح همه اش در فکر دریا بود...

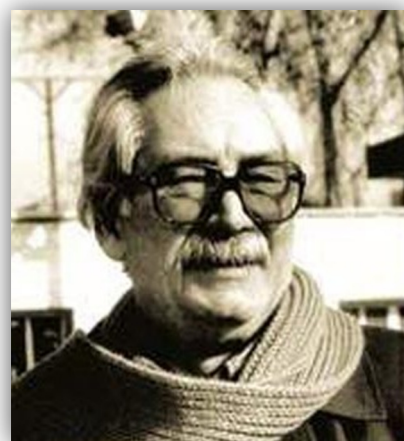
زمستان 1346

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه صمد بهرنگی توضیح بدهید.
2. آثار مشهور صمد بهرنگی را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار صمد بهرنگی توضیح بدهید.
4. داستان «ماهی سیاه کوچولو» چه محتوایی دارد؟
5. ویژگی های عمده ی آثار صمد بهرنگی را نام ببرید.
6. در مورد زبان و محتوای داستان «ماهی سیاه کوچولو» صمد بهرنگی توضیح دهید.

11. احمد محمود (1931-2002)

احمد محمود

احمد اعطا با نام ادبی احمد محمود (۴ دی ۱۳۱۰، اهواز - ۱۲ مهر ۱۳۸۱، تهران) نویسنده معاصر ایرانی بود. او را پیرو مکتب رئالیسم اجتماعی می‌دانند. معروف‌ترین رمان او همسایه‌ها در زمره آثار برجسته ادبیات معاصر ایران شمرده می‌شود.

محمود در ۴ دی ۱۳۱۰ در شهر اهواز از پدر و مادری دزفولی الاصل به دنیا آمد و شاید به همین دلیل بیشتر خود را دزفولی می‌دانست. در

برخی از آثارش چون همسایه‌ها و مدار صفر درجه واژه‌ها و جملاتی به گویش

دزفولی به چشم می‌خورد و نیز شخصیت «نعمت» در داستان «غریبه‌ها و پسرک بومی» از کتابی به همین نام نیز از یکی از اهالی دزفول به نام نعمت علائی گرفته شده که حول و حوش سال ۱۳۲۳ در دزفول به دست افراد ناشناسی ترور می‌شود. پدر احمد محمود در سال ۱۳۵۶ که در آن زمان احمد محمود ۴۶ ساله بود فوت کرد و مادرش در سال ۱۳۷۹ دو سال قبل از درگذشت خود احمد محمود از دنیا رفت.

در سال ۱۳۲۷ با عمه‌زاده اش ازدواج کرد و در سال ۱۳۲۹ دوره متوسطه را شبانه در دبیرستان شاهیپور

اهواز به پایان رساند.

پس از سپری کردن دوران تحصیلات ابتدایی و متوسطه در زادگاهش، به دانشکده افسری ارتش راه یافت،

اما از جمله تعداد زیاد دانشجویان دانشکده افسری بود که پس از کودتای ۲۸ مردادماه سال ۱۳۳۲ بازداشت و سپس بخش‌بخش آزاد شدند؛ درحالی که تنها ۱۳ نفر از آنان در زندان باقی ماندند.

احمد اعطا، یکی از این دانشجویان بود، که توبه‌نامه‌ای امضا نکرد و به همکاری با حکومت پهلوی تن نداد.

به همین دلیل مدت زیادی را در زندان به سر برد که گویا مشکل ریوی او که در نهایت به مرگش منجر شد، یادگار همان دوران بوده است.

مدتی هم در حوالی خلیج فارس، از جمله در بندر لنگه، در تبعید به سر برد.

در سال ۱۳۳۳ نخستین داستان کوتاهش به نام صب می‌شه در مجله امید ایران منتشر شد، و در سال

۱۳۳۸ توانست اولین مجموعه داستانش به نام «مول» را با سرمایه شخصی به چاپ رساند.

احمد محمود در اواخر عمر دچار بیماری تنگی نفس شد و این بیماری در سال ۱۳۸۰ یک بار او را به

بیمارستان کشاند. در اول مهرماه ۱۳۸۱ بار دیگر حال او به وخامت گرایید و پس از انتقال به بیمارستان و بستری

شدن، در روز جمعه ۱۲ مهر سال ۱۳۸۱ به دنبال یک دوره بیماری ریوی در بیمارستان مهرداد در تهران درگذشت

و در امامزاده طاهر کرج به خاک سپرده شد.

مجموعه داستان‌ها:

مول (۱۳۳۶)؛ دریا هنوز آرام است (۱۳۳۹)؛ بیهودگی (۱۳۴۱)؛ زائری زیر باران (۱۳۴۶)؛ پسرک بومی (۱۳۵۰)؛ غریبه‌ها (۱۳۵۰)؛ دیدار (۱۳۶۹)؛ قصه آشنا (۱۳۷۰)؛ از مسافر تا تبخال (۱۳۷۱).

رمان‌ها: همسایه‌ها (۱۳۵۳)؛ داستان یک شهر (۱۳۵۸)؛ زمین سوخته (۱۳۶۱)؛ مدار صفر درجه (۱۳۷۲)؛ درخت انجیر معابد (۱۳۷۹)، برندهٔ دورهٔ اول جایزهٔ هوشنگ گلشیری به عنوان بهترین رمان.

ترجمه: آدم زنده (رمان) – اثر «ممدوح بن عاقل ابونزال» (۱۳۷۶).

دیگر آثار: دو فیلمنامه؛ حکایت حال، گفتگوی احمد محمود با لیلی گلستان، انتشارات معین.

جایزه‌ها: جایزه پکا برای «مجموعه آثار»؛ جایزه هوشنگ گلشیری برای درخت انجیر معابد به عنوان بهترین رمان.

« شهر کوچکِ ما »

بامداد یک روز گرم تابستان آمدند و با تبر افتادند به جان نخلهای بلندپایه. آفتاب که زد، از خانه‌ها بیرون زدیم و در سایه‌ی چینه‌های گلی نشستیم و نگاهشان کردیم. هربار که دار بلند درختی با برگهای سرنیزه‌ای تودرهم و غبار گرفته، از بن جدا می‌شد و فضا را می‌شکافت و با خش‌خش بسیار نقش زمین می‌شد «هو» می‌کشیدیم و می‌دویدیم و تا غبار شاخه‌ها و برگها بنشیند، خارکهای سبز نرسیده و لندوکهای لرزان گنجشکها را، که لانه‌هاشان متلاشی می‌شد، چپو کرده بودیم و بعد، چند بار که این کار را کرده بودیم، سرکارگر، کلاه حصیری را از سر برداشته بود و دویده بود و با ترکه دنبالمان کرده بود و این بود که دیگر کنار بزرگها، در سایه‌ی چینه‌ها نشسته بودیم و لندوک‌های لرزان را تو مشتمان فشرده بودیم و با حسرت نگاهشان کرده بودیم که نخلستان پشت خانه‌ی ما از سایه تهی می‌شد و تنه‌های نخل رو هم انبار می‌شد و غروب که شد از پشت دیوار گلی خانه‌های ما تا حد ماسه‌های تیره‌رنگ و مرطوب کنار رودخانه، میدانگاهی شده بود که جان می‌داد برای تاخت و تاز و من دلم می‌خواست که بروم و اسب شیخ شعیب را، که از شب قبل به اخیه بسته بود، باز کنم و سوار شوم و تا لب رودخانه بتازم.

بامداد یک روز گرم تابستان آمدند و با تبر افتادند به جان نخلهای بلندپایه. آفتاب که زد، از خانه‌ها بیرون زدیم و در سایه‌ی چینه‌های گلی نشستیم و نگاهشان کردیم. هربار که دار بلند درختی با برگهای سرنیزه‌ای تودرهم و غبار گرفته، از بن جدا می‌شد و فضا را می‌شکافت و با خش‌خش بسیار نقش زمین می‌شد «هو» می‌کشیدیم و می‌دویدیم و تا غبار شاخه‌ها و برگها بنشیند، خارکهای سبز نرسیده و لندوکهای لرزان گنجشکها را، که لانه‌هاشان متلاشی می‌شد، چپو کرده بودیم و بعد، چند بار که این کار را کرده بودیم، سرکارگر، کلاه حصیری را از سر برداشته بود و دویده بود و با ترکه دنبالمان کرده بود و این بود که دیگر کنار بزرگها، در سایه‌ی چینه‌ها نشسته بودیم و لندوک‌های لرزان را تو مشتمان فشرده بودیم و با حسرت نگاهشان کرده بودیم که نخلستان پشت خانه‌ی ما از سایه تهی می‌شد و تنه‌های نخل رو هم انبار می‌شد و غروب که شد از پشت دیوار گلی خانه‌های ما تا حد ماسه‌های تیره‌رنگ و مرطوب کنار رودخانه، میدانگاهی شده بود که جان می‌داد برای تاخت و تاز و من دلم می‌خواست که بروم و اسب شیخ شعیب را، که از شب قبل به اخیه بسته بود، باز کنم و سوار شوم و تا لب رودخانه بتازم.

صد نفر بودند، صدو پنجاه نفر بودند که صبح علی الطلوع آمده بودند با تبرهای سنگین، و غروب که شده بود، انگار که پشت خانه‌های ما هرگز نخلستانی نبوده است.

شب که شد آفاق آمد. خیس عرق بود. مقنعه را از سر باز کرد و مویش را که به رنگ شبق بود رو شانه‌ها رها کرد.

خواجه توفیق نشسته بود کنار بساط تریاک. غروب که شده بود، مثل همیشه؛ کف حیاط را آب پاشیده بود و بعد، حصیر را انداخته بود و جاجیم عربی را پهن کرده بود و نشسته بود کنار منقل و با زغالهای نیمه افروخته ور می‌رفت و بادشان می‌زد و «بانو»، دختر زردنبوی آبله‌رو که دودی شده بود، کنار پدر نشسته بود.

اسب شیخ شعیب از شب قبل به اخیه بسته بود و حالا تو چرت بود.

مادرم تازه فانوس را گیرانده بود که آفاق آمد. عبا را و مقنعه را انداخت رو جاجیم و رفت تو اتاق و از زیر دامن گشاد، دو قواره ساتن گلی رنگ بیرون آورد. زن «سرگرد» پیغام داده بود که دو قواره ساتن گلی رنگ می‌خواهد و آفتاب که زرد شده بود، آفاق راه افتاده بود و رفته بود و حالا با پارچه‌ها آمده بود و خواجه توفیق منتظر بود.

آفاق از اتاق نیمه تاریک آمد بیرون و لامپا را همراه آورد و گیراندش و گذاشتش کنار جاجیم و کوزه را برداشت و یک نفس سرکشید. و بعد، نفس یاری نمی‌کرد که گفت «خدا ذلیلشون کنه» و نشست و با سرآستین وال چرک مرده، عرق را از پیشانی گرفت و پرسید:

-بچه‌ها نیومدن؟

و خواجه توفیق منتظر بچه‌ها بود. وقتی که آمدند، انگستان یدالله را سیمان برده و دستهای فتح‌الله، تا مرفق، از شوره‌ی گچ سفیدی می‌زد و من کنار مادرم نشسته بودم و رنگینک می‌خوردم که خواجه توفیق صدام کرد و گفت که بروم و از شعبه برایش تریاک بخرم.

از خانه که زدم بیرون، آن طرف رودخانه پیدا بود که از نخلهای انبوه سیاهی می‌زد و نور ماه تو رودخانه شکسته بود و تو میدانگاهی کنار خانه‌های ما، جابه‌جا تنه‌های درخت کوت شده بود که روز بعد، هژده چرخه‌ها، همراه عمله‌ها آمدند و بارشان کردند و بعد، یک هفته طول کشید تا میدانگاهی را شن و ماسه ریختند و نفت پاشیدند. نفت تازه زیر آفتاب داغ برق می‌زد و بخار می‌کرد.

همه جا را بوی نفت گرفته بود و زن سرگرد، مصدرش را فرستاده بود و قواره‌های ساتن گلی رنگ را گرفته بود و صبح که می‌شد، آفاق از خانه می‌زد بیرون و گاهی ظهر می‌آمد و گاهی هم نمی‌آمد و غروبها، خواجه توفیق، به انتظار یدالله و فتح‌الله بود که از سر کار بیایند و مرا بفرستند شعبه.

حالا، ماسه‌ها، نفت را مکیده بودند و زمین خشک شده بود و باد که می‌آمد، خاک زرد میدانگاهی را بالا می‌برد و پخش می‌کرد و پای دیوارها و چینه‌های گلی، خاک قهوه‌ای جمع شده بود و مد که می‌شد و آب می‌افتاد تو شاخه‌های نخلستان، سطح آب، انگار که رنگین کمان، بنفش می‌شد و زرد و قرمز و...

رو کبوترخانه چندک زده بودم که شیخ شعیب از لای لنگه‌های بیقواره‌ی در خانه سرید تو و پیش‌تر که آمد، نور زرد لامپا با پوست سوخته‌ی چهره‌اش درهم شد و بینی و پیشانی و گونه‌هاش شکل گرفت. اسب، سم به زمین کوفت و منخرینش لرزید و دمش افشان شد و خواجه توفیق، بست آخر را چسبانده بود و با زنش بود که «پنجتا حقه‌ی سه خط ناصرالدین شاهی از بصره آوردن...» و آفاق زانو به بغل بود و گوشش به شوهر بود و پدرم قوز کرده بود رو کتاب «انوار» و صدای شیخ شعیب بود که الماس تیره‌ی شب را خط کشید.

-میدونسم که عاقبت اینطور میشه.

و حالا شده بود و دیگر عطر گس نخلستان با بوی شرعی قاطی نبود و سایه‌ی دگل فولادی بلندی که در متن آبی آسمان نشسته بود، رو چینه‌ی گلی خانه‌ی ما می‌شکست و می‌افتاد تو حیاط دنگال و تا لب گودال خانه که مخمل قصیلی علفهای خودرو رنگش زده بود، سر می‌خورد و تو میدانگاهی پشت خانه‌های ما، سر و صداها تو هم بود و رنگ لاجوردی لباس کارگران، با رنگ سفید ملایم صندوقهای بزرگ تخته‌ای که زیر میخکشها و دیلمها از هم متلاشی می‌شد، تو هم بود و بالا که نگاه می‌کردی، رشته‌های مفتولی سیم بود که نگاه را می‌کشید و به چشمش اشک می‌نشانده. انگار که میل سرد سورمه به چشمش نشسته باشد.

شب که می‌شد پدر «انوار» می‌خواند و گاهی «اسرار قاسمی» و خواجه توفیق حرف می‌زد. از «خزعل» و «عبدالحمید» و غلامانشان و سیاهان خیزران به دست و شب که می‌شد، ما تو کوچه «ترنا» بازی می‌کردیم و تو نخلستان می‌دویدیم و از رو شاخه‌های کم عرض آب می‌پریدیم و می‌رانندیم تا لب رودخانه و تو بریدگی‌های کنار رودخانه می‌نشستیم و به صدای آب و صدای پای بچه‌ها، که هو می‌کشیدند و می‌آمدند تا پیدمان کنند، گوش می‌دادیم، و آن شب بود که تو «پوسته» (1) نشسته بودم و گوشم را به زمین چسبانده بودم که ناگاه صدای پا شنیدم و صدای همهمه شنیدم. صدا، صدای پای بچه‌ها نبود و همهمه‌ی بچه‌ها نبود. حرف بود که آهسته و آرام، تو تاریکی مرطوب سر می‌خورد و می‌آمد و من از میان همه‌ی حرفها، صدای آفاق را شناختم.

شب بود، تیره بود، هوهوی موجهای غلتان رودخانه بود و صدای باد بود که افتاده بود تو برگهای انبوه درختان خرما.

از تو پوسته، لغزیدم بیرون و کشیدم بالا و رو ماسه‌های مرطوب سر خوردم و آرنجهام را ستون کردم و چانهام را تکیه دادم رو کف دستانم.

نگاهم تاریکی شب را شکافت. در طول شاخه‌ی پهنی که از رودخانه جدا می‌شد جنبش سایه‌هایی بود. مد بود، آب آمده بود بالا و «تساله» (2) می‌توانست که از رودخانه بلغزد تو شاخه و براند تا عمق نخلها. بلند شدم و دویدم و صدای گوشتی پاهام رو ماسه‌ها خفه شد.

سینهام را چسباندم به پوست خشن ساقه‌ی درخت خرما و ساقه‌های دیگر که پیش رویم بود، جابه‌جا رد نگاهم را می‌برید. حالا خوب می‌شنیدم و حالا آفاق را می‌دیدم که پیراهن وال سیاه، تنش را قالب گرفته بود و راه که می‌رفت، سرینش می‌لرزید و مویش رها شده بود رو دوشش و صدای شیخ شعیب بود که «صد و بیست و دو قواره...» و نفس تو سینهام حبس بود و پشت لبم داغ بود و بودم تا آفاق رفت و شیخ شعیب رفت و مردی که قامتش به دار بلند نخل می‌ماند، پرید تو تساله و تساله راند به طرف رودخانه و آن شب بود که دانستم چرا گاهی شبها، آفاق دیر می‌آید و چرا گاهی نمی‌آید و فهمیدم که چرا نورمحمد مفتش با آن چشمهای نی‌نی‌اش و پوزه‌ی درازش که به پوزه‌ی توره می‌ماند، همیشه دور و بر خانه‌ی ما پلاس است و مثل گربه‌ی گرسنه بو می‌کشد و فردا بود که مفتشها ریختند تو خانه‌ی ما و همه‌جا را با سیخهای آهنی نوک‌تیز سوراخ سوراخ کردند و چیزی نیافتند. آفاق، شبانه خانه را خالی کرده بود و جنسها را جابه‌جا کرده بود و این بود که آفاق را بردند و ظهر که رهایش

کرده بودند آمده بود با لبهای خشک ترک خورده و تن غرق عرق و غرغر و نفرین و ناله و حالا آمده بودند با تبرهای سنگین و افتاده بودند تو نخلستان و از پشت چینه‌های گلی خانه‌های ما، تا سر حد ماسه‌های مرطوب و تیره رنگ کنار رودخانه، شده بود میدانگاهی که جان می‌داد برای تاخت و تاز.

شاخه‌های آب را، که مثل پنجه‌های دراز رودخانه دویده بودند تو گیسوی نخلستان، پر کرده بودند و ظهر که می‌شد سایه‌ی دگل فولادی می‌شکست رو چینه‌ی خانه‌ی ما و می‌افتاد تو حیاط و می‌راند تا لب گودال خانه که آن روز مخمل قصیلی علفهاش زیر لگد مفتشها پامال شده بود.

خواج توفیق بست آخر را چسبانده بود و با زنش بود که «پنجتا حقه‌ی سه خط از بصره...» و آفاق تو خودش بود و نگاهش به مخمل گل‌های آتش بود و گوشش به خواج توفیق بود و بانو، تو چرت بود و یدالله با کونه‌ی دست پیاز را می‌شکست و آفاق بود که گفت:

-خدا ذلیلشون کنه... دیگه پناهی نداریم...

که نخلها را بریده بودند و شاخه‌ها را پر کرده بودند و تاریکی سنگین می‌شد و پوسته‌ی خاکستری، گل‌های مخملی آتش را خفه می‌کرد.

با غرش جرثقیلها و هژده چرخه‌ها از تو رختخواب می‌پریدیم و تازه آفتاب زده بود که می‌رفتیم و سایه‌ی دیوار می‌نشستیم و نگاه می‌کردیم که کارگران آبی‌پوش، با کاسکتهای سفید آهنی که نور خورشید را باز می‌تافت، تو تله بستها وول می‌خوردند. آفتاب که پهن می‌شد، خنکای صبح را می‌مکید. حالا دیوار آجری شکری رنگی، رودخانه را از ما بریده بود و زخم زرد رنگ میدان نفتی پشت خانه‌های ما، سرباز کرده بود و دویده بود تو کوچه‌ها و دو رشته لوله‌ی قیراندود، مثل دو مار نر و ماده، از حاشیه‌ی انبوه نخلهای دور دست خزیده بود و آمده بود تو میدانگاهی و پایه‌های چوبی مالیده به نفت، مثل چوبه‌های دار، جابه‌جا تو خیابان بزرگ شهر کوچک ما نشستند بود و گازرکها، رو سیمها می‌لرزیدند و دولخ که می‌شد خاک زرد را لوله می‌کرد و به هوا می‌برد و به سر و رومان می‌ریخت و هنوز زیر بنای مخزن پنجمی را بتون نریخته بودند که پیشین یک روز پاییزی آمدند و به همه پیغام دادند که عصر همان روز تو قهوه‌خانه‌ی لب شط باشند و شب که پدرم از قهوه‌خانه برگشت، لب و لوجه‌اش آویزان بود و به خواج توفیق که ازش پرسید «چه بود» گفت «میخوان خونه‌ها رو خراب کنن... میگن برا اداره بازم زمین می‌خوان...» و من خیال کردم که میدانگاهی جوع دارد و دهان نفتی خود را باز کرده است که ریزه ریزه شهر را ببلعد و پدرم آن شب نه «انوار» خواند و نه «اسرار قاسمی» و مادرم از تو یخدان نیمتنه‌ی پشمی مرا بیرون کشیده بود و جلو لامپا نشستند بود و سوزن می‌زد که پاییز سر رسیده بود و باد موذی آزار می‌داد و مدام هوهوی نخلهای دور دست بود و غرش رودخانه، که سیلابهای پاییزی گل‌آلودش کرده بود و دیواره‌ی شکری رنگ آجری و مخزنهای فیلی رنگ و دگلها و سیمهای خاردار و شیروانی‌های اخراپی رنگ، آن را از ما بریده بود.

آمده بودند و «نوروز» را برده بودند نظمیه. نوروز، دسته‌ی جوغن را برداشته بود و افتاده بود به جانشان که چرا آمده‌اند و خانه‌های ما را اندازه می‌گیرند. نوروز را که بردند، همه بهتشان زد. موسی سرمیدانی، کارد را از پر کمرش بیرون کشید و انداخت تو صندوقخانه.

بارها که با پدرم رفته بودم قهوه‌خانه‌ی لب شط، از موسی شنیده بودم که «هرکس به خونه‌های ما چپ نیگا بکنه، حواله‌ش با این کارده» و هر دفعه هم چشمه‌هاش برق زده بود و مشت‌های کارد را فشرده بود و سبیلش را تاب داده بود و به پشتی تخت تکیه داده بود و لیموناد را از سر بطری سرکشیده بود و حالا کارد افتاده بود تو صندوقخانه و سر سرمیدانی پایین بود و تو قهوه‌خانه آفتابی نمی‌شد.

حالا تمام خیابانهای شهر کوچک ما رنگ نفت گرفته بود. هر جا که نگاه می‌کردی، نقش آج لاستیک ماشین بود که رو خاک و رآمده‌ی آغشته به نفت خیابانها نشسته بود و صبح که می‌شد با صدای تکان‌دهنده‌ی «فیدوس» (3) از خواب می‌پریدیم و فیدوس دوم که فضا را از هم می‌درید، کارگران آبی‌پوش با کاسکتهای فلزی و قابلمه‌های غذا از تو خیابان ما می‌رانند به طرف «اداره» و زیر نخلهای تک افتاده‌ی جلو قهوه‌خانه‌ی لب شط، شده بود یک بازار حسابی و فضاش انباشته بود از بوی زهم ماهی زنده و بوی تند ماهی کباب شده‌ی به ادویه آلوده و عطر ملایم نان خانگی و بوی اسیدی ماست ترشیده و آبگوشت مانده و دل و قلوه‌ی گاو و سبزی پلاسیده. تو تمام شهر، رشته‌های سیم برق دویده بود و به همه‌ی خانه‌ها برق داده بودند، ولی خواجه توفیق هنوز کنار لامپا چندک می‌زد و می‌نشست به انتظار یدالله و فتح‌الله که از سر کار بیایند و مرا بفرستند شعبه.

هنوز تکلیف خانه‌های ما روشن نبود. آمده بودند و اندازه گرفته بودند و گفته بودند «زمستان که شد، باید خانه‌ها را خالی کنید» و این بود که پدرم دل و دماغ نداشت و خواجه توفیق بعد از کشیدن تریاک بجای گفتن خاطره‌های دور و درازش می‌رفت تو چرت و آفاق که پناهگاه نخلستان را از دست داده بود، تو خانه نشسته بود، تا آن شب، که بوی زمستان می‌داد، که لته‌های در شکست و بست خورده‌ی خانه‌ی ما ناله کرد و لنگه‌هاش از هم باز شد و شیخ شعیب با اسب راند تو خانه و...

...بعد که آفاق چادر را دور کمر سفت کرد و موی نرم شبق مانندش را جمع و جور کرد تو لچک و همراه شیخ شعیب از خانه بیرون زد.

آفاق که رفت «یدالله رومزی» آمد سراغ پدرم و خواجه توفیق. فانوس مرکبی را گرفتم و پیشاپیششان راه افتادم. به سردر قهوه‌خانه‌ی لب شط، چراغ پرنوری آویزان بود که نورش سر خورده بود رو پلیتهای موج‌دار حصار انبار اداره و یدالله رومزی، همچنان که پشت سرم می‌آمد، انگشت درازش را می‌کشید رو موج پلیتها و صدایش مثل صدای مسلسل خفه، تو دل شب می‌نشست و با صدای گنگ رودخانه قاطی می‌شد.

از قهوه‌خانه که رد می‌شدیم، تاریکی بود و پارس سگها بود و نخلهای تک افتاده بود که نور فانوس مرکبی رو تنه‌هاشان لیس می‌زد و سایه‌ی ماتشان می‌افتاد رو زمین و ما که می‌رفتیم، سایه‌ها، دور تنه‌ها می‌چرخید و باد ملایمی بود که سرشاخه‌ها را به بازی گرفته بود و عطر گس نخلها با بوی نفت قاطی شده بود و از جوی آب که جست زدیم، خانه‌ی «ناصر دوانی» بود و همه بودند و سرمیدانی هم بود، با شرارت رمیده‌ی چشمانش و من نشستم کنار گیوه‌ها و قندره‌ها و باد که گه‌گاه از لای ترکهای در تو می‌زد سرمای زمستان را به همراه داشت. سرمای خشک دشتهای وسیع را که سنگ می‌ترکاند.

پدرم نشست بالا و لم داد به رختخوابها که تو چادر شب لفاف بود و خواج توفیق کنارش بود و شیر چای آوردند که چربی شیر لبانم را لیز کرد و گرمی مطبوعش گلوم را غلغلک داد.

پدرم سیگار لف می کشید. سرمیدانی جیگاره عراقی می کشید و سکوت بود و صدای قلیان باباخان بود و بوی تنباکوی خوانسار و بعد سرمیدانی بود که حرف زد:

-میدونم که همه پشت سرم حرف میزنن، اما می خوام بدونم نوروز رو که بردن نظمیه، کی بالاش دراومد؟ نوروز را که برده بودند، همه بهتشان زده بود و هیچکس لب نترکانده بود و این بود که موسی حساب کار خود را کرده بود.

... -اگه بالاش درمیومدین، اگه اقلن سر و صدا راه مینداختین که دلم قرص می شد، بقول شما کاردم رو غلاف نمی کردم و می دیدین که همه ش قمپز نبوده و می دیدین که اون فرنگی دیلاغ رو چطوری مته گوشت قربونی آش و لاش می کردم.

صدای بم پدرم انباشتگی اتاق را خراش داد:

-موسی حق داره... موسی...

یدالله رومزی حرف پدرم را برید:

-اونوقت خیال نمی کردیم که اینطوری جدی باشه.

ناصر دوانی به زبان آمد:

-مرض ریزه ریزه میاد... همه یهو وبا نمی گیرن...

و بعد، حرفها تو هم شد و نگاه من از دهان این به دهان آن می گشت و بعد، نفهمیدم چه شد که موسی سرمیدانی از جا در رفت و داد کشید و از جیب جلیقه، قرآن کوچکی بیرون آورد و صدای رگدارش زیر سقف اتاق، مثل مار زخمی پیچ و تاب خورد:

-اگه مردین به این سینه ی محمد قسم بخورین... د بخورین...

و با دست کوبید رو قرآن

-اول از همه جلو میفتم... با همین کارد...

و جلو نیمتنه اش را کنار زد و کاردش را از کمر بیرون کشید.

-اول از همه سر او فرنگی رو من گوش تا گوش می برم... من کجا برم زندگی کنم؟ ... عمری خون جگر

خوردم تا این چاردیواری رو درس کرده م... د یالا... قسم بخورین... د بخورین.

که صدای زیر عبدی نازک کار، انگار آب یخ بود که تو دیگ آب جوش ریخته باشند:

-قسم که نه!

و عبدی شیربرنجی گفت:

-کفاره داره.

که موسی وا رفت و همچنان که مثل گریه‌ی رو چنگ نشسته، رو دو زانو نشسته بود، براق شد، صداش افتاد، کلمات بیخ گلوش غلت خورد و بعد، مثل مهره‌های سربی بیرون ریخت:

- دیدین که موسی نامرد نیس... دیدین که من نامرد نیسم... حالا دیدین؟...
و عقب کشید و به متکا تکیه زد و غرغر کرد.
زردی پریده‌ای از بناگوشش تا شقیقه‌اش دویده بود.
لبان کلفتش زیر سبیل انبوهش می‌لرزید. انگار که به خودش ناسزا می‌گفت، انگار که ورد می‌خواند و انگار که چانه‌اش لغوه گرفته بود و تو اتاق گویی خاک مرده پاشیدند و بیرون زوزه‌ی باد بود و بوی شب بود و پدرم سیگار دیگری پیچاند و کونه‌اش را با نوک دندان گرفت و تف کرد و صدای خش‌دارش را رها کرد:
- سی چلتا آدم ریش و سبیل‌دار دور هم جمع شدین که چی؟... فرسادی دنبال ما که چی؟... که...
- موسی حق داره
و این خواج توفیق بود که می‌گفت.
و یدالله رومزی بود که گفت:
- میباس حرف همه یکی باشه.
و بعد ناصر دوانی بود که گفت:
- میباس قسم بخوریم.
و موسی سرمیدانی بود که به زبان آمد. این بار صداش خفه بود.
- پس چرا وقتی قرآن رو درآوردم، همه مثل اینکه ماست ترش خورده باشین، لب ورچیدین؟
که پدرم جابه‌جا شد:
- من یکی حاضرم، تا پای جونم که باشه حاضرم.
- قسم بخوریم
- همه میخوریم
که بند بند وجود من هم از قسم سرشار شد. اگر خانه‌هامان را خراب می‌کردند، اگر کبوترخانه‌ام خراب می‌شد؟... نه...!

دو روز بود که «دم سفیدها» تخم گذاشته بودند و جفت «حبشی» پوشال می‌کشیدند و نر «خانی» سر تخم می‌زد و حالا تو فکر کبوترها بودم و تو فکر کبوترخانه بودم و حرفها تو گوشم بود که «وقتی قرار شد بیان خونه‌ها رو خراب کنن، هیچکدوممون نمیریم سرکار... همه میمونیم خونه...»
و...
با تبر میفتیم بجونشون.
- هر که چپ نیگا کنه با همین کارد چشاشو در میارم.

و صداها تو هم بود و لبم از چربی شیر لیز بود و بوی شب بود که همراه بوی اسفند سوخته و سرمای گزنده از لای درزهای در می‌خزید تو و بعد، ناگهان صدای ترکیدن گلوله بود و دومی و سومی که وحشتان زد و هجوم بردیم به در اتاق و ریختیم تو حیاط و دویدیم به طرف در خانه.

گاو میش ناصر دوانی که زیر سایبان بسته بود، رم کرد و بعد نعره کشید...

ماه آمده بود بالا. بالای بالا و خیمه زده بود و صدای خروس بود که انگار ره گم کرده بود و شب بود که از تیغهی بلند نیمه می‌گذشت و پوزه می‌کشید بسوی بامداد.

صبح که شد، آفتاب که زد، تک سرد صبحگاهی که شکست، خروس آمد و دانه به دانه، دانه‌ها را چید. معلوم نبود که کدام شیر خورده‌ای رفته بود و «لو» داده بود. پدرم را که بردند و خواج توفیق را که بردند، مادرم دوید منزل یدالله رومی.

آفاق، شب که رفته بود، هنوز نیامده بود.

یدالله رومی را برده بودند نظمی، همانطور که خواج توفیق را برده بودند و پدرم را برده بودند و ناصر دوانی را برده بودند و باباخان را... و هنوز پیشین نشده بود که نورمحمد آمد، با پوزه‌ی باریکش و نی‌نی چشمانش و مادرم اشکش رو گونه‌هاش بود که حرف نورمحمد را شنید.

-خواهر به خواج توفیق، یا اگه نیس، به بچه‌هاش بگین که بیان جسد آفاق رو تحویل بگیرن.

-جسد آفاق؟

-آره خواهر، دیشب، پشت نخلستون تیر خورده.

بانو که تو چرت بود جیغ کشید، مادرم جیغ کشید و نورمحمد مثل توره گریخت.

خواج توفیق، صبح فرصت نکرده بود که دودش را بگیرد و یقین حالا تو نظمی خمار بود.

من رفتم سراغ کبوترهام. بوی فضله‌ی کبوترها با بوی رطوبت قاطی شده بود و تو کبوترخانه گرم بود و ماده‌ی «حبشی» خوابیده بود. یقین تخم گذاشته بود. با سر چوب کوتاهی زدم به پرش که کنار رود، تا اگر تخم کرده است ببینم. کبوتر بالش را تکان داد و گردن کشید و پف کرد و با نوک کوتاهش به چوب حمله کرد. خصمانه حمله کرد.

صدای کفش چوبی زن ناصر دوانی آمد. از در کوتاه کبوترخانه ساقهای سبزه و گرفته‌اش را دیدم. یقین چادرش را به کمر بسته بود. گودی پشت زانوهایش پر می‌شد و خالی می‌شد و کفش چوبی‌اش صدا می‌داد. از در کوتاه کبوترخانه ساقهای گرفته‌اش را دیدم که مثل قیچی باز و بسته می‌شدند، که گودال وسط حیاط را دور زدند و رفتند تا ایوان روبه‌رو. حالا صدایش هم می‌آمد:

-خواهر چه خاکی به سر کنم؟... اومدن کلبچه زدن دستش و بردنش.

مادرم گریه می‌کرد. آرام اشک می‌ریخت. خواج توفیق را برده بودند، پدرم را برده بودند و معلوم نبود که جسد آفاق کجا افتاده است و یدالله و فتح‌الله رفته بودند سر کار که وقتی شب برگشتند، و اگر خواج توفیق آمد، بفرستد مرا شعبه.

باز به ماده‌ی حبشی ور رفتم. مثل سرب نشسته بود سر جاش. تکان نمی‌خورد. بگمانم تخم گذاشته بود. باز صدای پا آمد. این بار پاچه‌های زیر شلواری «بلور»، زن موسی سرمیدانی، بود که رو خاک کف حیاط کشیده می‌شد.

زانو هام را به زمین زدم، دستها را ستون کردم و سرم را از کبوترخانه کشیدم بیرون که ببینم کجا نشسته‌اند.

تو ایوان بودند. بانو نبود. بگمانم مادرم فرستاده بودش که به یدالله و فتح‌الله خبر بدهد. انگار مادرم حرف می‌زد، لبه‌اش که تکان می‌خورد. غرش دستگاه مخلوط کننده، صدایش را خفه می‌کرد. خزیدم تو کبوترخانه و این بار، با ماده‌ی «دم سفید» ور رفتم و هنوز سرگرم کبوترها بودم که ناگهان جیغ مادرم فضا را شکافت و بعد، جیغ زنها بود که با هم قاطی شد. از کبوترخانه پریدم بیرون. پشتم گرفت به بالای چارچوب و تو فکر کردم بودم که دیدم یدالله و فتح‌الله جسدی را گذاشته‌اند رو نردبان سبکی و گریه‌کنان گودال وسط حیاط را دور می‌زنند. دویدم. یک رشته موی شبق مانند از زیر عبای روی جسد بیرون افتاده بود و می‌لرزید. عبای سیاه آفاق بود. موی آفاق بود که برق می‌زد، که نرم و مواج بود.

نردبان را گذاشتند تو ایوان، مادرم به سینه‌اش کوفت. بعد زنها بودند و بچه‌ها بودند که از در خانه‌ی ما هجوم آوردند تو و تا بجنبم که از ترس بچه‌ها در کبوترخانه را ببندم، خانه‌ی ما پر شده بود آدم و زنها نشسته بودند دور جسد آفاق و به سر و سینه می‌کوفتند.

حالا آفتاب آمده بود بالا. سایه‌ی دگل میدانگاهی شکسته بود رو چینه‌ی خانه‌ی ما و بعد شکسته بود رو سر جماعت و انتهای افتاده بود رو علفهای خودروی گودال وسط خانه و صدای دستگاه مخلوط کننده بود که گاه اوج می‌گرفت و گاه فرو می‌افتاد.

حالا زیر بنای مخزن یازدهمی را بتون می‌ریختند.

ظهر که شد پدرم آمد. ازش التزام گرفته بودند که تا آخر هفته خانه را خالی کند و تا آخر هفته، دو روز دیگر باقی مانده بود.

کبوترهام را برده بودم و پرشان را بسته بودم و گذاشته بودمشان زیر سبد، تا برایشان لانه‌ای درست کنم. از وقتی که آفتاب زده بود تا حالا که ظهر سر می‌رسید، ده راه بیشتر آمده بودیم و رفته بودیم و اسباب کشی کرده بودیم و حالا راه آخر بود که پدرم داشت خرت و پرتها را تو گونی می‌کرد که یکی را خودش به دوش بگیرد و یکی را من.

یکهو صدای بولدوزر بلند شد و من دیدم که چینه‌ی گلی خانه‌ی ما به جلو رانده شد، لرزید، از هم پاشید و رو هم ریخت.

پدرم زیر لب غر زد:

-بی ایمونا نمیدارن تا خالی کنیم.

پوزه‌ی بولدوزر که بالای تیغه‌ی پهن و بران بود، به جلو رانده شد و از روی خرابه‌ی دیوار کشیده شد تو خانه.

پدرم گونی را به دوش کشید و گفت:

-یالا پسر... یالا راه بیفت.

گونی سنگین بود، به زحمت بلندش کردم و پشتم را زیرش خم کردم و هنوز از در خانه بیرون نرانده بودم که لانه‌ی کبوترهام مثل حباب کف صابون رو تیغه‌ی صاف و براق بولدوزر از هم پاشید.

تو کوچه بودم که نگاهم به آسمان رفت. نمی‌دانم نر سفید چطور پرش را باز کرده بود و از زیر سبد بیرون زده بود و پر کشیده بود تا بالای خانه‌ی ما که زنجیرهای پهن بولدوزر می‌کوبیدش.

گونی را گذاشتم زمین و کبوتر را نگاه کردم که بال‌هایش را خواباند و قیقاج آمد تا بالای خرابه‌های خانه‌ی ما، بعد اوج گرفت و دور زد و دور زد. انگار که خانه را نمی‌شناخت و انگار که سرگردان بود. سوت کشیدم. صفیر سوتم را شناخت، آمد پایین، گردن کشید، پرپر کرد و بعد، ناگهان اوج گرفت و رفت بالا و بالاتر، تا آنجا که با آبی آسمان درهم شد.

ته کوچه را نگاه کردم، پدرم را ندیدم. او رفته بود و من مانده بودم با بار سنگینی که بایستی به دوش می‌کشیدم.

(از مجموعه داستان کوتاه «پسرک بومی»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه احمد محمود توضیح بدهید.
2. آثار مشهور احمد محمود را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار احمد محمود توضیح بدهید.
4. مضمون داستان «شهر کوچکِ ما» چیست؟
5. ویژگی‌های عمده‌ی آثار احمد محمود را نام ببرید.
6. در مورد زبان و محتوای داستان «شهر کوچکِ ما» احمد محمود توضیح دهید.

12. Зоя Пірзад (1952 –)

زویا پیرزاد

زویا پیرزاد نویسنده‌ی معاصر و ارمنی ساکن ایران است که در سال 1331 در شهر آبادان به دنیا آمد. او تحصیلات خود را در آبادان سپری کرد. پس از اتمام تحصیلات تهران را برای زندگی انتخاب نمود و در این شهر ازدواج کرد. حاصل ازدواج او 2 پسر به نام‌های ساشا و شروین است. او نیز مانند بسیاری از نویسندگان کار خود را با ترجمه آغاز نمود. از اولین آثار او در حوزه ترجمه می‌توان به کتاب دوست داشتنی و شناخته شده‌ی آلیس در سرزمین عجایب نوشته‌ی لوئیس کارول و مجموعه‌ای از هایکوه‌های آسیایی در قالب کتاب آوای

جهیدن غوک اشاره کرد.

زویا پیرزاد در دهه هفتاد تصمیم گرفت دست به قلم شود و دنیا را از زاویه دید خود بنویسد به همین دلیل با داستان کوتاه پا به دنیای نویسندگی گذاشت. زویا پیرزاد تمامی دهه 70 را به انتشار 3 داستان کوتاه اختصاص داد. او در سال 1370، 1376 و 1377 سه داستان با نام‌های مثل «همه عصرها»، «طعم گس خرمالو» و «یک روز مانده به عید پاک» را منتشر نمود. در حاضر این نشر مرکز این سه داستان کوتاه را در قالب کتابی با عنوان «سه کتاب» منتشر کرده است.

زویا پیرزاد پس از آنکه سه داستان اولش با استقبال روبه‌رو شد تصمیم گرفت به سراغ داستان بلند برود. او نگارش اولین رمان خود را در سال 1380 آغاز کرد. «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» اولین رمان بلند اوست که به شدت مورد توجه مخاطبین قرار گرفت و نام او را به عنوان یک نویسنده توانا بر سر زبان‌ها انداخت. در واقع می‌توان گفت دهه هشتاد برای او اوج دوران حرفه‌ای اش به حساب می‌آید. او با «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» توانست جوایز مهم ادبیات ایران را از آن خود کند. این کتاب درباره‌ی زندگی یک خانواده ارمنی ساکن آبادان است که در دهه چهل ایران رخ می‌دهد و شخصیت اصلی داستان یک زن خانه دار است که قصه از زاویه دید او روایت می‌شود و روزمرگی‌ها و احساسات او را در مقابل اتفاقات و شخصیت‌های مختلف داستان را توصیف می‌کند. زویا پیرزاد در رمان خود علاوه بر اینکه به مسائل اجتماعی اشاره می‌کند به وقایع تاریخی و سیاسی نیز می‌پردازد.

مروری بر آثار و اندیشه های زویا پیرزاد

اغلب آثار زویا پیرزاد درباره‌ی زنان است او در اکثر کتاب‌های خود به نقش زنان در جامعه و تأثیری که آنها می‌توانند در نهاد خانواده و جامعه بگذارند، پرداخته است. او در آثار خود به سوژه‌هایی کاملاً معمولی می‌پردازد که به همه جا دیده می‌شود اما جنبه‌هایی از آنها وجود دارد که به دلیل بی‌توجهی به فراموشی سپرده شده اند. او در رمان بلند «عادت می‌کنیم» روایتگر داستان سه نسل از زنان یک خانواده است که هر یک از آنها خصوصیت منحصر بفردی دارند و شخصیت اصلی داستان یعنی زن نسل دوم با آنها در تعامل و گاهی در تعارض است. زویا

پیرزاد معتقد است دیدگاهی که نسبت به زنان ایرانی در دنیا وجود دارد، اشتباه است. او می‌کوشد در آثار خود از دغدغه‌هایش بگوید و نقش زنان در جامعه‌ی ایران به شکل درستی برای مخاطبان خارجی زبان ترسیم کند.

جوایز و افتخارات زویا پیرزاد

کتاب «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» با نثری روان و بی‌تکلف توانست جوایز زیادی را به خود اختصاص دهد. این کتاب در سال 1380 توانست جایزه پکا که امروزه با نام جایزه ادبی مهرگان شناخته می‌شود، را از آن خود کند. علاوه بر آن جایزه بنیاد هوشنگ گلشیری، کتاب سال وزارت ارشاد جمهوری اسلامی از دیگر افتخارات زویا پیرزاد است. او همچنین برای این اثر خود لوح تقدیر جایزه ادبی یلدا را دریافت نمود. رمان «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» تاکنون 29 بار تجدید چاپ شده است و یکی از پرفروش‌ترین رمان‌های ایرانی است. این کتاب در سال 2006 به زبان آلمانی ترجمه شد. «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» در حال حاضر به زبان‌های فرانسوی، انگلیسی، ترکی برگردانده شده در بازارهای بین‌المللی وجود دارد و در انگلیس و آلمان با استقبال بسیار خوبی مواجه شده است.

مترجم انگلیسی این کتاب دکتر فرانکلین لوییس است که تسلط بالایی به زبان فارسی دارد. او لویس استاد زبان و ادبیات فارسی در گروه زبان‌ها و تمدن‌های خاور نزدیک در دانشگاه شیکاگو است. رساله دکترای او با درباره‌ی حکیم سنایی بوده که در سال 1995 از بنیاد مطالعات ایرانی جایزه بهترین رساله را دریافت نموده است. لوییس در زمینه مولانا پژوهی چهره‌ای جهانی است و از او یک کتاب با نام مولانا، دیروز تا امروز، شرق و غرب منتشر شده است.

زویا پیرزاد برای مجموعه داستان «طعم گس خرمالو» برنده‌ی جشنواره بیست سال ادبیات داستانی در سال ۱۳۷۶ شد. همچنین او جایزه ی کوریه انترناسیونال که هفته‌نامه‌ی شناخته‌شده‌ی فرانسوی است را در سال ۲۰۰۹ به خود اختصاص داد.

زویا پیرزاد از ایران مهاجرت کرده و هم‌اکنون ساکن آلمان است.

«عادت می‌کنیم» این رمان دومین رمان پیرزاد و باز هم درباره‌ی زنان است، اما این بار او زنانی از سه نسل را مورد توجه قرار داده است. داستان این کتاب درباره‌ی زن مطلقه‌ای به نام «آرزو» است که یک دختر دارد و با مادرش زندگی می‌کند. او به‌عنوان زنی مستقل تصمیم می‌گیرد شغل پدرش را ادامه دهد که مدیر بنگاه معاملات ملکی است.

« زمستان »

برف می‌بارد. دو طرف کوچۀ باریک و دراز ردیف خانه‌ها انگار برای گرم‌شدن تنگ دل هم چسبیده‌اند. پشت پنجره‌ای، زنی پرده را کنار می‌زند و بیرون را نگاه می‌کند. گربه‌ای خاکستری روی درگاهی پنجره می‌پرد و موهای سفید زن با سفیدی پرده تور، یکی می‌شود. آن طرف کوچه جلوی خانۀ روبه‌رو، آمبولانسی از لابه‌لای دانه‌های برف پیداست. گربه خمیازه می‌کشد و تن می‌لرزاند. دست زن پرده را چنگ می‌زند و دست دیگرش با رگ‌های کبود در جیب دامن سیاهش گم می‌شود.

از خانۀ روبه‌رو، دو مرد جوان هیکل نحیف زنی را روی برانکار بیرون می‌آورند. دانه‌های برف روی موهای نقره‌ای زن می‌ریزد. درهای عقب آمبولانس باز می‌شود.

پشت پنجره، چشم‌های سبز گربه، دانۀ برفی را دنبال می‌کند و چروک‌های دور چشم‌های زن در هم می‌رود. روی برانکار سر زنی می‌چرخد و به پنجرۀ روبه‌رو نگاه می‌کند. پشت پنجره، زن با دو دست دهان نیمه‌بازش را می‌پوشاند. از لابه‌لای نخ‌ریز برف، دو نگاه راه باز می‌کنند و پیش می‌روند و به هم می‌رسند.

برف می‌بارد. در کوچۀ تنگ و دراز، دو دختر بچه بازی می‌کنند. یکی موهای صاف و بلند دارد و روبانی نارنجی بر نوک گیس بافتۀ دومی، پروانه‌ای ساخته. دختر بچه‌ها می‌خندند و می‌دوند و به هم برف پرت می‌کنند.

برف می‌بارد. دو دختر جوان وسط کوچه ایستاده‌اند. یکی از دخترها دستش را پیش می‌آورد. دانۀ برفی روی حلقۀ طلای انگشتش می‌نشیند و درجا آب می‌شود. گلولۀ برفی به سر دختر دیگر می‌خورد و موهای صاف و بلندش را درهم می‌ریزد. دختر بچه‌ها خنده‌کنان دور می‌شوند. دخترهای جوان می‌خندند. یکی از آن‌ها خم می‌شود و از روی برف‌ها، روبان نارنجی‌رنگی را برمی‌دارد دور انگشت می‌پیچاند.

برف می‌بارد. دو زن جوان از کوچه می‌گذرند. هر یک دست بچه‌ای را در دست دارد. پای یکی از بچه‌ها سر می‌خورد و به زمین می‌افتد. دختر جوان روبان نارنجی را روی برف‌ها می‌اندازد، خم می‌شود کمک می‌کند بچه را بلند کنند. مادر گیس بافته‌اش را پشت سر می‌اندازد و تشکر می‌کند. دو دختر جوان لبخند زنان دور می‌شوند.

برف می‌بارد. دو زن مسن با هیکل‌های سنگین از دو خانۀ روبه‌رو بیرون می‌آیند. با طمأنینه و آرام، کلیدها را در قفل درها می‌چرخانند. با قدم‌های محتاط راه می‌افتند و وسط کوچه به هم می‌رسند. می‌ایستند و حرف می‌زنند. یکی از زن‌ها از جیب پالتوی گشاد، پاکت نامه‌ای بیرون می‌آورد و از توی پاکت، چند عکس. یکی از عکس‌ها روی برف می‌افتد. زن با وحشت از عذاب خم شدن، به عکس نگاه می‌کند و کف دستش را به گونه‌اش می‌کوبد. زن جوانی که از کنارش می‌گذرد، دست بچه‌اش را رها می‌کند، چست و چالاک خم می‌شود عکس را برمی‌دارد. زن مسن تشکر می‌کند و حیسی برف را از عکس می‌گیرد.

برف خیال بندآمدن ندارد. سیاهی توی آمبولانس، هیکل نحیف زن را می‌بلعد. پشت پنجره خانه روبه‌رو، پاهای زن تا می‌شود. دامن سیاهش روی زمین پهن می‌شود. گربه خود را به دامن می‌مالد. بیرون توی کوچه، روبانی نارنجی به برف‌ها چسبیده تا با باد نرود.

(از مجموعه داستان «مثل همه عصرها»)

« لکه ها »

یک سال بعد از آشنایی‌شان، مادر لیلا وقت معرفی علی به عمه‌ی لیلا که تازه از آمریکا آمده بود گفت «علی‌آقا، نامزد لیلا جان».

یک سال بعد از آشنایی‌شان، مادر لیلا وقت معرفی علی به عمه‌ی لیلا که تازه از آمریکا آمده بود گفت «علی‌آقا، نامزد لیلا جان».

پارچه‌فروش گفت «ژرسه‌اش حرف نداره! به درد همه چی می‌خوره. بلیز، دامن، لباس».

لیلا گفت «راستش نمیدونم. تو چی میگی رویا؟»

آن طرف مغازه رویا باقی پارچه‌ها را زیر و رو می‌کرد. برگشت نگاهی به لیلا انداخت و نگاهی به ژرسه‌ی

گلدار. گفت «من میگم خوبه، بخر.» بعد رو کرد به پارچه‌فروش. «آقا، دو متر از این بلوزی کرشه برام بپر.»

لیلا دست کشید به ژرسه‌ی گلدار و به رویا نگاه کرد. «تو که نمی‌خواستی پارچه بخری.»

پارچه‌فروش متر فلزی را از زیر توپ ژرسه بیرون کشید و رفت طرف رویا. «زرد یا قهوه‌یی؟»

رویا دست کشید به کرشه‌ی زرد، بعد به کرشه‌ی قهوه‌یی. گفت «زرد یا قهوه‌یی؟ گمونم - زرد! به دامن سرمه‌یی خوب میاد.»

لیلا گفت «تو که دامن سرمه‌یی نداری.»

رویا به لیلا نگاه کرد. «ها؟ راست میگی، ندارم.» رو به پارچه‌فروش که متر فلزی را توی دست می‌چرخاند

گفت «آقا، دامنی سرمه‌یی چی داری؟»

پارچه‌فروش متر را برد طرف توپ‌های سرمه‌یی قفسه‌های بالا. بعد کرشه‌ی زرد را برید، تا کرد، پیچید

لای نیم ورق روزنامه، گذاشت جلو رویا و آمد طرف لیلا. لیلا دست‌هاش را کرد توی جیب و سر تکان داد. «باید با مادرم بیام.» پارچه‌فروش برگشت طرف رویا.

رویا گفت «نه، سرمه‌یی‌هاش همه‌ش بوره. باز سر می‌زنم.» دست لیلا را کشید و از پارچه‌فروشی بیرون

آمدند.

توی کوچه برلن ایستادند منتظر تاکسی. رویا به لیلا گفت «کیفتو بده این دست، زپیشو بکش.» بعد دست

انداخت زیر بازوی لیلا و گفت «خجالت برای چی؟ مادرت خوب کاری کرد.» در تاکسی را باز کرد و گذاشت اول

لیلا سوار شود. «بالاخره یکی باید سیخی به علی می‌زد. هیچ معنی داره که - یکنفس حرف زد.

لیلا از پنجره‌ی تاکسی بیرون را نگاه می‌کرد و ناخن شستش را می‌جوید. رویا سرش را برد جلو به راننده

گفت «لطفاً همین جا.»

وقت پیاده شدن به لیلا گفت «امشب پشتشو می‌گیری. باشه؟»

لیلا شستش را از ذهن درآورد. «باشه.»

از سینما که آمدند بیرون حمید به علی گفت «باز دو ساعت از کار و زندگی انداختی مون.»

لیلا گفت «فیلمش خیلی هم بد نبود.»

علی پاکت خالی تخم‌های آفتابگردان را پرت کرد توی جوی آب. «فیلم که مزخرف بود، عوضش — سرش

را برد دم گوش حمید و پیچ پیچ کرد. بعد زد زیر خنده.

لیلا خودش را زد به نشنیدن.

حمید گفت «جون به جونت کنند آدم نمیشی. خداحافظ، من باید برم شرکت.»

علی گفت «شب چکاره‌ای؟ من و لیلا میریم پیتزایی. تو و رویا میاین؟»

حمید سرش را از پنجره‌ی تاکسی بیرون کرد و داد زد «نه.»

لیلا لبخند زد و دست انداخت زیر بازوی علی.

توی پیتزا فروشی نبش خیابان مدیری لیلا با نی پلاستیکی نوشابه بازی می‌کرد. «مامان سراغتو

می‌گرفت.»

علی تکه‌ای پیتزا گاز زد. «چرا؟ میخواد باز مراسم معارفه راه بندازه؟» پیتزا را نیم جویده قورت داد و ادای

مادر لیلا را درآورد. «علی آقا، نامزد لیلا جان.» و خندید. لیلا نخندید.

علی در سس گوجه فرنگی را باز کرد. «انگار تو هم بدت نیومد؟»

لیلا آب دهانش را قورت داد. «خب، چه عیبی داره؟»

علی سس ریخت روی پیتزا. «چی چه عیبی داره؟»

«که نامزد کنیم.»

علی سس را گذاشت روی میز. «چه فرقی داره؟»

«چی چه فرقی داره؟»

«که نامزد بکنیم یا نکنیم.»

لیلا نفس بلندی کشید و زل زد به علی. «اگه فرقی نداره پس بکنیم.»

علی نی توی بطری را درآورد انداخت روی میز، نوشابه را برداشت، خورد، بطری را گذاشت روی میز و

گفت «خب، بکنیم.»

سر میز دست چپ زنی به بچه‌اش گفت «تو که پیتزا دوست داشتی.»

سر میز دست راست مرد جوانی به در ورودی نگاه کرد.

دست‌های لیلا پرید جلو، خورد به بطری‌های نوشابه و سس گوجه فرنگی و دست‌های علی را چسبید.

تکه‌ی سوم پیتزا از دست علی افتاد روی شیشه‌ی سس که دمر شده بود روی نمکدان که افتاده بود کنار بطری‌های

سرنگون نوشابه. نوشابه روی رومیزی پلاستیکی راه افتاد و رسید به لبه‌ی میز. لیلا با چشم‌های پراشک به علی

نگاه کرد. علی سرش را زیر انداخت. روی شلوار سفید علی لکه‌ی قهوه‌یی بزرگی داشت شکل می‌گرفت.

مادر لیلا لیوان شربت آلبالو را گذاشت جلو علی و برای سومین بار گفت «واویلا از گرما!»

علی از جا بلند شد. «لیلا چرا نمیاد؟ برم صداش کنم.»

مادر لیلا چین‌های دامنش را صاف کرد و گفت «تشریف داشته باشین علی آقا. می‌خواستم باهاتون حرف بزنم.»

علی نشست.

جان وین دست‌ها آماده روی هفت تیرهای دو طرف کمر بند، از وسط خیابان خاکی می‌گذشت و زیر چشمی دوروبر را می‌پایید.

حمید نشسته بود کنار رویا. زُل زده بود به تلویزیون و تخمه می‌شکست.

رویا پاهاش را دراز کرده بود روی میز چهارگوش، جلو راحتی سه نفره. خیره به تلویزیون با تلفن حرف می‌زد. «شکر خدا مادرت هست، و الا تا آخر عمر عین رُمی شنایدر نامزد آلن دلون می‌موندی.»

توی خیابان خاکی هیچ کس نبود. جز چند تا اسب که به نرده‌ای بسته شده بودند. کنار نرده یک بشکه بود. پشت بشکه پسر بچه‌ای قایم شده بود و جان وین را می‌پایید.

حمید کاسه‌ی تخمه را گذاشت روی میز و پا شد. جلو پاهای دراز شده‌ی رویا ایستاد و زد به ساق پاش. رویا تکان نخورد.

جان وین از جلو بشکه گذشت. حالا پشتش به پسر بچه بود.

حمید از روی پاهای رویا پرید، رفت صدای تلویزیون را بلند کرد، برگشت نشست.

پسر بچه دستش را با هفت تیر اسباب بازی بلند کرد و داد زد «دستا بالا!»

رویا توی گوشه‌ی گفت «ترس نداره. مادرت خیلی خوب کاری کرد. مردها رو مدام باید هُل داد.»

حمید زیر لبی گفت «لعنت به گراهام بل.»

رویا توی گوشه‌ی گفت «چرا نمی‌فهمی؟ مهم خواستن یا نخواستن علی نیست. مهم اینه که تو چی بخوای.»

جان وین پسر بچه را نشانده بود روی پاهاش و داشت هفت تیر واقعی خودش را نشانش می‌داد. زن جوانی با دامن بلند و کلاه لبه‌دار، سبده‌ی را که دردست داشت گذاشت زمین و دست پسر بچه را گرفت کشید. «چند بار گفتم با غریبه‌ها حرف نزن؟» جان وین ایستاد و کلاهش را برداشت.

رویا توی گوشه‌ی گفت «باشه، حتماً. پس دوستی به چه درد می‌خوره؟ خداحافظ.»

جان وین پشت سر زن داد زد «خانوم! سبده‌تون جا موند!»

حمید کاسه‌ی تخمه به دست بلند شد، صدای تلویزیون را کم کرد و غُر زد «شد توی این خونه ما راحت یه فیلم تماشا کنیم؟»

رویا جواب نداد.

زن جوان سبده‌ی از توی سبد درآورد، داد دست جان وین و لبخند زد. رویا پاها دراز روی میز و خیره به تلویزیون لبخند می‌زد.

توی ساندویچ فروشی خیابان فرشته، علی ادای مادر لیلیا را درآورد. «اگه بخاطر مسائل مالی، من و پدرش کمک می‌کنیم.» گاز بزرگی از ساندویچ زد. تکه‌ای برگ کاهو و پوست گوجه فرنگی از گوشه‌ی لبش آویزان شد. «مسأله‌ی مالی، هه!»

لیلا کاغذ شمعی دور ساندویچش را ریز ریز می‌کرد. «پس چی؟»

«چی پس چی؟»

«پس چرا نمیخوای عروسی کنیم؟»

پوست گوجه فرنگی چسبید به سق علی و به سرفه افتاد. لیلا دستپاچه بطری نوشابه را داد دستش. از شدت سرفه توی چشم‌های علی اشک جمع شد.

مرد بنگاهی گفت «مترازش یاد نیست، اما عوضش جمع و جور و راحت. چشم‌انداز قشنگی هم داره.» لیلا و علی از پنجره‌ی اتاق نشیمن بیرون را تماشا کردند. توی کوچه یک درخت چنار بود. بنگاهی از توی اتاق خواب گفت «گنجه به این جادار دیده بودید؟»

لیلا دوید به اتاق خواب و سرش را کرد توی گنجه. علی آمد به اتاق خواب و از پنجره نگاهی به بیرون انداخت. «چشم‌انداز این اتاقم خیلی قشنگه!» لیلا سرش را بی‌هوا چرخاند. پیشانی‌اش خورد به در گنجه. بنگاهی سرفه کرد. توی خرابه‌ی جلو پنجره‌ی اتاق خواب دو تا سگ دنبال هم کرده بودند.

علی از حمام داد زد «وانش چرا این قدر کثیفه؟» لیلا و بنگاهی خم شدند نگاه کردند. بنگاهی دست کشید به جداره‌ی وان. «لکه‌ی رنگه. خانمی که قبلاً مستأجر اینجا بود نقاشی می‌کرد. چیزی نیس، با وایتکس پاک میشه.» لیلا رو به علی گفت «حتماً پاک میشه. خودم پاکش می‌کنم.»

علی کاغذها را پخش کرده بود روی میز جلو راحتی و با ماشین حساب جمع و تفریق می‌کرد. لیلا وان را پر کرده بود از آب و وایتکس و خیره شده بود به لکه‌ها. علی با خودش گفت «نشده.»

لیلا چند بار زیر لبی گفت «نه، تمیز نمیشه.» راهاب وان را باز کرد، در وایتکس را بست و دستکشهای لاستیکی را درآورد. آمد به اتاق نشیمن.

علی گفت «نمیخونه.»

لیلا گفت «چی؟»

علی جواب نداد.

لیلا گفت «نمیریم؟»

علی سرش را بلند کرد زل زد به لیلا. لیلا دستکش‌ها را گذاشت توی ظرفشویی آشپزخانه که با یک پیشخوان از اتاق نشیمن جدا می‌شد. «شام منزل حمید و رویا. یادت رفت؟»

علی ماشین حساب را خاموش کرد.

لیلا با عجله گفت «ولی اگه هنوز کاری داری —»

علی کتتش را از روی دسته‌ی راحتی برداشت. «حوصله ندارم. فردا توی شرکت تمومش می‌کنم.»

لیلا پا به پا شد. «پس اضافه‌کاری —»

علی کتتش را پوشید. «نترس، بی‌اضافه‌کاری هم پول وایتکس تو در میاد.» خندید. یقه‌ی کتتش تا شده بود.

لیلا به شلوار علی نگاه کرد. «شلوار خاکستری‌تو از خشک‌شویی گرفتم.»

علی به شلوارش نگاه کرد. «همین چه عیبی داره؟»

ته مانده‌ی آب وان هو کشید رفت توی فاضلاب.

اتاق نشمین حمید و رویا پر از گل مصنوعی بود. کاغذی، پارچه‌یی، شمعی. باقیمانده‌ی نمایشگاهی که رویا بعد از تمام کردن دوره‌ی گل‌سازی ترتیب داده بود.

حمید و علی از خاطرات دبیرستان البرز می‌گفتند.

«چه حافظه‌ای! بعد بیست سال تا گفتم آقای مجتهدی حتماً اسم من خاطرتون نیست گفت «چطور ممکنه علی بی‌غم همیشه عاشق فراموشم بشه.»»

حمید خندید. «خودش اسمو روت گذاشت. سال چندم بودیم؟ سر امتحانا پشت هم ورقه سفید دادی. عوض درس مدام شعر عاشقونه میخوندی.»

علی چوب کبریت را از لای دندان درآورد و قاه قاه خندید.

توی آشپزخانه لیلا سالاد هم می‌زد. «با وایتکس هم پاک نشد. علی هر بار حموم میکنه کلی غُر میزنه.»

رویا خورش فسنجان را ملاقه ملاقه می‌ریخت توی کاسه‌ی چینی. «علی از کی تا حالا وسواسی شده؟»

مادر لیلا سبزی خرد می‌کرد. لیلا پشت داده بود به پنجره‌ی آشپزخانه. از حیاط صدای آب‌پاشی می‌آمد.

مادر لیلا گفت «خدا عمرش بده. با این همه گرفتاری که داره ده کیلو سبزی برام پاک کرد.»

لیلا رفت طرف قفسه‌ی آشپزخانه، از توی سینی کنار سماور استکان دمر شده‌ای برداشت. «چای بریزم؟»

تق تق کارد روی تخته‌ی سبزی قطع شد. «چه سیسمونی مفصلی هم تهیه میبینه.»

لیلا استکان چای به دست، تکیه داد به قفسه‌ی آشپزخانه.

تق تق شروع شد. «وسایل اتاق خواب و لباس و پتو و خلاصه همه چی رو آبی خریده. دخترش سونوگرافی کرده گفتند بچه پسره.»

لیلا کتابی را که روی قفسه‌ی آشپزخانه بود برداشت: علوم تجربی سال اول راهنمایی. ورق زد. «این مال کیه؟»

مادر لیلا سرش را بلند کرد. «آخی! حتماً مال پسرشه. طفلک جا گذاشته. از همه چی دوازده تا، ملافه و روبالشی و زیرپرهنی و پیشبند.»

لیلا خواند «حلال‌هایی برای لک‌های معمولی: سبزی با صابون و الکل، ید با تیوسولفات سدیم، آدامس با تتراکلرید کربن —»

از حیاط هنوز صدای آب‌پاشی می‌آمد.

لیلا گفت «کاغذ مداد کجا داری؟»

مادر لیلا سبزی‌های خرد شده را کیسه کیسه می‌کرد. «توی کشوی دست چپ. دستت درد نکنه، چند تا

آش بنویس چند تا کوکو بذارم توی سبزی‌ها. حواس که ندارم، قاطی می‌کنم.»

لیلا نوشت «رنگ با تینر.»

مادر لیلا نگاهش کرد. «من کی باید سیسمونی درست کنم؟»

لیلا رفت طرف پنجره. «بابام روزی چند دفعه باغچه آب میده؟»

لیلا به خواربارفروش گفت «تینر دارید؟»

خواربارفروش گفت «تینل؟ رنگ فروشا تینل دارن، خانوم.»

لیلا توی مغازه‌ی رنگ فروشی منتظر ماند تا نوبتش شد.

با رنگ فروش احوال‌پرسی کرد. بعد گفت «با تینر هم پاک نشد.»

رنگ فروش گفت «پس لک رنگ نیست. هر چه هست، چاره‌اش جوهر نمکه. فقط خیلی مواظب باشین

رو دست و بالتون نریزه. دستمالی، حوله‌ای، چیزی بگیرین جلو دماغ و دهن‌تون. بوش خیلی تنده.»

لیلا یادش رفت دستمالی، حوله‌ای، چیزی بگیرد جلو صورتش. جوهر نمک روی لکه‌های وان چند باری فش کرد

و ساکت شد. لیلا باورش نشد. سرش را برد جلو نگاه کرد. اثری از لکه‌ها نمانده بود. از خوشحالی جیغ زد، بعد به

سرفه افتاد.

مادر لیلا خودش را توی یکی از راحتی‌های باریک دسته فلزی جا داد. «یعنی که چی با کارگزینی دعواش

شده؟»

لیلا پتو پهن کرده بود روی پیشخوان آشپزخانه و پیران سفیدی را اتو می‌زد. «از حقوقش کم کردند. برای

غیبت‌هاش.»

مادر لیلا توی راحتی تنگ جابه‌جا شد. «خُب معلومه. آقا تا لنگ ظهر خوابه، توقع اضافه حقوق داره؟»

فشار دست لیلا روی دسته‌ی اتو بیشتر شد.

دسته‌های راحتی از دو طرف پهلوهای مادر لیلا را فشار می‌داد. «حالا چه خیالی داره؟ هیچ دنبال کار

هست؟»

لیلا اتو را ایستاند روی قفسه. پیرهن را گرفت رو به نور و گفت «لک چی بوده پاک نشده؟»

مادر لیلا یک وری نشست. «میدونستم.»

لیلا زیر لب گفت «قرمه سبزیه.»

مادر لیلا سعی کرد از روی راحتی بلند شود. «از همون اول میدونستم.»

لیلا پیراهن را آورد پایین. «پریشب ریخت روش.»

مادر لیلا از روی راحتی بلند شد. «حالا مگه به این زودی کار پیدا میشه؟»

لیلا گفت «باید بخیسونم توی وایتکس.»

مادر لیلا کیفش را باز کرد. «بابات داد. گفت اگه خواستی چیزی بخری —»

لیلا گفت «شاید هم آب ژاول.»

علی برای خودش پلو کشید توی بشقاب. قاشق را کرد توی کاسه‌ی خورش و دور گرداند. «این قیমে‌س

یا خورش لپه پیاز داغ؟»

لیلا سرش پایین بود. «گوشتو نصف کردم فردا باش کتلت درست کنم.»

علی قاشقش را پرت کرد توی کاسه‌ی خورش. چند تا لپه پرید بیرون. «حالا ما دو ماه بیکار شدیم کارمون

کشید به گدایی؟»

لیلا لپه‌ها را یکی یکی از روی رومیزی جمع کرد.

لیلا رومیزی به دست وارد خشک‌شویی سرکوچه شد. «قیمه‌س. پاک میشه؟»

مرد چشم زاغ پشت پیشخوان رومیزی را واری کرد. «چی بهش زدین؟»

لیلا گفت «اول نمک، بعد آب ژاول، بعد وایتکس، بعد بنزین.»

مرد چشم زاغ سرش را بلند کرد، به لیلا نگاه کرد و لبخند پت و پهنی زد. «ماشاءالله خودتون که استادین.»

توی پیتزافروشی نبش خیابان مدیری حمید بطری نوشابه‌اش را گرفت دستش و رو به بقیه گفت «امشب

کار پیدا کردن علی رو جشن می‌گیریم. بیکار شدنشو هم که حتماً یکی دو ماه دیگه‌س همگی ساندویچ مهمون

من.»

علی خندید. لیلا سعی کرد لبخند بزند.

رویا به حمید گفت «زبونتو گاز بگیر.» بعد رو کرد به علی. «قول بده به این یکی بچسبی.»

علی یک دست پیتزا و یک دست نوشابه چرخید به چپ، بعد به راست. «قول میدم. فقط بگو به کدوم

یکی؟»

دختری از جمع میز دست چپ سرش را گرداند طرف علی. زن جوانی که سر میز دست راست تنها نشسته بود به

ساعتش نگاه کرد. حمید با دهان پر زد زیر خنده. تکه‌ای پیتزا از دهنش پرید بیرون افتاد روی آستین رویا. لیلا

نمکدان را برداشت و دست رویا را کشید جلو.

رویا گفت «چکار می‌کنی؟»

لیلا روی آستین رویا نمک پاشید. «یهجایی خوندم رو لک چربی باید فوری نمک بریزی.»

لیلا به علی گفت «شب جمعه بگیم حمید و رویا بیان پیشمون؟»

علی کتاب می‌خواند.

لیلا گفت «باقالی پلو درست می‌کنم با کشک بادمجون.»

علی کتاب را ورق زد.

لیلا چشمش افتاد به چوب پرده‌ی اتاق. چند تا از قلاب‌های پرده درآمده بود. فکر کرد «یادم باشه فردا درستش کنم.» به علی نگاه کرد. «دو جور غذا کم نیست؟»
علی کتاب را بست و پا شد. شال گردن پشمی قرمز را از روی دسته‌ی راحتی برداشت.
لیلا پرسید «زود برمی‌گردی؟»
علی چوب کبریتی کرد توی دهن. «برمی‌گردم.»
در آپارتمان که بسته شد، لیلا کتاب را برداشت و باز کرد. خواند: عاشقانه‌ای برای سرو. فکر کرد «چه قشنگ.»

جلو دانشگاه شلوغ بود. لیلا به کتاب‌فروش گفت «کتاب شعر می‌خواستم.»
جوان کتاب‌فروش از پشت عینک مستطیل بزرگ به لیلا نگاه کرد. لیلا گفت «شعر عاشقانه.»
کتاب‌فروش عینکش را برداشت و لبخند زد.
لیلا سرخ شد. «هدیه‌ست.»
کتاب فروش لبخند کجی زد.
لیلا گفت «برای سالگرد ازدوایم.»
کتاب فروش ردیف کتاب‌های شعر را نشان داد.
پیرمرد دست فروش ده بیست جلد کتاب کهنه چیده بود کنار پیاده‌رو.
پای لیلا خورد به یکی از کتاب‌ها. کتاب باز شد. لیلا گفت «ببخشین.» خم شد کتاب را ببندد. وسط صفحه‌ی باز شده خواند: «آرد سیب‌زمینی را گرم کرده روی لک خامه بپاشید —» کتاب را بست و روی جلد را نگاه کرد: راهنمای لکه‌گیری. تألیف بانو ح.م. تاریخ چاپ: یک هزار و سیصد و بیست شمسی.
لیلا سر بلند کرد. دست فروش خیلی پیر بود.
لیلا گردگیری می‌کرد که تلفن زنگ زند. «بله؟»
«علی هست؟»
لیلا دستمال نمدار را کشید روی تلفن. «نخیر. شما؟»
«شما خواهرش هستین؟»
لیلا دستمال نمدار را کشید دو طرف تلفن. «نخیر. شما؟»
آن طرف سیم جواب نداد.
لیلا دستمال راتوی دستش مچاله کرد. «شما؟»
آن طرف سیم گوشی را گذاشت.
لیلا هم گوشی را گذاشت. دستمال نمدار را کشید روی گوشی. به تلفن نگاه کرد. انگشتش را کرد توی دستمال و از سفر شماره‌گیر شروع کرد به تمیز کردن سوراخ شماره‌ها. به یک که رسید زد زیر گریه.
رویا جعبه‌ی دستمال کاغذی را از این طرف میز آشپزخانه سُراند طرف لیلا که رو به روش نشسته بود.

لیلا با دستمال کاغذی مچاله هر دو چشمش را خشک کرد، دماغش را بالا کشید و گفت «دستمال دارم.»
رویا دست زیر چانه به لیلا نگاه می‌کرد. «این جور که تو شروع کردی یه جعبه هم کمه.»
لیلا از نو زد زیر گریه.

رویا پا شد جای ریخت. یک فنجان گذاشت جلو لیلا، یک فنجان جلو خودش. نشست. «با گریه که کار درست نمیشه.»

لیلا وسط گریه گفت «میگی چیکار کنم؟»
رویا از جیب لباس خانگی گشادش لاک ناخن درآورد. «عیب نداره من لاک بزنم؟» لیلا سرش را تکان داد.

رویا شیشه‌ی لاک را تکان داد. «قهر کن برو خونه‌ی مامانت اینا.»
لیلا دستمال کاغذی خیس را کرد توی آستینش. «خب، بعد چی؟»
رویا با درلاک ور می‌رفت. «این چرا وا نمیشه؟»
لیلا دستش را برد طرف جعبه‌ی دستمال کاغذی. پنج شش تا دستمال با هم درآمد. «مادرم بفهمه میگه: من از اول میدونستم.»

رویا زور زد در لاک را باز کند. «پس بمون جواب تلفن دوست دخترهای آقا رو بده.»
لیلا دستمال‌های کاغذی را کپه گذاشت روی صورتش و باز زد زیر گریه.
رویا گفت «لابد کم کم خونه هم میارنشون.» و شیشه‌ی لاک به دست پا شد.
لیلا به حق افتاد.

رویا شیشه‌ی لاک را گرفت زیر شیر آب گرم. «پس لااقل باهانش حرف بزن. بگو قضیه رو فهمیدی. بگو خیه پسته. بگو اگه یه دفعه دیگه —»
لیلا کپه‌ی دستمال را از روی صورتش برداشت. «اگه یه دفعه دیگه چی؟»
رویا گفت «وا شد!»
لیلا ناخن شستش را جوید.

رویا شست چپش را لاک زد. نگاهی به ناخن نارنجی انداخت و گفت «ما رو باش فکر کردیم عروسی کنین آدم میشه.»

لیلا فنجان چای را توی نعلبکی چرخاند. «با همه چیزش ساختم.»
رویا شست راستش را هم نارنجی کرد. «اشتباهت همین بود.»
لیلا دماغش را بالا کشید. «دو سال تموم.»
رویا شیشه‌ی لاک را گذاشت روی میز. «چند روزی که خونه‌ی بابات موندی به غلط کردن میفته.»
آرنج‌هاش را گذاشت روی میز، انگشت‌هاش را از هم باز کرد و فوت کرد به ناخن‌هاش. لیلا دستمال کاغذیها را ریز ریز می‌کرد.

رویای فنجان چای را دو انگشتی برداشت. «نفهمیدی طرف کی بود؟» لیلا ریزه‌های دستمال کاغذی را روی میز کود کرد. «چرا، تو هم می‌شناسیش.»

بالا تنه‌ی رویا پرید جلو. «کی؟» آرنجش خورد به فنجان چای و فنجان افتاد روی شیشه‌ی لاک و لاک دمر شد. چای و لاک ناخن ریخت روی لباس خانه‌اش. داد زد «واااای!»

لیلا از جا جست. «نترس، الان پاکش می‌کنم.»

چند دقیقه بعد جای لک یک دایره‌ی خیس بود.

لیلا نشسته بود روی راحتی دسته فلزی. علی دست توی جیب شلوار، پشت به لیلا از پنجره بیرون را نگاه می‌کرد. بیرون توی کوچه سگی زیر درخت چنار خواب بود. لیلا دستمال کاغذی را توی دست مچاله کرد. «قول میدی؟»

علی به سگ نگاه کرد که بیدار شده بود. از پنجره دور شد و خمیازه کشید. «آره.» زیر درخت چنار سگ خودش را کش و قوس داد.

رویا گفت «تو چه ساده‌ای که باور کردی.»

لیلا پالتوی رویا را داد دستش. «بیا، دیدی تمیز شد؟»

رویا پالتو را گرفت. برد عقب و نگاهش کرد، آورد جلو و نگاهش کرد. بعد به لیلا نگاه کرد. گفت «جادو جنبل بلد شدی؟»

لیلا در خانه را بست. رفت جلو پنجره ایستاد درخت چنار توی کوچه را تماشا کرد. نفس بلندی کشید و لبخند زد.

لیلا نشسته بود روی راحتی دسته فلزی. می‌خواند «برای پاک کردن لک خون — تلفن زنگ زد.»

لیلا به تلفن نگاه کرد و ناخن شستش را جوید. تلفن زنگ می‌زد.

کتاب را بست گذاشت روی میز. تلفن زنگ می‌زد.

لیلا شستش را از دهن درآورد و پا شد. «بله؟ سلام، خوبی؟ حمید از اصفهان برگشت؟ کدوم دختر خاله‌ات؟ گفتی آب انار روی ابریشم؟ صبر کن.»

کتاب بانو ح.م. را ورق زد. بعد یادداشت‌های خودش را که لای کتاب گذاشته بود زیر و رو کرد. «خب،

بنویس —»

تمام که شد گفت «به حمید سلام برسون. به دختر خاله‌ات هم بگو بعد از این با لباس ابریشمی هوس آب انار نکنه - آره، مگه با لکه‌گیری مشهور بشم - حالش بد نیست. چند روزه بزخم به تخته دعوا نکردیم. باشه - خداحافظ.»

برگشت نشست روی راحتی و خواند «برای پاک کردن لک خون از البسه‌ی الوان، آب و نشاسته را خمیر نموده روی لک قرار داده بگذارید خشک شود، آنگاه با آب داغ و آمونیاک بشویید و بعد —» لیلا سرش را تکان

داد. گوشه‌ی تکه کاغذی نوشت: «روی لکه‌ی خون نباید آب گرم ریخت.» بعد یادداشت را تا کرد گذاشت لای کتاب.

روزنامه پهن کرده بودند کف زمین و باقالی پاک می‌کردند.
رویا گفت «جدی میگم، پیدا کردن شاگرد ازمن، درس دادن از تو.»
لیلا گفت «حرفا می‌زنی. کی پول می‌ده بیاد کلاس لکه‌گیری؟»
رویا دست کرد از توی کیسه‌ی پلاستیکی مثنی باقالی برداشت. «همونایی که میزن کلاس سبزی‌آرایی، تزیین سفره‌ی عقد، چه میدونم، صد جور از این کلاسها.»
لیلا پای خواب رفته‌اش را دراز کرد. «اقلأ اونا اسمشون پرآب و تابه؛ قشنگه. کلاس لکه‌گیری اُملی نیست؟»
«به این شل و ولی که تو میگی، آلن دلون هم اُملیه.»
لیلا به زحمت پا شد، پایش را مالید و رفت طرف پنجره.
رویا باقالی درشت را قاچ داد و گفت «باید یه اسم دهن پُرکن پیدا کنیم، مثلاً —»
دو تا سگ دور درخت چنار توی کوچه عقب هم کرده بودند. لیلا با خودش گفت «باز دیر کرد.»
رویا گفت «فهمیدم! کلاس لکه‌گیری چینی! وای! کرم سبز گنده را پرت کرد وسط باقالی‌ها.
علی پا شد. پالتویش را از روی دسته‌ی راحتی برداشت و داد زد «کی بود عین سقز چسبید ته کفش که نامزد کنیم؟ کی مغز جوید که عروسی کنیم؟ کی شعار می‌داد هیچ کی حق نداره اون یکی رو عوض کنه؟» پالتو را پوشید. «همینه که هست!»

لیلا زیر لحاف تکیه داده بود به بالش و مقدمه‌ی کتاب بانو ح.م. را می‌خواند. «زن بیهوده وظایف خود را بیرون از محیط خانه و خانواده جستجو میکند، زیرا اگر براستی وظیفه‌شناس باشد میتواند بزرگترین وظایف ملی و نوعی و انسانی خویش را در محیط پاک و مقدس خانه انجام دهد. زن وظیفه‌شناس مانند مشعلی فروزان پیوسته در قلب خانواده میدرخشد و پیرامون خویش را از نور صفا و پاکی و صمیمیت روشن می‌سازد —»
لیلا به ساعت روی پاتختی نگاه کرد، خمیازه کشید و برگشت به مقدمه. «مرد هر بامداد از خانه بیرون میرود و تا شام تاریک با مشکلات گوناگون و فراوانی روبه‌رو شده مبارزه میکند. شب هنگام که به خانه باز میگردد حاصل دسترنج روزانه را تسلیم همسر خود مینماید. زن است که در این موقع باید هنر و مهارت خود را نشان داده از آنچه شوهرش به دست او می‌سپارد هزینه‌های روزمره را تأمین نموده قسمتی را هم برای روز مبادا اندوخته و ذخیره سازد —»

لیلا کتاب را گذاشت روی لحاف و گوش تیز کرد. فکر کرد «صدای کلید بود؟» بعد با خودش گفت «همسایه بغلی.» باز کتاب را برداشت. «— شاید بانوان بر نویسنده ایراد کنند که درآمد این روزها تکافوی هزینه‌های هر روز را هم نمیدهد چه رسد که از آن مقداری هم ذخیره کنیم. پس اجازه بدهید عرض کنم که نگارنده که خود همسر مردی فداکار و با ایمان و صاحب دو فرزند دل‌بند است، در اثر تجربه‌های سالیان متمادی به این نتیجه رسیده است که میتوان با طرقي بس ساده در هزینه‌های زندگی صرفه‌جویی کرد. آیا هرگز لباس

کرم دوشین گران قیمتی را که همسران با عرق جبین برایتان ابتیاع کرده، تنها به این دلیل که لک کرم دومان یا خورش فسنجان بر آن افتاده از ردیف لباسهای گنجه خارج کرده به خدمتکار خویش بخشیده‌اید؟»

لیلا خوابش گرفته بود. دوباره به ساعت روی پاتختی نگاه کرد. بعد عکس بانو ح.م. را که زیر مقدمه چاپ شده بود تماشا کرد. زن جوانی با ابروهای باریک، تقریباً وسط پیشانی که حالتی تعجب زده به قیافه‌اش می‌داد. رنگ موها مشخص نبود. احتمالاً خرمایی. با فرق از وسط باز شده و فر شش ماهه. لب‌ها غنچه بود. لیلا فکر کرد «خط لب کشیده.»

کتاب را گذاشت روی پاتختی. چراغ خواب را خاموش کرد. بالش را کشید زیر سرش و فکر کرد «نیامد.» خواب می‌دید با مادرش و علی نشسته‌اند توی پیتزافروشی نبش خیابان مدیری. مادر لباس کرم دوشین صورتی پوشیده و فر شش ماهه دارد. علی پلو خورش قیمه می‌خورد. مادر به کرم دومان جلوش نگاه می‌کند. خرمگسی دور میز می‌چرخد. اول آرام، بعد تند و تندتر. بال چپ خرمگس می‌گیرد به کاسه قیمه و خورش می‌ریزد روی شلوار علی. لیلا می‌خندد. بال راست خرمگس کرم دومان را برمی‌گرداند روی لباس صورتی مادر. لیلا می‌خندد. از خواب که پرید هنوز می‌خندید.

توی پیتزافروشی نبش خیابان مدیری حمید بطری نوشابه‌اش را بالا برد. «به سلامتی همه‌ی لکه‌های دنیا!»

رویا خندید. علی پیتزا گاز زد. پیشخدمت که صورت حساب آورد، لیلا دست دراز کرد.

لیلا گفت «این که نشد زندگی، باید تکلیفم روشن کنی.» رویا سفارش کرده بود «داد بز!» ولی لیلا داد نزد علی صندلی را عقب زد و پا شد، کاسه‌ی آش رشته را از روی میز ناهارخوری برداشت، چند لحظه زل زد به لیلا. بعد کاسه را برگرداند روی رومیزی. «تکلیف روشن شد؟ ببینم این یکی رو چه جوری پاک می‌کنی.»

لیلا به کود رشته و نخود و لوبیا و سبزی روی رومیزی کتان زرد نگاه کرد.

علی کتب و بارانی‌اش را برداشت. لیلا از جا تکان نخورد. صدای به هم خوردن در آپارتمان که آمد نفس بلندی کشید و از پنجره به بیرون نگاه کرد. پای درخت چنار سگی پارس می‌کرد. بالای درخت گربه‌ای سر و صورتش را می‌لیسید.

رویا دست‌هایش را قلاب کرده بود پشت سر و دراز کشیده بود روی تختخواب. «هشت نفر دیگه هم اسم‌نویسی کردم. فکر کردم توی آپارتمان جدیدت جا بیشتر داریم، میتونیم دو تا کلاس اضافه کنیم.»

لیلا لباس‌هایش را تک تک از گنجه درمی‌آورد، تا می‌کرد می‌گذاشت توی چمدان باز روی زمین.

رویا چهار زانو نشست. «فردا باید برم تخته سیاه و صندلی بخرم.»

لیلا دامن گلدار زردی را از چوب رختی درآورد، تا کرد گذاشت توی چمدان.

رویا نشست لبه‌ی تخت. «پارچه هم باید بخریم. گفتم کتون و ابریشم و دیگه چی؟»

لیلا یقه‌ی کت مردانه را روی چوب رختی صاف کرد. بعد لباس راه راه سفید و سیاهی را تا کرد گذاشت توی چمدان.

رویا پا شد ایستاد و به لیلا نگاه کرد. «باز که ماتم گرفتی؟»

لیلا سرش را کرد توی گنجه. طرف راست لباس‌های علی بود، طرف چپ چوب‌رختی‌های خالی. سرش را بیرون آورد. در گنجه را بست. خم شد در چمدان رابست. از پنجره به بیرون نگاه کرد. توی خرابه سگی ایستاده بود کنار توله‌هاش و به سگی چند قدم آن طرف‌تر پارس می‌کرد.

رویا گفت «حاضری؟»

لیلا گفت «حاضرم.»

(از مجموعه داستان «طعم گس خرمالو»)

« لنگه به لنگه »

بعضی صبح‌ها که از خواب بیدار می‌شدم، دلم می‌خواست با پیراهن خواب کهنه، موهای شانه نکرده و جوراب‌های لنگه به لنگه جلو تلوزیون بنشینم و کارتون تماشا کنم. کارتون‌های والت دیزنی را دوست داشتم. دلم می‌خواست انگور بی دانه جلویم بگذارم و در دنیای دختر خاکستر نشین، زیبای خفته و سفید برفی و هفت کوتوله غرق شوم. دلم می‌خواست دختر خاکستر نشین باشم و زیبای خفته و سفید برفی، در انتظار شاهزاده‌ام که کدو تنبلم را به کالسه ای زرین تبدیل کند و حس عشق را در من بیدار، و برایم قصری بسازد مجلل و زیبا، قصری که در آن از آشپزی و گردگیری و رختشویی خبری نباشد، قصری آنقدر بزرگ که شب‌ها گریه‌ی کودک شیر خواره‌ام از خواب بیدارم نکند و بوی مدفوع شل و ولش رویاهایم را بر هم نزند. دلم می‌خواست ظهر که شاهزاده‌ام با پیکان گرد گرفته از اداره به خانه می‌آمد، تا صدای چرخیدن کلید را در قفل آپارتمان کوچکمان می‌شنیدم، از جا می‌پریدم، چشم‌هایم را می‌بستم و باز می‌کردم و خورش قرمه سبزی آماده بود و پلو زعفران زده بار از رویش بلند می‌شد، نان بربری تر و تازه روی سفره می‌نشست و تربچه‌ها از توی سبد سبزی خوردن می‌خندیدند و من، آراسته و عطر زده، لبخند می‌زدم و می‌گفتم: "عزیزم، چه خبرها؟" شاهزاده‌ام یک دسته گل نرگس به سویم دراز می‌کرد و می‌گفت: "آه، دوستت دارم" و بعد به طرف کودکمان می‌رفت که آرام، درست مثل بچه‌های زیبا و بی آزار تبلیغ‌های تلوزیون، تمیز و سالم، با لباسی بی لک به رنگ آبی آسمان، در صندلی نشسته بود و می‌گفت: "آ...آ...آ..." و آفتاب از پنجره به نرگس‌ها می‌تابید و موسیقی آرامی در اتاق می‌پیچید و من به قصر تمیز و مرتب و بی گرد و خاک‌ام نگاه می‌کردم و می‌گفتم: "آه، چه خوشبختم!"

موهایم را که شانه می‌زدم، می‌دیدم تارهای سفید زیاد شده‌اند. مادرم می‌گفت: "موهایت را رنگ کن. شوهرت جوان است و زنان جوان بی شوهر فراوان." به شوهرم که نگاه می‌کردم، خنده‌ام می‌گرفت. فکر می‌کردم: "کدام دختر جوان به شاهزاده‌ی خسته و بد اخلاق و درهم شکسته‌ی من چشم طمع خواهد داشت؟ عطر و بو، برق چشم‌ها و لبخندهای عاشقانه‌ی شاهزاده‌ام را سال‌هاست من از او دزدیده‌ام. من! جادوگر شهر زمرد! خبیث و بد طینت و بد خواه! کدام زن عاشق شاهزاده‌ی رنگ و رو رفته‌ی من می‌شود؟"

یک صبح در میان، با موهای شانه نکرده و پیراهن خواب کهنه، در خانه راه می‌افتم و لباس‌های کثیف را از روی زمین، از روی صندلی‌ها، از روی تخت‌خواب و از توی حمام جمع می‌کردم و در ماشین رختشویی می‌ریختم. دکمه‌ی سبز یا قرمز یا زرد رنگی را می‌فشردم و ماشین رخت‌ها را می‌شست. دست‌هایم همواره ممنون شوهرم بودند. به جای چنگ زدن کهنه‌های بچه، ملافه‌ها و پیراهن‌ها و حوله‌ها، حالا می‌توانستم وزن سبک سیگاری را به دست‌هایم بسپارم. به رخت‌ها نگاه می‌کردم که در ماشین می‌چرخیدند: زرد، سفید، سبز، آبی، دامن، لباس زیر، سلوار، دستمال گردگیری، رو بالشی، رومیزی - تکه‌های زندگی - مادرم می‌گفت: "رخت‌ها را باید جدا جدا

شست. ملافه ها با هم، لباس های زیر با هم، لباس های بچه با هم. " اما من همه را با هم می شستم. مادرم می گفت: "بهداشتی نیست. " من پوزخند می زدم. مادرم می گفت: " خدا را شکر کن که مجبور نیستی با چوبک و آب سرد رخت چنگ بزنی. زمان ما... " و من فکر می کردم " کاش آدم همیشه چیزی برای چنگ زدن داشته باشد. رخت یا نرده های طلایی یک ضریح، شغلی در یک اداره، امید به ترفیع و عیدی و اضافه حقوق، دفترچه ای پس اندازی در بانک، آرزوی خانه ای بزرگتر با مبلی های استیل، اتومبیل، انگشتر برلیان، کیف لویی ویتون، ساعت رولکس، عروسی در فلان هتل، بچه های چاق با کارنامه های پر از نمره های بیست، دوستانی که بشود با آنها در باره ی روش درست جا انداختن خورش فسنجان حرف زد یا پشت سر دوستان دیگر غیبت کرد یا به آرایشگاه رفت. "

مدتی بود سرگیجه داشتم. فرقی نمی کرد ایستاده، نشسته یا خوابیده باشم. حس می کردم تعادل را از دست داده ام. حس می کردم زمین دارد از زیر پاهایم در می رود. دستم را دراز می کردم که به چیزی چنگ بزنم و نیفتم و چیزی پیدا نمی کردم. مادرم می گفت: " سردیت کرده. " و هر روز نبات داغ به خوردم می داد. شوهرم روز تولدم یک ماشین ظرفشویی برایم خرید و به عنوان عیدی یک دستگاه آب میوه گیری. یک روز به هر دو گفتم: " اگر چیزی داشته باشم که بتوانم به آن چنگ بزنم، حالم خوب می شود و دیگر نمی افتم. " مادرم و شوهرم به هم نگاه کردند و حرف نزدند. چند روز بعد، مادرم به خانه ی ما آمد و بچه را بغل کرد. شوهرم گفت: " برویم. " رفتیم.

اتاق انتظار مطب روانپزشک زشت و دلگیر بود. موکت قهوه ای کف اتاق چند جا ور آمده بود. پاشنه ی کفشم گرفت به یکی از ورامدگی ها و داشتم پرت می شدم روی زن جوانی که روی یک مبل قهوه ای چرم مصنوعی نشسته بود و زل زده بود به یک گلدان که در آن سه شاخه میخک مصنوعی بود. شوهرم دستم را چسبید و من از آن زن عذرخواهی کردم. بعد از ظهر تابستان بود. می دانستم بیرون هوا آفتابی است، اما اتاق انتظار آن قدر تاریک بود که چراغ های فلور سنت سقف را روشن کرده بودند. به شوهرم گفتم: " اینجا درست مثل مرده شور خانه است. " شوهرم لبخند زد، بازویم را فشرد و گفت: " آرام باش عزیزم. " و من فهمیدم منظورش این است که " حرف زن "

روی یکی از مبل های چرم مصنوعی، روبه روی همان زن نشستم که نزدیک بود بیفتم رویش، چند دقیقه بعد، پشتم و پاهایم عرق کرد. جوراب شلواری نایلون چسبیده بود به پاهایم. شروع کردم به وول خوردن. چرم مصنوعی به جر جر افتاد. شوهرم نگاهم کرد. گفتم: " من از جوراب نایلون متنفرم. " شوهرم گفت: " آرام باش عزیزم. "

ساکت نشستم و فکر کردم چرا وقتی که از جوراب نایلون متنفرم باید بیوشمش و تازه نگویم که از پوشیدنش متنفرم؟

نوبت ما شد و رفتیم به اتاق پزشک. شوهرم بازویم را گرفته بود و محکم فشار می داد. بازویم درد می کرد. روانپزشک پشت یک میز خیلی بزرگ نشسته بود. لاغر بود، با ریش بزی و عینک نمره ای گرد. گفت: " حال شما چطور است؟ "

گفتم: "خوبم، فقط بازویم درد می کند".

گفت: "بازویتان درد می کند؟ دردش از چه وقت شروع شده؟"

گفتم: "از سی ثانیه‌ی پیش".

سرفه کرد، بعد عینکش را جابجا کرد و گفت: "خودتان فکر می کنید دلیلش چیست؟"

گفتم: "خودم فکر می کنم دلیلش این است که شوهرم بازویم را فشار می دهد".

شوهرم وحشتزده نگاهم کرد و خودش را عقب کشید.

گفتم: "حالا دیگر بازویم درد نمی کند".

روانپزشک روی یک تکه کاغذ چیزهایی می نوشت. حس کردم دارد می خندد. توی صورتش خنده نبود،

اما من حس می کردم دارد می خندد. می خواستم بگویم: "می دانم دارید می خندید." اما خودم به خودم گفتم:

"آرام باش عزیزم." سرک کشیدم بینم روی کاغذ چه می نویسد. کاغذ را تند برگرداند، اما من دیدم که روی

کاغذ صورتک های خندان می کشد. می خواستم بگویم: "ناراحت نشوید. چه اشکالی دارد؟ من هم اغلب روی هر

چه دم دستم باشد صورتک های خندان می کشم".

روانپزشک پرسید: "چه چیزهایی دوست دارید؟"

گفتم: "کارتون های والت دیزنی و انگور بی دانه... و بعضی وقت ها هم دوست دارم صورتک های خندان

بکشم".

چند لحظه دهانش باز ماند، چند بار سرفه کرد و گفت: "از چه چیزهایی بدتان می آید؟"

گفتم: "از جوراب نایلون و از این که کسی مدام بازویم را فشار بدهد".

روانپزشک چیزهایی روی یک تکه کاغذ دیگر نوشت. حس کردم کاغذ را مخصوصاً سراند طرف من که

بینم این بار صورتک های خندان نمی کشد. گفت: "از این قرص ها روزی سه عدد بخورید. صبح و ظهر و شب.

حالتان خوب می شود".

گفتم: "یعنی باعث می شود دیگر از کارتون های والت دیزنی خوشم نیاید؟"

نگاهم کرد. نگاهم کرد. نگاهم کرد و گفت: "خیر، باعث می شود صورتک های خندان نکشید".

زدم زیر خنده. روانپزشک هم می خندید. شوهرم حاج و واج به ما نگاه می کرد.

نمی دانم چند وقت است که گاهی با روانپزشکم می نشینم و کارتون های والت دیزنی را تماشا می کنیم

در قصری زیبا و بزرگ و مرتب و بی گرد و خاک، روانپزشکم با انگور بی دانه زنده است و من هیچوقت موهایم را

شانه نمی کنم. ریش او خیلی بلند شده است. من تمام جوراب نایلون هایم را دور ریخته ام و او که هیچ وقت از

من نمی خواهد جوراب هایم را برایش جفت کنم، همیشه جوراب های لنگه به لنگه می پوشد و روی هر چه دم

دستش باشد، صورتک های خندان می کشد و برایم از آن زن حرف می زند که در اتاق انتظار نشسته است و به سه

گل میخک مصنوعی نگاه می کند.

(از مجموعه داستان «مثل همه‌ی عصرها»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه زویا پیرزاد توضیح بدهید.
2. آثار مشهور زویا پیرزاد را نام ببرید.
3. داستان «زمستان» چه محتوایی دارد؟
4. مضمون داستان «لنگه به لنگه» چیست؟
5. داستان های زویا پیرزاد از نظر مضمون و ساختار چه ویژگی هایی دارند؟
6. در مورد زبان و محتوای داستان «لکه ها» زویا پیرزاد توضیح دهید.

13. Гушанг Морادی Керمانی (1944 –)

هوشنگ مرادی کرمانی

هوشنگ مرادی کرمانی در سال 1323 در روستای سیرچ از توابع بخش شهرداد استان کرمان متولد شد. تا کلاس پنجم ابتدایی در آن روستا درس خواند و همراه پدر بزرگ و مادر بزرگش زندگی کرد. مادرش از دنیا رفته بود و پدرش دچار نوعی ناراحتی روانی-عصبی شده بود و قادر به مراقبت از فرزندش نبود. از همان سنین کودکی به خواندن علاقه خاص داشت و عمومی جوانش که معلم روستا بود در این علاقه بی تاثیر نبود. پس از تحصیلات ابتدایی به کرمان رفت و تا 15 سالگی در آنجا زندگی کرد و در این دوره بود که شیفته سینما هم شد.

دوره دبیرستان را در یکی از دبیرستان های شهرستان کرمان گذراند و سپس وارد دانشگاه شد. وی پس از مهاجرت به تهران دوره دانشکده هنرهای دراماتیک را در این شهر گذراند و در همین مدت در رشته ترجمه زبان انگلیسی نیز لیسانس گرفت.

از سال 1339 در کرمان و همکاری با رادیو محلی کرمان نویسندگی را آغاز کرد، و در سال 1347 با چاپ داستان در مطبوعات فعالیت مطبوعاتی اش را گسترش داد.

اولین داستان وی به نام «کوچه ما خوشبخت ها» در مجله خوشه (به سردبیری ادبی شاملو) منتشر شد که حال و هوای طنز آلود داشت. در سال 1349 یا 1350 اولین کتاب داستان وی «معصومه» حاوی چند قصه متفاوت و کتاب دیگری به نام «من غزال ترسیده ای هستم» به چاپ رسیدند.

در سال 1353 داستان «قصه های مجید» را خلق می کند، داستان پسر نوجوانی که همراه با «بی بی» پیر زن مهربان، زندگی می کند. همین قصه ها، جایزه مخصوص «کتاب برگزیده سال 1364» را نصیب وی ساخت. اما اولین جایزه نویسندگی اش به خاطر «بچه های قالیباخانه» بود که در سال 1359 جایزه نقدی شورای کتاب کودک و جایزه جهانی اندرسن در سال 1986 را به او اختصاص داد. این داستان سرگذشت کودکانی را بیان می کند که به خاطر وضع نابسامان زندگی خانواده مجبور بودند در سنین کودکی به قالیباخانه ها بروند و در بدترین شرایط به کار بپردازند.

در مورد نوشتن این داستان می گوید: «برای نوشتن این داستان ماه ها به کرمان رفتم و در کنار بافندگان قالی نشستم تا احساس آن ها را به خوبی درک کنم».

درک و لمس آنچه که می نویسد از خصوصیات نویسندگی کرمانی است که در تمام داستان های او می توان احساس کرد. می توان گفت مرادی با تمام وجود می نویسد.

آثار او به زبان های آلمانی، انگلیسی، فرانسوی، اسپانیایی، هلندی، عربی، ارمنی و هندی ترجمه شده است. اما اولین اثری که از او به زبان انگلیسی ترجمه شده بود داستان «سماور» از «قصه های مجید» بود که برای یونیسف فرستاده شد.

آثار هوشنگ مرادی کرمانی:

مجموعه های داستان: معصومه؛ من غزال ترسیده ای هستم؛ قصه های مجید؛ بچه های قالی بافخانه؛ نخل؛ چکمه؛ داستان آن خمره؛ مشق بر پوست؛ تنور؛ پلو خورش؛ مهمان مامان؛ مربای شرین؛ لبخند انار (مجموعه داستان)؛ مثل ماه شب چهارده؛ نه ترو نه خشک؛ شما که غریبه نیستید (خاطرات).

فیلمنامه: کاکای؛ تیک تاک؛ کیسه برنج.

ویرایش نمایشنامه ها: کبوتر توی کوزه؛ پهلوان و جراح؛ ماموریت (تلویزیونی).

اقتباس سینمایی: داستان صنوبر (بیگانه) ، محصول افغانستان؛ قصه های مجید (چهارده داستان) یازده

فیلم تلویزیونی و سه فیلم سینمایی ، کارگردان کیومرث پوراحمد؛

خمره (فیلم) کارگردان: ابراهیم فروزش؛

چکمه (فیلم) کارگردان: محمد علی طالبی؛

مهمان مامان (فیلم) کارگردان: داریوش مهرجویی؛

تنور (فیلم) کارگردان: محمد علی طالبی؛

مثل ماه شب چهارده ، ۱۱ قسمت سریال تلویزیونی ، یک فیلم سینمایی (کارگردان: محمد علی طالبی).

جوایز و افتخارات:

جایزه جهانی اندرسن – سال ۱۹۸۶ میلادی؛

جایزه ویژه هیات داوران جایزه هانس کریستین آندرسن – سال ۱۹۹۲ میلادی؛

جایزه کتاب سال ۱۹۹۴ کودکان و نوجوانان اتریش؛

سیمرغ بلورین بهترین فیلمنامه در دوازدهمین جشنواره فیلم فجر (بهمن ۱۳۷۲)؛

جایزه مهرگان ادب:

عنوان نویسنده برگزیده کشور کاستاریکا؛

جایزه خوزه مارتینی (نویسنده و قهرمان ملی آمریکای لاتین) – سال ۱۹۹۵ میلادی.

« بهار »

هر روز که از مدرسه می‌آمد، روی سنگ بزرگی می‌نشست و با دسته‌ی کیفش بازی می‌کرد. انتظار می‌کشید. انتظار قطاری که رد شود، مسافرها را ببیند و برای‌شان دست تکان دهد. مسافرها پشت پنجره‌ی قطار می‌ایستادند و برای دخترک دست تکان می‌دادند. قطار تلق تلوق می‌کرد و می‌گذشت. چهره‌ها و دست‌ها در پنجره‌ها و در خطی تند محو می‌شدند. یک لحظه، فقط یک لحظه آن‌ها را می‌دید و دیگر هیچ. قطار و دست‌ها و چهره‌ها در پیچ کوه‌ها گم می‌شدند. با ته مانده‌ی خاطره‌ای گذرا به خانه و روستا می‌آمد.

یک روز پس‌رکی که پیراهن آبی داشت و موهایش در بادِ تندِ قطار آشفته بود، از پنجره‌ی قطار برای دخترک دست تکان داد و برایش آلوچه‌ای رسیده و بزرگ انداخت. دخترک مانده بود که آلوچه را نگاه کند یا پسرک را. آلوچه توی هوا، توی باد چرخید و چرخید و پشت سر دختر افتاد. دختر هر چه گشت آلوچه را پیدا نکرد. آلوچه توی علف‌ها و گل‌های ریز وحشی گم شد. دختر با خاطره‌ی صورت خندان و موهای آشفته‌ی پسر به خانه آمد. صدای هی‌هی پسر در گوشش ماند. قطار سوت زنان صدا را بُرد. دختر می‌دانست او را دیگر نمی‌بیند، اگر می‌دید می‌گفت «آلوچه‌ات را گم کرده‌ام. یک بار دیگر برآیم آلوچه پرت کن.»

دختر هر روز به یاد پسر و آلوچه‌ی گمشده بود. همه‌ی خاطره‌ها از قطار و مسافرها پاک شده بود و پاک می‌شد، اما، این یکی مانده بود. روزی که دختر مادر شده بود. پشت پنجره‌ی قطار ایستاد. بچاهش را در بغل داشت. سال‌ها بود که از آن روستا رفته بود. مادر نگاه کرد. سنگ را ندید. سنگی که روزگاری رویش می‌نشست، لای درخت‌های آلوچه گم شده بود. درخت‌ها غرق گل‌های ریز و سفید و صورتی بودند، مثل عروس.

(از مجموعه داستان‌های کوتاه «پلو خورش»)

هوشنگ مرادی کرمانی

« گل »

گل به چه درد می خوره. خشک می شود و می ریزش دور. هندوانه خوب است. کمپوت خوب است. تازه کمپوت هم خوب نیست. میوه تازه بهتر است. سیب و گلابی وانگور و انار. مادر گفت:

نه انار خوب نیست. خوردنش سخت است. ممکن است آبش بچکد روی ملافه های سفید. ببین چه جور همه چیز تمیز است. این جا صبح به صبح ملافه ها را عوض می کنند. خودم دیدم. اما عباس گریه کرد و گفت:

من گل میخوام. سبد بزرگ گل. مثل آن سبد. ببین برای مریض کناریم چه سبد گلی آوردند. آن وقت شما برای من هندوانه آوردید.

همه دورعباس جمع بودند. خاله عمه پسرعمو دخترخاله زهره. زهره گفت:

خب چه عیبی دارد برایش گل بیاوریم. دفعه بعد برایت گل می آوریم.

— شاید تا دفعه بعد مرخصم کردند. من گل می خواهم.

مادر گفت:

— گل مصنوعی می آوریم که بماند. وقتی هم مرخص شدی با خودمان می آوریمش خانه. می گذاریمش روی کمد.

— نه من گل درست و حسابی می خواهم. این جا تو این بیمارستان همه گل تازه می آورند. هیچ کس هندوانه نمی آورد.

پدر هندوانه را پاره کرد:

— هندوانه که خیلی دوست داری. جگرت حال می آید. ببین چه قدر رسیده و سرخ است!

پدرگفت: ((ببین چه قدر رسیده و سرخ است!)) و گل هندوانه را گذاشت تو دهانش. گل بزرگ بود. آبش از دو طرف

دهان زد بیرون. روی ریشش راه کشید. مادر اشاره کرد که با دستمال کاغذی دهانش را پاک کند.

پرستارهای جوان و خوش لباس و خوش خنده می آمدند کنار تخت عباس نگاهی به همراهانش می کردند و با

پوزخندی رد می شدند. تا به حال این جور مریض و ملاقات کننده هایی نداشتند. یکی یکی به هم خبر می دادند

بروید اتاق ۴۳ ببینید چه بساطی راه انداخته اند.

بیماران بیمارستان آدمهای پول دار و آن چنانی بودند. بیمارستان گرانی بود. ملاقاتی های عباس روستایی های فقیر

حاشیه شهر بودند. هرگز پایشان به این جور بیمارستان ها کشیده نشده بود.

راننده آقای دکتر رضایی آمد به ملاقات عباس. با پدر و مادر عباس چاق سلامتی کرد و دست زد پشت عباس که:

-چطوری شازده. خیلی خوش می‌گذرد نه؟ شانس آوردی که آدم خوبی زد بهت. هر کس دیگر بود فرار می‌کرد. هم آدم خوبی است هم دل رحم است. فقط عیبش این است که خیلی گرفتار است. روزی دو تا عمل می‌کند. گفت من بیایم بهت سر بزنم. این بیمارستان مال یکی از دوستانش است. بهت که می‌رسند چیزی نمی‌خواهی؟ و دست کرد توی جیبش و چند اسکناس گذاشت زیر بالش عباس.

-بیا هر چه خواستی برای خودت بخر. انشاءالله تا چند روز دیگر مرخص می‌شوی.

بعد رو کرد به پدرعباس:

-شما هم رضایت بده. سخت نگیر.

عباس گفت:

-برو برام سبد گل بخر. مثل سبد گلی که بالای تخت آن مریض است. دلم می‌خواهد مثل همه مریض‌ها من هم گل داشته باشم.

-باشد. ولی قیمتش خیلی زیاد می‌شود. می‌دانی آن سبد گل چه قدر گران است؟

مادر گفت:

-پولش را بدهید. گل می‌خواهد چه کار؟ فردا خراب می‌شود می‌ریزد دور.

عباس لج کرد:

-من گل می‌خواهم.

راننده رفت و از گل فروشی روبه روی بیمارستان دسته‌ای گل گرفت و آورد گذاشت بالای سرعباس. عباس نگاهی به گل کرد و لبخند زد.

زیر لب گفت: «من سبد بزرگ گل می‌خواستم.» و صورتش را چسباند به تشک. پرستاری آمد و به عباس قرص داد.

عباس گفت:

-خانم گلدانی بیاور و گل مرا بگذار توی گلدان آب هم بریز که تازه بماند.

آن قدر طول نکشید که دسته گل عباس رفت توی گلدان.

ساقه گل‌ها توی آب بود. عباس عینکش را زد و گلش را نگاه کرد.

صدا توی بیمارستان پیچید:

«از ملاقات کنندگان محترم خواهشمندیم بیمارستان را ترک کنند. وقت ملاقات تمام شد.»

پدر و مادر و باقی ملاقات کنندگان رفتند. راننده هم رفت. موقع رفتن گفت:

-آقای دکتر خودشان فردا می‌آیند بهت سر می‌زنند. کاری نداری؟

-نه.

عباس خوشحال بود. مثل باقی بیماران گل تازه و شاداب داشت. گرچه سبد بزرگ گل آن جور که اومی خواست نبود. دور تخت بغل دستی‌اش پراز گل بود.

شب به عباس مسکن زدند و قرص خواب دادند. خدا رحم کرده بود فقط پایش شکسته بود و سرش خورده بود به جدول. دو روز بیهوش بود. عکس گرفته بودند و دیده بودند که به خیر گذشته است.

مادرش گفته بود «از بس سربه هوایی. آخر آدم توی خیابان به لانه هایی که توی درخت است چه کار دارد!»
عباس هرروز که از مدرسه می آمد سرش را بالا می گرفت و لانه ها را می شمرد. از یکی شان صدای جیک جیک جوجه می آمد که اتوموبیلی زد بهش.

عباس صبح که از خواب برخاست. اول گلش را نگاه کرد. خودش را کشاند بالا و گل را بو کرد. پرستار آمد کمکش کرد و بردش دست شویی.

وقتی راه می رفت سرش درد می کرد و گیج می خورد. پرستار گفت:

«کم کم خوب می شوی. ببین حالت بهتر از دیروز است.»

روز بعد از دست شویی که برگشت چشمهایش سیاهی رفت. افتاد روی تخت. پرستار ملافه را کشید رویش. بعد پایین ملافه را بالا زد و بهش آمپول زد. دردش گرفت. اما خوابید. بیدار که شد سرش را بلند کرد.

عینکش را زد و دید گلش نیست!!

-گلم کو؟؟ دسته گلم کو؟

نه گل بود و نه گلدان.

پرستار گفت:

-آمدند تمیز کردند. گلت را انداخته اند تو سطل آشغال.

-چرا؟

-خراب شده بود.

بالای تخت بغل دستی اش پر از سبب گل تازه بود. سبدهای جورواجور بزرگ و کوچک همه رنگ. هر روز ملاقاتی ها سبدهای تازه

می آوردند.

عباس زد زیر گریه:

-من گلم را می خواهم.

بیمار بغل دستی که پسرکی خوش رو بود گفت:

-هر کدام از سبدهای مرا خواستی مال تو. بگذار بالای سرت.

-نه من گل خودم را می خواهم. چرا انداختنش دور؟

-آن دیگر به درد نمی خورد. رئیس بیمارستان اگر ببیند بالای سر مریضی گل پژمرده و خشکیده است دعوا می کند. می گوید کلاس بیمارستان پایین می آید.

عباس زار می زد. بیمارستان را گذاشته بود روی سرش:

-من گلم را می خواهم. گل خودم را.

پرستار گفت:

گریه نکن. خودم یک دسته گل قشنگ و تازه برایت می‌آورم.

-نه من گل خودم را می‌خواهم.

-گل که با گل فرق نمی‌کند. مگر گل تو چه جوری بود؟

-رویش پروانه می‌نشست خودم دیدم.

پرستار به او آمپول زد. عباس عینکش را زد. چشمهایش را بست و به خواب رفت.

(از کتاب «پلو خورش»، چاپ مهر ۱۳۸۶)

هوشنگ مرادی کرمانی

«درختو»

مادربزرگ گفت: «امشو درختو میشکنه.»

تند و بی امان، باد می آمد. شب بود، انتهای شب خواب از چشممان پریده بود. دلم می خواست حیاط را ببینم، باغچه جلوی خانه را ببینم، درختها را، در هجوم سوت و زوزه باد ببینم، درخت عزیز مادربزرگ را ببینم، همان که می گفت «درختو». «او»ی ته اسم، لهجه بود، شیوه ای گفتار در نشانه مهربانی و عزیز کردگی. درختو، درخت سیب بود، سیب سرخ. بلند بود، خیلی بلند، لاغر و کشیده. سیبهایش را که نگاه می کردم گردنم درد می گرفت. توی روستا، آن درخت زبانزد بود. سیب در روستای ما کم نیست. اما این یکی از آن سیب هاست که همه دوست داشتند توی باغ و خانه شان باشد.

مادر بزرگ که به خانه بابابزرگ آمده بود، عروس بود. درخت نهالی بود، هیچ کس نمیدانست چگونه توی باغچه پیدایش شده. مادر بزرگ می گفت از ما بهترون آن را کاشته اند. بابابزرگ که شوخ بود می گفت: از من بهتر، کی؟» درخت با مادر بزرگ قد کشیده بود و میوه داده بود و مادربزرگ مادر شده بود. بهار، درخت غرق شکوفه بود، سفید و صورتی | مادر بزرگ گفت: «امشو درختو میشکنه، با این تیفون!»

از لای در نگاه کردم. درخت توی تاریکی از باد شلاق می خورد، در خود می پیچید. صدای شکستن استخوان هاش می آمد. شاخه های پایینش خشک شده بود. شاخه های خشک می شکست و می افتاد.

مادربزرگ دعا می خواند. باد پشت در اتاق می خوابید، سر به در می کوبید و خرناس می کشید، پنجه می کشید به در تلق تولوق می کرد.

گفتم: «بروم بیرون ببینم چه خبر است.»

گفت: «نه، یک وقت می بینی درختی شکست و افتاد رویت.»

نیمه شب صدای گرمی آمد. اول ترق و تروق آمد و بعد صدای گرمب. درخت افتاد. توفان دم صبح خوابید. پاییز بود. نسیم صبح آرام آرام درخت ها را تکان می داد. مادر بزرگ خواب خواب بود. چیزی گذاشتم زیر پایم و چفت در را باز کردم. رفتم توی حیاط. درخت سیب افتاده بود. سرش را گذاشته بود روی لبه بام و خواب رفته بود. گل داشت. آرام نفس می کشید. گل های سفید و صورتی اش شاداب بود. چند ریشه اش از خاک نم باغچه بیرون زده بود.

خم شده بود. بهار گل داشت، پاییز هم گل داشت. هر سال همین طور بود. تابستان سیبهای درشت و سرخ و پرآب داشت. زمستان هم سیب داشت، ریز و خوشمزه. همین او را در روستا سر زبان ها انداخته بود. پوستش خشک و ترک ترک بود و سخت و سفت.

مادربزرگ گفت: «نگفتم امشو این درختو میشکنند. شکست.»

گفتم: «نشکست، خم شد.»

رفتم روی بام، چند تا از گل هایش که ریخته بود روی بام، برداشتم گذاشتم کف دستم، بو کردم، بوی دست های مادر بزرگ داشت. مادر بزرگ گلی را از کف دستم برداشت، بو کرد و با کناره چارقش اشکش را پاک کرد و گفت: «حیف، چه جان سخت است این درختو. چرا گل هاش را کندی؟»

«ریخته بود، نکندم. هنوز گل دارد. ببین.»

درخت نمی توانست سرپا بایستد. برف زمستانی روی میوه هایش ریخت. همچنان به بام تکیه داشت. میوه می داد. بهار باز شکوفه کرد، سیب های سرخ و درشت و پر آب.

(از کتاب «آب انبار»)

هوشنگ مرادی کرمانی

« ته خیار »

خوابش نمی برد، بلند شد، خیاری از میوه خوری روی میز برداشت. خواست پوست بکند و بخورد. خوب نمی دید. عینکش را زد، کارد را برداشت سر و ته خیار را نگاه کرد. گل ریز و پژمرده ای به سر خیار چسبیده بود به تابلویی که روی کمد بود نگاه کرد. هر وقت می خواست خیار بخورد. آن را می دید و لبخند می زد.

«زندگی به خیار می ماند، ته اش تلخ است.»

دوستش گفته بود: «از قضا سرش تلخ است. مردم اشتباه می کنند سرو ته خیار را اشتباه می گیرند. سرخیار آن جایی است که زندگی خیار آغاز می شود. یعنی از میان گلی که به ساقه و شاخه چسبیده، به دنیا می آید و لبخند می زند. رشد می کند پیش می رود تا جایی که دیگر قدرت قد کشیدن ندارد. می ایستد و دیگر هیچ، یعنی تمام. پایان زندگی خیار.»

«این طور نیست، جانم. یعنی می گویی همه مردم اشتباه می کنند و فقط تو درست می گویی.»

«بله، من دلیل خودم را دارم. تو هم دلیل خودت را داری، می خواهی آغاز زندگی است را که تلخ بوده بکنی و بندازی دور و دلت را به گل کوچک و پژمرده پایان خوش کنی، بدبخت!»

مرد با خود گفت: «شاید دوست من راست می گوید.»

نگاه کرد و دید پنجره اتاق همسایه روشن است. ساعت را نگاه کرد، یک ساعت از نیمه شب گذشته بود. شلوارش را پوشید. عصایش را برداشت، خیار را گرفت سر دستش و رفت دم خانه همسایه، زنگ زد.

همسایه که داشت تلویزیون نگاه می کرد، زیر لب گفت: «یعنی کی می تواند باشد.» زنش که داشت چرت می زد، گفت: «کیه این موقع شب!»

مرد از پشت در گفت: «منم، همسایه روبه رویی شما.»

همسایه در را باز کرد، مرد را خیار به دست دید.

«سلام، استاد چه عجب یاد ما کردید. اتفاقی افتاده؟ حالتان خوب است؟»

«نه، خوب نیست، خوابم نمی برد.»

«حتما فشارتان بالاست یا افتاده.»

دست استاد را گرفت، زیر چشمی به خیار توی دستش نگاه کرد.

«نبض تان که خوب است. رنگتان کمی پریده، خیار زیاد خوردید، سردی تان کرده؛ نباید این قدر خیار بخورید.

دلتان درد می کند؟ می خواهید برویم درمانگاه؟ عرق نعنا هم داریم؛ عرق خوب.»

«نه، لازم نیست.»

زن همسایه کنجکاو شد؛ آمد دم در: «چه شده؟»

«هیچی، استاد بی خواب شده، داریم با هم حرف می زنیم، شما بفرمایید بخوابید.»

زن با تعجب به خیار توی دست استاد نگاه کرد. شوهرش را صدا کرد. «اگر میوه می خواهند ما داریم»

استاد شنید: «نه، لازم نیست. مزاحم نمی شوم»

زن لب هایش را کشید توهم، رفت دراز کشید.

همسایه گفت: «استاد چه خدمتی از من می آید؟ این را چرا با خودتان آورده اید؟»

اشاره کرد به خیار

استاد آستین همسایه را گرفت و کشید و برد زیر روشنایی چراغ، خیار را گذاشت کف دست همسایه. یواش گفت:

«خواهش می کنم درست دقت کنید. بفرمایید، ته این خیار کجاست؟»

«یعنی چه؟»

«یعنی این که به کجای این خیار می گویند: ته اش؟»

همسایه به چهره استاد نگاه کرد و بعد آن جای خیار را که از بوته جدا شده بود، گرفت جلوی چشم استاد: «این

ته خیار است، یک عمر ما به این گفته ایم: ته. خودتان هم توی خانه تان نوشته اید «ته اش تلخ است» و گذاشته

ای روی کمد.»

زن که دید بحث شوهرش و همسایه طولانی شده و خیار، میان بحث چه معنی دارد، بلند شد پنجره را باز کرد و

دید شوهرش خیار را گرفته جلوی چشم استاد. صدایش را بلند کرد: «رضا چی شده؟ استاد را بیاور تو، دم در بد

است.»

رضا زود خیار را آورد پایین.

«چیز مهمی نیست، الان حل می شود. استاد هم می روند خانه شان استراحت می کنند.»

زن منگ و مشکوک پنجره را نیمه باز گذاشت و پایین پنجره نشست. رضا هر چه تلاش کرد ثابت کند که ته خیار

همان جایی است که از بوته چیده شده و تلخ است، استاد قانع نشد: «آقا رضا همسایه عزیز؛ دوست من، من هم

هفتاد و پنج سال این جور فکر می کردم. دوستم سر شب آمد و تابلو و آن نوشته را دید و مرا از اشتباهم در

آورد. شما از روی عادت می گویند این ته خیار است. تحقیق نکرده اید. یک عمر گفته ای که ته خیار این جاست

و انی رفته توی کلمه تان، بیرون آوردنش هم کار ساده ای نیست. حقیقت را نمی شود با عادت مخلوط کرد.»

«حالا چه فرق می کند که ته خیار کجایش باشد بروید بخوابید»

«خیلی فرق می کند تا زمانی که خیار خوراکی است، مهم نیست که سروته اش کجاست اما همین که آن را به

زندگی تشبیه کردیم، موضوع فرق می کند»

«می دانید استاد. شما رفتاری ندارید. زن ندارید. بچه ندارید. خانه خوبی دارید. خطاط و خوش نویس هم هستید.

هنرمندید. مایه افتخارید. خیلی ها آرزو دارند جای شما باشند. قدر خودتان را بدانید. حالا بروید بخوابید. اگر قرص

خواب هم لازم دارید من دارم. بفرمایید این هم خیارتان.»

استاد خیار را از همسایه گرفت به گل ریز و خشک شده سر خیار اشاره کرد و گفت: «این یعنی پایان خیار. باورندارید. اسیر عادتتان شده اید. این گل هم مثل همان گل هایی است که روز آخر برایمان می آروند. از گل در آمده است و با گل تمام می شود، همین.»

سرش را انداخت پایین و عصا زد و رفت. همسایه صدایش کرد: «استاد یک چیز بگویم، ناراحت نشوید. همه این فکرها مال این است که شما تنها هستید. کسی را ندارید انیس و مونستان باشد. مادرتان که به رحمت خدا رفت تنهاتر شدید به خودتان برسید شب به خیر.»

«ببینید، من فکر می کنم، زندگی خیاری است که باید آغازش را کند و انداخت دور چون دست ما نبوده.»

«فهمیدم، بله، شما درست می فرمایید، شب به خیر.»

همسایه رفت تو و در را محکم بست.

استاد به در بسته بلند گفت: «ببخشید.» دست تکان داد. برگشت خانه. زیر لب گفت: «زندگی به خیار می ماند، سرش تلخ است.»

چای درست کرد. یک لیوان چای گذاشت روی میز کوچک کنار تخت مادرش و نشست روی صندلی، روبه روی مادر.

«میان آن همه زن و دختری که می آیند کلاس خوشنویسی، این یکی چشم مراد گرفته. استعداد خطاطی ندارد اما دست هایش زیباست، انگشت های کشیده، انگار میل آنژ آن ها را...»
صدای زنگ در خانه آمد.

«کیه؟»

استاد پالتویش را انداخت روی شانه ها و عصایش را برداشت و آمد دم در. همسایه بود: «استاد، دیدم چراغتان روشن است. آمدم ببینم حالتان خوب است؟ این هم قرص، خودم هم گاهی می خورم. ضرر ندارد.»
«زحمت کشیدید، بفرمایید تو.»

همسایه نگاهی به خانه استاد انداخت.

«استاد من خاله ای دارم که هنردوست است. چند بار از من خواسته که بیمارمش تابلوهایتان را ببیند.»

«قدمش سر چشم.»

قدم خاله خوب بود. یکی از تابلوهای استاد را خوب خریدند. خاله، پرده ها را عوض کرد استاد را فرستاد روستا؛ پیش دوستش، هوایی بخرد. استاد که رفت. تختخواب مادر را برد توی زیرزمین، روزنامه ها و مجله هایی که از استاد نوشته بودند و سیاه مشق های او و شاگردانش را ریخت تو دوتاگونی و گذاشت دم در. توی کوچه. تشویق نامه ها، یاد گارها، عکس ها، نشان ها و تندیس ها را از توی کمدها و سر تاقچه ها جمع کرد و گذاشت تو صندوق قدیمی مادرش، کنار تخت، تو زیرزمین، درش را قفل کرد و کلید را گذاشت سر شاخه خرمالو که کلاغ ببرد. استاد که از راه رسید ساک، یک دستش بود و کیسه پلاستیکی پر از خیار به دست دیگرش.

بوی خوش پلو، بوی خورش کدو، خانه را برداشته بود. پرده های توری و سفید نو، در نسیم خنک پاییزی موج بر می داشتند. خاله خانم آرایش کرده بود، پیراهن صورتی نرم و نازکی پوشیده بود، آمد جلو؛ خیار و ساک را از دست استاد گرفت، صورت استاد را بوسید، کلاه او را برداشت و به اش فوت کرد که خاکش ببرد.

استاد حیرت زده به در و دیوار و پرده های خانه نگاه کرد. نگاهش چرخید و رسید به کمد و تاقچه خالی، تابلو بالای کمد نبود، پاهایش سست شد. نزدیک بود بیفتد. خاله زیر بغلش را گرفت. نشاندش روی میلی که تازه خریده بود. لیوان شربت سکنجبینی که از پیش آمده کرده بود، داد دست استاد، دست استاد می لرزید خاله سر لیوان را گذاشت روی لب چروک و رنگ پریده استاد. گرفتش بالا، کجش کرد. مزه ترش و شیرین سکنجبین روی زبان استاد نشست. شربت کم کم پایین رفت. لبخند کم رنگی در صورت استاد خزید.

خاله دو زانو نشست جلوی استاد. دست هایش را گذاشت روی زانوهای لرزان او و گفت: «بگذار قصه ای برایت بگویم، گوش کن:

یک روز مرد نابینایی کباب خرید رفت توی مزرعه ای، نشست کنار جوی آبی، بنا کرد به کباب خوردن. بوی پونه. زمزمه جویبار، آواز پرندگان، نسیم نرم، کباب داغ و نان نرم و گرم، کیف داشت. مرد تکه ای از نان می کند و لقمه ای از کباب می گذاشت روی نان، تا می کرد و می گذاشت توی دهان، می جوید و قورت می داد. یک بار که لقمه ای درست کرد و خواست به دهان بگذارد، لقمه جنبید و قور قور صدا کرد. مدر نابینا گفت «قور قورت را نمی شنوم، دارم کباب می خورم. همین.» لقمه جنبان را گذاشت توی دهانش و بنا کرد به جویدن. لقمه زیر دندان های مرد تسلیم شد و مرد به هیچ چیز جز کباب و نان و تازه فکر نکرد. زندگی یعنی این.»

استاد شربت سکنجبین را تا ته خورد. حالش جا آمد، بلند شد. رفت سر قلم و دواتش. روی صفحه بزرگ کاغذی درشت و زیبا نوشت: «زندگی قورباغه زنده ای است که نابینایی آن را با اشتها می خورد.»

(از مجموعه داستان کوتاه «ته خیار»)

« چکمه »

مادر لیلا، روزها، لیلا را می گذاشت پیش همسایه و می رفت سر کار. او توی کارگاه خیاطی کار می کرد. لیلا با دختر همسایه بازی می کرد. اسم دختر همسایه مریم بود. لیلا و مادرش در یکی از اتاق های خانه مریم زندگی می کردند. لیلا پنج سال داشت و مریم یک سال از او بزرگتر بود.

یک روز، عموی مریم برایش عروسکی آورد. آن روز، لیلا و مریم با آن خیلی بازی کردند. عروسک همه اش پیش لیلا بود. لیلا دلش می خواست عروسک مال خودش باشد. اما، مریم می گفت:

- هر چه دلت می خواهد با آن بازی کن. ولی، عروسک مال من است.....

لیلا ناراحت شد. غروب که مادرش آمد، دوید جلویش و گفت:

- مادر، مادر، من عروسک می خواهم. عروسکی مثل عروسک مریم. برایم می خری؟

مادر گفت:

- نه، نمی خرم.

لیلا گفت:

- چرا نمی خری؟

- برای اینکه تو دختر خوبی نیستی.

- من دختر خوبی هستم، مادر.

- اگر دختر خوبی هستی، چرا چشمت به هر چیزی می افتد، می گویی من آن را می خواهم؟

- خودت گفتی، اگر دختر خوب و حرف شنویی باشی یک چیز خوب برایت می خرم. خوب، حالا برایم عروسک بخر، عروسکی مثل این.

من که نگفتم برایت عروسک می خرم.

- پس می خواهی برایم چه بخری؟

- برایت چیزی می خرم که هم خیلی به دردت می خورد و هم خیلی ازش خوشت می آید.

- مثلاً چی؟

- چکمه.

- چکمه؟

- بله «چکمه». یک جفت چکمه خوب و خوشگل که زمستان، توی هوای سرد، توی برف و باران می پوشی. پایت گرم گرم می شود. می توانی با آن بدوی و بازی کنی. به مدرسه ات بروی. عروسک فقط اسباب بازی است و هیچکدام از این کارها را نمی کند.

لیلا قبول کرد که مادرش، به جای عروسک، برایش چکمه بخرد. اما نمی توانست صبر کند. گوشه چادر مادر را گرفت که:

- باید همین حالا برویم و برایم چکمه بخری.

مادر گفت:

- من حالا خسته ام، یک روز تعطیل که سر کار نرفتم، با هم می رویم و چکمه می خریم. لیلا به گریه افتاد. هق هق کرد و نق زد. مادر اوقاتش تلخ شد و گفت:

- اگر بخواهی حرف گوش نکنی و مرا اذیت کنی، هیچوقت برایت چکمه نمی خرم. وقتی می گویم تو دختر خوب و حرف شنویی نیستی، قبول کن.

لیلا و مادرش خیلی با هم حرف زدند، و لیلا راضی شد که روز بعد با هم بروند و چکمه بخرند.

روز بعد، مادر زود به خانه آمد. لیلا توی درگاه اتاقشان نشست و چشمش به در خانه بود. مادر را که دید، خوشحال شد. دوید جلویش و پاهای او را بغل گرفت:

- برویم مادر، برویم چکمه بخریم.

مادر دست لیلا را گرفت، رفتند توی خیابان. از این خیابان به آن خیابان رفتند، تا رسیدند به خیابانی که چند دکان کفشدوزی هم داشت. لیلا و مادرش دم دکان ها می ایستادند و کفش های پشت شیشه ها را نگاه می کردند. هنوز پاییز بود و کفش های تابستانی را می شد از پشت شیشه ها دید. چکمه و کفش زمستانی هم بود. لیلا دلش می خواست، اولین چکمه هایی را که دید، بخرند. از همه چکمه ها خوشش می آمد و می ترسید جای دیگر چکمه نباشد، اما مادر گفت:

- توی دکان ها چکمه فراوان است و باید بگردند تا چکمه خوب و خوشگلی پیدا کنند. عجله فایده ای ندارد. خیلی راه رفتند. از این خیابان به آن خیابان، از این دکان به آن دکان. اما، هنوز چکمه ای که مادر بتواند پسند کند، پیدا نشده بود. لیلا گرسنه اش شده بود. مادر هم همین طور. مادر یک خرده «کیک یزدی» خرید. با هم خوردند.

لیلا جلو جلو رفت و پشت شیشه دکانی یک جفت چکمه دید. انتظار کشید تا مادر برسد. مادر آمد. از چکمه ها خوشش آمد. راضی شد که آن ها را بخرد. چکمه ها نخودی خوش رنگ بودند.

لیلا چکمه ها را پوشید. راحت به پایش رفتند. مادر گفت:

- راه برو.

لیلا راه رفت. با ترس و خوشحالی راه می رفت. حیفش می آمد چکمه ها را روی زمین بگذارد. مادر گفت:

- پاهایت راحت است؟

لیلا گفت:

بله، راحت است.

فروشنده گفت:

مبارک باشد.

لیلا گفت: فقط، یک خرده گشاد هستند. پاهایم تویشان لق می کند.

فروشنده خندید. مادر گفت:

- گشاد نیستند. زمستان جوراب پشمی کلفت می پوشی، باید برای جوراب ها هم جا باشد. اگر چکمه تنگ باشد، وقتی که می خواهی مدرسه بروی به پایت نمی روند، و باید بیندازیشان دور. پایت تند تند بزرگ می شود.

مادر پول چکمه ها را داد. فروشنده خواست آن ها را بگذارد توی جعبه ای. ولی، لیلا نمی خواست چکمه ها را بکند. می خواست با آن ها برود خانه. هرچه مادرش گفت: «موقعی که هوا سرد شد، بیوش» زیر بار نرفت. می خواست بزند زیر گریه. فروشنده گفت:

- بگذار با همین ها برود خانه، و دلش خوش باشد. دمپایی هایش را می گذارم توی جعبه.

مادر راضی شد. لیلا دمپایی هایش را که توی جعبه بود، بغل گرفت و راه افتاد. خوشحال بود. مادر هم خوشحال بود. لیلا جلو جلو می رفت. راه که می رفت، پاهایش توی چکمه ها لق می کرد، و صدا می داد. لیلا چند قدم که می رفت می ایستاد و چکمه ها را نگاه می کرد. دلش می خواست زودتر به خانه بروند و چکمه ها را نشان مریم بدهد.

هوا تاریک شده بود. مادر خیلی خسته شده بود. سرش درد گرفته بود. گفت:

- حالا برویم اتوبوس سوار شویم.

لیلا و مادرش توی ایستگاه اتوبوس ایستادند. اتوبوس که آمد سوار شدند. اتوبوس آرام آرام می رفت. خیابان شلوغ بود. شب شده بود. چراغ دکان های دو طرف خیابان، روشن بود. اتوبوس از نفس آدم ها گرم شده بود. لیلا سرش را گذاشته بود روی سینه مادرش. چشم از چکمه هایش بر نمی داشت. اتوبوس مثل گهواره می جنبید و یواش یواش، از میان ماشین ها، می رفت. پلک های لیلا، نرم نرمک، سنگین شد و خواب رفت. صدای شاگرد راننده آمد:

- ایستگاه پل!

اتوبوس ایستاد. زن چاق و گنده ای، که زنبیل بزرگ و پراز لباسی داشت، کنار مادر لیلا نشست، تند پا شد و با عجله زنبیلش را برداشت و کشید. جا تنگ بود. زنبیل به چکمه های لیلا خورد. یکی از لنگه های چکمه، از پای لیلا درآمد و افتاد کنار صندلی. زن رفت. چند تا مسافرها پیاده شدند. اتوبوس راه افتاد. رفت و رفت. مادر چرت می زد.

اتوبوس دور میدانی پیچید. شاگرد راننده داد زد:

میدان احمدی!

اتوبوس ایستاد. چرت مادر پرید. هر چه کرد نتوانست لیلا را بیدار کند. اتوبوس می خواست راه بیفتد. مادر، لیلا را بغل کرد و زود پیاده شد. رفت تو پیاده رو. اتوبوس رفت. لیلا هنوز بیدار نشده بود. تو بغل مادرش بود.

مادر رفت تو کوچه. کوچه دراز و پیچ در پیچ بود. مادر به نفس نفس افتاد؛ خسته بود. می خواست لیلا را بیدار کند. اما، دلش نیامد. هر جور بود خودش را به خانه رساند. توی درگاه اتاق، خواست چکمه های لیلا را در بیاورد که دید لنگه چکمه نیست! زود لیلا را خواباند گوشه اتاق و برگشت تو کوچه. کوچه را، گله به گله، گشت. آمد تو پیاده رو. آمد تو ایستگاه اتوبوس. اتوبوس رفته بود. لنگه چکمه را ندید. برگشت.

از شب خیلی گذشته بود. مادر رختخواب را انداخت. لنگه چکمه کنار اتاق بود. مادر از فکر لنگه چکمه بیرون نمی رفت. فکر کرد که: اگر لیلا بیدار شود، و بفهمد که لنگه چکمه اش گم شده، چه کار می کند.

آخر شب، وقتی شاگرد راننده داشت اتوبوس را تمیز می کرد و زیر صندلی ها را جارو می کشید، لنگه چکمه را پیدا کرد. خواست بیندازش بیرون. حیفش آمد. فکر کرد چکمه مال بچه ای است، که تازه برایش خریده اند. چکمه نو و نو بود. دلش می خواست بچه را پیدا کند و لنگه چکمه اش را بدهد. اما، بچه را نمی شناخت. روزی هزار تا بچه با پدر و مادرشان توی اتوبوس سوار می شوند و پیاده می شوند. از کجا بداند که لنگه چکمه مال کدام بچه است؟ شاگرد راننده، لنگه چکمه را داد به بلیت فروش. بلیت فروش لنگه چکمه را گذاشت پشت شیشه دکه اش، که وقتی مسافرها می آیند بلیت بخرند آن را ببینند. شاید صاحبش پیدا شود. روز بعد، مادر صبح خیلی زود بیدار شد. دست نماز گرفت. نماز خواند. سفارش لیلا را به همسایه کرد. داستان گم شدن لنگه چکمه را گفت و از خانه بیرون رفت. هوا کم کم روشن شد. مادر باز کوچه را گشت و توی جوی پیاده رو را نگاه کرد لنگه چکمه را ندید. داشت دیرش می شد. تو ایستگاه اتوبوس ایستاد. اتوبوس آمد. سوار شد و رفت سر کارش. صبح، اول مریم بیدار شد. رفت سراغ لیلا. لیلا توی اتاقشان خواب خواب بود. مریم لنگه چکمه را گوشه اتاق دید. آن را برداشت. نگاهش کرد. لیلا را بیدار کرد:

- لیلا، بلند شو. روز شده.

لیلا بیدار شد. چشم هایش را مالید. مریم گفت:

چه چکمه قشنگی! خیلی خوشگل است.

لیلا گفت:

- مادرم برایم خریده.

- لنگه اش کو؟

- نمی دانم.

مریم و لیلا دنبال لنگه چکمه گشتند. اتاق را زیر و رو کردند. مادر مریم از توی حیاط صدایش را بلند کرد:

- چرا اتاق را به به هم می ریزید؟ بیایید بیرون.

مریم گفت:

- داریم دنبال لنگه چکمه لیلا می گردیم.

مادر گفت:

- بیخود نگردید. لنگه اش، دیشب، تو کوچه گم شده. وقتی لیلا خواب بوده از پایش افتاده.

- لیلا گریه اش گرفت. لنگه چکمه را بغل کرد و رفت تو حیاط. گوشه ای نشست و هق هق گریه کرد. مریم، آهسته، به لیلا گفت:

- بیا با هم برویم کوچه را بگردیم، پیدایش کنیم.

لیلا و مریم از در خانه بیرون رفتند. مریم به مادرش نگفت که کجا می روند. توی کوچه رفتند و رفتند. رسیدند به خیابان. مریم گفت:
شاید چکمه ات توی خیابان افتاده باشد.

پیاده رو را گرفتند و با هم حرف زدند. زمین را نگاه کردند و رفتند. مادر مریم که دید لیلا و مریم توی خانه نیستند، دلواپس شد. چادرش را انداخت سرش و آمد توی کوچه. به هر کس می رسید می گفت که «دو دختر کوچولو را ندیده‌ای که توی این کوچه بروند؟»

بعضی‌ها می گفتند که آن‌ها را ندیده‌اند، و چند نفری هم گفتند که: «از این طرف رفتند.»

لیلا و مریم رفتند و رفتند و پیاده رو را نگاه کردند. از خانه و کوچه شان خیلی دور شده بودند. پیچیدند توی خیابان باریکی. هر چه لیلا گفت: «مریم، بیا برگردیم.» مریم گوش نکرد. عاقبت، رسیدند سر چهار راهی. نمی دانستند دیگر کجا بروند. می خواستند به خانه برگردند. ولی راه را گم کرده بودند. لیلا زد زیر گریه. مریم هم نزدیک بود گریه اش بگیرد.

پیرزنی که از پیاده رو رد می‌شد، مریم و لیلا را دید. فهمید که گم شده‌اند. از شان پرسید:

- بچه‌ها، خانه تان کجاست؟

بچه‌ها نمی‌دانستند خانه شان کجاست. پیرزن گفت:

- اسم کوچه تان را می‌دانید؟

مریم فکر کرد و گفت:

- اسم... اسم کوچه مان «سروش» است. اما نمی‌دانیم که از کدام طرف برویم.

پیرزن دست بچه‌ها را گرفت و از این و آن نشانی کوچه «سروش» را پرسید و آن‌ها را به طرف کوچه برد. مادر مریم، هراسان و ناراحت توی پیاده رو می‌دوید و همه جا را نگاه می‌کرد چشمش افتاد به بچه‌ها، که همراه پیرزنی داشتند از روبرو می‌آمدند. مادر خوشحال شد و از پیرزن تشکر کرد. با لیلا و مریم دعوا کرد که چرا بی اجازه از خانه بیرون رفته‌اند. بلیت فروش که دید چند روز گذشته است و کسی سراغ چکمه نیامده، چکمه را برداشت و گذاشت بیرون دکه. تکیه اش داد به دیوار روبرو، که بیشتر جلوی چشم باشد.

آدم‌ها می‌آمدند و می‌رفتند. لنگه چکمه را نگاه می‌کردند، با خود می‌گفتند «آیا این لنگه چکمه مال کدام بچه است، که گمش کرده و حالا دنبالش می‌گردد؟»

لیلا، روزها، یک لنگه چکمه را می‌پوشید و یک لنگه دمپایی. گاهی هم مریم لنگه چکمه را می‌پوشید، که بگومگویشان می‌شد و با هم قهر می‌کردند. هر وقت که مادر لیلا به خانه می‌آمد، لیلا می‌دوید جلویش و می‌گفت:

- مادر، لنگه چکمه را پیدا نکردی؟

- نه، مادر. برایت یک جفت چکمه دیگر می‌خرم.

کی می‌خری؟

- یک روز که بیکار باشم و پول داشته باشم.

- وقتی که چکمه را خریدی، من همانجا نمی‌پوشمشان. خواب هم نمی‌روم که لنگه اش را گم کنم.

لیلا آن قدر لنگه چکمه اش را به این طرف و آن طرف برده بود. سر آن با مریم و بچه‌های همسایه بگومگو کرده بود که مادرها - مادر لیلا و مادر مریم - از دست آن به تنگ آمدند. می‌خواستند بیندازنش بیرون. اما، حیفشان می‌آمد. چکمه نوی نو بود.

بلیت فروش، هر وقت تنها می‌شد، لنگه چکمه را نگاه می‌کرد. خدا خدا می‌کرد که یک روز صاحبش پیدا شود. و هر شب، که می‌خواست دکه اش را ببندد و برود خانه اش، لنگه چکمه را برمی‌داشت و می‌گذاشت توی دکه.

یک شب، یادش رفت که لنگه چکمه را بگذارد توی دکه. لنگه چکمه، شب، کنار دیوار ماند.

صبح زود، رفتگر محله داشت پیاده رو را جارو می‌کرد. لنگه چکمه را دید. نگاهش کرد. برش داشت و زیرش را جارو کرد. باز گذاشتش سر جایش. فهمید که لنگه چکمه مال بچه ای است که آن را گم کرده. آرزو کرد که صاحب چکمه پیدا شود.

پسرکی شیطان و بازیگوش از پیاده رو رد می‌شد، از مدرسه می‌آمد، دلش می‌خواست توپ داشته باشد. همه چیز را به جای توپ می‌گرفت. هر چه را سر راهش می‌دید با لگد می‌زد و چند قدم می‌برد؛ قوطی مقوایی، سنگ، پوست میوه، تا رسید به لنگه چکمه. نگاهش کرد، و محکم لگد زد زیرش. با آن بازی کرد و بُرد و برد. در یکی از این پا زدن ها، لنگه چکمه رفت و افتاد توی جوی آبی که پر از آشغال بود. پسرک سرش را پایین انداخت و رفت.

آب چکمه را بُرد. چکمه به آشغال ها گیر کرد. جلوی آب را گرفت. آب بالا آمد. آمد توی خیابان و پیاده رو را گرفت، مردم وقتی از پیاده‌رو رد می‌شدند. کفش هایشان خیس می‌شد و زیرلب غر می‌زدند و بد می‌گفتند. رفتگر محله داشت آشغال ها را از توی جو در می‌آورد، که راه آب باز شود. لنگه چکمه را دید. فکر کرد که آن را دیده. کم کم یادش آمد که چکمه، صبح، کنار دیوار، بالای خیابان بوده. رفتگر چکمه را زیر شیر آب گرفت. پاکش کرد. بُرد، به دیوار مسجد تکیه اش داد تا صاحبش پیدا شود. لنگه چکمه به دیوار مسجد تکیه داشت. هر که رد می‌شد آن را می‌دید. دعا می‌کرد که صاحبش پیدا شود. لنگه چکمه به دیوار مسجد تکیه داشت، همان جور بی صاحب مانده بود. باد و باران تندی آمد و انداختش روی زمین.

چکمه گلی و کثیف شده بود. بچه‌ها زیرش لگد می‌زدند و با آن بازی می‌کردند. یکی از بچه‌ها، که دید لنگه چکمه صاحبی ندارد، برش داشت. بردش خانه، و داد به برادرش. برادرش توی کارخانه «دمپایی سازی» کار

می کرد. توی کارخانه، دمپایی‌های پاره و چکمه‌های لاستیکی کهنه را می ریختند توی آسیا. خردشان می کردند. آبشان می کردند و می ریختند توی قالب، و دمپایی و چکمه نو می ساختند.

هر روز که مادر لیلا از کوچه‌شان می‌گذشت، پسرکی را می‌دید، که یک پا بیشتر نداشت. همیشه جلوی خانه‌شان می‌نشست. فرفره می‌فروخت و بازی کردن بیچه را تماشا می‌کرد. مادر فکر کرد که لنگه چکمه را بدهد به او. شاید به درد او بخورد.

مادر به خانه که آمد، با لیلا حرف زد، و گفت:

لیلا، این چکمه به درد تو نمی‌خورد. بیا با هم برویم سر کوچه و آن را بدهیم به پسرکی که یک پا دارد، و خانه‌شان روبروی خانه ماست.

لیلا گفت:

- اگر لنگه چکمه را بدهم به او، تو برایم یک جفت چکمه دیگر می‌خری؟

- بله که می‌خرم. حتماً می‌خرم. اگر تا حالا نخریدم، فرصت نکردم.

- کی می‌خری؟ کی فرصت داری؟

تا آخر همین هفته می‌خرم. آن قدر چکمه‌های خوشگل تو دکان‌ها آورده‌اند که نگو!

- خودم می‌خواهم چکمه را به آن پسر بدهم.

باشد، فقط باید جوری چکمه را به او بدهی که ناراحت نشود.

- چشم.

لیلا و مادرش لنگه چکمه را برداشتند و رفتند پیش پسرک. مادر دم خانه ایستاد و لیلا چکمه را برد.

روبروی پسرک ایستاد و گفت: «سلام.»

پسرک لبخندی زد و گفت: «سلام، فرفره می‌خواهی؟»

لیلا گفت:

- نه، این چکمه مال تو. نو و نو است. من یک جفت چکمه داشتم که لنگه‌اش گم شد. هر چه گشتیم پیدایش

نکردیم. حیف است که این را بیندازیم دور.

پسرک ناراحت شد، و گفت:

- من چکمه تو را نمی‌خواهم.

مادر رفت جلو و گفت:

- قابل ندارد. ما همسایه‌ایم. غریبه که نیستیم. خانه ما اینجاست. پارسال، زمستان، که نفت نداشتیم، آمدیم از

مادرت نفت گرفتیم. یادت نیست؟ فکر می‌کنم که این لنگه چکمه به درد تو بخورد. حیف است که بیندازیمش

دور.

پسرک کمی راضی شد. لنگه چکمه را گرفت، داشت نگاهش می‌کرد، که لیلا گفت: «خداحافظ» و دوید

طرف مادرش. رفتند خانه. مادر زیر لب گفت: «خدا کند ناراحت نشده باشد.»

پسرک لنگه چکمه را خوب نگاه کرد. خواست ببیند به پایش می خورد یا نه. چکمه مال پای راست بود و او پای راست نداشت! به دردش نمی خورد. خنده اش گرفت.

پسرک لنگه چکمه را گذاشته بود کنارش. فکر می کرد چه کارش کند. نمک فروش دوره گردی، با چهار چرخه اش از کوچه می گذشت. نمک فروش دمپایی و چکمه لاستیکی پاره پوره می گرفت و به جایش نمک می داد. پسرک لنگه چکمه را داد به او: «نمکی» چکمه را نگاه کرد و گفت: «این که خیلی نو است. لنگه دیگرش کجاست؟»

- لنگه دیگرش گم شده. مال دختر همسایه روبرویی است. هر چه گشته پیدایش نکرده.
نمکی لنگه چکمه را گرفت و گذاشت توی چهار چرخه اش؛ روی چکمه ها و دمپایی پاره‌هایی که از خانه ها گرفته بود. کارخانه «دمپایی سازی» توی همان محله بود. نمکی گویی دمپایی پاره و چکمه های کهنه را برد توی کارخانه بفروشد. لنگه چکمه لیلا هم قاطی آن ها بود. وقتی خواست گونی را کنار کارگاه خالی کند نگاهش به سبده افتاد که بغل آسیا بود. لنگه دیگر چکمه را آنجا دید. آماده بود که بیندازنش توی آسیا؛ خردش کند.
نمکی لنگه چکمه را که توی گونی بود، برداشت و رفت سراغ آن یکی لنگه. خوب لنگه های چکمه را نگاه کرد. کنار هم گذاشت. لبخندی زد و پیش خود گفت: پیدا شد! حالا شدند جفت.

کارگر کارخانه، نمکی را نگاه کرد و گفت:

- چی را نگاه می کنی؟

- چکمه را. لنگه اش پیدا شد.

کارگر گفت:

- صاحبش را می شناسی؟

بله، مال بچه ای است که خانه شان توی یکی از کوچه‌های بالایی است.

نمکی چکمه‌ها را آورد پیش پسرک.

پسرک جفت چکمه را برد در خانه لیلا. در زد. لیلا آمد دم در. پسرک چکمه ها را داد به او، و گفت:

- دیدی لنگه چکمه ات پیدا شد!

لیلا خوشحال شد. از بس خوشحال بود نپرسید که لنگه اش کجا بوده و چه جوری پیدا شده. دوید توی خانه، صدایش را بلند کرد: «مریم، مریم، چکمه هایم پیدا شد. چکمه هایم پیدا شد.» و برگشت در خانه را نگاه کرد. پسرک رفته بود.

(از مجموعه داستان «چکمه»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه هوشنگ مرادی کرمانی توضیح بدهید.
2. آثار مشهور هوشنگ مرادی کرمانی را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار هوشنگ مرادی کرمانی توضیح بدهید.
4. داستان های «گل» و «درختو» چه محتوایی دارند؟
5. مضمون داستان های «بهار» و «تهِ خیار» چیست؟
6. ویژگی های عمده ی آثار هوشنگ مرادی کرمانی را نام ببرید.
7. در مورد زبان و محتوای داستان «چکمه» هوشنگ مرادی کرمانی توضیح دهید.

14. Шагрнуш Парсіپور (1946 –)

شهرنوش پارسی پور

شهرنوش پارسی پور نویسنده ایرانی پرکار، کنجکاو و پر ماجرای قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران است. پارسی پور متولد ۲۸ بهمن ۱۳۲۴ در تهران است. او در ایران در رشته علوم اجتماعی تحصیل کرد. این نویسنده در سال ۱۳۴۶ با ناصر تقوایی، کارگردان تاثیر گذار و خلاق ایرانی ازدواج کرد اما سال ۱۳۵۲ خاتمه این ازدواج بود.

پارسی پور در سال ۱۳۵۳ تهیه کننده برنامه زنان روستایی بود که از تلوزیون ملی ایران پخش می شد. پس از اعدام خسرو گلسخی، شاعر و نویسنده کمونیست و کرامت الله دانشیان فعال سیاسی چپ گرا و دستگیری غلام حسین ساعدی و هوشنگ گلشیری در همان سال، پارسی پور از تلوزیون ملی ایران استعفا داد. او استعفایش را اعتراض به اعدام بی رویه و رفتار توهین آمیز سازمان امنیت تلقی می کرد. بعد از این استعفا به نوشتن سگ و زمستان بلند مشغول شد. در همان زمان بود که او را دستگیر کردند و ۵۴ روز را در زندان به سر برد. او بعد از آزادی از زندان در سال ۱۳۵۵ به فرانسه مهاجرت کرد و به تحصیل زیان و ادبیات چینی پرداخت و به نوشتن کتاب ماجراهای کوچک و ساده روح درخت مشغول شد. با این اوصاف او در زمان انقلاب به در فرانسه به سر می برد و صرفا وقایع انقلاب را از دور تماشا می کرد.

در تابستان ۱۳۵۸ به ایران آمد و دوباره به فرانسه بازگشت اما در آذر ماه همان سال به علت فوت پدرش به کشور بازگشت ولی ماندگار نشد. او در فکر مهاجرت به کانادا بود اما نهایتا ادامه زندگی در ایران را ترجیح داده بود.

زندگی پرماجرا و و پر فراز و نشیب پارسی پور همچنان ادامه داشت. در سال ۶۰ وقتی به همراه مادرش به دیدار خواهر که در زندان اوین بود رفته بودند، خودروشان بازرسی شد. برادرش در آن سال ها مشغول جمع آوری و آرشیو کردن روزنامه ها و مجلات همان سال ها بود و بخشی ارز آن ها در ماشین مادرش گذاشته بود. با پیدا شدن این مجلات در ماشین چهار سال زندانی شدن پارسی پور آغاز شد.

بعد از زندان، زنان بدون مردان را برای چاپ به نشر نقره سپرد. بعد از چاپ این کتاب، کمیته منکرات به این علت که پارسی پور موضوع بکارت را در این کتاب نشانه رفته بود، این اثر را ضد اسلامی خواندند و این اثر را توقیف کردند. او به خاطر این کتاب برای بار سوم به زندان افتاد. پارسی پور بعد از آزادی از زندان به آمریکا مهاجرت کرد.

شیرین نشاط از روی زنان بدون مردان فیلمی به همین نام ساخت. این فیلم درباره حوادث و رویدادهای ایران در کودتای ۲۸ مرداد و بر افتادن دولت مصدق است. در این فیلم به شرایط زنان ایرانی در آن دوران پرداخته

شده است. این نویسنده در آمریکا کتاب های «شیوا»، «بر بال باد نشستن»، «آداب صرف چای در حضور گرگ» و «خاطرات زندان» را، که به نوعی زندگی نامه خودش است، نوشته است. از دیگر آثار این نویسنده می توان به طوبا و معنای شب، آویزه های بلور، تجربه های آزاد، عقل آبی، توپک قرمز اشاره کرد.

پارسی پور در ترجمه نیز ید طولایی داشته است که آثار زیر آثار ترجمه او می باشد:

شکار جادوگران شرلی جکسن، گردونه تاریخ؛

پیرا روانشناسی (از سری چه می دانم)؛

از کنفوسیوس تا راه پیمایی دراز دلفین دولرس؛

تاریخ چین. - از جنگهای تریاک تا انقلاب فرهنگی (چهار جلد)؛ ل

اؤدزه و مرشدان دائویی.

« گرما در سال صفر »

تابستانی که شانزده سال داشتم مادر عاقبت خسته شد. از صبحش مشغول بودیم و اثاثیه را جمع و جور می کردیم و نفتالین توی اتاق ها می پاشیدیم. مادرم داشت پرده های اتاق پذیرایی را باز می کرد. بعد نشست روی چهار پایه ای که برای باز کردن پرده ها زیر پایش گذاشته بود (اصلا نمی ریم. حوصله ندارم). فکر کردم الان است که گریه کند اما در سکوت فقط صدای نفسش را می شنیدم. این بود که نرفتیم و توی گرما ماندیم. بعدش ظهرها جمع می شدیم توی اتاقی که کولر داشت. آن وقت من سعی می کردم با گرما بسازم و می رفتم توی اتاقم و روی تخت لخت می خوابیدم. از اتاق میهمانخانه بوی نفتالین دم کرده می آمد و من همین طور قطره های عرق را می شمردم که از لای موهایم روی بالش می ریخت و یا از پنجره به گرما نگاه می کردم که روی دیوارها ذوب می شد و به زمین چسبیده بود. مثل یک لش گندیده. غروب که می شد می رفتم روی بام. روی کاه گل مرطوب راه می رفتم و توی دم هوا نفس می کشیدم و همین طوری تک ستاره هایی را می شمردم که توی زمینه صاف و باز و غم آلود آسمان چشمک می زدند و آسمان به رنگ لاجورد بود.

شب های شرحی توی رختخواب که بودم صدای آن زن را که توی کازینوی چند صد متر پایین تر می خواند می شنیدم. شب های شرحی مثل این است که هوا موج بر می دارد. صداها با زور همه جا شنیده می شوند. اینطوری بود و سر می کردیم. مثل مرغ لندوک توی خودم کز کرده بودم. مادرم می گفت: «عینهو جغد شدی. سن تو که بودم روی یک آجر هزار تا چرخ می زدم.»

و به سیگارش پک می زد. خودش خسته بود. این را می فهمیدم. آن وقت گاهی می رفت توی اتاق و در را از پشت قفل می کرد و روی تخت چندک می زد. ما می توانستیم از پنجره ببینیمش. بچه ها می رفتند پشت پنجره و حالش را تفسیر می کردند. من می رفتم دم در و مردها را نگاه می کردم که از بارانداز می آمدند و جلوی کنسولگری برای حرف زدن با صالح غرباوی می ایستادند. روی پوستشان پولک های عرق برق می زد و زیر پیرهن هاشان کثیف بود. کثیف کثیف. از نزدیک که رد می شدند بوی نا و آفتاب و کشتی می دادند. من می شمردم: یک ، دو، سه.... هشت و همین طوری تا آخر شب. یا نور ماشین ها را می پاییدم و دید می زدم که چند تا رد می شوند. ماشین ها کم بودند. مردم هم کم بودند. گرما همه را می تاراند. گاهی عصرها با بچه ها می رفتیم کنار رودخانه راه می رفتیم. پاشنه های کفشمان توی آسفالت فرو می رفت و حس می کردم رطوبت قصد دارد پوست و گوشتم را بشکافد و روی استخوان هایم شبنم بنشانند. دوست داشتم کتاب بخوانم و می خواندم. بعد به شمال فکر می کردم و دریا، و فکرم پرک می کشید به طرف کوه های اطراف تهران و کرج و رودخانه ای که سرشار سرش را به سنگ ها می کوبید. رودخانه این جا که آرام و غلتان می رفت هیچ نوع احساس تند و جوانی را در من بیدار نمی کرد. هرگز هوس نمی کردم توی موج موج آبش شنا کنم. شاید برای این بود که کوسه های لعنتی همه جا کمین کرده بودند.

آخر از همه این روزها وقتی دیگر فکری نبود افتادم توی خط مردها. خسته بودم و به نظرم می‌آمد که پیر شده‌ام. حس می‌کردم دارم تجزیه می‌شوم. می‌رفتم جلوی آینه و لخت می‌شدم. هیکلم را توی آینه نگاه می‌کردم. غرق عرق بود و به زردی می‌زد. شبیه جوش‌های روی پیشانی‌ام شده بود. توی نور لامپ دلم برای خودم می‌سوخت. آن وقت چراغ را خاموش می‌کردم که فقط گرما باشد نه نور. این بود که می‌رفتم دم در و به مردهای بندری، به همه مردهای دنیا فکر می‌کردم.

مانده بودیم سر یک دوراهی. دوراهی مادرم و گرما. مادرم می‌گفت: «این طوری بهتر است. آدم سر زندگی خودش نشسته البته گرما هست. ولی خوب زندگی دور و برته. فرشات اونجان. میز و صندلیت این جا و خونت تو رو احاطه کرده. تازه مگر تا آخر دنیا طول می‌کشه؟» من می‌دانستم که تا آخر مهر طول می‌کشد نه تا آخر دنیا ولی تا آخر مهر سه ماه وقت داشتیم. فال ورق می‌گرفتم و روی مردهایی که یک دفعه توی زندگی دیده بودم نیت می‌کردم.

بعد که برادرم را توی بارانداز گرفتند وضع عوض شد. برده بودنش کلانتری. می‌گفتند می‌خواسته از یک دوبه جنس بدزدد. پدر رفت و با روانداختن او را آورد خانه. آن وقت کمربندش را کشید که بزندش. برادرم مثل تیر شهاب در می‌رفت و روی پشت بام، توی اتاق صندوقخانه و دست آخر رفت توی کوچه و تا نیمه‌های شب بیرون بود. قال قضیه همین جا کنده شد. آن وقت بعدش ما به هم افتادیم. من و برادرم می‌رفتیم پشت بام. شرحی بود و توی هوای دم کرده نفس می‌کشیدیم. از ستاره‌ها حرف می‌زدیم و توی آبی‌های آسمان پی چیزهایی می‌گشتیم که اصلا وجود نداشتند. قرار می‌گذاشتیم که دو نفری برویم و توی کشتی‌ها جاشو بشویم. بعد برادرم سرش را با تاسف تکان می‌داد: «تو که نمی‌توانی بیایی؟» من می‌گفتم: «نه» باز سرش را تکان می‌داد: «با تو خوب می‌شد کنار آمد.»

گاهی می‌رفتیم توی اسکله جلوی خانه می‌نشستیم و عرب‌ها را تماشا می‌کردیم که تو نور آتش شامشان را روی دوبه‌ها می‌پختند و مرغ‌های سفید روی آب را دید می‌زدیم و به بوق کشتی‌ها گوش می‌دادیم. برادرم از شب‌هایی تعریف می‌کرد که می‌رفت پیش آن‌ها و باهاشان شام می‌خورده. قسم می‌خورد که آن شب برای دزدی نرفته بوده، فقط روی کنجکاو می‌بود. من فکر می‌کردم از گرما و تنهایی. اگر می‌توانستم من هم می‌رفتم. آن وقت مدتی ساکت به جذر آب نگاه می‌کردیم و بعد که مد می‌شد ستاره‌ها یکی یکی درمی‌آمدند و گاهی ماه که رطوبت آن را مثل دمل درخت تبریزی به سقف آسمان چسبانده بود. برادرم می‌گفت این دوبه‌ها تا همد می‌روند. می‌گفت یکی از رفقاییش که نه ماه روی آب مانده بوده به بندرعباس که می‌رسند از کشتی فرار می‌کند. آن وقت یکی دو روز بعد پشیمان می‌شود. برادرم با هیجان دست‌هایش را در هوای مرطوب تکان می‌داد.

«فکرش را بکن از بندرعباس تا این جا یک نفس می‌دود» «دیگر چرا می‌دویده؟ خوب می‌توانسته یک ماشین کرایه کند» «نمی‌دانم.» «این را می‌گفت و با عصبانیت سرش را پایین می‌انداخت. هوس دریا به سرش بود و بیشتر دلش می‌خواست باور کند که رفیقش از بندرعباس تا این جا می‌دویده. من خودم حس می‌کردم. خیلی چیزها را حس می‌کردم. اما ساکت گوش می‌دادم. یک جور هم‌صحبتی بود. توی گرما و توی آن سکوت از دست

رفتن شبیه یک فاجعه بود مثل پنجره ای که دور شیشه بکشند. همچی حس می کردم و حسم را پیش خودم نگاه می داشتم که نفهمد. بی اعتنا بودم. برای این که از دستش ندهم بی اعتنا بودم و سعی می کردم اظهار نظری نکنم که او را برنجاند و از من برمد. بعد، کمتر با من می آمد و با رفقاییش می رفت.

برای همین من دیگر نمی توانستم بروم روی اسکله و عربها را تماشا کنم و مرغها و دوبهها را از نزدیک تجربه کنم. فقط کنار دریا می ایستادم و کارگران بارانداز را دید می زدم و نور چراغ ماشینها را می شمردم و غروبها می رفتم روی بام و توی هوا نفس می کشیدم و تک ستارهها را می شمردم و شب به صدای آن زن گوش می کردم که توی آن کازینوی پایین می خواند و می خواندم.

تابستان بعد مادرم گفت: «می رویم، دیگر خسته شدم».

داشت چمدانش را می بست و این را برای اطمینان گفت و نشست روی چمدانش. ما به او نگاه می کردیم و من فکر کردم الان گریه می کند ولی فقط صدای نفسش را می شنیدم. بعد اضافه کرد: «درسته که آدم توی خانه زندگی خودش هست فرشهایش اونجان و اتاقها دورو برشند. اما البته گرما هم هست. می دانید؟» ما این را می دانستیم، این بود که رفتیم.

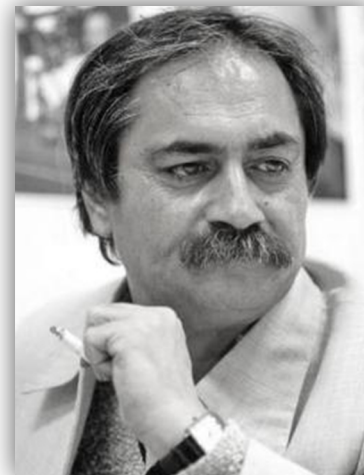
به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه شهرنوش پارسی پور توضیح بدهید.
2. آثار مشهور شهرنوش پارسی پور را نام ببرید. ویژگی های عمده ی آثارش را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار شهرنوش پارسی پور توضیح بدهید.
4. داستان «گرما در سال صفر» چه محتوایی دارد؟

15. آبوتراآب آوسراوی (1956 –)

آبوتراآب آوسروی

آبوتراآب آوسروی، داستاآن‌نویس در سال ۱۳۳۵ در شهر فسا (در نزدیکی شیراز) متولد می‌شود. اما به سبب شغل پدرش -که نظامی بوده است- در بسیاری از شهرهای ایران زندگی می‌کند. در سال‌های ۱۳۴۸ و ۱۳۴۹ مقطع دبیرستان را در اصفهان می‌گذراند، در این سال‌ها شاگرد کلاس ادبیات هوشنگ گلشیری بوده است. وی سپس در مقطع کارشناسی رشته‌ی آموزش ابتدایی به تحصیل می‌پردازد و سال‌ها در شیراز به آموزش کودکان عقب مانده ذهنی می‌پردازد.

آوسروی نوشتن را از همان سال‌های دبیرستان آغاز می‌کند. او نخستین اثرش را به نام «هاویه» که مجموعه‌ای از ۱۴ داستاآن کوتاه بود در سال ۱۳۷۰ به چاپ می‌رساند. وی دومین مجموعه داستاآنش را هفت سال بعد با نام «دیوان سومناآ» به چاپ رساند.

آوسروی که با این دو مجموعه داستاآن تاثیر قابل توجهی در فضای ادبی ایران گذاشت و نظر بسیاری از منتقدین را به خود جلب کرد، با انتشار رمان «اسفاآر کاتبان» که نوشتن آن شش سال به طول انجامید، در سال ۱۳۷۹ موفق به دریافت جایز مهرگان ادب به عنوان بهترین رمان شد. همچنین اثر بعدی او «رود راوی» نیز جایزه بهترین رمان بنیاد گلشیری را از آن خود کرد.

بی‌شک آوسروی با ویژگی‌های خاص داستاآن‌هایش، یکی از برجسته‌ترین نویسندگان معاصر ایران به حساب می‌آید. زبان در آثار او ماهیتی خاص دارد که از یک منبع اثری که معتقد به جنبه جادویی است، بر می‌آید. این ویژگی در لایه ساختار زبانی محدود نمی‌ماند و به سطحی از محتوا می‌رسد که آمیخته‌ای از رؤیا، اسطوره و واقعیت در فضای نامتناهی‌ست که تسلسل عادی زمان- مکان را می‌شکند و در مجموعه‌ای از نماد، معنا و گزاره رها می‌شود.

کتاب‌شناسی:

۱۳۷۰ - هاویه، مجموعه داستاآن.

۱۳۷۷ - دیوان، سومناآ مجموعه داستاآن.

۱۳۷۹ - اسفاآر کاتبان، رمان، برنده جایزه ادبی مهرگان.

۱۳۸۲ - رود راوی، رمان، برنده چهارمین دوره جایزه هوشنگ گلشیری.

۱۳۸۸ - ویران نشر چشمه، مجموعه داستاآن، برنده یازدهمین دوره جایزه هوشنگ گلشیری.

۱۳۸۸ - حاشیه‌ای بر مبانی داستاآن، نشر ثالث (مجموعه مقالاتی در خصوص تئوری‌های داستاآن با تکیه بر مقوله داستاآن ایرانی).

۱۳۹۲- ملکان عذاب، رمان نشر ثالث.

۱۳۹۳- آواز پر جبرئیل، نشر گمان.

خسروی حق نشر رمان‌های سه‌گانه‌اش «اسفار کاتبان»، «رود راوی» و «ملکان عذاب» و همچنین «مبانی داستان‌نویسی» را در سال ۱۳۹۳ به نشر گمان واگذار کرد.

« تفریق خاک »

معلم هر روز از نبودن چیزی خبر خواهد داد. همیشه می‌خواهد بداند بعد از آن که چیزهایی گم شوند چه چیزهایی باقی می‌مانند. عینکش را روی بینی‌اش جابه‌جا می‌کند و می‌پرسد: حالا چند تا؟ من چیزی می‌گویم و از پنجره به ردیف درختان بلوطی که موازی دیوار مدرسه سر به آسمان کشیده است نگاه خواهم کرد. معلم هم چنان پرسش‌های بی‌پایانش را ادامه می‌دهد و می‌پرسد: حالا به اندازه انگشتانی که هستند آدم‌ها و بلوط‌ها و گنجشک‌ها و اسب‌هایی را که آنجا در حیاط یا آسمان یا پشت دیوار می‌بینی نشان بده و من چیزهایی را که می‌بینم نشان خواهم داد. با بودن و نبودن آن چیزهاست که من باید قاعده حساب را یاد بگیرم. معلم می‌گوید: تو مالک کوشک مهر و هستی باید حساب سیاهه اموال کوشک را داشته باشی. ولی من جایی ما بین بودن‌ها و نبودن‌ها مبهوت می‌مانم. شاید چون آن قدر کوچک خواهم بود که پاهایم به زمین نمی‌رسد. معلم می‌گوید بین هیچ کس کلاه بر سر ندارد. دختر عمو منظر کلاه قرمزی که بر سر من است با دست‌های کوچکش بر می‌دارد و می‌خندد. من این خنده را همیشه می‌شناسم. همیشه گلگون است. به خصوص وقتی که بر لب‌های منظر که زنی بالغ خواهد بود بنشیند. من که حساب یاد بگیرم تازه شروع آن بهت در میان بودن و نبودن چیزهاست.

پدر هر بار می‌گوید امروز باید به فلان گاو بند بروی، حواست را جمع کن رعیت‌ها کلاه سرت نگذارند و من باید حساب درختی که بریده یا بره‌ای که گم خواهد شد داشته باشم. پدر می‌گوید باید آدمی مثل من یک سوزن از اموال کوشک را حتی در یک خرمن سوخته پیدا کند. که حتی رد یک رعیت گریز پا را بر آب بزند که باید حساب اموات و موالید رعیت‌ها و رمه‌ها را داشته باشم و هیچ وقت هم معلوم نخواهد بود که حق با کیست. حق با پدر خواهد بود یا رعیت‌ها که زانو بر زمین می‌زنند و می‌خواهند پاهایم را ببوسند. قسم می‌خورند که حتی ارزنی از مایملک کوشک را ندزدیده‌اند. مبادا به پدر بگویم که بره‌ای در مسیر چرا مانده و من هرگز به پدر نخواهم گفت که آن‌ها چیزی کم دارند. من فقط سیاهه می‌نویسم و سیاهه‌ها بی‌شمار هستند. سیاهه درخت‌ها و سیاهه کلاغ‌ها و سیاهه قوها و سیاهه تیهوها و سیاهه بره‌ها و سیاهه رمه‌ها و سیاهه زن‌های آبستن. رعیت نوزادی که به دنیا خواهد آمد ممکن است همان طور خون‌آلود در پلاسی پیچیده و فروخته شود. حتماً خواهند گفت سقط شده است و حتی نشانی گور کوچکی را می‌دهند. من باید رد نوزاد مرده را تا گور کوچکی که خواهد بود بزنم هر چند که هرگز نخواهم توانست گور نوزادی را که مرده یا نمرده نبش کنم.

غروب خواهد بود و مثلاً گله‌ای از صحرا می‌آید. حتماً نمی‌شود که به غروب نگاه نکنم برای همین خواهد بود که بره‌ای در سایه روشن غروب به سیاهه نمی‌رود و پدر صدای زنگوله آن بره گمشده را در میان سیاهه اصوات زنگوله‌ها نخواهد شنید یا این که کلاغی از میان فوج کلاغ‌های جاسوسش خبر گمشدن آن بره را برایش می‌برد. خبرهای دیگری هم هست که به گوشش می‌رسد خبرهایی مثل اخبار گریه زن‌ها و لرزش شانه‌های رعیت‌ها وقتی که پیشانی به خاک می‌گذارند که هیچ تقصیری نداشته‌اند. این‌ها چیزهایی است که صحت سیاهه

را باطل می‌کند. برای همین چیزهاست که پدر فریاد خواهد کشید و چکمه هایش را بر زمین خواهد کوبید که می‌دانم همین که سر بر خاک بگذارم کوشک را به باد می‌دهی. به خاطر این وقایع است که تنخواه کوشک را می‌دزدم و می‌گریزم. مهم هم نخواهد بود که به کجا.

و پدر دوباره منتظر می‌ماند تا برگردم و من نمی‌خواهم که هرگز برگردم. پدر قاصد هایش را می‌فرستد و من آن‌ها را در هر شکل و شمایلی که باشند می‌شناسم. همه آن‌ها می‌گویند که پدرت پیغام فرستاده که گناهت را بخشیده‌ایم، تنخواهی که از اموال کوشک دزدیدی از شیر مادر بر تو حلال تر به کوشک برگردد که اگر بر نگریدی رعیت‌ها همه اموال کوشک را مثل ملخ می‌جویند و چیزی برایت باقی نمی‌گذارند. لہذا اگر با پای خودت به کوشک برنگردی می‌گوییم تا نوکرها هر جا که باشی تو را مثل یک اسیر به این جا بیاورند. پدر حتی خواهد فهمید که من از آن کلاه‌ها و آرزوهای پاتاوه‌های چرمی قاصد هایش منزجرم. قاصد هایش وقت و بی وقت سر راهم مثل علف هرز می‌رویند و با همان لهجه کوشکی خواهند گفت که پدرت دعا فرستاد و گفت اگر نیایی سنگ روی سنگ بند نمی‌شود، خیلی زود خودت را به این جا برسان و امورات را اصلاح کن. جا و وقت آمدن قاصدهایش معین نیست یک وقت مثلاً زیر نور چراغ گذر می‌ایستند، یک وقت توی تاریکی اتاق کشیک خواهند داد.

معلوم هم نخواهد بود که چطور مثل سایه با اتاقم وارد می‌شوند که هیچ کسی حتی همسایه‌ها نمی‌بینندشان. همین که از پله‌ها بالا می‌روم و می‌خواهم کلید را از جیب شلوارم در بیاورم بوی گند توتونشان را حس می‌کنم. فکر این که آن‌ها با آن کلاه‌های مسخره و پاتاوه‌های چرمی آمده‌اند تا با من مذاکره کنند و مرا به راه بیاورند که برگردم عصبانی ام می‌کند. همین که می‌بینمشان که در اتاقم نشسته‌اند و در تاریکی چپق می‌کشند عصبانی ام می‌کند. برای همین بر سرشان فریاد می‌کشم و بیرونشان می‌کنم. بعد‌ها حتماً پدر آدم‌های متشخص را اجیر خواهد کرد. آدم‌هایی که لباس عالی بپوشند و ادکلن‌های خوشبو بزنند و کراوات‌های قیمتی داشته باشند و طوری هم به کفش هایشان واکس بزنند که برق کفش هایشان چشم را بزند. در واقع آن‌ها با آن جبروتشان نوکر پدر دهاتی من می‌شوند تا بیایند با من مذاکره کنند تا من برگردم و آن سیاهه‌های پایان‌ناپذیر را هم چنان بنویسم. چه فرق می‌کند؟ چه فرقی خواهد داشت که قاصد‌های پدر چه کسانی باشند؟ شاید تنها فرقی این باشد که ممکن است من تنها به عرایض آن‌ها گوش بدهم و آن‌ها هم از چیزهایی مثل حقی که پدر بر ذمه فرزند دارد و مکافات دنیوی و اخروی تقاضا کند پسر از امر پدر است می‌گویند و نهایتاً توصیه می‌کنند که وظیفه دار هستم تا به کوشک برگردم و امورات اصلاح کنم و من هم مثل همان چیزها را می‌گویم و نتیجه می‌گیرم که من دیگر اهل آن کارها نیستم، بنابراین هرگز به کوشک باز نمی‌گردم.

و حتماً برای همین خواهد بود که آن قدر آزاد باشم تا مثلاً سوار بر جیب لندروری بشوم و به سفر بروم و باز برگردم نه این که به سفرهای دور، بلکه به جاهایی نزدیک مثل سیوند یا رونیز. آدمی مثل من تحمل سفرهای دور را ندارد. همین که من چند روز از اتاقم دور باشم احساس خستگی خواهم کرد و حتماً پدر عادت‌هایم را می‌داند و نوکرهایم را در سفرهایم می‌زنند. این که من به جایی مثل رونیز بروم. رونیز را می‌گویم. زیرا که دور نیست سه، چهار ساعت بیش تر نباید باشد. دو، سه سیگار که دود کنم به آنجا می‌رسم حتی اگر هوا تاریک

شود. چون منطقه کوهستانی است شب خیلی زود فرا می رسد و هیچ چیز دیده نمی شود. جاده اش هم خاکی است ولی حتماً در دست تعمیر است. این از تمهیدات پدر خواهد بود. مثلاً عمله های راهساز جا به جا بر شانه های جاده آتش کرده اند. برای همین نمی شود با سرعت راند. از پشت بلوط که بگذرم در شیب جاده سرازیر می شوم. سیاهی یکدست بلوط ها در دو طرف جاده نمایان است. خط سفید نور آن ها را در افق آسمان جدا می کند. به پدر فکر خواهم کرد که همیشه منتظر است. حتی حالا که من به دنیا نیامده ام. حتماً می داند که من چموش هستم. سر به هوا هستم، حتی حالا که هنوز نطفه ام پا نگرفته است، پدر انتظار مرا می کشید. من که هرگز به کوشک نرفته ام. روزی پدر سوار بر اسبش از کوه می آمد، از جایی روشن مثلاً از یک خط سفید بر دامنه کوه سرازیر شد که به کهورستان پشت دروازه کوشک رسید. مرا که ترکه مردی هستم دید. شناخت. نباید می شناخت. من که هیچ وقت به دنیا نیامده ام. ترکه مرد فریاد زد و گفت هی خان به من گوش کن. من پسر تو هستم ولی حالا هزار هزار فرسخ راه از تو دورم. آن وقت تو این جا توی این کوشک پرت منتظر مانده ای. پدر از من پرسید: تو کی هستی؟ من گفتم: غریبه نیستم پسر تو هستم. پدر سرش را روی زین اسبش گذاشت و های های گریه کرد و گفت: من در انتظار تو دارم پسر می شوم و تو به دنیا نمی آیی. ترکه مرد گفت که: تن من از حالا از جنس سایه است و نباید اسیر خاک شود. پدر گفت: تو اسیر خاک نخواهی شد. و از همین حرف ها زد که اگر به دنیا نیایم به قاصدهایش می گوید تا مرا مجاب کنند که به کوشک برگردم که اگر نیایی کوشک به باد می رود و رعیت ها مایملک کوشک را مثل ملخ می جووند و من از عهده کارها بر نمی آیم و تو باید بیایی و امورات را اصلاح کنی. ترکه مرد هم گفت: این حرف از آن حرف هاست. من اگر به دنیا بیایم اسیر خاک می شوم و در جایی ما بین کهورها و بلوط ها از نگاهش گریختم. از لابه لای بلوط ها و کهورها عبور می کردم تا به گران رسیدم. گران کولی زیبایی است که رعیت های عذب را در آن کهورستان آرام می کند. هر روز به سمتی می رود و در یک گاو بند می ماند، به خصوص وقت های خرمن. رعیت ها کپر بر پا می کنند و او همان جا می ماند. هر روز صبح علی الطلوع تا غروب امورات رعیت ها را اصلاح می کند، آداب عیش به جا می آورد، برایشان می رقصد و رعیت ها هم برایش بافه های گندم می برند تا او هم برای خودش خرمن کوچکی برپا کند. گران توی کهورها ترکه مرد را دید فکر کرد که من رعیت عذب هستم که دارم دنبالش می گردم. گفت: هی پسر داری دنبال کی می گردی. من گفتم: من حالا حتی یک جنین هم نیستم. چه برسد به این که یک رعیت بالغ باشم. من سایه یک مرد به دنیا نیامده هستم که دارم در خاک پرسه می زنم. ولی باید پسر ماه خان بشوم.

همه اش صدای ماه خان را می شنوم که گریه می کند و می گوید: زود باش بیا.

من هم برای همین آمدم سر راهش بینم چه طور آدمی است اصلاً. حرف حسابش چیست و چه می گوید. وقتی دیدمش از همان حرف ها زد که دارم پسر می شوم و دست تنها مانده ام و کوشک دارد به باد می رود و هیچ کس هم نیست تا امورات را اصلاح کند و من هم حالا حالاها قصد ندارم اسیر یک چنین جایی شوم. هر جا که بخواهم می روم و می آیم و هیچ کس هم نیست که از من حساب کتاب بخواهد. در ثانی من به تن کدام زن بروم

که مکافات نداشته باشد. همه آن زن ها به غرفه خان می‌روند. شاید من راهم را گم کنم و به تنشان بخزم و مرا به دنیا بیاورند. ولی من راه های این حوالی را خیلی خوب بلدم. به این سادگی ها به دام آن ها نمی‌افتم. عمده های راهساز جاده را بسته اند. بشکه های خالی قیر گذاشته اند. جاده انحرافی را نخواهم دید. توقف می‌کنم. سه نفر از عمده ها ایستاده اند. پلاس بر سر کشیده اند. یکی شان به طرف جیب می‌آید. فقط چشمانشان مثل چشم گربه در تاریکی سوسو می‌زند. یکی شان می‌پرسد: حتماً دارید به رونیز می‌روید. می‌گویم: بله آقا. می‌گوید: جاده را داریم تعمیر می‌کنیم باید از این راه انحرافی بروید. کمی راه طولانی تر می‌شود. عیبش این است که کمی سنگلاخ است. ولی خوب شما جیب دارید جیب هم که شاسی های بلندی دارد. دست تکان می‌دهد و من به جاده سنگلاخ می‌پیچم و همان طور خواهم رفت و به گران فکر می‌کنم که به آن ترکه مرد گفت: هی پسر شاید تو اخلاق و کردار پدرت را نداشته باشی که زنی مثل مرا به نظر نمی‌آورد. گفتم: معلوم است من صدای ساز کولی ها را دوست دارم. هر چند که همه زن ها سر و ته یک کرباس باشند.

گران گفت: آخر عاقبت چی؟ بالاخره تو که باید به دنیا بیایی. من گفتم: شاید هم اصلاً نیایم. ببینم آخر عاقبت کارم چی می‌شد. گران گفت: کاشکی برایم فرق نداشت که به تن چه کسی بروی. راستش برای من چه فرق داشت که با تن چه کسی به دنیا بیایم. گران گفت: همه زن های کوشک بخت و اقبالشان را امتحان می‌کنند شاید بختشان بلند باشد و تو را به دنیا بیاورند. ای کاش من هم می‌توانستم بخت و اقبالم را امتحان کنم. اگر این اتفاق بیفتد و تو به تن من می‌آمدی یک عمر دعا گویت خواهم بود کنیزی ات را می‌کردم. من گفتم: خوب حالا که این طور است اگر خواستم به دنیا بیایم فقط باید تو به دنیا بیاوری ام.

راستش برای من فرق ندارد که چه کسی مرا به دنیا بیاورد. گران گفت: ولی خان هم آدمی نیست که به این آسانی سراغ مرا بگیرد. من هم گفتم: برو به خان بگو به آن نشانی که آن ترکه مرد سر راهت را گرفت و گفت تن من حالا از جنس سایه است تصمیم گرفته که گران به دنیا بیاوردش.

پدر هم هر روز در جستجوی من مثل یک ورزای مست بود که تن زمینی را شیار می‌کرد. شاید من، راهم را گم کنم و به تن زنی بخزم ولی من به تن هیچ زنی نمی‌رفتم. زن ها هم هر روز در جستجوی رد پای من از من چیزی مثل یک تلنگر یک لرزش مثل لرزیدن یک باله، یک ماهی کوچک در تنشان بوده اند تا پوست تنشان بلرزد، به معنی حضور من در تن آن ها ولی من به تن هیچ کس نمی‌رفته ام. گران هم ماه ها حوالی کوشک پرسه می‌زد شاید خان را ببیند. ولی خان را نمی‌دیده تا روزی که به پشت دروازه کوشک رفته و کوبه کوبیده و هوار کشیده که به ماه خان بگویند گران کار واجب دارد. نوکرها هم رفته اند و به خان گفته اند. خان تعجب کرده و رو نشان نداده صدقه ای فرستاده و گفته بروید بهش بگویند از زمین های من برو بیرون. رعیت های مرا آلوده گناه نکن. گران می‌گوید من هیچ وقت از کسی صدقه نگرفته ام. همیشه کاری برای رعیت هایت انجام داده و اجرت گرفته ام. حالا هم به کوشک تو آمده ام تا پیغامی از پسرت بهت برسانم نمی‌خواهی بشنوی برگردم. ماه خان که این حرف ها را شنیده می‌گوید: بروید بیاوریدش ببینم چه می‌گوید. نوکرها هم درهای بزرگ کوشک را باز کرده

و گران به کوشک وارد شده و گران که به کوشک وارد می‌شود گالش چرمی به پا داشته و شلیته قرمزی پوشیده، چشمانش را هم مثل همیشه سرمه می‌کشد.

پدر از طارمی سر می‌کشد و می‌گوید: هان گران رعیت های ما بست نیست که سراغ ما را می‌گیری. چه خوابی برای ما دیده‌ای. چند بار باید به تو بگویم که زمین های من جای تو نیست هان؟ گران هم می‌گوید: زمین های تو معبر است. پدر پرسیده چه عرضی داری که بگویی زود باش بگو و راحت را بگیر و برو. گران هم می‌گوید: من فقط قاصدم. پیغام پسر را آورده‌ام که به من گفت تا به شما بگویم که فقط گران می‌تواند مرا به دنیا بیاورد.

پدر اولش خندیده و گفت: پسر من یک فوج زن نجیب را به نظر نیاورده به تن تو لکاته پا می‌گذارد؟ گران هم می‌گوید: من که او را دیدم اولش فکر کردم رعیت سرگردانی است ولی بعد گفت که پسر شماس است و پیغام داد تا به شما بگویم که به آن نشانی که آن ترکه مرد در کهورها سر راحت را گرفت و گفت تن من حالا از جنس سایه است فقط باید گران مرا به دنیا بیاورد و لا غیر.

پدر هم خیلی فکر می‌کند و می‌گوید معلوم است که تو حرمت ما را نگه نداشته‌ای و به این جا آمده‌ای. گران هم گفته که ماه هاست هیچ تنابنده‌ای را به خود ندیده. پدر پرسیده حالا اگر معامله سر گرفت و خلف ما میلش قرار نگرفت که به تن تو بیاید تکلیف چیست. گران هم گفته هر کاری شرط و بیعی دارد خان، نیامدش هم مکافات داشته باشد. شرط آمدنش این باشد که ما خاتون کوشک باشیم، نیامدش هم هر چه قصد خان باشد فرق ندارد. پدر هم قبول کرده و گفته الساعه در غرفه‌ای توی اشکوب بالا بیتوته کن.

و من در تن سایه های کوشک بودم تا صدای چکمه های پدر بیاید که از پله های کوشک بالا می‌رود و به غرفه گران برود و گران را ببیند که جایی روبه‌روی آینه ایستاده و چشمانش را سرمه می‌کشد. من صدای پدر را شنیدم که پرسید: اگر این طورهاست پس چرا زودتر از این ها نیامدی. مثلاً چند سال پیش که جوان تر بودم تا زودتر پسر مرا به کوشک بیاوری و من دست تنها نباشم. چرا؟ حالا که من دارم پیر می‌شوم هان؟ گران هم گفت خان به خدا خیلی وقت نیست که من پسر را دیده‌ام. همه اش سه ماه است.

پدر پرسید: خوب گفتی چه شکل و قیافه‌ای داشت؟ گران گفت: ترکه مردی بود با رنگ صورت مهتابی. راست می‌گفت من ترکه مردی هستم با رنگ صورتی مهتابی که در گفتگوهایش شکل می‌گرفتم. پدر هم گفت هان درست می‌گویی ترکه مردی بود با رنگ صورت مهتابی شبیه به من. پدر آن روز راست می‌گفت. شبیه به او هستم من. ولی آن روز پدر شبیه ورزایی بود که زمین را شیار می‌زد. گران هم می‌گفت: پسر ترکه مردی است شبیه به تو و من ترکه مردی بودم که با گفتگوهایش از سایه های تن پدر درآمد و در تاریکی تن گران نشستیم و منتظر شدم تا سایه تنم به رگ های تن گران وصل شود و به شکل جنین چموشی در آدم که راهی را میپیمود. پدر به گران گفت: یادت باشد. حکماً همین که صدای پای خلف مرا از توی تنت شنیدی خبر دارم کن. گران هم منتظر بود. همین که صدای پایم از توی تنش شنیده شد گفت: هی خان پسر باید همین جاها باشد. پدر هم به غرفه دوید و هوار کشید مطرب ها همین جا توی این ایوان بنشینند و ساز بزنند. گران هم هر بار که

صدای قدم های مرا از توی تنش می شنید انگار که جاده ای را می پیمودم. به پدر مژده می داد که پسر ت همینه جاهاست فرض بگیر که مسافری در چند قدمی دروازه کوشک باشد. عن قریب است که از راه برسد و هر بار سایه مرا از پشت پوست شیری اش می دید که تنش را می لرزاند ام و همان طور آن قدم چرخیدم تا روزی که گران به پدر گفت: پسر ت دارد به دنیا می آید. پدر هم به عمله اکره اش گفت که کوشک را چراغانی کنند. کوشک پر شد از نور و ساز مطرب ها. و من به شوق نور چراغ ها و صدای ساز مطرب ها به دنیا آمدم و پدر تن کبود و خون آلودم را با دست های بزرگش از تن گران گرفت. پیشانی خون آلودم را بوسید و گفت خوشامدی خلف من.

دیگر کاملاً شب خواهد بود. حتی آن خط سفید نور شیری افق که در دور دست ها مثل لعاب روی بلوطها می نشیند که نخواهد بود. جاده نوساز است. من تنها مسافر این جاده هستم، حتی باید در سرایشب جاده هم گاز بدهم. باید نقاط نورانی پراکنده در دور دست هم سوسو بزند. نمی شود حدس زد که کجا ممکن است باشم. ممکن است از روزن های پراکنده نور ملتهب نارنجی بتابد ولی باید در انتهای جاده تاریکی همه چیز را پنهان کند. اتومبیل به سرعت پیش خواهد رفت که ناگهان جاده به آخر می رسد. دستی ناگهان همه چراغ های کوشک را روشن خواهد کرد. درهای بزرگ کوشک چارتاق باز می ماند. حتی اگر بخواهم میدانچه را دور بزنم سایه های آدم هایی را که با تفنگ حمایل ایستاده اند خواهیم دید. حتماً جاده تنها برای رسیدن به کوشک ساخته شده است. صورت تفنگچی ها را از پشت شیشه های جیب می بینم که دور تا دور اتومبیل حلقه خواهند زد. یکی شان با همان لهجه کوشکی می گوید خوش آمدی کیا.

درهای جیب را باز می کنند و پنج نفر سوار می شوند. یکی شان می گوید از پشت فرمان برو کنار. پشت فرمان خواهد نشست. جیب وارد باغ کوشک خواهد شد تفنگچی های دیگر به محاذات جیب خواهند دوید. جیب از خیابان وسط باغ می گذرد. به سنگ چین جلو ایوان می رسد و توقف می کند. طیف مشبک نور تند چراغ ها صورتش را پنهان می کند. من به وضوح نمی بینمش ولی صدایش را خواهیم شنید که از لابه لای ستون های سنگی مثل دود می پیچد و می گوید کیا تو به هیچ جا نمی توانی بروی. چند بار باید به تو پیغام دهم که اگر با پاهای خودت نیایی می گوئیم اگر که شده با جاده ای تو را به این جا بیاورند و بعد از سکوت کوتاهی خواهد گفت حالا برو بگیر بخواب حتماً خسته ای، گفته ام اتاقت را آماده کنند، مبادا در فکر برگشتن باشی. و من حتی وقتی توی تخت دراز کشیده ام به خواب نمی روم و صدای پدر را از دور دست می شنوم که مثل گرد بادی از دود به هوا می رود و می گوید کیا تو هرگز نمی توانی به جایی بروی. پدر خواهد گفت که عادت به گریزش مهلک شده بدل به مرضی شده که باید علاج شود. باید از او جدا شوند تا حتی اگر بخواهد بگریزد به جایی نرسد.

پلک هایم که باز شوند گران در کنارم نشسته است و می گوید یادت باشد که دیگر بر پای راست نایستی که از تو جدا شده و دیگر با تو نیست. خصوصاً بعد از خواب مبادا فراموش کنی و بر او که مرده ای است تکیه کنی. من خواهم پرسید یکی از آن ها نیست. گران می گوید این جا کمی گرم است. گفتند بگذارندش روی بارو این طور حداقل تا فردا تازه می ماند. ولی من برخواهم خواست لی لی می کنم از پله های بارو بالا می روم. به بارو خواهم

رسید. کسی با صدای بلند دعا می‌خواند گران می‌گوید: بلند دعا بخوانید باید همه خبردار شوند و خودش هم بفهمد که مرده است و در حیات نیست.

گران خواهد گفت از همین حالا فراموشش کن. اصلاً فکر کن که این او نبود که بخشی از تن تو بود و من تو را با او به دنیا آورده‌ام. باید اجازه بدهی که به خاک سپرده شود باید بدانی وقتی که کسی می‌میرد حتی وقتی پاره تن آدمی هست باید به خاک بسپاریش و من می‌شناسمش که نمی‌خواهد به خاک برود که دیگر هرگز نمی‌بینمش ولی صدای زنجموره اش را خواهم شنید ولی گران خواهد گفت به ناله اش گوش نده. دست‌ها را بر گوش هایت بگذار و بگیریز. برای مرده خاک بهترین خانه است. باید تنه‌ایش بگذاری تا با خاک انس بگیرد تا ذره ذره تنش جذب خاک شود که وقتی کسی می‌میرد باید به آغوش خاک بسپاریش و به خاک بگویی که او را محکم در آغوش بگیر و ره‌ایش مکن تا دهانش پر از خاک شود و شوری خاک را بچشد مبادا هر روز بر سر لحدش بنشیند و آن بخش مرده تنت را بیدار کنی وقتی که به پرسه اش می‌روی ممکن است وسوسه شود و بخواهد از خاک برخیزد با بوی مردارش چه می‌توان کرد.

به خاک سپرده می‌شود حس می‌کنم که کوچک تر شده‌ام. گران هم همه جا در کنارم خواهم ایستاد. دست بر شانه اش می‌گذارم و قبرستان ویل را لی لی خواهم کرد. از گران می‌پرسم این جمعیت کجا بوده‌اند که حالا به این جا گریخته‌اند. گران می‌گوید: همشان رعیت‌های تو خواهند بود و من می‌خواهم تدفین او را ببینم برای همین می‌خواهم از توده خاک بالا روم. کسی به آرامی دعا خواهد خواند.

پروردگارا عضو گناهکار جسمی به خاک سپرده شده قرین رحمتش کن.

خدایا عضو عاصی و نا فرمان پیکری در خاک سرگردان شده ملائک را راهنمایش قرار بده.

بارالها دروازه‌های دوزخ را بر روی او ببند و درهای بهشت را به روی او بگشا.

خدایا خاک را فرمان ده برایش آغوشی مهربان داشته باشد.

به خلأ پایم نگاه خواهم کرد و بعد به پای دیگرم نگاه می‌کنم و به او می‌گویم از این پس تو باید همه بار

سنگین مرا تحمل کنی و گر نه همه عمر را باید بر زمین بخزم.

گران دست‌هایش را از دو سو باز می‌کند و من در آغوشش گم خواهم شد و می‌گویم مرا بپوشان و فراموش نکن که هرگز مرا به دنیا نیاورده‌ای و آن قدر کوچک می‌شوم که بتوانم در تاریکی زهدانش بنشینم. صدای ساز مطرب‌ها و چراغان کوشک خاموش خواهد شد. من سر بر زانو می‌گذارم و همان طور شانه به شانه می‌شوم و پوست تن گران را می‌لرزانم و در عمق تاریک زهدانش گم می‌شوم و گران دیگر حتی طنین آخرین لی لی‌هایم را هم حس نخواهد کرد و پدر هم چنان منتظر خواهد ماند. این بار گران بازنده آن شرط و بیع خواهد بود. تنها من بخشی از تنم را به خاک سپرده و بازگشته‌ام تا هم چنان تنم از جنس سایه باشد نه خاک دامن‌گیر. (از مجموعه داستان «کتاب ویران»)

« مرثیه برای ژاله و قاتلش »

در روزنامه ی کیهان بیست و پنجم اردیبهشت ماه سی دو خبری از وقوع قتل زنی به نام ژاله م . در خیابان جلالیر است . ولی ذکری از نام قاتل یا قاتلین نشده است . این موضوع داستانی است که نوشته شده است . ولی همیشه در مکانهای نامکشوف داستانهای وقایعی خارج از منطق داستان شکل میگیرد که با طرح ان داستان تخریب میشود و چون این داستان واقعه قتل ژاله م . بهانه ای میشود برای نوشتن ان گفت و گوها یا وقایع ناگفته در مکانهای ناشناس داستان . چنان که گفته شد در روزنامه ی کیهان نامی از قاتلین نبرده شده است ، ولی محققاً "قاتل ستوان ((کاووس - د.)) است که طبق مندرجات پرونده ی استخدامیش اصلاً " کرمانی است و در دی ماه سی و یک از دانشکده ی پلیس فارغ التحصیل شده بود. ستوان کاووس د. افسر ضد اطلاعات است و ملزوم میشود که در بیست و یکم اردیبهشت ، اولین ماموریتش را انجام دهد.

در روزنامه ی کیهان بیست و پنجم اردیبهشت ماه سی دو خبری از وقوع قتل زنی به نام ژاله م . در خیابان جلالیر است. ولی ذکری از نام قاتل یا قاتلین نشده است . این موضوع داستانی است که نوشته شده است . ولی همیشه در مکانهای نامکشوف داستانهای وقایعی خارج از منطق داستان شکل میگیرد که با طرح ان داستان تخریب میشود و چون این داستان واقعه قتل ژاله م . بهانه ای میشود برای نوشتن ان گفت و گوها یا وقایع ناگفته در مکانهای ناشناس داستان . چنان که گفته شد در روزنامه ی کیهان نامی از قاتلین نبرده شده است ، ولی محققاً قاتل ستوان ((کاووس - د.)) است که طبق مندرجات پرونده ی استخدامیش اصلاً " کرمانی است و در دی ماه سی و یک از دانشکده ی پلیس فارغ التحصیل شده بود. ستوان کاووس د. افسر ضد اطلاعات است و ملزوم میشود که در بیست و یکم اردیبهشت ، اولین ماموریتش را انجام دهد.

مقتول هم هویت واقعی اعلام شده در کیهان را دارد . آنچه را که باید دقیق تر گفت این در اسناد موجود با مشخصات ذیل معرفی گردیده است . ژاله معین - نام پدر فرامرز - متولد فروردین ۱۳۱۳ شماره ی شناسنامه ۱۵ ، دانشجوی سال دوم رشته ی موسیقی ، دانشکده ی هنر های زیبا - تصویر حکم ماموریت ((ستوان کاووس د.)) در صفحه ی سیصد و بیست و هشت کتاب تاریخ ترورهای سیاسی ایران آمده است:

از ستاد عملیاتی ادارهی دوم به ستوان ستوان کاووس د . به شماره ی ۱۸۷/۳۲۲۱۱ ف.م. موضوع ژاله م . - بنا به گزارشات واصله ، ژاله م . مسئول میتینگهای ضد ایرانی از سوی عوامل بیگانه در شهر تهران است، نشانی نام برده جهت بهروری اعلام می گردد . خیابان جلالیر - ساختمان ۱۱۱ - مرتبه ی سوم شماره ی ۸۷ - فرمانده ی ستاد عملیات اداره ی دوم - سر هنگ دوم منوچهر پاشایی . ظاهراً با صدور این نامه است که ماموریت قتل ژاله م . بر عهده ی ستوان کاووس د. قرار میگیرد و این ملزم میگردد تا او را در هر جا به قتل برساند. ستوان هرگز ژاله را ندیده بود. سازمان ضد اطلاعات یک قطعه عکس او را در اختیار ستوان می گذارد. عکس واضحی است.

صورت ژاله م. در طبیعی ترین شکل خود نمایان است. چشمان روشن، ابروان گسترده و چین اخمی که در هنجار لب ها و بینی کوچکش است. یک خال درشت به اندازه ی یک سکه پایین تر از گوش راست اش است. عکسهای ژاله م. و ستوان کاووس د. در کتاب ترور های سیاسی ضبط شده است. به نحو عجیبی شبیه به نظر می آیند. به جز این که چانه ی ستوان کاووس د. پهن تر است. این عکس برای شناسایی کافی است. با این اوصاف چنان که خوانندگان هم در میتینگهای معهود داستان ما در میدان بهارستان شرکت کنند، آنها را با کمی دقت خواهند شناخت. هر چند که ستوان ((کاووس د.)) با آن عکس ژاله م. را شناسایی نمی کند.

این طور که ستوان به ژاله میگوید، آن را در کیف بغلش گذاشته و در فرصتهای طولانی ما بین بازنویسی ها که ژاله م. در خواب مرگ به سر میبرد، به آن نگاه میکند. در اولین نسخه داستان که ستوان ((کاووس د.)) با ژاله م. رو برو میشود، حتماً به سبب سابقه ی دیدار در واقعه ی اصلی یک دیگر را میشناسند. بنا به نوشته ی کیهان قاتل، ژاله م. عضو فعال حزب فلان را هدف قرار داده و میگریزد. به نظر میرسد که ستوان ((کاووس د.)) آن قدر شتاب زده ژاله م. را میکشد که مجال هیچگونه تخیلی را برای شنونده نمی گذارد. شاید علت تعجیل در این قتل عدم مهارت ستوان در انجام وظیفه بود و شاید هم زیبایی غریب ژاله م. او را مرغوب میکند که مجبور به عکس العمل بدونه درنگ میشود. به هر تعبیر قاتل بی تجربه بوده است، ولی چنان که خواهید دید در بازنویسی های مکرر به بلوغ کامل خواهد رسید و فعل قتل را با طمانینه و آرامش انجام خواهد داد و مجال تخیل را برای ما خواهد گذاشت.

بهتر است اولین نسخه داستان را که قاتل هنوز به بلوغ در کشتن نرسیده بازخوانی کنیم ضمناً آن ها تازه به سرزمین داستان ما هجرت کرده اند و مکانهای خالی و سفید را برای گفتوگوهایشان کشف نکرده اند. همیشه زمان وقوع میتینگ بیست و سوم اردیبهشت است و سال هم سال سی و دو. محل میتینگ را میشود تغییر داد، ولی بهتر است، همان میدان بهارستان باشد، این طور شئون تاریخی حفظ میشود. ده ها پلاکارد در دست بیش از ده هزار هوادار جهان حزب بالا و پایین میروند، معبری را که به مجلس میروند بسته اند، نگهبانها با کلاه خود سرمه ای و باتومهای چوبی ایستاده اند. هر چند دقیقه جمعیت ساکت میشود، طوری که انگار در میدان پرند پر نمی زند.

و بعد میدان از هجوم هماهنگ جمعیت منفجر میشود. ستوان ((کاووس د.)) قبل از همه به میدان میاید. حتماً مسلح است. همان تپانچه ی اسکات پنج و بیست و سه که در تاریخ ترورهای سیاسی آمده، در جیب کتش است. روی نیمکت سنگی کنار باغچه مینشینند. باغبان در باغچه نشسته است، در حال کاشتن نشاهای اطلسی و میخک است. موهای سیاهش با نسیمی که می وزد اشفته میشود. بازی نسیم برگهای سپیدارهای حاشیه میدان را پرپر میکند و سفیدی و سیاه سبزی برگها در هم می لغزند. دو ریو سرباز در حال دور زدن در میدان هستند و ردیف کلاه خودهای سرمه ای از پشت تخته بند باربند ریوها به چشم می آیند. چند مرد جوان از راه میرسند. کت و شلوار مشکی پوشیده اند. بعضی کلاه فرانسوی بر سر گذاشته اند، بعضی روزنامه در دست دارند. روی نیمکتها ورقی پهن میکنند و مینشینند.

با هر موج همهمه‌ی مامورها دو قدم جلو می‌ایند و با توم‌ها را در هوا تکان می‌دهند. یک فورده سیاه در جبهه‌ی شرقی میدان ایستاده است. سه مرد و یک زن در آن نشسته‌اند. زیبایی ژاله م. باعث شناسایی او می‌شود. به نظر می‌رسد که بیشتر از آن که از دیدار دوباره‌ی او خوشحال باشد، مبهوت زیبایی‌اش شده است. ژاله م. هم او را در میان جمعیت پیدا می‌کند. مرد جوان از فورده سیاه بیرون می‌آید، پرچم سرخ و سفید حزب را بالا می‌برد. از دماغه‌ی فورده بالا می‌رود، روی سقف اتومبیل می‌ایستد، پرچم را در هوا تکان می‌دهد و رعد اسافریاد می‌زند، سرود حزب. ساختمانهای مجاور از انفجار میلرزد سرود چند بار تکرار می‌شود. مرد دیگر از دماغه‌ی فورده بالا می‌رود، روی سقف فورده می‌ایستد و فریاد می‌زند: «من صراحتاً می‌گویم مامورین بر خلاف مقررات به اشخاص بی‌گناه شلیک می‌کنند، اگر این وضعیت ادامه پیدا کند، هیچ کس قادر نخواهد بود نظامات را برقرار کند. جمعیت هورا می‌کشند، مرد ادامه می‌دهد، دست‌ها را بالا می‌برد.

فورده حرکت می‌کند، ستوان به جبهه‌ی جنوبی میدان می‌رود، سوار بر موتور سیکلتش می‌شود و از خیابانهای فرعی به خیابان جلایر می‌رود. پشت درختهای چنار جایی حدود ساختمان ۱۱۱ می‌استد و منتظر می‌ماند. دیگر دارد غروب می‌شود. چراغهای خیابان روشن شده است. ساعتی از میتینگ گذشته و هنوز ژاله م. نرسیده است. نسیم خنک غروب می‌وزد. اتومبیلی از ته خیابان می‌آید. چراغهایش نور خیره‌کننده‌ای دارد. جلو ساختمان ۱۱۱ می‌ایستد. ستوان ((کاووس د.)) از پشت درختها قدم تند می‌کند. ژاله م. از اتومبیل پیاده می‌شود. سایه روشنها را جستجو می‌کند. از پله‌های ساختمان بالا می‌رود. فورده حرکت می‌کند. ستوان ((کاووس د.)) در صحن راهرو ایستاده است. در نور سفید چراغهای مربع سقف ژاله م. را می‌بیند.

ژاله م. می‌گوید: دنبالتان می‌گشتم.

ستوان می‌گوید: می‌بینی که امدم.

ژاله م. زانو می‌زند. ستوان روبه‌رویش می‌ایستد و سه بار پیچی به مرکز شعاع پیچان موهایش شلیک می‌کند. این زمان‌شناسی آنها در هنگام وقوع واقعه اصلی بوده است که ستوان چانه‌ی ژاله م. را بالا می‌آورد و می‌پرسد: شما ژاله معین هستید؟ اشتباه که نکرده‌ام؟ ژاله به صورت ستوان نگاه می‌کند و می‌گوید: اشتباه نگرفته‌اید من ژانه معین هستم. و پلکهایش را برهم می‌گذارد و می‌میرد، ولی این بار وقتی ستوان چانه‌ی ژاله را بالا می‌آورد، ژاله می‌گوید: شما همیشه عجله می‌کنید، در آمدن، در کشتن، فرصت هیچ کاری نمی‌ماند. این دومین بار است که ستوان «کاووس د.» انگشتانش را در هاله‌ی طلایی موهای ژاله فرو می‌برد و آن حس گرم و شهوانی را در سر انگشتانش کشف می‌کند. بعضی وقایع به اراده‌ی نویسنده نیست، نویسنده نمی‌خواهد هیچ رابطه‌ای را با قاتلی که گمشده و مقتول که سالها در گذشته متصور باشد. ولی در اینجا ادمهایی که مثل ستوان کاووس د. و ژاله م. در قالبهای خاکی خود نیستند.

زن و مردی از جنس کلمه هستند که به رفتار اصل واقعه در می‌آیند. بنابر این هیچ واقعه‌ای تحت اراده‌ی نویسنده نیست. حافظه زوال‌ناپذیر در مجموعه‌های سربی آن هاست که همه چیز را حتی آن حس شهوانی را باز می‌رساند. این بار هم ستوان کاووس د. بیش از همه به میدان بهارستان می‌آید ولی دیگر جوان نیست، میان سال

مینماید، حتماً هم مسلح است. باید همان تپانچه‌ی اسکات پنج و بیست سه را در جیب کتتش داشته باشد. روی نیمکت سنگی کنار باغچه مینشیند و باغبان که در حال کاشتن نشاهای اطلسی و میخک است نگاه میکند. افتاب در حال پریدن است و باد موهای جو گندمی باغبان و سفید سیاه سبزی بر گهای سپیدارها را پر پر میکند. صدای همه‌همه از دور میاید. دو ریو سرباز میدان را دور میزنند. ردیف کلاه خودها ی زیتونی از پشت تخته بندهای باربند ریو ها به چشم میآیند. همان چند مرد از راه میرسند، دیگر جوان نیستند، بعضی دست پسر دخترها یشان را گرفته اند. بر روی نیمکتهای سنگی می نشینند، ستوان برای آنها دست تکان میدهد. یکیشان میپرسد، کم پیدا هستید؟

ستوان میگوید: در سفر بودم. فورد سیاه از راه میرسد. سه مرد و یک زن سر نشینان هستند. فورد سیاه میدان را دور میزند. ستوان ((کاووس د.)) ژاله م. را می شناسد. ژاله م. از قاب پنجره ی اتومبیل برای او دست تکان میدهد. مردها از روی نیمکت بر میخیزند و برای او هورا میکشند. ستوان ((کاووس د.)) جای توقف فورد را پیشبینی میکند. آن جا زیر بید مجنون در جبهه ی شرقی میدان فورد در جای معین توقف میکند. صدای همه‌همه ی جمعیت نزدیک میشود، کلمات، شعارها واضح و اشکار به گوش میرسد، عده ای به میدان می آیند. ستوان میدان را دور میزند و به آن بید مجنون میرسد. ژاله م. از فورد پیاده می شود. کت و دامنی خاکستری پوشیده و هاله ی طلایی موهایش از زیر روسری اش بیرون زده است. به چشمان ستوان کاووس د. خیره میشود و می پرسد: اقا کبریت دارید؟ ستوان کبریت میگیراند و شعله را در جام دست هایش می گیرد. و ژاله م. خم می شود و سیگارش را روشن میکند. ژاله می گوید: عوض شده اید!

ستوان میگوید: ولی شما هیچ تغییری نکرده اید.

ژاله م. میپرسد: من همچنان مقتول ام.

ستوان می گوید: حکم قتل شما همیشه در جیب من است، این متینگ از مقدمات مرگ شماست. ژاله م. بر میگردد و در فورد می نشیند همه چیز مثل روز حادثه است. انعکاس سرود میدان را میلرزاند. سخنرانی که روی سقف فورد می استند فریاد می زند: ما هنوز در حال قربانی دادن هستیم در خفا به ما شلیک میشود و خون ما به کرات بر زمین ریخته می شود، من از شما می پرسم که کی نظامات بر قرار می شود؟ همه‌همه ای در میدان در می گیرد. نگهبانها با باتومها و سپرهای شیشه ای جلو می آیند، عقب می نشینند. ستوان ((کاووس د.)) سوار بر مو تور سیکلتش می شود و میدان را ترک میکنند و به خیابان جلایر می رود. در مکان معهود کمین می کند چنان که قرار استن، دیگر غروب شده و چراغها دارند روشن می شوند و ژاله م. دیگر باید بیاید. فورد سیاه از راه می رسد. چراغهایش نور درخشانی دارند. جلو ساختمان ۱۱۱ می ایستد، ژاله م. پیاده می شود. از پله ها بالا می رود، ستوان ((کاووس د.)) در صحن راهرو ای ستاده است.

در نور سفید چراغهای مربع سقف ژاله م. را می بینید. ژاله م. می گوید: نباید این بار عجله کنی. و دست ستوان را میگیرد و از پله ها بالا می رود ژاله م. می گوید: اولین بار که مرا می کشی به چشمانت نگاه کردم، داشتم فکر می کردم چقدر زیبا هستند، که مردم، در همه ی مدت مرگ به زیبایی چشمانت فکر می کردم، کاش

حکم را پاره می کردی. ستوان ((کاووس د.)) می گوید: فراموش نکن که این حکم اجرا شده و تو در خاک پوسیدی حالا، ما فقط کلمه هستیم که از پله ها بالا میرویم .

ژاله م. می گوید: همیشه هر جا که باشیم، جاهایی هست که هیچ کس نیست و می توان برای چند دقیقه ام که شده با هم تنها باشیم . و مسیر خالی و سفید پله ها را نشان می دهد . و می گوید : حتی می توانی به خانه ام بیایی و برای ساعتی هم که شده از چشم ان واقعه پنهان شویم . و از مسیر خالی و سفید پله ها بالا می روند، به انتهای پله ها می رسند. ستوان ((کاووس د.)) تپانچه را از جیب کتش بیرون می آورد و ژاله م. زانو می زند ، چانه اش را در سینه اش پنهان می کند ، دست هایش را مشت کرده و لاله ی گو شش را می فشارد، هاله ی طلایی مو هایش روی شانه ها پریشان می شود. ستوان ((کاووس د.)) سه بار پیاپی به مرکز شعاع پیچان مو هایش شلیک می کند . شانه ی ژاله م. یله می شود ، بر زمین می غلتد و چشمانش رد قدمهای ستوان ((کاووس د.)) را می پاید .

حتماً وقتی ژاله م . با اشتیاق زانو می زند و در مسلخ می نشیند ، می داند که چیزی از داستان نا گفته مانده است . چیزی که باید گفته شود، چیزی که نوینده فقدانش را احساس می کند که دو باره بنویسد و او را دو باره از کلمه بسازد تا اگر شده او ژاته م.، چیز بیشتر، از زندگی به چنگ آورد. برای ان وجه گمشده است که باید دوباره نوشت و ستوان ((کاووس د.)) و همه ی ان پلاکار دها و با تو مها و ریو ها و صدا ها را احضار کرد ، هر چند که دیگر انها ان گونه نیستند که بوده اند، کلماتی پیر و مستعل شده اند که تنها بهانه ی حضو رشان تهیه ی مقدمات مرگ ژاله م. است که همچنان مجهول می ماند. ژاله م. سوار بر ان فورد سیاه به میدان بهارستان می رسد . ستوان کاووس د. پیر تر از همیشه روی نیمکت سنگی نشسته است و به پیرمرد باغبان که در حال کاشتن نشاهای اطلسی و میخک است خیره مانده است. افتاب در حال پریدن است.

بازی نسیم موهای سفید باغبان را پریشان می کند و سفیدی و سیاه سبزی برگ های سپیدار کهن را پر می کند. دو ریو سرباز همچنان در حال دور زدن میدان هستند . چند مرد همیشگی به کندی از راه می رسند، بعضیشان طاس شده اند و موهای حاشیه ی سرشان سفید است. فورد سیاه در جبهه ی شرقی میدان، زیر بید مجنون که از پیری رعشه برگهایش به زمین می رسد می ایستد. ستوان به زن سر نشین فورد خیره می شود ژاله م. هم به او نگاه می کند . لبخندی اشنا می زند . پیرمردی از فورد سیاه بیرون می آید، پرچم رنگ باخته ای به دست دارد، به سختی از دماغه ی فورد بالا می رود و بر روی سقف می ایستد و فریاد می زند: از خفا به ما شلیک میشود، ما در خون می غلتیم، هیچ کاری از دستمان بر نمی آید جز این که روزی نظامات بر قرار شود .

صدای همهمه میدان را پر می کند. ژاله م. سوار بر ان فورد سیاه از میان کلمات ان شهر مستهلک بر میگردد. خیابانهای شهر را می پیماید و ستوان کاووس د. مسیر ان همه باز نویسی های ازلی را طی می کند و در مکان معهود منتظر می ماند. ژاله زودتر از همیشه سر می رسد. این را می توان از روی چراغهایی که هنوز روشن نشده اند ، نوشت . ژاله م. این بار رنگ پریده است ، وقتی که از فورد پیاده می شود شتابان تر از همیشه از پله ها بالا می رود. ستوان مثل همیشه منتظر ایستاده است . ژاله م. می گوید : عجله کردم، شاید بیشتر با تو بمانم .

ژاله می گوید : در راه همش به تو فکر می کردم.

ستوان میگوید : به مرگ هم .

ژاله دستهای ستوان را می گیرد و به طرف پله ها می رود.

ژاله م. می گوید : می شود تو بدون حکم مرگ من بیایی ؟

ستوان کاووس د . می گوید : همیشه این حکم بوده و هست . مهم نیست کی باشد . حالا یا هزار سال دیگر . من خلق شدم که قاتل تو باشم .

ژاله م . می گوید : وقتی چیزی نوشته نمی شود کجا هستی

ستوان می گوید : گم می شوم سرگردان میشوم .

ژاله دستش را روی گردن ستوان می پیچد و از پله ها بالا می رود . به انتهای پله ها می رسند . راهروی آغاز می شود ، نور سفیدی از چراغهای مربع سقف می تابد.

ژاله میگوید : از این به بعد ، وقتی مرا کشتی توی اپارتمان من زندگی کن . این طور از سر گردانی نجات پیدا میکنی.

شطرنجهای سفید و سیاه راهرو را می پیما ند. به شماره ی هفتاد و هشت می رسند . ژاله م. کلید را در کیفش پیدا می کند. در باز می شود. ژاله چراغها را روشن می کند. غبار سفیدی همه جا را پوشانده است. ژاله می گوید: سالهاست که به خانه نرسیده ام ، همیشه در حال مرگ ارزو می کنم که ای کاش به خانه رسیده بودم. انگشتش را روی میز ارایش کنار سالن می کشد . خط عمیقی روی سطح شیری غبار شیار می شود، به اینه نگاه می کند و می گوید : فایده ی مرگ برای من این است که پیر نمکی شوم ، فقط همین.

ستوان کتش را در می آورد و به دسته ی صندلی می اویزد، به اینه نگاه می کند. غبار سفیدی بر مو هایش نشست و صورتش پر شده از خطهای ریز. ژاله روسری سیاهش را بر می دارد. بازتاب طلایی هجاها ی پیچان طرها صفحه ی کاغذ را روشن می کند و عشقه ی بلند بازوانی به کمر گاه سپیداری رسته بر سفیدی کاغذ می پیچد. کلمات در غبار گم می شود و واژه ها در ذائقه ی کام های مشترک شوری غبار ها را می چشد. ژاله گریه می کند.

ستوان ((کاووس د.)) می گوید : گریه میکنی ؟

ژاله می گوید: شاید این آخرین نسخه ی داستان ما باشد.

و در حجم نا پیدای خانه، پنهان شده در سفیدی فاصله ی کلمات می غلتد. و بعد ستوان از درون سفیدی مبهم غبار و فاصله ها بر می خیزد و تپانچه اش را از جیب کتش بیرون می آورد. ژاله م. زانو میزند. خطی سایه وار تراوش قامتش را از متن تفکیک می کند. هم اینک روشنایی بر کلمات می تابد و قوس و قعر ان ها را باز می تاباند و کمرگاه معبری از سپیده را می پیماید و حجمهای متراکم طالع می شوند. ژاله م. پلک هلیا را بر هم می گذارد. دست ها را مشت میکند. و لاله های گو شش را می فشارد و چانه را در حجم های پر نور پنهان می کند. هاله ی مو هایش اشفته می شود. ستوان سه بار پیایی به مرکز شعاع پیچان مو هایش شلیک میکند، خطوط

صورت ژاله م. در هم می شکند و شانه اش یله می شود و خون از لابه لای موهایش بر می جهد و در میان کلمات نشسته بر سفیدی کاغذ نشت می کند.

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه ابوتراب خسروی توضیح بدهید.
2. آثار مشهور ابوتراب خسروی را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار ابوتراب خسروی توضیح بدهید.
4. مضمون داستان «تفریق خاک» چیست؟ داستان «مرثیه برای ژاله و قاتلش» چه محتوایی دارد؟
5. ویژگی های عمده ی آثار ابوتراب خسروی را نام ببرید.

16. مهرنوش مازارعی (1951 –)

مهرنوش مزارعی

مهرنوش مزارعی نویسنده ایرانی ساکن آمریکا است. مهرنوش مزارعی در سال ۱۳۳۰ در تهران به دنیا آمد اما سال‌های کودکی و نوجوانی را در شیراز و بنادر جنوب ایران گذراند. دوره لیسانس را در زادگاهش تهران به پایان رساند. وی در سال ۱۹۷۹ (۱۳۵۸) برای ادامه تحصیل به آمریکا رفت و هم اکنون در لس‌آنجلس اقامت دارد. در سال ۱۹۹۱ فصلنامه ادبی فروغ را به اتفاق یکی از دوستانش در لس‌آنجلس بنیان گذاشت. این نشریه به معرفی ادبیات زنان اختصاص داشت و تا سال ۱۹۹۳ به چاپ می‌رسید. در همین سال‌ها برگزیده‌ای از نمایشنامه‌های داریوفو را ترجمه کرد و در

مجموعه‌ای به نام "یک زن، تنها" منتشر نمود. او متخصص و مشاور بین‌المللی تولید و نصب سیستم‌های نرم‌افزار کامپیوتری است.

تا امروز سه مجموعه داستان از او به چاپ رسیده است: «بریده‌های نور»، «خاکستری» و «من و کلارا». مهرنوش از کوشندگان پیگیر در حرکت‌های مربوط به حقوق زنان و کودکان است، و در انجمن زنان جنوب کالیفرنیا حضوری فعال دارد. او یکی از دو تن پایه‌گذاران و سردبیران فصلنامه‌ی ادبی «فروغ» است که از ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۹ در لس‌آنجلس چاپ می‌شد، و به معرفی ادبیات و هنر فمینیستی اختصاص داشت.

او همچنین یکی از بنیان‌گذاران گروه ادبی «دفترهای شنبه» است، که از سال ۱۹۹۲ در لس‌آنجلس شروع به کار کرد، و هنوز به فعالیت خود ادامه می‌دهد. از این نویسنده تاکنون سه مجموعه داستان «بریده‌های نور» ۱۳۷۳، «کلارا و من» ۱۳۷۷ و «خاکستری» ۱۳۸۱ توسط نشر ری‌را در لس‌آنجلس منتشر شده است. آخرین مجموعه داستان مهرنوش مزارعی به نام «مادام X» در سال ۲۰۰۸ توسط نشر باران در سوئد منتشر شد. همچنین وی در سال ۱۳۸۲ برگزیده‌ای از دو کتاب خود را در ایران تحت عنوان «غریبه‌ای در اتاق من» به چاپ رسانده است.

« سنگام »

امروز بالآخره بعد از یک هفته انتظار در اولین جلسه بررسی پروژه، با افرادی که قرار است با آن ها کار کنم آشنا شدم. کتی، ساندر، مایک و شالپا. کتی لاغر و بلند قد است با موهای بلوند. ساندر نژاد چینی دارد با هیكلی کوچک. مایک در عوض بلند قد است با سبیل‌های بور و باریکی که تا دقت نکنی نمی توانی آن را تشخیص دهی. شالپا هندی است. موهای مشکی و براقی دارد با پوستی روشن، چشمانی درشت و دو حلقه سیاه دور چشمانش.

دوشنبه ۹ آگست 1999

امروز بالآخره بعد از یک هفته انتظار در اولین جلسه بررسی پروژه، با افرادی که قرار است با آن ها کار کنم آشنا شدم. کتی، ساندر، مایک و شالپا. کتی لاغر و بلند قد است با موهای بلوند. ساندر نژاد چینی دارد با هیكلی کوچک. مایک در عوض بلند قد است با سبیل‌های بور و باریکی که تا دقت نکنی نمی توانی آن را تشخیص دهی. شالپا هندی است. موهای مشکی و براقی دارد با پوستی روشن، چشمانی درشت و دو حلقه سیاه دور چشمانش. در اوایل جلسه قیافه اش تلخ و اخمو بود. بعد از چند لحظه موهایش را به یک طرف برد و روی شانه ی چپ انداخت. بعد، انگار که گرمش شده باشد، موها را با سنجاقی در بالای سر جمع کرد. وقتی دید نگاهش میکنم لبخندی زد که همه ی تلخی صورتش را گرفت و چهره اش دلپذیر و جذاب شد. بعد از اتمام جلسه با هم به طرف اطاق کارمان راه افتادیم. پرسید اهل کجایی؟ اما قبل از آن که جوابش را بدهم خودش گفت. اول فکر کرده بود هندی هستم، بعد از لهجه ام فهمیده بود ایرانی هستم. گفتم ما شرقی ها شباهت های زیادی با هم داریم. گفت خیلی ها فکر می کنند دخترش مینا، ایرانی است. برایش از علاقه ام به فیلم های هندی در دوران تین ایجری، و از خاطراتی که از این فیلم ها داشتم گفتم بخصوص از فیلم «سنگام». بعد صدایم را نازک کردم و یک سطر از آواز فیلم سنگام را خواندم. نمیدانم چطور این سطر به یادم مانده. معنی آنرا اصلا نمی دانم. مطمئنم که بیشتر کلماتش را عوضی تلفظ کردم. هر دو به شدت خندیدیم. بعد، چند دقیقه در مورد مثلث عشقی فیلم و دختر قهرمان داستان که در انتخاب دو مردی که عاشقش بودند نقشی نداشت صحبت کردیم. شالپا گفت خودش به سینما چندان علاقه ای ندارد اما شوهرش عاشق سینماست. گفت همراه با او چند فیلم خوب ایرانی دیده‌است. یک فیلم از کیارستمی و یکی هم از مخملباف. برایم جالب بود که یک هندی سینمای پیشرو ایران را بشناسد.

دوشنبه 16 آگست 1999

امروز از جلو اطاق شالپا که رد شدم عکس های روی میزش توجهام را جلب کرد. روی میز پر است از قاب عکس و مجسمه‌های تزئینی. یک عکس از او با مردی همسن و سال خودش و یک دختر و دو پسر در سنین

بیست سالگی. حتما خانوادهاش هستند. همه صمیمی و نزدیک به هم ایستادهاند و میخندند. شالپا و دخترش ساری پوشیده اند و مردها بلوز و شلوارهای سفید هندی. شالپا به میان ابروانش یک خال قرمز چسبانده و صورتش را لبخندی از رضایت پوشانده است. یک عکس تکی از دخترش دارد. (خیلی شبیه ایرانی هاست). یک عکس هم از همان مرد با کت و شلوار و کراوات. با پوستی کاملاً تیره، موهای مشکی، نگاهی خندان و خیره به دوربین.

جمعه 20 اگست 1999

از شالپا در مورد مرد مو مشکی داخل عکس ها پرسیدم. گفت شوهرش "سانجی" است. گفتم به نظر ورزشکار میآید. گفت هم اسکی میکند، هم کوهنوردی. از نزدیک به عکس نگاه کردم. باید آدم جالبی باشد. هم ورزشکار است، هم علاقه‌مند به سینما.

سه شنبه 1 سپتامبر 1999

با شالپا برای خوردن ناهار رفتیم بیرون. برخلاف من رستوران ها و خیابان های اطراف را خوب میشناسد. قرار گذاشتیم یکی از روزها به رستوران ایرانی ای برویم که در همان اطراف است. گفت با شوهرش چند بار به این رستوران رفته. قبلاً گفته بود که خانهاش از اداره دور است. تعجب کردم که چطور آن همه راه را برای رفتن به یک رستوران میآیند. گفت شوهرش قبلاً در این اداره کار میکرده، اغلب روزها با هم ناهار میخوردند.

جمعه 25 سپتامبر 1999

امروز شالپا کت و دامن بنفشی پوشیده بود با یک بلوز مشکی یقه باز. یک ردیف مروارید کبود هم به گردن داشت. از لباسش تعریف کردم و گفتم که چقدر رنگ بنفش و ترکیب آن با مشکی را دوست دارم. گفت شوهرش از رنگ بنفش خیلی خوشش می آید. بعد گردنبندها را با دستش لمس کرد و گفت آن را سانجی موقع به دنیا آمدن دخترش به او هدیه داده. چه مرد خوش سلیقه‌ای! رنگ بنفش معمولاً رنگ مورد علاقه فمینیست هاست.

پنجشنبه 31 سپتامبر 1999

با شالپا برای ناهار به رستوران "خیام" رفتیم. گفت جوجه کباب این رستوران، غذای مورد علاقه‌ی سانجی است. حق با او است. از بهترین جوجه کباب هایی است که تا به حال خورده‌ام. شالپا خودش گیاهخوار است، کشک بادمجان و ماست خیار سفارش داد.

دوشنبه 1 نوامبر 1999

شالپا در کارش خیلی وارد است. در اداره برایش احترام زیادی قایلاند. امروز با کتی در مورد او صحبت می کردم. گفت سطح کار شالپا خیلی بالاتر از شغلی است که در اینجا دارد. قبلاً به عنوان حسابدار قسم خورده

در یک شرکت بین‌المللی کار می‌کرده. تعجب کردم که چرا این شغل را قبول کرده است. گفت بعد از مرگ شوهرش به این اداره آمده. این طور بهتر می‌تواند خاطرات او را زنده نگه دارد. تمام روز از دیدن شالپا پرهیز کردم. نمی‌دانستم چطور با او برخورد کنم. هنوز هم باورم نمیشود. سان جی مرده؟

دوشنبه 30 نوامبر 1999

امروز که به اطاق شالپا رفتم به عکس خانوادگی روی میز اشاره کردم و پرسیدم عکس مال چند سال پیش است؟ گفت سه سال پیش. پرسیدم عکس شوهرت چطور؟ قاب را از روی میز برداشت، غبار روی آن را پاک کرد و گفت چهار سال پیش گرفته شده. می‌خواستم در مورد مرگ سانجی بپرسم؛ اما او چنان با هیجان در مورد روزی که سانجی عکس را گرفته بود حرف زد که پشیمان شدم.

دوشنبه ۷ دسامبر 1999

ظهر که با شالپا برای پیاده روی رفته بودیم، از او پرسیدم سانجی را خیلی دوست دارد؟ گفت زندگی بدون او برایش بیمفهوم است. گفتم حالا باید زندگی جدیدی را شروع کند. صورتش باز تلخ شد. گفتم که میدانم در قسمت‌هایی از کشورش هنوز زنان بیوه را با شوهرانشان می‌سوزانند. قدری درهم رفت، بعد گفت که آن‌ها از ایالت «کراالا»ی هند هستند. بین هندوهای این منطقه قوانین مادرتباری برقرار است. بچه‌ها به خانوادگی مادر تعلق دارند و شوهر بعد از ازدواج به خانواده زن ملحق می‌شود. زن‌ها هر وقت بخواهند شوهرشان را طلاق میدهند و بعد از مرگ او خیلی راحت ازدواج میکنند. برایم خیلی جالب بود. پرسیدم آیا خانواده او و سانجی هنوز از این قوانین پیروی میکنند؟ گفت بعد از مادرش، او و خواهرش، تنها وارثان املاک موروثی خانواده خواهند بود. املاکی که قرن‌ها به خانواده مادرش تعلق داشته.

خیلی برایم جالب بود که بدانم در هند هم مناطقی وجود دارد که زنان هنوز صاحب اختیار زندگی و وارثان ثروت خانوادگی هستند. درست مثل بعضی قبایل امریکای لاتین که هنوز قوانین مادرتباری دارند.

دوشنبه ۴ ژانویه 2000

امروز شالپا از سفرش به هند، برگشت. خوش به حالش. چقدر دلم می‌خواست من هم می‌توانستم مدتی به مرخصی بروم. خیلی درهم و غمگین به نظر می‌آید. کمی هم لاغر شده. هر دو تمام روز گرفتار بودیم و نتوانستیم بیش از چند دقیقه صحبت کنیم. قرار شد چند روز دیگر با هم به یک رستوران هندی برویم و سر فرصت گپ بزنیم.

جمعه ۸ ژانویه 2000

امروز برای نهار با شالپا، کتی و ساندر را به یک رستوران هندی رفتیم. نمیدانستم غذاهای هندی اینقدر به غذایهای ایرانی شبیه‌اند. حتی نوشابه‌های به نام «لاسی» دارند که دوغ خودمان است. همراه با نهار «دال» خوردیم که همان عدسی است و برای دسر شیر برنج! شالپا از سفرش صحبت کرد. این اولین سفر او به هند، بدون سانجی بوده. دیدن خانواده سانجی خاطراتش را دوباره زنده کرده‌است.

سه شنبه 20 ژانویه 2000

شالپا یک عکس جدید از خودش و سانجی روی میز گذاشته - عکس روز عروسیشان. عروس و داماد را با طنابی از گل به هم بست‌اند. عکس را مادر شوهرش به او داده. گفت که سانجی در آن روز چقدر جذاب و دوست داشتنی بوده. در دلم گفتم مثل همیشه. گفت از همان روز عاشقش شده. طوری صحبت میکند که گویا خوشبختترین عروس دنیا است. چقدر خوب است که آدم اینقدر عاشق باشد.

سه شنبه 10 فوریه 2000

در یک ماه گذشته شالپا زیاد سرحال نبود. بیشتر وقتش را به تنهایی در اطاقش میگذراند. میزش را پر از عکسهای سانجی کرده. فکر میکنم بیشتر آن‌ها را از هند با خودش آورده. از او پرسیدم که اگر به جای سانجی او زودتر مرده بود، فکر میکند سانجی چه رفتاری میکرد. گفت سانجی حتی انتظار نداشته که شالپا بعد از او تنها بماند. بعد خیلی آهسته، طوری که دیگران نشنوند، گفت یکبار سانجی به او گفته بود که اگر او مُرد حتما خیلی زود ازدواج کند چون یک بدن خوب و لطیف، حیف است که حرام شود. موقع گفتن این حرف گونه‌هایش از شرم گل انداخته بود؛ اما صدای خنده‌اش توجه همه را جلب کرده بود.

سه شنبه ۳ آوریل 2000

امروز کامپیوترم از کار افتاده بود به اطاق شالپا رفتم تا از کامپیوتر او استفاده کنم. دیروز چهارمین سالگرد مرگ سانجی بود. دختر و پسر بزرگش از شمال کالیفرنیا برای شرکت در مراسم آمده‌اند. شالپا چند روز مرخصی گرفته تا با آن‌ها باشد.

در اطاق شالپا که نشستهای دوروبرت را عکس‌های سانجی احاطه کرده‌است. فاصله بین عکس ازدواجشان با آخرین عکس بیش از بیست سال است؛ اما سانجی زیاد تغییری نکرده. موهایش همان طور مشکی و شفاف مانده. فقط یک سبیل کمپشت به بالای لبش اضافه شده که به صورتش جذابیت بیشتری داده است. تمام روز به هر طرف که میچرخیدم سانجی از گوشه‌های به من نگاه میکرد. در لباس شنا؛ در حال اسکی؛ روی یک قایق با یک ماهی بزرگ در دست؛ و عکسی هم با کت و شلوار و کراوات. عکس را برداشتم و از نزدیک به صورتش نگاه کردم. چشمانش پر از خنده بود.

پنجشنبه ۵ آپریل 2000

امروز شالپا از مرخصی برگشت. مجبور شدم وسایلم را از اطاقش جمع کنم و به دفتر خودم بروم. چقدر در و دیوار اطاقم خالی است. حتی یک عکس هم روی میزم نیست.

چهارشنبه ۱۱ آپریل 2000

شالپا میگفت برایش خیلی سخت است به مردی به جز سانجی فکر کند. امیدی به پیدا کردن کسی با تمام خصوصیات او را ندارد. فکر می کند نمیتوان عاشق مردی شد که با سانجی متفاوت باشد. گفت سانجی برایش شوهر ایده آل بوده. گفتم بهتر است زندگیش را با یک مُرده به هدر ندهد.

پنجشنبه ۲ می 2000

دیشب شالپا برای شام به خانه زن و شوهری از دوستان قدیمش رفته بود. دوست دیگری هم که زنش چند سال پیش مرده، دعوت داشته. گفت دوستانش اصرار دارند که راج جفت خوبی برای اوست. میگفت اصلا آمادگی ازدواج ندارد. گفتم باید به خودش این فرصت را بدهد که با مردان دیگر آشنا شود. شالپا اصرار داشت که هیچ مردی نمیتواند جای سانجی را بگیرد. گفتم که اشتباه میکند. چطور میشود میان این همه مرد در دنیا کسی را پیدا نکرد؟

جمعه 28 می 2000

امروز روزیست که زنان هندو روزه میگیرند و دعا میکنند که در زندگیهای بعدی دوباره با شوهر خودشان ازدواج کنند. وقتی شالپا این را گفت پرسیدم که نکند او هم هم روزه گرفته باشد! خندید و گفت سانجی همیشه به او التماس میکرده که چنین کاری نکند. میگفته همین یکبار برای هر دویمان کافی است، بگذار در زندگیهای بعدی تجربیات دیگری داشته باشیم!

دوشنبه ۱ جون 2000

شالپا باز از خانهاش که با سلیقهی سانجی ساخته شده صحبت کرد. گفت هر قسمت از خانه نشانی از او دارد. از حیاط خانه که پر از گل های رُز بود گفت، و از بار گردی که در کنار مهمانخانه ساخته بود. و گفت که چطور در مهمانی ها همه دور آن جمع میشدهاند و سانجی برایشان مشروبهای مختلف درست میکرده. گفت سانجی یک کلکسیون لیوان های شرابخوری کریستال دارد که از آنها فقط برای پذیرایی از مهمان های خیلی عزیز استفاده میکرده است.

دلم میخواهد خانهاش را ببینم. خانهای که در سالن آن یک بارِ گرد قرار دارد!

جمعه 10 جولای 2000

شالپا برای فردا با راج قرار دیدار دارد. مرتب تاکید میکند که فقط یک دیدار دوستانه است. مطمئن است راج مردی نیست که او را جلب کند. تشویقش کردم که سخت نگیرد.

سه شنبه 1 سپتامبر 2000

امروز سر ظهر راج برای بردن شالپا به ناهار، به اداره ما آمده بود. کنجکاو بودم که ببینمش. به بهانه‌ی خرید با شالپا از اداره بیرون رفتم. مردیست میانه سال با موهای خاکستری و شکمی برآمده. به جای خرید رفتم به رستوران خیام و تنهایی جوجه کباب خوردم. شالپا کمی دیرتر از ناهار برگشت. به اطاقش رفتم. همهی عکس‌های سانجی هنوز روی میز هستند. راج اصلاً با سانجی قابل مقایسه نیست.

جمعه 18 سپتامبر 2000

امشب شالپا و راج قرار ملاقات دارند. این دومین باری است که با او شام میخورد. هرچند خودش انکار میکند؛ اما فکر میکنم از راج خوشش می‌آید. این روزها بیشتر به خودش میرسد. هفته پیش رفته بود پیش دکتر پوست و کرمی برای از بردن حلقه‌ی سیاه دور چشمش گرفته بود. دیروز بعد از کار، با هم رفتیم مال. یک لباس تازه خرید: پیراهنی خاکستری رنگ با یک کت قرمز. گفت این اولین لباسی است که بعد از مرگ سانجی میخرد. من هم یک کت و دامن بنفش خریدم. چقدر از این رنگ خوشم می‌آید.

یکشنبه 20 سپتامبر 2000

کت و دامنی را که خریده بودم در تنم امتحان کردم. خیلی زیباست؛ اما به نظر میرسد چیزی کم دارد. فردا وقت ناهار میروم خرید، شاید یک گردنبند مناسب برایش پیدا کنم.

شنبه 21 اکتبر 2000

دیشب با فریده و سارا و سهیلا رفته بودیم بیرون. فریده یک رستوران خوب در خیابان "میل رز" پیدا کرده، ما را برد نشانمان بدهد. بچه‌ها از لباس و گردنبندم تعریف کردند. تا به حال نمیدانستم که این قدر از مروارید کبود خوشم می‌آید. باید یکی شبیه‌اش بخرم. شالپا هنوز چیزی نگفته؛ اما خودم رویم نمیشود آن را بیشتر نگه دارم. برای یک شب به من قرض داد، حالا تقریباً یک ماه است که آن را نگه داشته‌ام. در این مدت به قدر کافی از آن استفاده کرده‌ام. خیلی با کت و دامن بنفشم جور است. به بچه‌ها گفتم هدیه‌ای است از یک دوست. فریده

خیلی کنجکاو شده بداند که به قول خودش، این مِستر رایت کیست که چنین هدیهی گران قیمتی به من داده است.

سه شنبه 10 نوامبر 2000

شالپا این روزها خوشحال تر به نظر میرسد. برعکس من که هیچ حوصله ندارم. هفته پیش گردنبند را به شالپا برگرداندم. گفت اصلاً یادش رفته بود که آن را به من قرض داده.

دو شنبه 16 نوامبر 2000

امروز بعد از کار رفتم به جواهر فروشی نزدیک محل کارم. قبلاً یک سری مروارید کبود در ویتیرینش دیده بودم. اما راستش وقتی آن ها را آزمایش کردم زیاد خوشم نیامد. مرواریدهای شالپا چیز دیگریست. شاید از شالپا مرواریدهایش را بخرم. به نظر نمیرسد که دیگر علاقهای به آن ها داشته باشد. در چهار پنج ماه گذشته ندیده‌ام که از آن ها استفاده کند.

امروز شالپا باز خیلی سرحال بود. ویکاند گذشته با راج رفته بود لاسوگاس. خیلی به آن ها خوش گذشته بود. شالپا مرتب از راج صحبت میکند؛ اما عکسی از او روی میزش نگذاشته. اطاقش هنوز پر از عکس های سانجی است. هر وقت از کنار اطاقش رد میشوم نگاه خندان سانجی از داخل قاب تعقیبم میکند.

جمعه 16 دسامبر 2000

شالپا امروز به اداره نیامده بود. امشب در خانهاش مهمانی دارد. خودش هندو است اما تصمیم گرفته که یک مهمانی بزرگ به مناسبت کریسمس بدهد. فکر میکنم میخواهد به رابطه خودش با راج رسمیت بیشتری بدهد. بیشتر دوستان خودش و راج را به مهمانی دعوت کرده. من و کتی هم دعوت داریم. دیروز، قبل از ترک اداره، تمام عکس های سانجی را از روی میزش جمع کرد و در کشو گذاشت.

شنبه 17 دسامبر 2000

امروز دیر از خواب بیدار شدم. هنوز سرم درد میکند. مهمانی شلوغی بود. دو پسر سانجی هم آمده بودند. دخترش نبود. دلم میخواست همهی بچه هایش را ببینم. پسر بزرگش خیلی شبیه اوست، با همان چشمان درشت و خندان، و موهای مشکی براق.

خانهای جالبی است. خیلی بزرگ نیست؛ اما با سلیقه ساخته شده و دکوراسیون خوبی دارد. فکر میکنم که همه چیز هنوز سلیقه سانجی را دارد. از بارِ گردِ کنارِ سالن خیلی خوشم آمد. باری از سنگِ مرمرِ سیاه و شفاف. از سقف بالای بار یک ویتیرین ظریف پر از لیوان های کریستالِ آویزان است. عکس بزرگی از سانجی بر دیوار کنار آن نصب شده.

اول شب، همه در کنار بار جمع شدیم. بعد از شام رفتیم به اطاق نشیمن. یک گروه نوازنده و خواننده هندی قرار بود در آنجا برنامه اجرا کنند. حوصله‌ی جمع را نداشتیم، رفتیم به دیدن بقیه‌ی قسمت‌های خانه. اطاق خواب سانجی در ته آخرین راهرو قرار داشت. نور کمسوی قرمزی رنگی همراه با دود خوش بویی تمام فضای اطاق را پر کرده بود. در وسط اطاق یک تختخواب بزرگ قرار داشت با چهار میله بلند در چهار گوشه آن. تور سفیدی از روی میله‌ها تا روی زمین آویزان بود. تور را کنار زدم و روی تخت دراز کشیدم. روتختی دستبافِ نرمی که سرتاسر آن را گل‌های صورتی پوشانده مرا در آغوش گرفت. روبه روی تخت، معبد کوچکی ساخته شده که مجسمه‌ای از بودا در میان آن قرار دارد. دو چوبِ باریکِ عود، در دو طرف مجسمه دود میکرد. ساعتی بعد برگشتم به کنار بار. از اطاق نشیمن صدای موسیقی می‌آمد. تصویر سانجی از درون قاب عکس بر سنگِ سیاه بار افتاده بود. لیوانی برداشتم و در آن شراب ریختم. یک نفر با صدای نازک آواز هندی میخواند. روی یکی از صندلی‌ها نشستم. لیوان را به طرف سانجی بلند کردم و آن را تا ته سرکشیدم. بعد لیوان‌های کریستال را یکی یکی از ویتترین برداشتم، در هر کدام کمی شراب ریختم و به سلامتی او خوردم. نمیدانم لیوان چندم بود که کتی و شالپا به سراغم آمدند. کتی مرا به خانه رساند.

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه مهنوش مزارعی توضیح بدهید.
2. آثار مشهور مهنوش مزارعی را نام ببرید. در مورد مضمون و محتوایشان توضیح بدهید.
3. داستان «سنگام» چه محتوایی دارد؟
4. ویژگی‌های عمده‌ی آثارش را نام ببرید.

17. Шагла Парвінрух (1956 –)

شهلا پروین روح

شهلا پروین روح (زاده ۲۷ خرداد ۱۳۳۵ شیراز) نویسنده ایرانی است. مجموعه داستانی "حنای سوخته" او برنده جایزه منتقدان و نویسندگان مطبوعاتی شده است.

وی تا سال 1368 به مطالعه مشغول بود و از آن پس با شرکت در کلاس های داستان نویسی "شهریار مندنی پور" قدم به عرصه ی نوشتن گذاشت. پدر و مادر وی بسیار اهل داستان و داستان گویی بودند؛ پروین روح بعد از آن که در سال 1369 دیپلمش را گرفت، کارش را با جدیت و عشق به مطالعه آغاز کرد. او

تا کنون سه کتاب از خود به یادگار گذاشته است که اسامی آن ها به شرح زیر است:

1. حنای سوخته، نشر آگه، تهران، چاپ اول، 1378.

2. رمان طلسم، نشر آگه، تهران، چاپ اول، 1380.

3. تنها که می مانم، نشر آگه، تهران، چاپ اول، 1383.

مجموعه داستان حنای سوخته که شامل 14 داستان کوتاه است، برنده ی جایزه ی منتقدان و نویسندگان مطبوعاتی در سال 1378 شد، هم چنین نامزد بهترین کتاب سال شد و به دور نهایی هم رسید، رمان طلسم نیز به جشنواره های ادبی راه پیدا کرد و تا دور نهایی رسید.

مجموعه ی حنای سوخته رئال است؛ اما فضای وهمی داستان ها آن را به حالت سورئال نزدیک می کند، رمان طلسم، داستان مقابله ی سنت و مدرنیسم است و با پیش برد هم سوی دو روایت حالت تعلیق را در چارجوب و طرح داستان بنا می نهد و مجموعه ی تنها که می مانم کاملاً معمولی و عادی است و گاهی احساس می شود که لحن آن از زبان معیار جدا می شود و فقط راوی است که به صورت یک دست سخن می گوید؛ داستان های وی غالباً به صورت برشی از یک زندگی است؛ به طور کلی به نظر می رسد که شهلا پروین روح در این سه اثر به عنصر فضاسازی و توصیف بهای بیش تری داده است و توجه و دقتش به این دو عنصر بیش تر بوده است. هم اکنون وی در شیراز در کنار همسر و دو فرزندش زندگی می کند.

« خانه سنگباران »

صدای سنج و نوحه خوانی دور و نزدیک می شود و موج بر می دارد. کوچه پس کوچه های تنگ پر است از هجوم آدم هایی که از چند خیابان آن طرف تر پیاده به کوچه های باریک و پیچ در پیچ زده اند تا از محوطه نزدیک حرم سر در آوردند و دسته های سینه زنی و عزاداری را بهتر تماشا کنند.

صدای سنج و نوحه خوانی دور و نزدیک می شود و موج بر می دارد. کوچه پس کوچه های تنگ پر است از هجوم آدم هایی که از چند خیابان آن طرف تر پیاده به کوچه های باریک و پیچ در پیچ زده اند تا از محوطه نزدیک حرم سر در آوردند و دسته های سینه زنی و عزاداری را بهتر تماشا کنند.

همه حواسم پی این است که خانمی که خود را زینت معرفی کرده و از خانه بیرونم کشیده بود را گم نکنم. او هر چند قدمی گردن می کشید که ببیند هنوز دنبالش می روم یا نه. بی خیال تنه می زد و راه را باز می کند. نگاه خیره چند رهگذر به فکرم می اندازد که کاش چادر سرم انداخته بودم. روسری ام را جلوتر می کشم و گره اش را محکم می کنم و تند دنبالش را می گیرم. جلو در کوتاه آهنی پا به پا می کند تا می رسم. با فشاری در را باز می کند و همراه قیژه در می گوید بفرمائید.

می گویم: «بهتره شما جلو برین.»

دو پله دالان پایین می رویم و ده قدمی آن طرف تر سه پله سنگی بلندتر که به حیاط می رسد. با اینکه هنوز غروب نشده، حیاط تاریک است. چند قدمی پیش نرفته ایم که صدایی مرتعش از مقابل می گوید: «مواظب باشین سُر نخورین» و چراغ حیاط روشن می شود. درست زیر پایم لکه بزرگی از خون دیده می شود که در حال بسته شدن است و لکه های ریز و درشت خونابه که تا زیر پای مرد جوانی که هنوز دستش روی کلید چراغ است ادامه دارد. با همان صدای لرزان می گوید: «از این طرف» از کناره درخت نارنج راه کج می کنیم و از چند پله بالا می رویم، راهرو تنگ و کوتاهی است که دو در چوبی در دو طرف آن باز می شود. به اتاق سمت راست که وارد می شویم، زن را می بینیم که دراز به دراز خوابیده و صورتش از درد به هم کشیده و زن میانسالی از استکانی انگشتری طلایی با نگین فیروزه با حرکت قاشق جا به جا می شود و همراه آن یک تکه نخ کلفت از نبات باقی مانده می گوید: «بخور ننه جون تا دلت جا بیاد».

می گویم: «می شه خانم را تنها معاینه کنم.» جوان رو به زن میانسال می کند و می گوید «عزیزی قربون پاتون بیاین بریم بیرون».

در را روی هم می گذارم و دستکشم را دستم می کنم. لبه های خیس چادر گلدار را از پاهای خون آلود

کنار می زنم. می پرسم: «چند ماهتونه؟»

«شش، هفت ماه»

«شکم اولتونه؟»

«بله.»

زمین خوردین

نه

کتک

نخیر

پس چی شده

سنگ.....سنگ بهم زدن

کی

مچ دستم را می گیرد و خیره نگاهم می کند و می گوید: «نمی دونیم» به آرامی دستم را کنار می کشم

و می گویم: خیلی خب، خیلی خب، الان درد داری؟

نه می گیره و ول می کنه

طبیعیه، فاصله آخری چه قدر بود؟

گمونم نیم ساعت.

دستکش را وارونه از دستم می کشم و می اندازم توی پاکتش و از اتاق بیرون می آیم. جوان تکیه اش را

از جرز اتاق می گیرد و نگاهم می کند. عزیزی هم جلد می آید با صدای آهسته می گویم «نشانه های سقط جنینه.

اگه کیسه آب پاره نشده بود ممکن بود بشه از سقط جلوگیری کرد.» جوان در حالی که موهای پرپشت سرش را

لای پنجه گرفته و می کشد می گوید: «بچه؟»

می گویم: «اگه هفت ماه رو پر کرده باشه، احتمال اینکه زنده بمونه هست. ولی اگه کمتر باشه... به هر

حال بهتره اول یه جای تمیز و راحت برای زانو درست کنین، بعد هم فکر بیمارستان باشین.»

«بیمارستان؟ اونم شب عاشورا. مگه ندیدین بیرون چه خبره؟ تموم خیابونا راه بندونه، ماشین گیر نمیداد.»

عزیزی صورتش را می کند و باز می گوید: «تا صد تختخوابی هم که نمی تونیم پیاده ببریمش تلف می شه. خانم

دستم به دامن خودت زحمتش را بکش.»

دستم را به شانه اش می زنم و می گویم: «نمی خواد خیلی عجله کنین چون شکم اولشونه به این زودی

هام که فکر می کنین، بچه نمیداد. منم وسایلم را همراه نیاوردم. از اون گذشته، برای من مسئولیت داره.»

عزیزی پرید تو حرفم که «یعنی چی مسئولیت داره.»

می گویم: «این جور که شنیدم سقط جنین دختر شما طبیعی نیست، به دختر شما سنگ پرت کردن.

اگه اتفاقی بیفته، یا شکایتی بشه، ممکنه پای منم میون بیاد. بنابراین زیر نظر بیمارستان باشه بهتره.»

مرد جوان دستهایش را به حالت تسلیم بالا می آورد می گوید: «نه خانوم، چرا پای شما وسط بیاد. اصلاً

من همین الان رضایت نامه می نویسم، وا می دارم ده نفر پاشو امضا کنن، که شاهد رضایت من باشن خودمم رو

سر می دارم می رم منزلتون کیف وسایلتون رو میارم.»

با صدای جیغ زن به اتاق بر می‌گردم. عزیزی هم که با من وارد شده پرده پستو را کنار می‌زند و مفرش رختخوابی را آورده باز می‌کند. تکه پابین تشک سفره لاستیکی پهن می‌کند و دست به شکافتن ملافه لحاف می‌شود. سر دیگر لحاف را می‌گیرم و کمکش می‌کنم. عزیزی جلد ملافه را چهارتا می‌کند و می‌اندازد روی سفره. زن را کمک می‌کنیم تا در بستر بخوابد. مرد می‌گوید: «با اجازه شما من رفتم برای کیف» که عزیزی بلند می‌شود و می‌گوید: «نه مجید آقا خودم می‌رم. شاید خوبی نداشت باشه یه مرد جوون بره در خونشون».

بعد رو می‌کند گنبد حرم و می‌گوید: «دستم به دامن» و از در بیرون می‌رود. در این فاصله زینت خانم جلو اتاقشان را زیلو پهن کرده و مردی را که باید شوهرش باشد به حیاط آورده و دارد بساط چای را می‌گذارد دم دستش. استکان را پر می‌کند و تعارف می‌کند. «بفرمایین، خسته شدین» به خون‌های کف حیاط نگاه می‌کنم و می‌گویم: «بهتر نیس اینا رو بشورین».

با تعجب نگاهم می‌کند و می‌گوید: «می‌خواین شر گردنم بیفته، بگن خواستم مدرک جرم از بین بره.» روی زیلو می‌نشینم و به پیرمرد نگاه می‌کنم که پاهای لاغر و علیش را مرتباً با دست می‌فشارد ولی در عوض بالا تنه اش را مثل خط کش صاف و محکم نگه داشته. صورت خنده رو و ته ریش سفید چند روزه چهره اش را مهربان کرده. نعلبکی چای را جلویم می‌گذارد.

می‌پرسم: «پدر جریان سنگ چیه؟»

صورتش را می‌خارد و می‌گوید: «چی بگم والله. پشت نیم درهای اتاقا رو نگا کنین.»

حیاط چهارگوشی است که دور تا دورش را اتاق‌هایی که روی زیر زمین قرار دارند، گرفته و هر اتاق گویای زندگی مجزایی از دیگر اتاق‌ها با باغچه‌ای مربع شکل و چند نارنج و خرمالو و حوضی با آب سبز که جلوی شیرش را برای شستن ظرف، تیغه سیمانی گرفته‌اند. و پشت تمام نیم درهای چوبی پنجره که تک و توک شیشه سالمی دارند کپه‌ای از قلوه سنگ‌های کوچک و بزرگ می‌پرسم: «اینجا برای چیه؟»

ته مانده قندش را مزه مزه می‌کند و می‌گوید: «عرض شود، اولی اش رو که انداختن درست بیخ گوش خود من رد شد و خورد به دیوار. اون موقع داشتم بشکن می‌زدم و با خنده و شوخی سر جماعت را گرم می‌کردم. پسر عباس هم همین جا بغل دستم نشسته بود فکر کرد کار رضا قلی صاحبخونمونه که با هم شوخی و مزاح داریم. خواس ورداره براش بندازه، من نداشتم. از اون روز هم این خونه شده قلعه سنگ بارون یا چه می‌دونم... خونه شیطان می‌بینی که حتی جای شیشه مستراح هم پارچه آویزون کردیم. هر کدوممون هم سنگایی که به در و پنجره مون خورده نگه داشتیم تا یه امیر ارسلانی پیدا بشه، یه مفتش بیاره ببینیم جای انگشت کی روشونه.»

می‌پرسم: «حالا خودتون به کی شک دارین؟»

کف دستش را بو می‌کند و می‌گیرد جلو من... «چی بگم، اولاش ضنمون می‌رفت که همین رضا قلی باشه که یک ساله می‌خواد زیر پامونو جارو کنه یا دست کمش کرایه‌ها را بالا ببره. ولی خداییش می‌بینی که در و پیکر اتاق خودش از همه خرد و خاکشیرتره، سنگ تو اتاقشون میندازن که به هر کی بخوره پا نمی‌شه.»

می خوام باز سؤالی کنم که صدای فریاد دردآلود زن بلندم می کند. بر می گردم به اتاق. مجید آقا کنار بستر زن نشسته و دستش را در دست گرفته دستم را به پیشانی زن می گذارم و نبضش را می گیرم. مرد با کم رویی بلند می شود و می رود توی پستو. زن را معاینه می کنم، شدت درد که کم می شود رواندازش را مرتب می کنم و می پرسم: «اسمت چیه؟»

«اختر»

«چند سالتَه؟»

«بیست و هشت سال»

«چند وقته ازدواج کردین؟»

«یه سال و نیم.»

دقیق تر نگاهش می کنم صورت قشنگی دارد، خوش چشم و ابروست و گونه های برجسته اش شکل زیبایی به صورتش داده می پرسم: «مادرتون با شما زندگی می کنه؟»
«نه، توی اتاق انوری می شینه. مادر شوهرم اینا هم تو همین خونه اتاق داشتن. رفتن سر ازدواج ما. آخه مخالف بودن.»

به شوهرش که از پستو بیرون آمده و دارد از پنجره اتاق بیرن را نگاه می کند می گوید «آخه شوهر دوممه.»

می پرسم «فکر می کنی کی برات سنگ پرت کرده؟»

«نمی دونم اوایل می گفتن که خواستگاری که زنشون نشدم سنگ می اندازن، خب چیکار کنم. دل بخواه که نبود، خدا خواسته که من خوشگل باشم. ولی یه سر و گردن و یه جفت چشم و ابرو که بیشتر ندارم، زن یه نفر هم بیشتر نمی تونم بشم. دیگه بقیه به من چه. بشنو ولی باور نکن.»

«پس فکر می کنی کار کیه؟»

هنوز جواب نداده که عزیزی در حالی که چادرش را دور دست می پیچد می آید تو. کیف چرمی کارم را کنار دیوار می گذارد و انگار که حرفهای آخر اختر شنیده باشد می گوید: نه خانوم جون. کار اونا نیس. این حرفا رو خانواده شوهرش چو انداختن که انگشت نمای خاص و عاممون کنن نه... اختر خوشگله و به نظر نزدیک. این قدر بهش گفتم شب تو آینه نگاه نکن، موهای شونه ات را رو دست و پا نریز. حتی یه بار همین مهین خانم اوسای حمام سرگود بهش گفت این قدر تو حموم پشت سر این و اون شکلک در نیار. گفت حموم پر از جنه، اگه به نظر بیای یا باهات لج بیفتن، دیگه واویلا. گفت از من که یه عمره گوشه این حموم نشستم و قلیون حسرت می کشم بشنو، جن ها از چیزی که خوششون بیاد دست برنمی دارن، از چیزی هم که بدشون میاد شکلکه... خب حالا اینم آخر و عاقبتمون.»

با ناباوری می پرسم: یعنی می خواین بگین! اجنه بهش سنگ زدن؟

ولی قبل از اینکه جواب بدهد، صورت در هم کشیده اختر که باز دردش گرفته توجه را جلب می کند. به ساعت نگاه می کنم. فاصله درد به بیست دقیقه رسیده. عرق پیشانی اش را خشک می کنم و می گویم «نفس عمیق بکش و عضلات را شل کن.»

بر می گردم طرف عزیزی «شمام بی زحمت یکی دو تا قابلمه بزرگ آب بذارین جوش بیاد، بعد زیرش را کم کنین که هر وقت لازم باشه آماده باشد.»

خودم ساک وسایلم را باز می کنم و چیزهای لازم را مرتب روی تنظیف می چینم و چراغ الکلی را می گذارم کمی دورتر از بستر که بتوانم به موقع روشنش کنم و قیچی را بجوشانم، که یکمرتبه صدای داد و فریاد از حیاط بلند می شود. از شکستگی شیشه، بیرون را نگاه می کنم. چند نفری توی سر و کله هم می زنند و فحش می دهند. جوانی بیست و دو سه ساله که شلوار جین تنگی پوشیده و موهای بلندی دارد خودش را از زیر دست زینب خانم بیرون می کشد و حمله می کند. مجید آقا جلویش را می گیرد و می کشدش طرف دیوار و به شانه جوان می زند و می گوید: «عباس تو کوتاه بیا. فردا همه چیز رو روشن می کنم.»

عباس فریاد می کشد که: «آخه حرف ناحسابی می زنه. من نه تو خونه بودم، نه از چیزی خبر دارم. اون وقت پای ام شده که زیر سر منه. اون پول نزول می ده و خون ده خانواری که توی این خونه نشستن رو تو شیشه کرده، پونصد تومن قبض برق رو قایم می کنه و از هر اتاقی دویست تومن می گیره، اون وقت به من می گه نامسلمون. نکبت از سرش در رفته. اکبیرش خونه رو گرفته. من همین امشب تکلیفش را روشن می کنم.» صاحبخانه که باید همان رضا قلی باشد گردن می کشد، «تو می خوای تکلیف منو روشن کنی. بچه قرتی. همین الان لحاف و تشک هاموتون رو می ریزم تو کوچه. بیکاره الوات. از وقتی بهت گفتم بگو دوستات نیان در بزبن، هی تو خونه سنگ می اندازن. به خیالت نمی دونم که سنگ می اندازن به بهانه سرکشی دور و بر خونه می ری بهشون سر می زنی.»

عباس باز حمله می کند و یقه رضاقلی را می گیرد و می کوبدش به دیوار. داد می کشد: «آخه لامصب رفقای من چه طور سنگ می اندازن که یکی شون به دار و درخت و باغچه نمی خوره و راست میاد می خوره به پنجره های سینه دیوار؟ اصلاً اگه کسی بتونه از پشت دیواری به این بلندی سنگ هم بندازه، ما فقط از یه طرف کوچه داریم پنجره های پشت به کوچه رو چی می گی... چرا نمی گی خونه ام نفرین شده، چرا نمی گی خونه ام جن داره. بگو کُفرات ورم داشته...» زن رضاقلی که تاکنون مشغول جدا کردن عباس از شوهرش بود یکباره به سر و سینه می کوبد که، «ای خدا با همین حرفا خونه خرابمون کردن. تو تموم محل همین حرفا چو افتاده. به شرطی اگه یه روزی هم گورشون رو گم کنن و برن دیگه کسی نیاد تو این اتاقه بنشینه. مونده بود توش خون راه بیفته که افتاد. فردا پس فردا باید خونه رو بذاریم برای همینا و خودمون از در بریم بیرون.»

به طرف بستر بر می گردم تا حال اختر را ببینم. درد انگار با نگاه من به او هجوم می آورد. کناره های تشک را می گیرد و می فشارد و فریاد می کشد. عزیزی و مجید آقا به اتاق می دونند و حیاط نیز به سکوت فرو می رود. این بار هفت دقیقه بیشتر طول نکشیده که درد آمده. به مجید آقا می گویم بیرون باشد و تا صدا کردم

آب جوش را بیاورد. اختر عرق ریزان و دردآلود نگاهم می کند. یادش می دهم که پاهایش را چگونه نگه دارد و می گویم: «از حالا به بعد تا می توانی به ته ات فشار بیاور، همیشه شکم اول کمی سخته، ولی ترس نداره، نگران نباش. همه چی درست می شه.»

ساعت یک و چهل دقیقه است کیفم را برمی دارم و از اتاق که آکنده از بخار و بوی الکل است بیرون می زنم لگنی که جنین و جفتش را در آن گذاشته ام، زیر درخت نارنج گذاشته ام و رویش را پارچه سفید کشیده اند. عزیزی نشسته سرش و گریه می کند، مجید آقا ساکت و غم زده عزیزی را بلند می کند و به اتاق می برد. عباس جلو می آید و کیف از دستم می گیرد تا برساندم به خانه. به نیمه حیاط رسیده ام که سنگی محکم به پاشنه کفشم می خورد. هراسان از جا می پرسم و دور تا دور حیاط را نگاه می کنم. حیاط خالی و اتاق همه درخاموشی خواب و سکوت فرو رفته اند. به دیوار نگاه می کنم، انگار که ارگ کریمخانی را چلانده باشی و گذاشته باشی اینجا، هول دیوارها دلم را پر می کند. با سرعت به دالان می دووم و از خانه بیرون می زنم. عباس سر پیچ کوچه منتظر است. شب با سکوت و خنکی مطبوعش شقیقه های کوبانم را نوازش می دهد.

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه شهلا پروین روح توضیح بدهید.
2. آثار مشهور شهلا پروین روح را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار شهلا پروین روح توضیح بدهید.
4. ویژگی های عمده ی آثار شهلا پروین روح را نام ببرید.
5. در مورد زبان و محتوای داستان «خانه سنگباران» او توضیح دهید.

18. بلیکس سلیمانی (1963 –)

بلیکس سلیمانی

بلیکس سلیمانی (زاده ۱۳۴۲ در کرمان)، نویسنده، منتقد ادبی، و تهیه کننده. معاصر ایرانی است. کتابهای «بازی آخر بانو»، «بازی عروس و داماد» و «خاله بازی» از آثار اوست که همگی بیش از پنج بار تجدید چاپ شده‌اند و رمان بازی آخر بانو برنده جایزه ادبی مهرگان و بهترین رمان بخش ویژه جایزه ادبی اصفهان در سال ۱۳۸۵ شده است.

او در رشته کارشناسی ارشد فلسفه تحصیل کرده است و مدیر گروه مطالعات فرهنگی و فرهنگ عامه شبکه رادیویی فرهنگ می باشد. او بیش از هشتاد مقاله در مطبوعات نوشته است و برخی از داستانهای وی به زبانهای انگلیسی، ایتالیایی و عربی ترجمه شده است. او داوری جایزه‌های ادبی را نیز بر عهده داشته است، از جمله جشنواره بین المللی برنامه‌های رادیویی و جایزه منتقدان و نویسندگان مطبوعات.

بلیکس سلیمانی، نویسنده‌ای است که داستان‌نویسی‌اش را دیر شروع کرد، اما تبدیل شد به یکی از چهره‌های ادبی مهم همین سال‌های پرتلاقی و حاشیه‌ای که در آن‌ها نفس می کشیم. خانم سلیمانی در چهارمین دهه عمرش آن قدر به مرگ و شوخی‌های آن فکر می کند که گاهی آدم را به این گمان می اندازد، در زندگی‌اش چه قدر با ابعاد آن برخورد داشته است. خانم نویسنده در داستان‌های کوتاه این کتاب برای فاصله میان «جدی بودن» و «جدی نبودن» زندگی‌های امروزی شهری آدم‌های را پیدا کرده که هر روز، شاید، از کنارشان رد می شویم و سعی می کنیم شانمان به آن‌ها برخورد نکند. بلیکس سلیمانی از این آدم‌ها نوشته، از همان‌هایی که قرار است روزی برای مردن‌شان آگهی‌های کوچک تسلیت به روزنامه بدهیم و فکر کنیم .

خانم داستان‌نویس با این نگاه نه قرار است و نه می‌خواهد دنیا را عوض کند، سلیمانی با ما شوخی دارد.

کتاب‌ها:

«همنوا با مرغ سحر» درباره زندگی و آثار علی اکبر دهخدا.

«هنر و زیبایی از دیدگاه افلاطون».

«بررسی وضعیت کمی و کیفی ادبیات داستانی در دهه هفتاد».

«تفنگ و ترازو» (در نقد و بررسی ادبیات دفاع مقدس).

رمان «بازی آخر بانو» (برنده جایزه ادبی مهرگان و و جایزه بهترین رمان بخش ویژه جایزه ادبی اصفهان در سال ۸۵).

«بازی عروس و داماد»، نشر چشمه (مجموعه داستان‌های بسیار کوتاه (مینی‌مال) یا داستان‌های فلش.

رمان «خاله بازی»، انتشارات ققنوس.

رمان «به هادس خوش آمدید»، نشر چشمه (زیر چاپ و در انتظار مجوز نشر) «هادس» در عنوان کتاب به معنای دنیای مردگان است و داستان در فضای ایران در زمان جنگ می‌گذرد.
رمان «نارسیده ترنج» (در دست نگارش و چاپ) رمانی است درباره زنان ایرانی در دهه ۶۰ و فضای جنگ.
«سگ سالی».

جایزه ها:

جایزه ادبی مهرگان در سال ۱۳۸۵.

جایزه ادبی اصفهان در سال ۱۳۸۵.

« بازی عروس و داماد »

زری جان سی و شش سالش بود و هنوز عروسی نکرده بود. برادر کوچکش که برای تحصیل روانه غرب شد، زری جان از هفت دولت آزاد شد. اول به آقا فرزین، ساندویچی محله‌شان پیشنهاد ازدواج داد و بعد به احمدآقا، میوه‌فروش محله‌شان. زری جان از صبح تا شب جلوی مغازه لباس عروس‌فروشی سر میدان محله‌شان می‌ایستاد و لباس‌ها را نگاه می‌کرد و دل هر بیننده‌ای را می‌سوزاند. بالاخره جلسه خانوادگی برای این معضل بزرگ تشکیل شد. مادر پیر از همه پسر و دخترهایش خواست فکری به حال زری جان بکنند و گفت: زری جان روزی هزار بار استخوان‌های پدرش را در گور می‌لرزاند. فرهاد، برادر بزرگ زری جان گفت می‌تواند یک شوهر قلابی برای زری جان دست و پا کند و یک جشن عروسی برای او راه بیندازد، بلکه زری جان آرام بگیرد. عباس یکی از کارگرهای کارگاه فرهاد پذیرفت که با زری جان ازدواج کند. عروسی مجللی برای زری جان گرفتند و عملاً زری جان عروس شد. روز بعد از عروسی، زری جان دوباره لباس عروسی پوشید و عباس آقا را وادار کرد لباس دامادی‌اش را بپوشد و سر سفره عقد بنشیند. دوباره غسل در دهان هم گذاشتند و حلقه رد و بدل کردند. ظرف یک ماه، زری جان بیست و هفت دفعه بازی عروس و داماد راه انداخت. عباس آقا به آقا فرهاد شکایت برد. دوباره جلسه خانوادگی تشکیل شد. قرار شد عباس آقا در یک تصادف بمیرد و زری جان بیوه شود. عباس آقا مرد و همه، از جمله زری جان لباس سیاه پوشیدند و عزاداری کردند. زری جان چهل روز لباس سیاه پوشید. روز چهل و یکم، اول به آقا فرزین ساندویچی محله‌شان و بعد به احمدآقا میوه‌فروش پیشنهاد ازدواج داد، دلش برای بازی عروس و داماد تنگ شده بود!

« قبرستان بچه‌ها »

رحیم قبرکن وقتی قبر دخترک شش ماهه رقیه‌کل را می‌کند، یک ظرف سفالی پیدا کرد. پیدا شدن ظرف سفالی همان و زیر و رو شدن قبرستان بچه‌ها همان. اول، اهالی روستا تپه قبرستان را زیر و رو کردند، بعد غریبه‌ها و آخرسر سازمان میراث فرهنگی. استخوان‌های سالم‌مانده بچه‌ها را دور ریختند و شنیدند که جنازه دخترک شش ماهه رقیه‌کل را سگ‌ها خورده‌اند.

کار و کاسبی کریم عتیقه‌خر سکه شد. تا پلیس بجنبد، بعضی از عتیقه‌های چند هزار ساله از مرز هم رد

شد.

زن رستم گاوکش که شش تا از بچه‌هایش در قبرستان بچه‌ها خاک شده بودند، اولین کسی بود که صدای گریه دسته‌جمعی بچه‌هایی را شنید که هیچ‌کس آن‌ها را نمی‌دید. بعد از آن اهالی روستا اول در حمام کهنه، بعد در تکیه و آخر سر در کوچه پس‌کوچه‌های روستا، صدای گریه بچه‌ها را شنیدند. ابتدا مردم صدای گریه بچه‌ها را فقط شب‌ها می‌شنیدند، اما خیلی زود کوچه‌های روستا در روز هم از صدای گریه بچه‌ها پر شد. زن رستم گاوکش

شبها در حیاطشان راه می‌رفت و لالایی می‌خواند و روزها، سینه‌اش را بیرون می‌آورد و در کوچه‌ها می‌دوید و قربان و صدقه بچه‌ها می‌رفت بلکه شیرش را بخورند. زن رستم گاوکش را که به شهر بردند، رستم و بچه‌هایش هم از روستا رفتند. بعد از زن رستم گاوکش، نوبت رقیه‌کل بود. رقیه شب و روز توی کوچه‌های روستا با گوش‌های بسته راه می‌رفت و به سگ‌ها سم می‌داد. تنها کسانی که صدای گریه بچه‌ها را نمی‌شنیدند، کریم عتیقه‌خر و زنش بودند که هرگز بچه‌دار نشده بودند. به شش ماه نکشید روستا خالی شد. آخرین نفر، زینت زن کریم عتیقه‌خر بود. زینت بعد از آن که دست‌تنها کریم را کفن و دفن کرد از روستا رفت. او قسم می‌خورد موقع شستن جسد کریم، جای ده‌ها دست کوچک را روی گردن کریم دیده است.

بلقیس سلیمانی

« داداشی »

برای داداشی کارت نفرستادم، به عروسی هم دعوتش نکردم، ولی به او فهماندم می‌تواند در مراسمی که آخر شب در پارکینگ آپارتمان، بعد از آمدن از تالار می‌گیریم، شرکت کند. خواهر و برادرها، عروس و دامادها از دیدنش تعجب کردند و به من چشم‌غره رفتند. همان کت و شلوار بیست سال پیش را پوشیده بود، موهای جوگندمی‌اش را خوب شانه زده بود و کفش کهنه شوهرم مصطفی را که دو ماه پیش به او داده بودم، واکس زده بود و پوشیده بود. یک دسته گل رز قرمز هم آورده بود. دخترم الناز با اکراه او را بوسید و داماد با او دست داد. فامیل‌های دور، از زنده بودنش تعجب کرده بودند، بعضی به عمد او را ندیده گرفتند و بعضی هم متلک بارش کردند. خوشبختانه همسر و دخترهایش به این مجلس نیامدند، همان دم تالار خداحافظی کردند و رفتند؛ حدس می‌زنم می‌دانستند که داداشی ممکن است به مراسم خصوصی‌مان آمده باشد. داداشی مثل خیلی از معتادها، سر به تو و منزوی بود. در مراسم با هیچ‌کس حرف نزد و وقتی دید خواهرها و برادرها با خانواده‌هایشان زودتر از موعد رفتند، بدون این‌که نظر دیگران را جلب کند، از مجلس خارج شد. دم در بوسیدمش و از آمدنش تشکر کردم.

فردای عروسی مثل همیشه، پس‌مانده غذاها را جمع کردم و یک شیشه شیرکاکائو خریدم و به طرف آپارتمان‌ش رفتم. نرسیده به آپارتمان‌ش گوشه‌ای پارک کردم، سم سیانور را با سرنگ به داخل شیرکاکائو تزریق کردم و بعد سوراخ آلومینیومی در شیشه شیر را ترمیم کردم. وقتی غذاها و شیشه شیر را به او می‌دادم، می‌دانستم این آخرین باری است که در را پشت سرم قفل می‌کند.

دو هفته بعد برای شناسایی جسدش به پزشک قانونی رفتم، صورتش تغییر کرده بود، سیاه و متورم بود. گفتم، روی مچ دست راستش جای یک زخم قدیمی هست. دستش را از کشوی سردخانه بیرون آوردند. جای دندان‌های هشت‌سالگی‌ام را روی پوست او دیدم. جای زخم را بوسیدم. این زخم را خوب می‌شناختم؛ مجازات پسرک نه‌ساله‌ای بود که شیرکاکائو خواهر هشت‌ساله‌اش را خورده بود.

« دوازده سالگی »

خواهر بزرگم در هفده سالگی ازدواج کرد و در سی و دو سالگی مرد. او دو دختر دوقلوی هشت ساله داشت که کاملاً شبیه خودش بودند. خواهر دومم در بیست و هفت سالگی ازدواج کرد و در چهل سالگی مرد. او یک پسر و یک دختر داشت. خواهرم می‌گفت: دخترش خیلی شبیه من است. من در دوازده سالگی مردم، وقتی هنوز خواهرهایم ازدواج نکرده بودند.

« زن سُخْنُور »

شوهرش وقتی می‌خواست او را سرزنش کند، می‌گفت: «یک صفحه کتاب بخوان.» زن عاشق خانه داری بود، اما گوش‌های تیزی داشت. هرگز نمی‌نشست و به حرف‌های کسی گوش نمی‌داد. می‌شست، می‌پخت، با دیگری حرف می‌زد و در عین حال گوش می‌کرد. یک روز قطار مرد چهار ساعت تأخیر داشت. مرد با ته شارژ موبایلش به او خبر داد که در بیابان‌های کاشان است و احتمالاً به کنفرانس مؤسسه‌ی اندیشه‌ی خلاق نخواهد رسید. رئیس مؤسسه وقتی جریان را فهمید گفت الان موقع اعلام این تأخیر نیست و او نمی‌داند با جماعت مخاطب که از گوشه و کناره شهر آمده‌اند چه کار کند. زن بدون تأمل گفت متن کنفرانس شوهرش پیش او است و می‌تواند از جانب او متن را ارائه کند. زن از میان انبوه نوشته‌های شوهرش چند صفحه بیرون کشید و به مؤسسه برد. متن‌ها را جلوی خودش گذاشت و شروع کرد. یک ساعت و ده دقیقه مردم را خندان، گریاند و به فکر واداشت. رئیس مؤسسه دید که او حتی یک بار هم به متن کنفرانس نگاه نکرد.

یک ماه بعد به دعوت رئیس مؤسسه، اولین سخنرانی‌اش را با موفقیت ارائه کرد. حالا او یک دفتر کار، یک مدیر برنامه و یک منشی مخصوص داشت. همه‌ی آن‌چه را در همه‌ی عمر چهل و دو ساله‌اش شنیده با ترکیبی بی‌نظیر به خورد مخاطب می‌دهد. قصه‌ی مادر بزرگش را با شعر شکسپیر که از زبان مجری رادیو شنیده، و با حرف‌های زن همسایه ترکیب می‌کند و از آن نکته‌ای روان‌شناسانه یا اخلاقی بیرون می‌کشد و به مخاطب تحویل می‌دهد. هنوز هم شوهرش به او می‌گوید بد نیست یک صفحه کتاب بخواند.

« بوسه »

وقتی پسر همسایه مرا بوسید دوازده سال داشتم. صبح روز بعد تُشکم روی نرده های بالکن بود و مادرم سرکوفتم می زد که فردا، پس فردا باید به خانه ی شوهر بروم ولی هنوز خودم را خیس می کنم.

« نودسالگی مادر بزرگ »

ماجرا بعد از نودسالگی مادر بزرگ شروع شد. یک روز خواهر بزرگم متوجه شد که مادر بزرگ با یک مرد حرف می زند. در روزهای بعد، نوجوان ها و جوان های خانواده، پنهانی توصیف ها و گفت و گوهای اروتیک مادر بزرگ را گوش می کردند. مادر بزرگ جزئی ترین مسائل را بدون هیچ ابایی بلند بلند بیان می کرد. گاه با مردش دعوا می کرد و اغلب عشق بازی.

پدر و مادر بعد از یک جلسه خانوادگی تصمیم گرفتند مادر بزرگ را داخل یکی از اتاق ها زندانی کنند. مادر بزرگ که به اتاق اسباب کشی کرد، جوان ها و نوجوان های خانواده در خدمت گزاری او از هم سبقت می گرفتند و مدام دم در اتاقش فال گوش می ایستادند. پدر و مادر این بار تصمیم گرفتند انباری گوشه حیاط را به مادر بزرگ بدهند و قرار شد جز مادر، کسی سراغ مادر بزرگ نرود و همه از نزدیک شدن به انباری منع شدند.

بعد از چند ماه که تقریباً همه مادر بزرگ را فراموش کرده بودیم، یک شب که پدر نبود، با صدای فریاد و نعره های مادر بزرگ که خدا و مادرش را صدا می زد، همه به طرف انباری دویدیم. مادر قبل از همه وارد انباری شد و لولای در انباری را از داخل انداخت. مادر بزرگ مرتب فریاد می زد: خدا کمکم کن خدا مُردم. ما پشت در انباری ایستاده بودیم و مطمئن بودیم مادر بزرگ دارد می میرد. خواهر بزرگم گریه می کرد و برادرم خودش را آماده می کرد تا عمه ام را خبر کند. کم کم فریادهای مادر بزرگ به ناله های کش دار تبدیل شد و بالاخره ساکت شد. وقتی مادرم بیرون آمد، برادر بزرگم گفت: مُرد؟ مادرم گفت: نه، زایید.

« من و جوجه »

مادر، گلاب را که ریخت روی قبرم، فهمیدم حالش خیلی خوب است؛ یک لبخند او، یک لبخند من، اوضاع جور بود.

گفت: مادر! مسعود! برای جوجه — بلافاصله اصلاح کرد — برای خواهرت خواستگار آمده، پسر خوبی است، دستش به دهنش می‌رسد، تحصیل کرده است. آمده‌ام ازت اجازه بگیرم. به‌به! بالاخره ما را هم داخل آدم‌ها حساب کردند.

مادر گفت: برادر بزرگش هستی، اجازه تو شرط است.

مادر دور و بر قبرم می‌پلکید و حرف می‌زد. همان‌جا هم دو رکعت نماز خواند؛ نفهمیدم نماز شکر خواند یا حاجت.

مادر که رفت، جوجه آمد. خدایی‌اش جوجه برای خودش یک پا خانم شده بود، از آن چشم‌های موشی و دماغ پهن بچگی‌اش خبری نبود. وقتش بود، باید شوهر می‌کرد.

از نحوه نشستن و زل زدنش به عکسم فهمیدم که اوضاع خراب است. طلبکار بود، درست مثل بچگی‌هایش. گفتم: چی شده، طلب داری؟

گفت: به تو هم می‌گویند بزرگ‌تر، دارند منو بدبخت می‌کنند، یک کاری بکن.

گفتم: جوجه شلوغش نکن، از کی تا حالا شوهر کردن بدبخت شدن است؟ آن هم برای پیردخترهایی مثل

تو!

گفت: مسعود یک چیزی بهت می‌گویم‌ها.

می‌دانستم که می‌گویند. خوبی‌ات نداشت به شهید چیز ناجوری بگویند.

گفتم: بنال.

گفت: پسر از آن بی‌بته‌هاست، جلف و حقه‌باز و تازه به دوران رسیده...

گفتم: اووه... بس است.

گفت: خب یک جوری حالی مامان بکن این پسر به درد من نمی‌خورد.

گفتم: چه جوری؟

گفت: مثل همیشه، برو تو خوابش.

گفتم: خرج دارد.

گفت: باز هم؟

گفتم: بله.

گفت: بنال.

گفتم: مبلغ ده هزار تومان به امامزاده طاهر بدهکارم.

گفت: وا! نذر داشتی؟

گفتم: نه، ازش قاپیدم.

گفت: داداش!

گفتم: ها؟ شهید نمی‌تواند دزدی بکند؟

گفت: دا... دا... ش... ش...

از آن داداش‌هایی که تا آخر دنیا کش می‌آیند.

گفتم: قصه‌اش قدیمی است؛ وقتی بچه بودیم با بچه‌ها فوتبال که می‌کردیم، شرط می‌بستیم هر کی برد، برای بقیه نوشابه بخرد، تو هم که می‌دانی، پول مول تو جیب ما یخ. این بود که با اجازه شما و امامزاده طاهر گاه‌گذاری ۲ قرون یا ۵ قرون از امامزاده قرض می‌گرفتیم، باش قرار می‌گذاشتیم بزرگ که شدیم، دو برابرش را به آقا برگردانیم. خب خودت می‌بینی که ما به بزرگی نرسیدیم.

جوجه حاج و واج نگاهم می‌کرد.

گفتم: کوتاه بیا دختر، بگو پول امامزاده را می‌دهی یا نه؟

گفت: ندهم، چه کار کنم.

گفتم: آبارک‌الله.

شب رفتم تو خواب مادر، روی تپه‌ای ایستاده بودم و دورو برم پر بود از بوته‌های خشک. شروع کردم بوته‌ها را کندن، حالا نکن، کی بکن. بعدش هم از خواب مادر پریدم بیرون. تمام روز مادر گیج بود، نمی‌توانست تعبیر خوابش را بفهمد. فردا شب رفتم تو خوابش؛ چاره‌ای نبود، با جوجه قرار و مدار داشتیم. نشستیم به نقاشی کردن و هر لحظه منتظر بودم مادر یکی از آن پس‌گردنی‌های بچگی را نثارم بکند، که نکرد.

یک نقاشی کشیدم از شیطان؛ ظاهری آرام، سربه‌زیر، با یک برق شیطانی در چشم‌هایش.

همه فردای آن روز هم مادر گیج بود؛ نمی‌توانست تعبیر خوابش را بفهمد، الحق من هم نقاش خوبی نبودم.

بالاخره شب سوم، پابره‌نه دویدم وسط خواب مادر که انگار کنار یک نهر بود، و راست و پوست‌کنده گفتم: مادر من، این چه کاری است با جوجه می‌کنید؛ این پسر به دردش نمی‌خورد. فردای آن روز مادرم خواستگار جوجه را جواب کرد.

هفته بعد باز هم جوجه آمد. از نشستن و قیافه کلکش فهمیدم چیزی می‌خواهد، درست مثل بچگی‌هایش. گفتم: بنال.

گفت: برو تو خواب آقاصادق، همان همسنگری خودت، همان که یک بار کنار قطار، من و مامان دیدیمش.

گفتم: خب؟

گفت: خب که خب، بگو بیاید خواستگاری من!

(داستانها از مجموعه داستان «بازس عروس و داماد»)

بلقیس سلیمانی

« مثل سیمون دوبوار و ژان پل سارتر »

تکیه کلامش این بود: «مثل سیمون دوبوار و ژان پل سارتر».

از همه اندیشه‌های سارتر و دوبوار، واژه‌های دلهره، انتخاب، مسئولیت و اصطلاح سنگین ضرور ناممکن را یاد گرفته بود.

اولین تجربه‌اش زندگی مشترک سه‌ماهه‌ای با یک هم‌دانشکده‌ای شهرستانی بود که بعدها فکر کرد از زور بی‌جا و مکانی به او روی آورده است.

با هر مردی که آشنا می‌شد از زندگی آرمانی زناشویی آزاد ولی همراه با مسئولیت حرف می‌زد. حالا هر شب وقتی کنار خیابان می‌ایستد تا از میان انبوه ماشین‌هایی که جلوش ترمز می‌کنند، یکی را انتخاب کند، به خودش می‌گوید: شاید این یکی معنی زندگی آزاد زناشویی همراه با مسئولیت را بفهمد.

(داستانها از مجموعه داستان «بازس عروس و داماد»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه بلقیس سلیمانی توضیح بدهید.
2. آثار مشهور بلقیس سلیمانی را نام ببرید.
3. در مورد زبان و محتوای داستان بلقیس سلیمانی توضیح دهید.
4. داستان‌های کوتاه «بازی عروس و داماد»، «قبرستان بچه‌ها»، «داداشی»، «بوسه»، «دوازده سالگی»، «زن سخنور»، «نودسالگی مادر بزرگ»، «من و جوجه» و «مثل سیمون دوبوار و ژان پل سارتر» چه محتوایی دارند؟
5. ویژگی‌های عمده‌ی آثار بلقیس سلیمانی را نام ببرید.

19. ندا کاووسیفر (1971–)

ندا کاووسی فر

ندا کاووسی فر از نویسندگان شیراز و متولد سال 1350 است. رشته تحصیلیش کارشناس پرتو درمانی تشخیصی بود. کار نوشتن داستان را به طور منقطع از سال ۱۳۷۲ شروع کرد. از سال ۱۳۸۲ کار نوشتن داستان را به طور جدی ادامه داد. حاصل این تلاش داستان بلند نوجوان: «سه ترکه بر دوچرخه، من، میمون و پدر».

باید گفت که او مقام اول و ویژه جشنواره مهر و ماه سال 1384 را برای داستان «خوشبختی دوزنقه ای» مقام دوم جشنواره شهر کتاب سال 1386 برای داستان «شست دالی»؛ مقام دوم جشنواره داستان‌های ایرانی سال 1387 برای داستان «بستنی گل یخ» را هم به دست آورد. «شست دالی» نام هفتمین داستان ندا کاووسی فر در نخستین مجموعه داستان چاپ شده اش به نام «خواب با چشمان باز» می باشد.

آثار ندا کاووسی فر:

کتاب «خواب با چشمان باز» اولین مجموعه داستان ندا کاووسی فر مشتمل بر چهارده داستان است. او پیش از این رمان نوجوان «سه ترکه بر دوچرخه: من، میمون و پدر» را در کارنامه اش دارد. داستان‌های مجموعه ی خواب با چشمان باز عمدتاً در فضاهای فراواقعی در مرز میان خواب و رویا، در سایه روشن عقل و جنون رخ می دهند. در این مجموعه نویسنده توانسته است با قرار دادن شخصیت‌هایی متفاوت در فضایی فراواقعی، متکی بر عناصر بومی و محلی، جهان‌معنایی ویژه‌ی داستان‌هایش را پایه‌ریزی کند. شخصیت‌های این مجموعه در جهان خود تنها و محصور و از ایجاد ارتباط باهم ناتوان اند. شخصیت‌های مرگ‌اندیش و مرگ‌باور که در جدال با رنج ناشی از وضعیت فناپذیر خویش و غلبه بر جهان تیره و تار نیستی به هر دست آویزی چنگ می‌اندازند اما به نظر می‌رسد که نیستی قصد دارد، همچون گردابی تمامی امکانات شان را به درون کشد. زبان برای آن‌ها نه وسیله‌ی ارتباط و کشف روابط انسانی که عامل ایجاد سوء تفاهم است. هر کس در جهان دیگری بیگانه و معاند محسوب می‌شود و باید از آن حذف شود. چنین است که دو خواهر در داستان «شست دالی»، همان قدر با یکدیگر بیگانه اند که دو برادر در داستان «فصل شکار». رابطه‌ی زن و مرد داستان «محاق»، همان اندازه سترون است که زن و مرد داستان «لاک پشت». شخصیت داستان «خوشبختی دوزنقه ای» همان اندازه از ایجاد ارتباط مجروح و آسیب دیده است که زن در داستان «ایستگاه هشتم». آدم‌های این مجموعه شاید از رویارویی با مرگ یا ایجاد ارتباط با دیگران زخم خورده و آسیب دیده اند اما این رویارویی با مرگ نه تنها آن‌ها را به حضور معنادارشان در جهان هستی آگاه کرده است که همچون فانوس، نوری از آگاهی بر دنیای اطراف شان افکنده است و گستره‌ای از جهان معنا را به روی شان گشوده است. به نظر می‌رسد نویسنده توانسته است در این مجموعه از خلال روایت یک

موقعیت ویژه ی داستانی نه تنها تعارضات و تناقضات درونی و بیرونی آدم های داستانش را به مخاطب نشان دهد بلکه به مدد عنصر قصه گویی، مخاطب را تا پایان با خود همراه کند.

کتاب دیگر «پیراهن بی درز مریم» (1398) رمان حاضر روایتگر داستان زندگی دو شخصیت در دو زمان متفاوت است؛ شخصیت اصلی رمان دختری به نام نیلوفر است که از طریق او با داستان زندگی مریم آشنا می شویم. از دیگر آثار نویسنده می توان به رمان «سه ترکه بر دوچرخه، من، میمون و پدر» و مجموعه داستان «خواب با چشمان باز» اشاره کرد. رمان «پیراهن بی درز مریم» تجربه ی نسلی است درگیر بهبود جهان و آفرینش حماسه های بزرگ.

« شستِ دالی »

خواهرم از پدر و مادرمان تا دلت بخواهد درد دل دارد. دو روز می‌شود که برگشته و هی می‌رود بر سر این که هر چی توی زندگی اش بد بیاری آورده، باعث و بانی اش همین‌ها بوده‌اند. آخرش هم می‌رسد به انگشت شست پایش که نوزده سال پیش قطع شد. پایش را از جوراب بیرون می‌آورد و با حوصله شست قطع شده را کرم می‌مالد. می‌گوید: "برای این که وقتی نداری اش، بیشتر دوستش داری. فلسفه اش همین است. به همین سادگی. نیست. اما خارش خارش همیشگی است".

ماجرای قطع شدن شستش تصویر محوی است از نوزده سال پیش. خونی که یک دفعه فواره زد و تاریکی ای که چشم‌هایش را پوشاند. یک صحنه هم با فاصله است، از شست پایش که مثل دم‌کنده شده‌ی مارمولک کنار قالب یخی پر از شتک‌های خون افتاده است. حالا که با یک وقفه‌ی طولانی به این صحنه نگاه می‌کنم همه اش یاد چیزی می‌افتم که یک وقتی توی کلاس‌های طراحی، سردر کلاس مان روی مقوای له شده‌ی نوشته بودند. این که اگر یک خط خودش را از ضرورت بازنمایی یک شیئی رها کند خودش تبدیل به شیئی می‌شود.

خواهرم می‌گوید خانه را کاغذ گرفته. می‌گوید حالت از بوی رنگ و تینر به هم نمی‌خورد. این همه خون و مرگ، کرم و مارمولک و عقرب از کجاها باید بیایند توی نقاشی‌های تو؟ کنار این درخت نارنگی پر از بهار، لب حوض ماهی، زیر سایه‌ی یاس همراه این همه گل و پرنده و قناری چرا چسبیده‌ی ای به مرگ و عفونت؟! حالا من را بگویی یک چیزی. من که کارم جمع کردن دست و پا و قلب و جگر آدم‌ها بوده. توی آن سالن تاریک و بدبو، لاشه‌ها را که اکثرشان هم هندی و پاکستانی و ایرانی بودند، آدم‌های بی‌کس و کار بیچاره را، می‌گذاشتند روی سکوهای مرمر. بعدش نوبت ماها بود تا با چاقوهای نوک‌باریک اعضای بدن‌شان را بیاوریم بیرون تا دانشجوهای ریغو راحت واریسی‌شان کنند. هنوز هم وقتی بوی این تینر سگ‌مصوب را می‌شنوم... نه تو نمی‌دانی من چی کشیدم. فکر می‌کنی چرا من تلخم؟!

سرم را تکان می‌دهم که یعنی حق با توست. اما می‌دانم چیزی را که نمی‌خواهد بپذیرد این است که تلخی اش فقط از این نیست که قلب و گوشت آدم‌ها را ببری و بگذاری کنار دستت یا توی نمی‌دانم چی. این‌ها چیزهایی است که اتفاقاً می‌توانی راحت راجع به‌شان روده‌درازی کنی. اما من می‌خواهم بگویم که این زهر پنهانی روحش به خیلی چیزها بر می‌گردد. به لایه‌هایی که نمی‌شود توضیحش داد. به چیزهایی که به‌شان می‌گوییم کینه‌های پنهانی. تبعیض در سکوت، رنج در حاشیه‌ماندن، بغض نیم‌خورده و مهم‌تر از همه در سایه بودن من، یا فرقی نمی‌کند در آفتاب بودن او. این‌ها همان زگیل قرمز روح ماست که می‌خواهم با انزجار، نه مثل او با لطافت، جلوی چشم اش بگیرم. می‌خواهم با چاقو ببرمش و پرتاب کنم توی صورتش. عیناً سفر آن تابستان که حکم دشنه‌ی تیزی را داشت که هر دو نفر ما را و شاید هر چهار نفرمان را مثل خطی جدا شده از کل واحدی پرتاب کرد توی یک صفحه‌ی خالی، سفید، بی‌لک...

آن سال تابستان دو تا از عمه هایم رفته بودند مشهد. مادر عجیب دلش برای زیارت به قول خودش برکنده بود. به پدر می گفت بچه های بیچاره ام توی خانه پوسیدند و این که شهر شده خاموشان. پدر می گفت کف دستم مو ندارد و هی کف دستش را بالا می آورد و نشان همه مان می داد. یک هفته مادر گفت و پدر دستش را بالا آورد. تا این که بالاخره مادر گفت مشهد نمی بری نبر، اما همین دور و اطراف و گرنه به خاک مادرم... پدر دیگر کف دستش را بالا نیاورد.

دو روز بعدش پدر بعد از نهار، رو به ما کرد، که، "هرچند اوضاعم خیلی خراب است اما چاره نیست، خدا کند آدم، گیر زن زبان نفهم نیفتد". شکری گفت و رفت توی اتاق جلویی خانه تا زیر نور آفتاب تابستان زانوهای ورم کرده اش را گرم کند.

مادر بعد از اذان صدای مان کرد. پدر چشمش به پشته رختخواب و کومه قابلمه که افتاد با تغییر گفت "این همه اسباب و وسایل برای چیست؟! توی باغ سرهنگ شهپر، اندازه ده تا از این خانه های ما، جار و اسباب است".

من و خواهرم هنی گفتیم و سر جای خودمان جنبیدیم. دو تا کلمه سرهنگ و باغ، توی ذهن های بسته ما یک کمی، فقط کمی، از خدا و باغ بهشت کمتر بود. باغ سرهنگ شهپر یک جایی بود به اسم چاه تلخ. ده کوچکی که سر تا ته اش را می شمردی سی تا خانوار نداشت، توی برهوتی که از بی آبی، زمینش مثل پوست دست های مان توی زمستان، قرمز و پوسته پوسته شده بود. چند تا گوسفند لاغر مردنی سرشان را کرده بودند توی آشغال ها و بی اشتها نشخوار می کردند. مادر گفت: "این جا کو آب و آبادی مرد؟!"

پدر پیاده شد. رفت و با سگرمه های توی هم برگشت "درست آمدیم. همین نزدیکی است". راه پر کلوخ و ناهموارمان نیم ساعتی به چپ و راست کشیده شد. توی این پیچاپیچ بالا و پایین جز بوته های خم شده از باد، توی دشت ترک خورده بی آب چیزی ندیدیم. پشت تپه انگار بخواهند چیزی را از چشم پنهان کنند، درست همین که می پیچیدی، وسط دشتی خشک که حتا بوته های توسری خور توی راه هم عارشان شده بود بیایند، چند تا اتاقک عیناً سربازخانه بی اجازه از زمین سر در آورده بود.

ساک هایمان را برنداشتیم. جلوی اتاقکها چندتایی تخت فلزی، داغ گرمای تابستان، لخت و بی فرش به هم چسبانده بودند. پیرمرد شب پای مفرنگی با زیر پیرهن سوراخ سوراخ، فرش کوچکی آورد و پهن کرد و پشت بندش توی سینی کثیفی چای بدرنگی. مادر نخورد. اما پدر از لچ مادر سه چهار تایی پشت سر هم بلعید. روی تپه نشسته بودیم و با سنگ های نوک تیز دور و ورمان زمین را می خراشیدیم.

خواهرم گفت: "فکر می کنی سرهنگ پدرمان گهی باشد؟!"

گفتم "کون لقشان" یاد گرفته بودیم بدحرفی کنیم، از پسرهای محله مان که همبازی مان بودند و گاهی توی بازی قایم موشک می بوسیدن مان.

خواهرم موهای صاف طلایی اش را با گیره بست بالای سرش و گفت: "ببین. خیلی هنر بکنند بدهندمان به یکی از همین سرهنگ های جاکش که آخرش بیاوردمان همچین جایی کلفتی. گور بابایشان. من که می گذارم

فرار می‌کنم. اصلاً دلم می‌خواهد با یک کوله پشتی بزنم توی دل بیابان و پشت سرم نگاه کنم به این دو تا پیرزن و پیرمرد که دارند ضجه می‌زنند. نقشه فرارم را کشیده‌ام. خیلی وقت است. قبل از هر کاری هم این موهای کثافت‌م را از بیخ می‌برم".

نور آفتاب موهایش را بی‌رنگ کرده بود. فکر می‌کنم همین حالا روبرویم نشسته است، بدون مو، بدون جاذبه، بدون مرد، بی‌عشق، تنها. حالا می‌فهمم چیزی را که آن موقع غریزاً دریافت کردم، توضیح علمی اش این است که می‌توانی با برداشتن جزء فرعی یک تصویر تقارن کل تابلو را به هم بریزی. اما آن موقع فقط فکر کردم که اگر او این شکلی باشد معنی اش این است که من خوشبخت‌ام. برای یک بچه ده-دوازده ساله به قول خواهرم، فلسفه اش این بود، به همین سادگی.

گفتم: "کچل حمزه."

خواهرم: گفت "چی؟"

گفتم: "کچل رو بردن به اردو برای یک قاچ‌گردو. گردو گیرش نیومد. سر کچلش خون اومد."

گفت: "بی‌مزه." و سنگ توی دستش را پرتاب کرد به سمت مارمولکی که دور و بر سوراخ مورچه‌ها می‌چرخید.

خواهرم غروب‌ها می‌نشیند لب حوض. تکه‌های ریز نان را می‌ریزد جلوی ماهی‌ها و گوشت قرمز رنگ شستش را توی آب فرو می‌کند تا ماهی‌ها به خیال غذا به انگشتش توک بزنند. سرش زیر آفتاب بی‌جان پاییزی برق می‌زند. سفید و بی‌لک. خودش می‌گوید با نمره چهار که بزنی دو هفته دیرتر نوک می‌زنند. موهایش را می‌گوید. می‌گوید این طوری راحت ترم. اگر هم بخوام بروم جایی که خیلی برایم مهم باشد، چاره اش یک کلاه گیس صد دلاری است. آفتاب که برود بارانی قرمز رنگش را می‌پوشد و در امتداد دیوارها محو و کوچک می‌شود. می‌گوید نوزده سال کارش همین بوده. تاریک که می‌شود در و دیوار خانه فرقی ندارد، آن‌جا، آپارتمانش آن قدر به هم نزدیک می‌شوند که انگار دارند خفه اش می‌کنند... بعد از رفتنش می‌نشینم لب حوض و از توی جمجمه شکسته‌ی روی بوم مقابلم، ماهی‌های قرمز و طلایی یک چشم را بیرون می‌آورم که با دندان‌های کوچک و نوک تیزشان بافه‌ها و تارهای دراز و پوسیده موهای شرابی رنگ را دنبال می‌کشند. توی مانداب ساعت و تکه‌های کرم زده دست و پا، لابه‌لای چرخ‌های له شده دوچرخه و بال‌های زنگ‌زده هواپیما دور خودشان می‌چرخند و می‌چرخند و من را بر می‌گردانند به چاه تلخ تا آرام بگیرم. به لحظه‌ای که خلق من بود. شاید تنها خلق همه روزهای زندگی‌ام.

طرف‌های غروب از توی جاده آن‌ور تپه صدا و بعدش گرد و خاک موتوری‌ها بالا رفت. من و خواهرم دویدیم طرف اتاقک‌ها. از ترک یکی از موتورها، پیرمردی لاغر و کوتاه، انگار بچه‌ای هم سال خودمان، پایین پرید. کلاه دوری کهپنه‌ای را از سرش برداشت و توی هوا به طرف ما تکان داد و خندید. پوست صورتش توی آفتاب تند مثل برف آفتاب خورده از سفیدی به بنفش می‌زد.

دهاتی های موتور سوار دورمان را گرفتند و همه با هم حرف زدند، طوری که بین شان صدای پیرمرد گم بود. انگار همه جز پدر فراموشش کرده بودند. پدر گفت: "جناب سرهنگ این ها دختر هایم هستند. این هم عیال بنده." معلوم بود مادر همان قدری متعجب است که من و خواهرم. پیرمرد بدون این که توجهی به من بکند، چشمکی به مادر زد، نگاهی به خواهرم و با صدایی زنانه گفت: "جان نثار... و دستش را به طرف مادر که با دهان باز به پدر خیره شد بود دراز کرد. مادر دستش را از زیر چادرش بیرون کرد و ناشیانه توی دست پیرمرد گذاشت. همان وقت بود که شب پای مفرنگی اش جلو دوید. خروس لاغر و بی حالی را که انگار بیهوش شده بود جلوی پایمان گذاشت. پیرمرد صورتش را کشید توی هم که: "نگفتم جلوی من از این کارها نکنید!" بعدش رو کرد به پدر و چشمکی زد که: "دهاتی اند دیگر." هیچ کس پیدا نشد خروس بیچاره را که نای رفتن نداشت و به زمین خالی جلوی پایش نوک می زد سر ببرد. این بود که مادر از توی سبد کاردش را برداشت و رفت پشت اتاقک ها و با دست خونی و خروس بی سر برگشت.

شب توی دل بیابان، روی تخت های جلوی اتاقک ها نشستیم و بی رغبت گوشت سفت و بدبوی خروس چاه تلخ را خوردیم که بی ادویه و مزه بود. بعدش، خوابیدیم تا فردایش برویم یخ سازی و به ستاره ها خیره شدیم. خواهرم زیر گوشم پیچ کرد که، "صدای خروس را می شنوی؟" "گفتم نه." و واقع اش چیزی نشنیدم. گفت "چطور نمی شنوی؟! یک جایی همین اطراف باید باشد. نمی توانم بخوابم. ببین کجاییم! توی گه دانی. توی امریکا مردم می روند توی یک جاهایی لب دریا، لباس شنا می پوشند و با نامزدشان عشق می کنند. اما ما باید بیاییم این جا. مرده شور یخ سازی اش را ببرند." من که ازش پنج سال کوچک تر بودم و خوابم گرفته بود زیر شمد خزیدم. اما چشم های خواهرم باز و غمگین به یک جایی آن ور کویر دوخته شده بود. فردا صبحش همین قدرش یادم است که رسیدیم جایی پشت کوه ها. ساختمان مخروطه بی شیشه ای، با قاب های فلزی زنگ زده و تابلوی براق شرکت یخ سازی و خدمات فروش سرهنگ شهپر.

این که خیلی یادم نمی آید آن روز چه اتفاقاتی دور و برم افتاد، دلیلش بیش تر مریضی ام بود که وادارم می کرد دم به ساعت بروم پشت تپه و خروس سفت شده توی دلم را از پایین یا بالا بیاورم بیرون. همین قدرش یادم است که شرکت یخ سازی سرهنگ شهپر، سه تا تالار بزرگ بود با استخرهای پر از آب زنگ زده که یخ ها را با زنجیرهای وصل به دو پایک فلزی ازش در می آوردند و می گذاشتند روی صفحه های پوسته شده تا با چنگک های فلزی بریزندشان توی گاری های چوبی. مادر رفته بود توی مثلاً دفتر مدیریت و پدرم توی حیاط پشتی. خواهرم رفته بود روی لبه یکی از استخرها که ادای سرهنگ را در بیاورد. پشت سرش قالب های یخ توی صف هایی منظم می آمدند و می رفتند. جرعه اش همان وقت توی سرم روشن شد. یک لحظه. اینکه بگویید یک بچه ده-دوازده ساله نمی تواند برنامه ریز جنایت هولناکی باشد همه اش چرت است. من به تان می گویم ذهنش مثل نقشه کش تازه نفسی بدون این که در گیر قبل و بعدش بشود روی چرخ دنده های بازی چفت می شود. شک نکنید.

توی تق صدای آمد و رفت یخ ها فریاد کشیدم: "بین. یکی از این قالب ها را بگیر، پرتش کن این وسط. محشر می شود. هم کون سرهنکه می سوزد. هم این پیرزن و پیرمرد جلوی این مرتیکه مفنگی کلفت می شوند".

خواهرم برگشت و به یکی از یخ هایی که توی صف، آخر از همه می آمد نگاه کرد و فریاد کشید: "این جناب سرهنگی که من دیدم کونش نمی سوزد. جانس از ماتحت اش می رود بیرون" و از خنده روی لبه‌ی استخر پیچ و تاب خورد.

همان موقع بود که خروس توی دلم دوباره راه افتاد. پشت تپه وسط کار، چشم ام خورد به آفتاب پرستی که روی سنگی نشسته بود و به جایی توی دل دشت نگاه می کرد که یک هو صدای جیغ از جا پراندم. سنگ کنار دستم را گذاشتم روی نجاست هایم که دیگر فقط آب بود و دامنم را کشیدم پایین. توی درگاه تالار اول که رسیدم، پدر پای خواهرم را گرفته بود توی دستش و خون از لابه‌لای انگشت هایش روی زمین مرطوب چکه می کرد. سرهنگ هم داشت روی زمین دنبال چیزی می گشت. پدر رو کرد به سرهنگ که، "ولش کنید. برویم" و خواهرم را برد سمت ماشین. خواهرم برگشت و بی‌گریه یا جیغ یا ضجه، به من نگاه کرد. چشم هایش باز و وحشت زده، انگار آفتاب پرست روی تپه که دارد به راز جهان نگاه می کند یا به مرگ یا همچنین چیزی.

سرهنگ دوید دنبال پدر و پشت سر رو به من گفت: "انگشت اش گم شده. بگرد پیدایش کن". مثل این که بگوید، سوزنی را که افتاده روی زمین پیدا کن تا توی پای کسی نرود. صدای ماشین پدر که بلند شد، نشستم روی زمین توی خیزی های سر رفته از استخر زنگ زده و خیره شدم به تکه یخ های خرد شده ای که از قالب بزرگ تر یخ پاشیده شده بود همه‌ی گوشه‌ی سالن. بی حرکت، ساکن، سنگین. نمی دانم چه قدر طول کشید که یک دفعه از جایم بلند شدم. یعنی چیزی از جنس شهود یا الهام یا حس بعد از فاجعه سرپایم کرد. نمی دانم، چی بود و چطوری آمد. توضیحش حتی حالا مشکل است. اما اولش یک جایی بود گوشه‌ی ذهنم و بعدش تمام بدنم. انگار خیزی آبی که اولش یک گوشه بدنم را می گیرد و بعدش ناگهان می بینی تا بن موهایت خیس خیس است. جایم را فهمیدم. پشت قالب بزرگ یخ افتاده بود. به قسمت جدا شده انگار قیر مالیده باشند، لخته های خون خشک شده بود. نترسیدم. مشمئز هم نشدم. برش داشتم. گرفتم اش توی دست و لخته هایش را با نوک انگشت شستم پاک کردم. پشت تپه کنار سنگی که آفتاب پرستم هنوز نشسته بود و با صدای کر کننده ای می خندید، چالش کردم. گوش هایم را که از صدای قهقهه اش داشتند می ترکیدند گرفتم، سنگریزه ها را ریختم روی گودال کنده شده تا با باقی جاها فرقی نباشد. آفتاب پرست رفته بود. انگار یک باره محو شده باشد. نشستم روی تخته سنگ و زل زدم به یک تکه ابر که بالای سرم مثل خروسی چهار انگشتی با سیخک جنگی اش جاخوش کرده بود. خروس توی دلم آرام بود.

این لحظه سکون و آرامش خلق من بود. شاید این بود که شروع کردم به نقاشی. همان بعد از برگشتن مان. یک چیزهایی می کشیدم روی کاغذهای کاهی بزرگ. می نشستم وسط کاغذ و دور تا دور طرح می زدم. می خواستم همان لحظه برسد. همانی که همراه ذهنم آسمان و کویر، بوته ها و سنگریزه ها، مورچه ها و مارمولک

ها آرام گرفته بودند. بعضی وقت ها کاغذ کم می آمد. دو سه تا را وصل می کردم به هم. بعدها یاد گرفتم یک چیزهایی را باید بگذاری توی ذهنت، یک چیزهایی را بیاوری روی کاغذ. آن موقع دیگر هفده هجده ساله بودم. هر چند هنوز هم آخرش شک می کنم آن هایی که می آیند روی کاغذ اصل اند یا الباقی که جا مانده اند...

اما هرچه که بود، اصل یا بدل، این همه سال، خوشحالی ام را چیزی تیره می کرد. حلقه های طلایی دور صورتی مهتابی و کشیده اما کدر. انگار این حلقه های طلایی تاج خارش باشد. تحقیر شده، سرافراز، مالک زمین و آسمان، معلق میان زمین و آسمان، دست نیافتنی، دور.

همان سال بعد از سفر، خواهرم، پدر را وادار کرد پول بلیت اش را بدهد که بگذارد از این خراب شده برود. برود که دیگر ریخت مان را نبیند و پدر هم می خواست ریخت اش را نبیند. مادر موهای طلایی اش را برای بار آخر گیس بافت کرد، اما بدرقه اش نکرد.

دو سه باری پدر خواست برود ببیند آن جا چکار می کند که خواهرم گفته بود نه. حالا نه. بگذارید برای بعد. گفته بود دارم زندگی ام را می کنم شما هم زندگی تان را می کنید، فکر کنید از اولش همان یک دختر را داشتید که داریدش. وقت مرگ پدر و بعدش مادر چند باری با هم تلفنی حرف زدیم. خواهرم گریه کرد و قول داد توی تعطیلی اش ده روزی بیاید. که حالا آمده.

سرهنگ پدر را چند سال بعد دیدم خمیده و رنجور. نشسته بود روی پله های سنگی خانه ای و زیر لب می خندید. جلو رفتم و خودم را معرفی کردم. از جایش بلند شد، چشمکی زد و دستش را دراز کرد. گفت "از اولش شناختم ات، از همان دور که آمدی. انگشت ات را پیدا کردم. گوشت هایش را مورچه ها خورده اند. می دانی که، مورچه های آن جا از اژدها بدترند..." خواستم بگویم که انگشت خواهرم بود نه من... دستش را باز کرد و استخوان سفیدی را که به سیخک پای خروس شبیه بود توی دستم گذاشت. گرم و خیس. گفت "فکر نکن به یادت نبودم، هر روز می آیم همین جا. می دانستم بالاخره می آیی. زمین کروی است دیگر. از هر جایی شروع کنی بالاخره می رسی به همان جا. حالا بگذارش یک جای امن... راستی مادرم را به تان معرفی نکردم" و با دستش اشاره کرد به آفتاب پرست چروکیده ای با دندان های یک در میان که یک ور افتاده بود روی پله های سنگی و با صدای کرکننده ای می خندید. گوش هایم را که با هر دو دستم گرفتم و آشوب دلم را تا گلو بیرون آوردم. دیگر ندیدم اش. این ها مال هفت، هشت سالی بعد سفرمان بود.

خواب بود یا رویا نمی دانم؟ اما هرچه که باشد واقعی یا فرا واقعی، با خودم عهد کرده ام که، اگر بپرسد، از انگشت لعنتی اش، بگویم. همه را بگویم، اما نمی پرسد. انگار نبودن اش موهبت اش باشد. به جایش این جا نشسته و می گوید که "دیگر از این کشور سرد و تاریک و لعنتی خسته شده و باید برود جایی که گرم باشد" می گوید "تو نمی فهمی همیشه در سایه بودن، بی آفتاب، بی روشنایی یعنی چی؟" لبخند می زنم و می گویم "تو می دانی؟" منظورم را نمی فهمد، شاید هم به روی خودش نمی آورد، به جایش می گوید "فکرش را کرده ام، اصلاً با هم می رویم. مدارکت را آماده کن." می خواهم بگویم "آخر مرده شورت را ببرند، به جای همه این ها، توی چشم هایم نگاه کن. بپرس انگشتم را کجا بردی؟" می دانم که می داند و می خواهد کلافه ام کند تا خودم بگویم. به

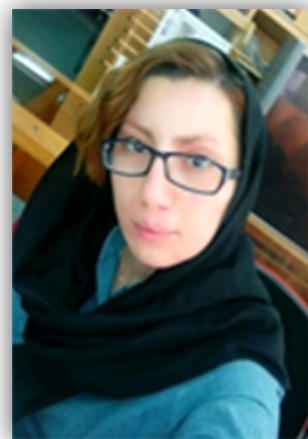
جایش می‌گوید "با خودم می‌برمت جاهایی که جز دلتنگی اش و بدببیری هایش برای ما آدم‌های وصل به مزخرفات مان همه چیز دارد." شستم را می‌کشم روی تیزی استخوان دسته کلیدم و آرام و سنگین به تاج خروسی‌های پژمرده باغچه که از بی‌آبی یک‌ور شده اند خیره می‌شوم. تا رفتن اش سه روزی مانده. اما این طوری که می‌رود بر سر بدببیری هایش که همه اش هم به پدر و مادرمان بر می‌گردد، یعنی طاقت گفتنش را دارم؟
(از مجموعه داستان «خواب با چشمان باز»)

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه ندا کاووسی فر توضیح بدهید.
2. آثار مشهور ندا کاووسی فر را نام ببرید. ویژگی‌های عمده‌ی آثارش را نام ببرید.
3. در مورد مضمون و محتوای آثار ندا کاووسی فر توضیح بدهید.
4. داستان «شستِ دانی» چه محتوایی دارد؟

20. Паріса Джаліلیян

پریسا جلیلیان

«من» نام یکی از داستان‌های پریسا جلیلیان است که در مرحله نهایی جشنواره سراسری خلیج فارس (متیل 1392) به عنوان یکی از بیست داستان کوتاه برتر این جشنواره در بخش آزاد انتخاب شد.

«درخت انار» هم یکی از داستان‌های او است که در چهارمین دوره جایزه ادبی لیراو (1393) در جمع 124 داستان برتر قرار گرفت.

« من »

خودم را کنار عکسم گذاشته‌ام. ابعاد عکس من سه در چهار است. شبیه من نیست، چشمانش شفاف است و نوری مربعی توی نی‌اش جا خوش کرده. لکه‌های روی صورتم پاک شده‌اند. خال گوشتی کنار لبم توی ذوق می‌زند. نزدیکش می‌شوم، انگشتم را روی سرش می‌کشم و دهانم را جمع می‌کنم. مقنه کج و کوله‌اش تکانی می‌خورد و سرش را کج می‌کند... خودش را کنار می‌کشد، اخم‌هایش را توی هم می‌کند و به دستانم زل می‌زند. می‌گویم: مادر خودش گفت برو...

اینجا سرد و مرطوب است. گاهی سایه‌ای زیر در می‌افتد و گاهی صدای هن و هنِ نفسی به گوشم می‌رسد. انگار که کسی به وجودش چنگ می‌اندازد. منتظرم بازپرس پرونده بیاید. روی میز برگ‌های سفیدی گذاشته‌اند. تا هر چه یادم آمد را بنویسم. بالای صفحه عکس مرا زده‌اند و زیرش نوشته‌اند سودابه عزیزی. سردم است، لرز می‌کنم. می‌خواهم خودم را چهار قد کنار عکسم جا کنم، نمی‌شود. کلمه‌های پایین صفحه نمی‌گذارند. بالا می‌آیند و روی عکسم را می‌پوشانند... جای خیلی از کلمات خالی است وقتی افسر نگهبان خودکار را جلویم انداخت و گفت بنویس، بدون اینکه بدانم روی میز ضرب گرفتم و پشت سر هم اسمم را تکرار کردم.

افسر گفت: داری چه کار می‌کنی؟ بنویس، زود باش.

خودکار قطع و وصل می‌شد و نیمی از کلمات گم می‌شدند و من گیج گیج بودم. افسر نگهبان پرسید:

چیزی مصرف می‌کنی؟

کلمات هنوز روی عکسم را پوشانده‌اند. نمی‌دانم آنجا چه خبر است. صداها ریزی به گوشم می‌رسد. زیر چشمی می‌پایمشان. حواسم پرت یکی‌شان می‌شود که دور ایستاده و بهم می‌خندد. به ناگاه همگی کنار می‌روند. خودم را می‌بینم که سری تکان می‌دهد و دهانش را کج می‌کند. می‌خواهم بگویم: من مقصر نبودم... به کلمات

اشاره‌ای می‌کند و کلمات روبرویم صف می‌بنددند و یکی‌یکی خودشان را توی صورتم پرت می‌کنند. درد دارد، لبه‌های تیزی دارند، خشک و سردند. اشکم در می‌آید. حرصم می‌گیرد. خودم را روی صفحه خم می‌کنم. هر چه به دستم می‌آید را می‌بلعم. تلاش می‌کنند پایین نروند، حالم را بد می‌کنند، انگار می‌خواهم وجودم را بالا بیاورم. سرفه‌ام می‌گیرد. چند لحظه بیشتر نمی‌گذرد که خونابه‌ای از کلمه و خورده شیشه بالا می‌آورم.

روی میز پر از خورده شیشه‌های ظرف میوه خوری است. دستانم می‌لرزند. می‌خواهم قبل از رسیدن مادر خورده شیشه‌ها را جمع کنم. خودم را دولا کرده‌ام تا روی‌شان پا نگذارم... وقتی می‌آید می‌گوید: تو هنوزم شیشه می‌شکنی؟

با حوله صورتش را خشک می‌کند و دور می‌ایستد تا شیشه‌ها را جمع کنم. می‌گویم: یادته یه بار یه لیوان سر سفره شکستم؟

می‌گوید: آره، رضا هنوزم می‌گه سودابه بی حواسه.

وقتی که رسید برایم میوه آورده بود و پاکتی شیرینی. دستانش خیس بود و پشت لبش عرق کرده بود. می‌گفت آدرس را گم کرده و با این میوه و شیرینی‌ها، برای پیدا کردن کوچه چند بار خیابان را بالا و پایین رفته. روی کاناپه روسری و لباس زیرم افتاده بود. تو که آمد دستش را بالا برد تا روسری‌اش را جلو بکشد گفتم: امیر هنوز بر نگشته.

تا چشمش به عکس سه لته من و امیر افتاد گفت: این تویی؟ گفتم: آره... مگه شبیهم نیست؟ گفت: این جا چرا اینقدر به هم ریخته است؟

میوه‌ها و پاکت شیرینی را دستم داد و وسایلم را وسط هال جا گذاشت و شروع کرد به جمع کردن لباس‌ها و پس مانده‌های غذا. چه طور شد که پرسید از امیر خبر داری یا نه یادم نیست، می‌خواست سطل آشغال را دم در بگذارد. قبل از اینکه به خودم بیایم تا جوابش را بدهم برگشته بود. سطل خالی را دستم داد و گفت: چند وقته رفته؟

می‌خواهد کمکم کند. می‌گوید الان دستت رو می‌بری... می‌خندم. یاد امیر می‌افتم، همیشه خودش خرده شیشه‌ها را جمع می‌کرد. به مادر که می‌گویم برایش دلسوزی می‌کند که چه زن حواس پرتی دارد. از رضا حرف می‌زند و اینکه سر پیری یاد پدر شدن افتاده و می‌خواهند از پرورشگاه بچه بیاورند. نشست‌ام تا تکه خورده شیشه‌ای که زیر میز افتاده را بردارم. می‌پرسم: «حالا دختر یا پسر؟» می‌گوید: «من پسر دوست دارم ولی رضا همش می‌گه دختر». دستم را می‌برم.

خودم را به دستشویی می‌رسانم. صورتم را خیس می‌کنم، خون و آب قاطی می‌شوند. به خودم توی آیینه زل می‌زنم. هر دو دستم را پر از آب می‌کنم و به آیینه می‌کوبم. دندان‌هایم را به هم فشار می‌دهم و تاده می‌شمارم: یک دو سه...

صدای مادر می‌آید: ببین چه کار کردی سودابه همه جا لک شد... راستی برام از یه دکتر خوب وقت بگیر. صدایم را صاف می‌کنم و داد می‌زنم: چرا؟ چه دکتری؟

-چند هفته زانوم آب آورده. گفتن اینجا دکترهای خوب زیاد داره.

دوباره می‌شمارم: یک دو سه چهار...

-یادت نره سودابه تا شنبه باید برگردم. رضا چشم به راهه.

بلندتر داد می‌زنم: آخر هفته است... همه جا تعطیله.

قطره‌های آب روی آئینه خشک شده‌اند اما هنوز از دستانم خون می‌چکد... دستی شیر آب را باز می‌کند. صدای مادر هنوز توی گوشم است: «رضا دلش برات تنگ شده.» نفس گرمی پشت گردنم را نوازش می‌کند. می‌خواهم بگویم: «نزدیک نیا...» گرمی پشت گردنم داغ می‌شود. چشمانم را می‌بندم. زیر درخت توت وسط حیاط داراز کشیده‌ام. روی تنم عنکبوت سیاه بزرگی راه می‌رود. جیغ می‌زنم. خودم را توی زیرزمین پرت می‌کنم. از بس خودم را خارانده‌ام تنم می‌سوزد. رضا ماتش برده. توی چهارچوب در ایستاده و مادرم را صدا می‌کند... صورتم را آب می‌کشم. آستینم را پایین می‌آورم تا جای سوختگی روی دستم معلوم نشود. دیروز بود که آقای مطیعی با سیگارش روی دستم شکل یک پروانه در آورد تا حواسم پرت این‌ور و آن‌ور نشود. دماغم را بالا می‌کشم... می‌خواهد برایم غذا درست کند، نمی‌داند وسایلم را کجا چیده‌ام. دنبال ماهی‌تابه می‌گردد. نیست. می‌گوید: «زن جماعت باید وسایلمش کامل باشه.»

حواس مادر را پرت می‌کنم تا خودم را به اتاق خواب برسانم. زیر تخت پر از وسایل و کاغذ است. دنبال عکس پدر می‌گردم. عکس سه در چهارش را پیدا می‌کنم، می‌گذارمش کنار آئینه و خودم را به آشپزخانه می‌رسانم. از کارم می‌پرسد، برایش از آقای مطیعی و زری و مریم حرف می‌زنم. می‌گویم آدم‌های خوبی هستند. می‌گوید: «آنجا چه کار می‌کنی؟» می‌گویم: «خیاطی» تعجب می‌کند. برایش خا طره‌ای تعریف می‌کنم که چه طور آقای مطیعی به مریم می‌گوید مرا برایش خواستگاری کند چون فکر می‌کرده شوهر ندارم. چیزی از گلویم بالا می‌آید. صدای قرآن توی گوشم می‌پیچد. اینجا تاریک است، سایه‌ای روی سرم است. سایه گریه می‌کند، ضجه می‌زند. چادر مادر را رویم انداخته‌اند. انگشت توی حلقم می‌کنند تا به هوش بیایم. هن و هن نفسی توی صورتم می‌خورد: «پاشو سودابه.» خودم را جمع می‌کنم. مادر بالای سرم ایستاده: «خوابت برده. پاشو شام حاضره.»

سر سفره لام تا کام حرف نمی‌زند. چشم‌هایش قرمز شده. بهانه‌ای پیدا می‌کنم و خودم را به اتاق خواب می‌رسانم. عکس پدر نیست. می‌خواهم داد بزنم، صدایم در نمی‌آید. روی تخت دراز می‌کشم. باز هم سایه‌ای را روی سرم احساس می‌کنم. سایه جیغ می‌زند. بر می‌گردم، روبروی مادرم نشسته‌ام، چهارده سالم است. مردهای بالای مجلس برایش دست می‌زنند. زنی چادر به سر، حلقه‌ای دست مادرم می‌کند. مردی به من اشاره می‌کند بیا. مرا دخترم صدا می‌زند. تنش خیس عرق است. عکس پدرم را از سر طاقچه برداشته‌اند. روی زمین پر از سکه‌های مبارک باد است. می‌خواهم گریه کنم. پسری دستم را می‌کشد و گونه‌ام را می‌بوسد می‌گوید: «من برادر توام.» بزرگ می‌شوم، بزرگ بزرگ. آقای مطیعی را توی اتاقم می‌بینم، نزدیک می‌آید، می‌خواهد دستم را بگیرد اما من خیلی بزرگم...

می‌روم کنار سفره، می‌گویم: «مادر من بزرگم». می‌خندد. لیوان آبی دستم می‌دهد. می‌خواهم لیوان را بردارم لیوان از دستم سر می‌خورد می‌شکند. مادر اخم می‌کند، می‌خواهد داد بزند. دستم را روی صورتش می‌گذارم فشار می‌دهم. می‌گویم: «داد زن». صدایش را از جای دوری می‌شنوم. می‌گوید: «برو برو». می‌گویم «نمی‌شود، دستانم خیلی بزرگ‌اند هیچ جا نمی‌شوند». می‌گوید: «برو.» دستم را از روی صورتش برمی‌دارم. دستم کوچک می‌شود. کوچک کوچک. روی صورتش جای انگشتانم مانده، باز صدایش را می‌شنوم، می‌گوید: برو... برو...

« درختِ انار »

روی کاناپه وسط حال دراز کشیده ایی، پنجره ی اتاق باز است. شاخ و برگ های درخت انار تو آمده اند و خودشان را به شیشه می کوبند. تکه نور سمجی روی دستات افتاده، دست میکشی روی تنت و به لکه های قرمز و براق خیره میشوی، ذره های طلایی و نقره ایی توی هوا چرخ می خورند و بالا میروند، کی بود، دیروز، ماه پیش یا سالها پیش که خسرو بهت گفت: همین روزاس که تو هم از دست این لکه ها دق کنی ... چیزی تو سرت سوت میزند و با صدای شاخ و برگ ها قاطی میشود، شروع میکنی به شمردن: یک، دو، سه، چهار، پنج...

نغمه روی صندلی پایه شکسته ایی خودش را تاب میدهد. رویش را کرده به تابلویی با طرح اسب هایی در حال دویدن. صدای جیروجیر پایه های صندلی با تیک و تاک ساعت شماطه دارمادر قاطی میشود. تا یک ساعت پیش خانه ولوله بود آدم ها می آمدند و می رفتند. روی طارمی های پارچه سیاه زده بودند توی حیاط گوش تا گوش آدم نشسته بود مادر با قد بلند و دست پای لاغرش که تو لباس سیاه بی رنگ میزد، این ور و آن ور میرفت و به مهمان ها میرسید گهگاهی هم سری به نغمه میزد چند بار به اعظم خانم تاکید کرده بوده حواسش را جمع کند مبدا نغمه از اتاق بیرون بیاید. سپرده بود برایش مروارید و پولک های رنگی ببرند تا گردنبد مروارید درست کند. مرواریدها روی زمین پخش و پلا شده اند چند باری که میخواست مرواریدها را به نخ بکشد حواسش پرت عکس حاجی بابا میشد که با چشمهای از حدقه درآمده و سیبیل سفید از بنا گوش دررفته زُل میزد به دستاش، تا می آمد خودش را جمع و جور کند و شکمش را تو بدهد، مرواریدها غلت میخوردند و پخش زمین می شدند.

لجش میگرفت برایش شکلک در میاورد به هزار زحمت خم میشد و مرواریدها را جمع میکرد، حوصله اش که از این بازی تکراری خم و راست شدن و شکلک در آوردن و مروارید جمع کردن سررفت، شروع کرد به شمردن عددهای روی ساعت. عدد ها از پنج بیشتر بودند، فقط همین را یاد گرفته بود تا پنج بشمارد، دلش میخواست امیر می آمد و تا آخرش را یادش میداد. چند وقت پیش بود که مادر به امیر، پسرهمسایه روبه رویی گفته بود بیاید تا سواد یاد نغمه بدهد. امیر گفته بود: اگه سواد یاد بگیری میبرمت دریا. نغمه هم می خندید و لکه های سرخ و تاول هایش را نشان میداد، او هم برای تاول ها دست و پا میکشید و چند تارمو و لباس دکمه دار. وقتی حاجی بابا مُرد برای اینکه مادر را بخنداند، دست هایش را نشانش میداد. اما مادر حالش بدتر میشد، تا می آمد بگویند اینا رو امیر کشیده اعظم خانم جلویش را میگرفت و در گوشش میگفت: اسم این پسره رو جلوی مامانت نبر.

آنوار نور روی شمعدانی ها کم رنگ شده ساعت از حرکت ایستاده، چند نفری آمده اند تا صندلی ها را جمع کنند. عده ایی با سلام و صلوات پارچه سیاه ها را جمع می کنند و بعضی ها روی میزها را دستمال میکشند. نغمه روی برآمدگی شکمش دست میکشد و خودش را می اندازد روی کاناپه. خورشید از پشت ابرها بیرون می آید نور بی رمقی خودش را پرت می کند توی اتاق و روی تاول های تنش دست میکشد. تاول ها ملتهب می شوند. مادر همیشه میگفت مراقب تاول ها باش. اگر تاول ها می سوختند آنوقت شروع می کردند به بزرگ شدن و راه رفتن

روی تنش. وقت هایی که فرار می کنند سراز همه جا درمی آورند، خودشان را پرت می کنند این ور و آن ور، روی میز، کاناپه، قاب عکس ها و هر جایی که بخواهند. گاهی هم لبه ی پنجره می روند و برای امیر که حالا دیگر گذاشته و رفته شکلک درمی آورند. نغمه چشمانش را می بندد، چهره ی امیر با موهای خرمایی رنگ و نگاه شفاف تو سرش روشن می شود، ناخودآگاه شروع می کند به شمردن از یک تا پنج و از پنج تا یک. امیر گفته بود: مثل شمردن فقط کافیست بشمرد. تا پنج بشمردی همه چی تمومه ترس نداره نغمه، مثل خاله بازی، من آقا میشم تو هم خانوم، وسایلت هم بیار، قابلمه و قاشق های چوبی که وقتی از سر کار برگشتم برام غذا بپزی، نغمه گفته بود: آخه نمی شه من که بلد نیستم غذا درست کنم امیر گفته بود: بلد بودن نمی خواد این فقط یه بازییه. تا آمده بود بگویند: پس تاول هام چی؟ اونا هم بازی ان. امیر شروع کرده بود به شمردن و بعد بازی شروع شده بود تاول ها ترسیده بودند می سوختند و گریه می کردند می خواستند فرار کنند، روی کاغذهای کاهی راه می رفتند و جیغ می زدند. اگر مادر می فهمید دعوا به راه می انداخت و حاجی با عصایش به پشتش میزد و میگفت: دختر تو جمع کن. حالا مدت ها گذشته، تاول ها هر روز بزرگتر میشوند و مادر را میترسانند نغمه تا می آید بگوید: مثل شمردن، مادرمیرفت و می نشست گوشه اتاق که اشک هایش را بریزد و عجز و لابه کند تا وقتی حاجی سر می رسد و شروع می کند به ناسزا گفتن به خودش و دخترش، بغضش بگیرد، روبه رویش بایستد و بگوید: هر چی باشه دخترمه. و بعدش داد بزند: نغمه بشمار. یک، دو، سه...

لکه های صورتی روی تنت به تیرگی میزند. شاخه ها هنوز از تکان خوردن دست برنداشته اند. هیچ جور نمی شود از دستشان خلاص شد، حرصت می گیرد نمی دانی چه طور خودشان را از سوراخ سنبه ها و درز و دوز های خانه می کشند تو و بهت نگاه می کنند. اگر خسرو بود مثل هر سال هرس شان میکرد، ولی مدت هات که خسرو رفته و دل و دماغ درست و حسابی نداری بیوفتی به جان باغ و درخت های انار و درز و دوزهای خانه. رد خراش های شاخ و برگ ها روی دیوار افتاده، شیشه ها از شدت طوفان دیشب شکسته اند. خانه سرد است، آفتاب پریده رنگی خودش را پرت می کند تو. خواب از سرت پریده با این سرو صداها مگرمیشود خوابید خمیازه ای می کشی، قاب عکس ها روی طاوچه ردیف شده اند، عکس حاجی بابا و مادرو مادربزرگ، همیشه دلت می خواست تو هم توی عکس باشی. به مادربزرگ که می گفتی: من کجام می خندید و می گفت: اون جایی پشت درخت ها قایم شدی. ولی بعدها که سوی چشمش کم شد واستخوان هاش شروع کردن به ترق و تروق کردن از دستت عصبانی می شد و داد میزد: من چه می دونم کجایی لابد تو شکم مامانتی. مادربزرگ مادرت را نگاه میکند مادر خودش را توشال قهوایی رنگش پوشانده و شکمش را تو داده انگار سردش است، حاجی بابا روی شانه ی مادربزرگ دست گذاشته و با قیافه ای لرزان و عصای دسته طلایی اش به تو چشم دوخته که روی کاناپه دراز کشیده ای و برایت چشم غره می آید.

ساعت مادربزرگ مدت هاست روی شش گیر کرده، لایه یی از غباررویش را پوشانده. چند بار خواستی درستش کنی، به خسرو که می گفتی، زل میزد به دستات و می گفت: مادربزرگت ساعت لازم نداره. تا می آمدی

جوابش را بدهی چیزی تو سرت شروع می کرد به جلیزولیز کردن و گُر گرفتن، کف دستات داغ می شد و تاول های روی پوستت قرمز می شدن و شروع می کردی به شمردن: یک، دو، سه....

حیاط را تازه آب و جارو زده اند. شیشه ها از زور تمیزی برق می زنند. روی طارمی ها ملحفه ها را پهن کرده اند. باغچه پر شده از برگ های زرد و قرمز درخت انار. حاجی توی اتاقش نشسته و منتظر است آسیه قلیان هر ورزه اش را چاق کند و بگذارد جلوی دستش، تا او هم برایش لبانش را تر کند و بگوید: بیا بیا نزدیک تر. بیا بشین اینجا کنار دست خودم و زیرچشمی نگاهش کند، چشمکی بزند که یعنی وقتش شده یا نه... شکل یک گل طلایی با برگ های توهم توهم، با عکس مردی کلاه به سر روی قلیان جا خوش کرده. آسیه دلواپس، زغال ها را روی هم میچیند. الان است که صدای حاجی بلند شود. زغالها را می چرخاند تا قرمز قرمز شوند. حاجی گفته بود: باید صدای جلیز و ولیز بدهند و گُر بگیرد و گرنه هنوز آماده نشده... حواسش می رود پی گلدان شمعدانی کنار حوض که دیروز آب و کف ظرف ها را رویش ریخته بود، فردا پس فرداست که زرد شود و آن وقت است که می فرستند دنبال مادرش تا بیاید دخترش را جمع کند. زغال ها که قرمز می شود زیر شکمش تیر می کشد دیروز بود که به اقدس خانوم گفته بود: مثل اینکه وقتش رسیده. همه ی خانه ولوله شده بود فرستاده بودن پی مادرش تا بیاید برایش حلوا بپزد، عکاس باشی را خبر کرده بودند تا از عروس خانم عکس بگیرد. آسیه بزرگ شده حالا وقتش رسیده حاجی بعد از دو سال عقدش کند.

سیزده سالم است. دست و پام را حنا بسته اند تنم میسوزد تاول های درشتی روی دستم برق می زند. دیروز بود که قلیان از دستم افتاد و شکست زغال ها داغ داغ بودن. از شدت گرما گُر گرفتم و سوختم. شیشه ها از زور تمیزی برق میزنند. میوه ها توی آب حوض قِل می خوردند. یادم نیست چرا شمعدانی ها زرد شده اند. اینجا روی زمین شیشه ها شکسته. دردی تو سرم می پیچد. حاجی از عصبانیت می لرزد، گفته بود خودتو و دخترت از خونه من برین بیرون. اقدس را فرستادم تا آرامش کند، بدتر گُر گرفت داد زد فحش داد، می خواست با تنها رمقی که برایش مانده نغمه را بزند. نغمه گوشه ایی کز کرده و هربار که حاجی داد میزند بیشتر خودش را مچاله میکند، انگار دردش گرفته، جرات نمیکنند جیغ بکشد.

فکر میکنم همین حالا باید بروم سرم را روی شانه اش بگذارم و های های گریه کنم. تکیه می کنم به عصای حاجی و صورتم را می چسبانم روی کتتش، از بوی نفتالین روی لباسش حالم بد میشود. میزها را توی حیاط چیده اند، بوی گوشت تازه همه جا پیچیده به اقدس هزاربار سفارش کرده ام نغمه از اتاقش بیرون نیاید، پیچ و پیچ در و همسایه تمامی ندارد. همه اش حرف می زنند، حرف و حرف و حرف... کاش یک ساعت بخوابم این روزها تمام نمی شوند، دلم می خواهد نغمه را صدا بزنم و درست وسط حیاط به همه نشانش بدهم و داد بزنم بشمار: یک، دو، سه، چهار، پنج....

سردت که می شود از خواب می پری. پنجره را باز گذاشتی. لرز میکنی. ماه بریده بریده ایی پشت شاخه ها گیر کرده، بلند می شوی یادت می افتد باید به خسرو زنگ بزنی، یخچال خالی شده، دیروز بود یا پریروز یا سال ها پیش که هوس انار کرده بودی و خسرو را فرستادی تا برایت انار پیدا کند، توهم تا او برسد برایش چند جور غذا

درست کردی و یخچال خالی شد. هرچه فکر میکنی شماره اش یادت نیست به ضربدرهای آبی و قرمزروی دست نگاه می کنی ضربدرهای آبی جای وسایل آشپزخانه ست و ضربدر های قرمزجای وسایل توی اتاق خواب، شماره اش را کجا گذاشته بودی، همه جا تاریک است سایه ات روی دیوار کبود می زند. معطل نمیکنی اولین شماره یی که به ذهنت می-رسد را پشت سرهم می-گیری، زنی پشت خط می-گویند: مشترک مورد نظر در دسترس نمی-باشد. مشترک مورد نظر با موهای مشکلی ، چشمان میشی رنگ ، قد صدوشصت و هفت، وزن هفتادوپنج کیلو، اغلب عصبی و زود رنج، کارش صبح تا شب و شب تا صبح، شکایت از سرما، حالا کجاست. تنت گر می-گیرد، خودت را پرت می کنی رو کاناپه وبه قاب عکس های روی طاقچه خیره میشوی ، دور عکس تو و خسرو را قیچی کرده اند و چسبانده اند کنار عکس بزرگ شده ایی از ضریح. خودت را پیچانده ایی توی چادر سفید. دستت را تو هوا ول کرده ایی که مثلا میخواهی ضریح را بگیری. یکی از انگشتانت را کج کرده ایی و دنبال دست خسرو میگردی. خسرو به جایی بیرون از کادر، نگاه میکند. بعدها که به خسرو گفتی خجالت میکشیدی جلوی آن همه آدم دستت را بگیری خندیده بود. عکس مادربا دامن کوتاه و موهای بلند، تکیه داده به درخت انار، با یک عالمه قاشق و قابلمه و عروسک های چوبی. عکس مادربزرگ و خودت که اسباب بازی های مادرت را ریخته ایی زمین. آن روز کت عکاس را کشیده بودی و می خواستی خودت عکس بگیری، مادر بزرگ گفته بود نه. تو هم همه اسباب بازی ها را پرت کرده بودی، مادر بزرگ گفته بود: اگه تا پنج بشمری بهت اجازه میدم عکس بگیری، و تو هم شروع کردی به شمردن: سه، دو، هشت، دوازده، یک ...

تا به پنج برسی و خودت را جای مادر یا مادربزرگ، خسرو یا امیربینی، دلت میخواهد بروی و شاخه های درخت انار را هرس کنی. اما شماره ها کار خودشان را کرده اند شده ایی حاجی وقتی میخواستی زناشویی یاد سودابه بدهد، هلش میداد تواتاق و عصای دسته طلایی اش را میگذاشت کنار در، آسیه قدش بلند است پاهای تپلش از زیر پتوبیرون زده، صدای ترق و تروق استخوان های حاجی آسیه را می ترساند، خودش را می کشاند تا دم در، حاجی می خندد و دندان طلایی اش برق می زند. می ترسم خسرو میخندد و می گویند: فلاش دوربین که ترس نداره. عکس هایمان را میبریم حرم. چادر گلدارم بلند است، باران باریده زمین خیس خیس است. تاول های روی تنم یخ کرده اند... یخ کرده اند تاول ها و شبیه دیوارهای خانه از سرما شوره زده اند، خانه پیراست. سالهاست درخت ها هرس نشده اند شاخ و برگ ها دست از سرم بر نمی دارند. خودشان را به پنجره می کوبند و میلرزند. سقف صدا می دهد. باد خودش را از درز و دوز های خانه می کشد تو، رو به رویم می ایستد می شود شبیه آسیه، نغمه، امیر، حاجی، خسرو، همه ی مردم شهر و من

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. اطلاعات را راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه پریسا جلیلیان پیدا کنید و توضیح بدهید.
2. آثار مشهور پریسا جلیلیان را نام ببرید.
3. داستان «من» چه محتوایی دارد؟
4. مضمون داستان «درخت انار» چیست؟
5. ویژگی های عمده ی آثار پریسا جلیلیان را نام ببرید.

21. سارا دارویش (1984 –)

سارا درویش

تولد: دی‌ماه 1361، تهران.

سارا درویش زبان انگلیسی را در دانشگاه می خواند. از وقتی یادش می‌آید شیفته‌ی شعر و داستان بود. حضور مستمر و فعال در گروه‌های ادبی و وبلاگ‌نویسی ادبی را به همین خاطر پیگیری کرده است. داستان‌نویسی عرصه‌ای است که به تازگی آن را کشف کرده، و «تصویر پشت آینه» دومین اثر داستانی اوست. سارا اکنون در آلمان است، اما نمی‌داند که داستان‌نویسی را در ایران پی

خواهد گرفت یا در سرزمینی دیگر...

«تصویر پشت آینه» نام یکی از داستان‌های سارا درویش است که جایزه‌ی اول وبلاگ‌نویسان و لوح یادبود اولین دوره‌ی جایزه ادبی بهرام صادقی در سال 1382 را برای او به ارمغان آورد.

« تصویر پشت آینه »

سرش را که فرو می‌کند توی بالش، چین‌های نازک کنار چشمش بیشتر می‌شوند. دهانش نیمه‌باز است انگار که طرح بوسه‌ای ناتمام مانده باشد. پای راستش را که تا صبح از تخت آویزان مانده، بالا می‌کشد و زانو را جمع می‌کند توی شکمش و پای چپ‌رها می‌ماند. همان حوالی است که من سرما را حس می‌کنم. دستش روی انحنای کمر یا آن پایین‌ترها دنبال پتو می‌گردد، از این تلاش او سردم می‌شود. مثل هر شب آنقدر ناآرام خوابیده که پتو پایین تخت افتاده است. دلم می‌خواهد پتو را بکشم روی اندامش تا زیر گودی گردن. سپیده که می‌زند دیگر از زجرناله‌های او و صدای قژقژ تخت اتاق مجاور خبری نیست. کم‌کم لب‌هایش به تلخی بسته می‌شوند. به خودش کش و قوسی می‌دهد. انگار که درد در تنش بیدار شده باشد، صورتش جمع می‌شود. بلند می‌شود و پنجره را می‌بندد. چند لیوان آب می‌خورد، کتری را از آب پر می‌کند و کبریت می‌کشد. شعله که به پوستش می‌رسد، کمی مکث و بعد فوت می‌کند. حوله را برمی‌دارد. حتی نیم‌نگاهی هم به من نمی‌اندازد و در حمام را پشت سرش می‌کوبد. من می‌مانم و این اشیا محقر و ته‌مانده بوی تن غریبه که مشام را می‌آزارد. آب با شدت مثل سوزن روی کوفتگی تنش فرو می‌ریزد. صدایش موقع خواندن آهنگ محبوبش چقدر محزون‌تر به نظر می‌رسد. روزها که از پی هم می‌گذرند صدایش کلفت‌تر می‌شود، انگار کسی طناب انداخته باشد به گلویش و رد طناب جا مانده باشد روی صدا. گهگاه صدای افتادن نمی‌دانم صابونی، شامپویی، چیزی به گوش

می‌رسد. از درز زیر در عطر زنانه شامپو بیرون می‌زند. قبل‌ترها این عطر ماندگارتر بود توی اتاق. مدت‌هاست دیگر آن شامپوها را نمی‌خرد، فقط این نیست که نمی‌تواند، دیگر میلی در او نمانده است.

یک روز موهای نرم و بلند ریحانه را که می‌بافت، حسرت بود یا لذت که در چشمانش برق می‌زد، نمی‌دانم.

«این موهای لامصب رو اونقدر رنگ و مش و کوفت کردم که مثل سیم ظرف‌شوری شدن!»

صدای آب را که بی‌حضور اندام او با شدت به کاشی‌های کف می‌خورد، می‌شنوم. دستش از لای در لگن قرمز لباس‌های شسته را بیرون می‌گذارد. شانه‌هایش حالا باید زیر دوش باشد. باز می‌خواند، محزون‌تر. ناگهان ناله می‌کند:

«حرومزاده وحشی!»

شیر آب را می‌بندد، و من تازه هق‌هق گریه‌اش را می‌شنوم.

از حمام می‌آید بیرون. چایی را با کمی دارچین دم می‌کند. برای پهن کردن لباس‌ها با حوله از اتاق خارج می‌شود. فکر نکنم هنوز پایش به ایوان رسیده باشد که صدای سوت بلند می‌شود و خنده جلف زن‌های اتاق‌های مجاور را در خودش گم می‌کند.

لگن خالی را توی حمام می‌گذارد. می‌رود، از روی طاقچه پای پنجره یک آینه کوچک بیضی شکل برمی‌دارد. آینه را که توی گودی دستش جا گرفته، دور و نزدیک می‌کند تا بتواند چهره‌اش را کاملاً ببیند. به عکسی که به پشت آینه چسبیده شده، خیره می‌شود. حسرت، عشق و شاید خواهشی سرکوب شده، در نگاهش موج می‌زند. با وجود من چرا به این تکه آینه حقیر احتیاج دارد؟ شاید این نیاز به آن عکس است که روزی چند بار او را می‌کشد تا پای پنجره. و آن آینه؟... نه! او هم دخیل است.

سیگار را روشن می‌کند. آن چنان پکی می‌زند انگار که بخواهد هستی سیگار را بگیرد. به طرف من می‌آید، موهایش را شانه می‌کند و بدون وسواس بیگودی می‌پیچد. گاهی از گوشه چشم نیم‌نگاهی به من می‌اندازد. دوباره ناله می‌کند و بیگودی‌ها روی زمین قل می‌خورند. دستش را توی یقه حوله می‌برد و سینه‌اش را مشت می‌کند. دندان‌ها را به هم می‌ساید:

«حیوون رذل.»

چهره‌اش از درد منقبض می‌شود. پیچیدن موها را تمام می‌کند. توی لیوان لب پریده چای می‌ریزد و داخل یخچال دنبال چیزی برای صبحانه می‌گردد، اما جز شیشه‌های نیمه‌خالی مشروب و آب، کمی نان و پس‌مانده غذای دیروز چیزی نمی‌یابد. حرص می‌خورد و با پشت‌پا در یخچال را می‌بندد. چای را کنار وسایل بزرگ می‌گذارد. دوباره بلند می‌شود و نان را از یخچال درمی‌آورد. به صورتش کرم می‌مالد و پوست سبزه خوش‌رنگش یک‌باره سفید می‌شود.

نان را توی چای شیرین فرو می‌برد تا کمی نرم شود. کمر حوله‌اش را سفت‌تر می‌بندد. توی اتاق راه می‌رود. برمی‌گردد. باقی نان را توی چای فرو می‌کند و چای را تا ته لیوان سر می‌کشد.

آرام آرام با کف دست روی گونه‌هایش می‌زند تا کرم روی صورتش بنشیند. این صدا چقدر مرا عصبی می‌کند وقتی غریبه‌ای با این تک ضربه‌ها روی کفل‌هایش می‌زند. تند می‌زند و کفل‌هایش مثل ژله تکان می‌خورند. باز ضرب‌آهنگ را کند می‌کند. حالا دیگر کرم روی پوستش نشسته است. روبه‌روی تصویر زن برهنه روی دیوار می‌ایستد. برهنه می‌شود. گردنش کشیده‌تر است اما شانه‌های زن تصویر کمی پهن‌تر است. حتی سینه‌هایش بزرگ‌تر است و خونابه نوک سینه‌اش آن قدر تازه که انگار هر لحظه نزدیک است خون از آن شره کند.

کاسه روسی قدیمی را از روی یخچال برمی‌دارد تا بین خنزر پنزهای داخل آن، پماد را پیدا کند. این کاسه را آن دفعه که با آن مردک به رشت رفته بود، با خودش آورد. شراره دهانش باز مانده بود که:

«پتیاره، این عتیقه رو از کجا آوردی؟»

برای شراره گفته بود:

«رشت پر از ظرفای این ریختیه! از روسیه می‌یارن! از آب گذشته‌س.»

چقدر به خودش می‌بالید. این اواخر خودش هم باورش شده بود که روی یخچال، عتیقه دارد. هر وقت غریبه‌ای می‌خواست از اتاق بیرون برود، نگاهش می‌رفت روی یخچال که مبادا بدزدتش. با پماد کمی سینه‌اش را چرب می‌کند، اما هنوز درد دارد. چند وقتی می‌شود که دیگر دکتر غریبه را نمی‌بینم، از وقتی که پماد را به او داد چند هفته‌ای نگذشته بود که برای بار آخر آمد و دیگر پیدایش نشد. داد می‌زد:

«هرزه لجن! پر از مرض و کثافتی.»

دست گذاشته به گودی کمرش. کفل‌هایش چقدر از زن تصویر بزرگ‌تر است. و غریبه‌ها چقدر این را دوست دارند. روی کشاله پای راستش رد پنجه‌ای مانده. و ساق‌ها را انگار به زیباترین فرم تراشیده باشند. چهره‌اش گشاده می‌شود. نگاهم می‌کند و تلخ می‌خندد. توی کمد دنبال شورت می‌گردد، آن که گیپور زرشکی دارد و با بند ساتن روی استخوان‌های تهی‌گاهش بسته می‌شود را انتخاب می‌کند. بند سوتین را پشت گردنش می‌بندد. دورتر می‌ایستد و به من نگاه می‌کند. روی موهایش را سشوار می‌گیرد و کم‌کم بیگودی‌ها را باز می‌کند. دست می‌برد لای موها و تابشان را مرتب می‌کند. ریشه موهایش به اندازه دو بند انگشت سیاه است و باقی بلوند. پلک‌ها را با سایه سیاه می‌کند و ماتیک سرخی به لب می‌مالد و با همان به گونه‌هایش هم رنگی می‌دهد. چشم‌ها را خمار می‌کند و زبانش را روی لب‌ها می‌کشد.

انگار می‌لرزم. گویی همه غبارهای عالم روی تنم نشسته باشد، همه‌چیز را مه‌آلود می‌بینم و یا شاید این‌ها همه تصویری از دیدن است.

پیراهن بدن‌نمای قرمزی از جنس حریر می‌پوشد. نگاهش مدام به من است و خودش را برانداز می‌کند، شاید این نور انعکاسی است از قرنیه من روی چهره‌اش که اینقدر خواستنی شده است. این شهوت نمی‌دانم در چشمان اوست که شعله می‌گیرد یا من. کاش زمان ساکن بماند و یا او روبه‌رویم، تا مدام تصویرش را شفاف‌تر کنم، صیقلی‌تر حتی از تمامیت درونم.

باز می‌رود پای پنجره. کف دستش را می‌گیرد جلوی آینه. نگاه می‌کند به خطوطی که به هم نزدیک‌اند و گاه از هم فاصله می‌گیرند. غرق می‌شود در تصویر پشت آینه. حتماً نبض کف دستش به تندی می‌زند زیر آینه یا تصویر. تپشی که همیشه از من دریغ کرده است. کسی که از گذشته‌های دور در او ریشه کرده است، تنها مردی که همیشه جسمش را از او دریغ کرد و بعدها روحش را نیز. مردی که حضورش همواره برای من در سایه بوده است. سایه‌ای که خلوت‌های او را هم مبهم می‌کند و عریانی‌اش را از من می‌گیرد.

تقه‌ای به در می‌خورد. دستانش با اندک رعشه‌ای آینه عکس‌دار را روی طاقچه می‌گذارد و نگاهش را مدام از تصویر، یا نمی‌دانم آینه منحنی، می‌دزدد. سر برمی‌گرداند به سمت من. نیم‌رخش موازی ظرافت شانه‌ها قرار می‌گیرد. اندامش لوند به سمت در می‌روند. کاش کسی مرا تکه‌تکه می‌کرد قبل از گشودن در. همیشه چنین وقت‌هایی در من صدای خرد شدن و شکستن می‌پیچد، و صدای گام‌های کسی که روی تکه‌های خرد شده پا می‌گذارد، مثل سوهان هستی‌ام را می‌فرساید.

تا به خودم بیایم، بوی غریبه مسخم کرده است. همیشه اواسط عشق‌بازی به لجن کشیده هوشیار می‌شدم. اما هنوز هیچ رخ نداده است. او مثل مار دور غریبه می‌پیچد. چیزی در من سقوط می‌کند. نمی‌دانم در ذهن خراب این غریبه چه می‌گذرد که این‌طور مثل مصیبت‌زده‌ها مستاصل مانده است. اما او کارش را خوب بلد است و کم‌کم وارد بازی‌اش می‌کند.

مردمکان غریبه گشاده می‌شود از شهوت و یا حتی از توحش. دستانش را حلقه می‌کند دور او و هلش می‌دهد به سمت تخت. نگاهم کدر می‌شود از هرزگی حرکات او. غلت می‌خورد روی غریبه که تقلا می‌کند از سلطه اندام او خارج شود. نگاه غریبه لحظه‌ای روی من ثابت می‌ماند. چهره‌اش گر می‌گیرد و انگار همزمان کسی خون صورتش را کشیده باشد، مثل گچ رنگ می‌بازد. سگ‌لرز می‌کند. او تکانش می‌دهد. و نگاه من همچنان خیره مانده روی مردمکان دریده‌اش. چشمش می‌افتد به زیرسیگاری برنجی کنار تخت. هنوز چشم‌هایش مردد به نظر می‌رسند. او باز تکانش می‌دهد. غریبه او را از خود می‌راند و دست می‌برد زیر سیگاری را بلند می‌کند. او ترسیده، اندامش در پی دفاع خیز می‌گیرد. گویی نبضی در التهاب نقاط کانونی اندیشه‌ام می‌زند. زیرسیگاری توی دستان غریبه شتاب می‌گیرد. و این‌بار واقعیت شکستن به صدا درمی‌آید. غرق می‌شوم در خون. انگار کسی چشم‌های او را دوخته باشد به این ترک، شکاف، به زخم عمیقی که نمی‌دانم کجای این بی‌جسمی‌ام را دریده است.

سفیدی چشم‌هایش که در خلوت و آرامش ته‌مایه‌ای آبی دارد را خون گرفته است. نرمای سرانگشتش نرمای همیشگی این روح خفته را می‌زداید. این بغض که در سراسر وجودم رخنه کرده را دیگر تاب فرو خوردن ندارم. و هیچ منفذی نمی‌یابم به بیرون، ... به او.

او نفسش را ها می‌کند توی من، تا بخارمانندی بنشیند روی حضورم. نفس‌هایش تقطیر می‌شود روی منی که دارم ذوب می‌شوم. بس است شاید، می‌خواهم رخوت نفس‌هایش را بلعم، رها شوم و تمام کنم این مدام صیقل دادن خودم را و اندیشه‌ام را، تنها او را شفاف می‌خواهم که بیایم توی خودم.

پنجره را باز می‌کند. ماه کامل است و کمی باد می‌آید. آینه کوچک را که جلوی صورتش می‌گیرد، شرم می‌دود به چشمانش که حالا دیگر وقیح نیستند. دردمندند و بی‌رمق اما پرشور، وقتی به تصویر مرد پشت آینه نگاه می‌کند. روی تخت دراز می‌کشد. برهنه می‌شود، آینه در گودی دست چپش جا دارد. سرش را بلند می‌کند، خیره به حسرت من می‌نگرد. انگشت‌های دست راست را آرام می‌سراند روی تنش. به تصویر، نرم لبخند می‌زند و دستش را می‌برد پایین‌تر، بین کشاله‌های ران.

انگشت‌هایش را گاه آرام، گاه شتابان روی رطوبت لزج پوستش می‌کشد. نفس‌هایش تند می‌شود. کفل‌های منقبضش از تخت بلند می‌شود، سرش را توی بالش به عقب فشار می‌دهد، قوس کمرش آشکارا به طرزی وحشی نمایان می‌شود، انگار که برهنگی‌اش پلی روی تخت زده باشد. ماهیچه‌های گونه‌اش می‌لرزند. صداهایی بم و خفه، بریده بریده از گلویش خارج می‌شود. سرش به سبکی از روی بالش بلند می‌شود و با تکانه‌هایی پیاپی روی بالش آرام می‌گیرد. پس سرش باید سنگین شده باشد، مثل سرب.

از سستی بیهوش می‌شود و رضایت در اندامش موج می‌خورد. آینه از رخوت انگشتانش کنار تخت، روی پتو رها می‌شود.

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. اطلاعات را راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه سارا درویش پیدا کنید و توضیح بدهید.
2. آثار مشهور سارا درویش را نام ببرید.
3. داستان «تصویر پشت آینه» چه محتوایی دارد؟
4. ویژگی‌های عمده‌ی آثار سارا درویش را نام ببرید.

22. Ясаман Дарабі

یاسمن دارابی

اثر از یاسمن دارابی: مجموعه «افسون نامه» مجموعه آثار برگزیده دوره‌های اول و دوم مسابقه داستان نویسی افسانه‌ها، نویسندگان: یاسمن دارابی و دیگران. - تهران: انتشارات «آذرباد»، ۱۳۹۴.

«افسون نامه» کتابی است شامل داستان‌های کوتاه نامزد نهایی جایزه دو دوره مسابقه داستان‌نویسی افسانه‌ها در حوزه ادبیات فانتزی، علمی تخیلی و وحشت. در این کتاب بهترین آثار کوتاه دو دوره از مسابقه را که بیشترین امتیازات را از آن خود کرده بودند، با ذکر دقیق جایگاه اثر در مسابقه و نویسنده هریک است. همچنین اثر بلند برگزیده دومین دوره مسابقه نیز در این کتاب گنجانده شده است.

« دار آبی »

از اینجا که نگاه کنی، ته جاده را که بگیری، ده زیر نور آفتاب برق می زند. انگار همه ی آدم ها، خانه ها، درخت ها، حتی پسر کل حسین هم توی گرما آب می شوند و بخارشان توی هوا بالا می رود. محو می شوند و دیگر نیستند. گمانم خیالاتی شده ام. توی این هوای گرم هیچ هم بعید نیست. چشم هام را روی هم می فشارم. اینطور موقع ها آدم دلش هندوانه یخی می خواهد.

رو به جاده که نگاه کنی یک سرش می رسد به شهر و سر دیگرش به دار آبی. کمی آنطرف تر هم توی همان جاده ای که می رسد به شهر، شهری ها آمده اند و دارند مسجد می سازند برای اهالی ده. هنوز نیمه کاره است ولی امام زاده کنارش سال هاست که بوده.

زن های ده نذر کرده هاشان را آورده اند پیش مادرم. مادرم هم می بردشان برای دار آبی. من که نرفته ام اما مادرم بارها رفته. می گوید: "از دور که نگاه می کنی درخت بزرگ و بی برگی را می بینی که رنگش آبی است. آبی ای که می درخشد. بعضی شاخه هاش آبی پررنگ تر، بعضی کم رنگ تر. از یک نگاه سبز می زند. اصلن هفت رنگ به چشم آدم می آید. نزدیک که می شوی آبی های روی درخت تکان می خورند. هم پررنگ هاش و هم کم رنگ هاش. سرهایشان را که بالا می آورند، نگاهشان که می کنی باورت نمی شود همه ی آن آبی های براق مار بوده اند. نزدیک تر که می شوی صدایشان هم بلند می شود. انگار که همه شان یک صدا می گویند هیس، هیس و تو نباید یک کلام هم حرف بزنی." اولین بار ننه خاتون پیدایشان کرده بود. ننه خاتون زن کل حسین را می گویم. می گفته مارهاش آنقدر زیبا بوده اند که هر چه نگاهشان می کردی سیر نمی شدی. آن هایی

که رگه های طلایی داشته اند از بقیه زیباتر هم بوده اند. می گفته که این درخت، مقدس است. تکه ای از بهشت خداست که روی زمین جا مانده. وگرنه مار که آبی نمی شود آن هم اینکه بزرگ و کوچک شان یک جا جمع شوند روی یک درخت. عجیب تر اینکه کاری به کارت هم نداشته باشند. البته نه اینکه با همه کس این طور باشند. می گفتند چند بار هم مردهای ده خواستند که بروند آنجا اما هر بار چیزی می شده که نمی توانستند جلو بروند. انگار طلسم شده باشند. از آن به بعد هم دیگر کسی حتی نخواست که برود آنجا. از آن روز تا حالا مردم این درخت را مقدس می دانند. نذرهایشان را دعاهایشان را می سپارند به مادرم که ببردشان برای دار آبی. من که نرفته ام اما مادرم بارها رفته. هیچ هم نمی ترسد که یکی شان از آن بالای درخت بپرد رویش. حیوان است دیگر، چه می فهمد که مثلا مادرم بچه سید است. هر چند که مادرم می گفت کاری به کار ما ندارند. حتی می گفت یک روز هم که مثل همیشه رفته بوده آنجا برای بردن نذر زن های ده، از دور که می آمده یکی شان را دیده بود که کله اش را بالا آورده و انگار که منتظر مادرم باشد می سرش را می چرخانده. مادرم خم شده و دستش را کشیده سمتش. مار هم چنبره زده بوده دور دست مادرم. مادرم می گفت تا نزدیک درخت هم دور دستش بوده به آنجا که رسیده روی تنش سر خورده و پایین آمده.

می گفت: «بعد از من مردم ده نذرشان را می سپارند به تو.» من اما هیچ خوشم نمی آید از آن درخت، از آن جاده. دلم می خواهد جاده ای که می خورد به شهر را تا آخرش بروم. هیچ هم از آن جاده که می رسد به دار آبی خوشم نمی آید. دست خودم نیست که. به مادرم که می گفتم این کار را دوست ندارم، می گفتم از دار آبی خوشم نمی آید، عصبانی می شد و وسط حرف هام دستش را می گذاشت روی دهانم که هیچ نگویم. امروز ننه خاتون آمده بود خانه مان. پسرش رفته بود شهر. می گفت رفته پی کار. ظهری که مادرم می خواست برود پیش دار آبی، می اصرار می کرد که من هم همراهش بروم. همیشه همین طور است. مجبورم می کند که باهاش بروم. توی راه که می رویم پسر کل حسین را می بینیم. مادرش که گفت رفته شهر. پس اینجا چه می کند؟ قلبم تند می زند. آنقدر تند که می شود ضربه هاش را شمرد. تنم می لرزد با هر ضربه اش. سرم را پایین می اندازم و نگاهش نمی کنم. تا سرم را بالا می آورم رفته است. حتی سلام هم نکرد. انگار اصلن ندیدمان. تا می رسیم، توی راه می توی فکرم است. حتی سلام هم نکرد. چرا اینقدر با عجله راه می رفت. شاید هول شده و نتوانسته سلام کند. وقتی می رسیم سر دوراهی مادرم باز اصرارهایش شروع می شود. که چی؟ که من هم باید همراهش بروم. می گوید:

- اگه نیای مردم فکر می کنن زبونم لال اعتقادات سست شده. نا سلامتی تو دختر بزرگمی. جانشینمی. باید دلت صاف باشه. با دل چرکین نمی شه حاجت مردم رو از دار بخوای.

حرصم می گیرد وقتی اینطور اصرار می کند. پارچه های زن کل حسین را بهش می دهم. و می گویم:

- من نمی یام، خودت برو.

می نشینم سر دوراهی، کنار همان درخت چنار تا برگردد. رو به جاده ای که می رسد به شهر، تکیه ام بر درخت است. چه می شد اگر می توانستم تا ته این جاده را بروم. دیگر دلم نمی خواهد بمانم اینجا. حالم از هرچه

مار است به هم می خورد. مار آبی که دیگر هیچ. کاش من هم با پسر کل حسین می رفتم شهر. توی راه هم سری می زدیم به امام زاده. خیلی وقت است که دیگر کسی به امام زاده سر نمی زند. بچه که بودم یک بار با عمه پری رفته بودم امام زاده. عمه پری این روزهای آخر عمرش دائم توی امام زاده بود. مادرم بهش گفته بوده "اعتقادت سست شده. نه که زبانم لال بگم بد است که می روی امام زاده، نه. فقط می گم اعتقادت به دار آبی سست شده. دار مراد می ده. مگه نمی بینی این همه آدم حاجت روا شده اند." اصلن عمه پری خودش به مادرم گفته بوده که از مار بدش می آید. یک بار که به اصرار مادرم رفته بود همراهش. انگار که مادرم رفته بوده کمی آن طرف تر پی کاری. وقتی که برگشته دیده که عمه خاتون نگاهش به دار آبی قفل شده. از آن روز تا وقتی که مرده نتوانسته حتی یک کلام هم حرف بزند. دلم می خواست توی راه که می رویم شهر، بروم امام زاده و الگویی که نذر کرده بودم را ببندازم توی صحن. مادرم دارد می آید. توی راه که بر می گردیم سر اینکه رفتم همراهش اخم هاش توی هم اند. وقتی از دار آبی باهاش حرف می زنم اخم هاش باز می شوند. نزدیک خانه که می رسیم ازش می پرسم: - اصلن این همه نذر کرده که می بری برای دار آبی به چه دردش می خوره؟ مار چه می فهمه قواره پارچه ابریشمی چیه. یا چه می دونم طلای چند عیار بهتره.

-هیس دختر. می خوام همه بفهمن دختری که من تربیتش کردم داره چی می گه؟

توی خانه که می رویم اصرار که می کنم، می گوید:

- چه می دونم؟ هر بار که نذر کرده ها رو می برم فردای اون روز دیگه نیستشون. حالا هی بگو مار چه می فهه. اگه نمی فهمید که برشون نمی داشت.

یعنی چه؟ مار که نمی فهمد که بخواد برشان دارد. تازه اگر هم بفهمد به چه دردش می خورد؟ پس

کی برشان می دارد؟ به جز مادرم و آن مارهای لعنتی که دیگر کسی آن جا نمی رود. هیچ سر در نمی آورم.

صبح که از خواب بیدار می شوم مادرم توی رختخوابش نیست. گمانم کله سحر بیرون رفته. دیروز می گفت که می خواهد برود پیش ننه خاتون. مردم ده همه باورش دارند. اعتقادشان به خاتون بیش تر از دار آبی نباشد، کم تر هم نیست. مادرم می گفت وقتی من یک یا دو ساله بوده ام، آبله ای پخش شده بود توی ده. آبله ای که آن زمان درمان نداشته. من هم همان موقع آبله را گرفته بوده ام. می گفت مریضی ام آنقدر سخت بوده که حتی مادرم هم امید نداشته که زنده بمانم. مادرم گفته بود که وقتی دستشان به هیچ جا نرسیده، برده بودم پیش ننه خاتون. ننه خاتون هم گفته بود درختی را می شناسد که مراد می دهد. گفته بود من را ببرند یک شب و روز زیر درخت بخوابانند. مادرم اولش هول برش داشته بوده آن همه مار را روی درخت دیده. اما بعد که فهمیده بود کاری به کار ما ندارند، من را برده بود زیر درخت خوابانده بود. مادرم قسم می خورد که دو شبانه روز بعدش خوب شده بوده ام.

مادرم می گفت می خواهد برود پیش ننه خاتون بگوید که دخترش اعتقادش سست شده بلکه کاری از

دستش بر بیاید. مادرم که بر می گردد توی دستش کاغذی است که با پارچه سبزی پیچانده شده. با سنجاق می

زندش زیر لباسم. ظهر که می شود باز هم مجبوریم برویم پیش دار آبی. مادرم برای من نذر کرده دارد. نذر کرده ها را توی یک قواره پارچه سبز ابریشمی پوشانده.

وقتی می رسیم آنجا. من سر همان دوراهی می نشینم. تکیه بر درخت چنار. چقدر هوا گرم است. اینطور موقع ها آدم دلش هندوانه یخی می خواهد. رو به جاده، از دور کسی نزدیک می شود. گمانم باز خیالاتی شده ام. خوب که نگاه می کنم انگار نه واقعن کسی می آید. نزدیک تر که می شود، پسر کل حسین است. خودم را قایم می کنم پشت درخت. اینجا چه می کند؟ حتمن می رود شهر. اما نه، پیاده که نمی روند شهر. دارد سمت جاده ی دار آبی می آید. برای چه می رود آنجا؟ نمی ترسد بلایی سرش بیاید. او که می داند این جاده می رسد به کجا. پس چرا می رود. یک لحظه توی فکر می روم. به خودم که می آیم دیگر نمی بینمش. انگار غیبش زد.

مادرم که می آید راضی اش می کنم که خودش تنها برگردد خانه. هر چه که می پرسد چرا؟ چیزی بهش نمی گویم. می نشینم، تکیه بر همان درخت. زمین چقدر داغ شده. آنقدر منتظر می مانم تا برگردد. وقتی برگشت ازش می پرسم که اینجا چه می کرده؟ لابد دلیلی دارد دیگر. بی خودی که آن جا نرفته. شاید هم بهش گفتم که دلم می خواهد با هم برویم شهر و توی راه یک سر برویم تا امام زاده. ازش هم گلایه می کنم که چرا آن روز که توی کوچه دیدمان حتی سلام هم نکرد.

دیروز مادرش سر حرف را با مادرم باز کرده بود. گفته بود دخترتان نامزدی، چیزی ندارد؟ مادرم هم گفته بود که نه. لابد خودش مادرش را فرستاده دیگر. سر خود که مادرش نمی آید پی من.

رو به جاده که نگاه می کنم از دور دارد می آید. نزدیک تر که می شود چیزهایی توی دستش رنگ می گیرند. گمانم باز آفتاب توی سرم خوره. خودم را پشت درخت چنار قایم می کنم. چشم هام دودو می بینند. خوب که نگاه می کنم، سبزی پارچه های مادرم از دور برق می زند. توی دستش همه چیزهایی ست که زن ها آورده بودند خانه مان نذری. هیچ هم حواسش به من نیست. حالم دارد بد می شود. چشم هام سیاهی می روند. تا غروب آن جا می مانم. به خودم فکر می کنم. به جاده ای که می رسد به شهر و نه به ننه خاتون و پسرش.

دیگر هیچ چیز نمی خواهم. من فقط دلم هندوانه یخی می خواهد که کنار حوض بنشینیم و مادرم قاششان کند. با هم حرف بزنییم از دار آبی، از امامزاده و از مسجد نیمه کاره. شاید هم مادرم را راضی کردم تا ته جاده شهر را با هم رفتیم.

اردیبهشت 1391

« زن چادر سیاه »

توی آب حوض که موج می افتد یک لحظه می بینمش توی آب. با همان چادر سیاهش. اما نه، خیالاتی شده ام انگار. روی پله ها نشسته ام، پاهایم را می گذارم روی داغی زمین. جیک جیک گنجشک ها باز بلند شده. بد جوری اعصاب آدم را به هم می ریزند. انگار که بدانند من کی می خوابم یا مثلن کی تنها هستم، همان موقع شروع می کنند به سر و صدا کردن. اگر می دانستم صدایشان از کجا بلند می شود، اینقدر عصبی نمی شدم. اصلن معلوم نیست این وقت روز چه مرگشان است. هر وقت زن چادر سیاه بخواد پیدایش شود، صدای گنجشک ها بلند می شود. از وقتی زن حاجی این را گفته، هر روز صدای این گنجشک های لعنتی را می شنوم. می نشینم لب حوض و پاهام را توی سردی آب می کنم. آب که می پاشم روی زمین داغ، زمین را می بینم که بخار می شود.

سیاوش حالا پشت همین دیواری است که من تکیه داده ام به آن. حتمن تا حالا خوابیده. کاش اینجا بود. اگر اینجا بود می گفت که زن سیاهپوش یک قصه است. می گفت که ناراحت نباشم از دست مردم آبادی، که خودش می رود سر کار درست و حسابی ای، آنوقت خانه ای می خرد برای من و مادرم و ما دیگر مجبور نیستیم توی خانه حاجی بمانیم.

من که کارخانه بودم، زن های ده آمده بودند خانه مان. زن حاجی هم بوده. مادرم می گوید:

-توی خونه نیومدن. همون بیرون توی کوچه نشستن. همه شون می ترسن از خونمون. باورت می شه؟! می گفتن من نحسی میارم. می گفتن اگه زن چادر سیاه پیداش شده واسه نحسی منه. می گفتن این که زمین هاشون امسال ثمر نداده هم تقصیر منه. باورت نمی شه چیا می گفتن؟! اون پسر جوغلق بی خاصیت هاجر رو یادته؟! همونی که یه سال تموم تو رو از بابات خواستگاری می کرد. خدا بیامرز بابات رو می گفت دخترمو به پسر هاجر نمیدم. آخر و عاقبتش خیر نیست. حالا هاجر خانوم، معتاد شدن پسرش رو از نحسی من می دونه؟! باورت می شه؟

زن های ده گفته بودند که ما از این جا برویم و توی شهر زندگی کنیم. خود مادرم هم می ترسد از زن چادر سیاه و از این خانه اما کار دیگری از دستش بر نمی آید که.

اصلن تا صبح همین جا روی این پله ها می مانم. شاید بتوانم زن چادر سیاه را خودم ببینم. خیره می مانم به در اتاق روبرویی توی حیاط. همان در قدیمی که آبی آسمانی است. رویش هم خط خطی شده با نوشته های عجیب و غریبی که هرچه نگاهشان می کنم ازشان چیزی سر در نمی آورم. موهام را جمع می کنم بالا. آدم توی این گرما کلافه می شود.

دلیم برای پدرم تنگ شده که سر شب از کار بیاید خانه. بنشینند و یک لیوان آب خنک بخواند بعد هم اخمی کند و سبیل هاش را دستی بکشد و بخوابد. کله سحر هم بیدار شود و تا شب خانه نیاید. آخ که چقدر دلیم برایش تنگ شده. می روم شمعی روشن می کنم به یاد پدرم.

هرچه که مادرم صدایم می کند جوابش را نمی دهم. اصلن آنقدر اینجا می مانم تا زن چادر سیاه پیدایش شود. زن حاجی همین در را می گفت. اولین بار همان موقع که پدرم تازه مرده بود و حاجی ما را آورد توی این خانه، پیدایش شده بود. زن حاجی می گفت آمده که حیاط خانه را جارو بکشد و باغچه را آب بدهد، دیده که یک زن لاغر و بلند قد از همین در اتاق روبرویی که حالا رو به روی من است، بیرون آمده. زن حاجی می گفت چادر سیاه سر زن بوده و موهای بورش از جلو بافته بوده. می گفت خیلی ترسیده و هول کرده؛ آخر مطمئن بوده که خودش با دو تا دستش در حیاط را قفل کرده بوده و کسی نمی توانسته بیاید توی خانه. از ترسش شلنگ آب را ول کرده افتاده روی زمین. زن حاجی که حواسش پرت شده به موها و چادر دراز زن، دیگر صورتش را ندیده. اصلن نمی توانسته ببیند. آخر قد زن بلند بوده. آنقدر بلند که زن حاجی هر چه بالا را نگاه کرده صورتش را ندیده. انگار که قدش هی رشد کند و بالاتر برود تا زن حاجی صورتش را نبیند. می گفت هر چه که بسم ... می گفته زن چادر سیاه هی بهش نزدیک تر می شده. توی جیب هاش را هم گشته بلکه سنجاقی، چیزی پیدا کند اما هیچی نبوده. زن حاجی می گفت قلبش آنقدر تپیده که می خواسته از سینه اش بیرون بزند. می گفت خشکش زده و چشم هاش فقط زن چادر سیاه را می دیده و اصلن نمی توانسته تکان بخورد. زن چادر سیاه جلوتر رفته. انگشت لاغر و درازش را بالا آورده. به حرف آمده. صدایش آنقدر بلند بوده که زن حاجی پیش خودش خیال کرده همه ی مردم ده صدای زن چادر سیاه را می شنوند. ما که نشنیدیم اما می گفت زن چادر سیاه تهدیدش کرده که نباید کسی توی این خانه بیاید. گفته که این خانه مال خودش است و اگر کسی بیاید و اینجا زندگی کند توانش را همه ی مردم روستا باید بدهند. حرف های دیگری هم گفته اما زن حاجی یادش نمی آمد.

زن حاجی تا چند روز بعد از اینکه اولین بار زن چادر سیاه را دیده بود حالش بد شد و تب داشت. اما مادرم می گفت حالش خوب است و بی خودی ادا و اطوار در می آورد تا از یک طرف حاجی دل به حالش بسوزاند و از طرف دیگر مردم را خبر کند. حتی یک شب آنقدر حالش بد شده بود که حاجی آمد سراغ مادرم بلکه او کاری از دستش بر بیاید. بچه ای، چیزی که نداشت که بخواند از او مراقبت کند. آخر زن حاجی بچه اش نمی شد. می گفت حاجی خودش هم هیچ بچه دوست ندارد اما مادرم یک بار به من گفت که حاجی خیلی هم بچه دوست دارد. مادرم می گفت اصلن به خاطر همین است که حاجی اینقدر هوای ما را دارد. می گفت "حاجی دلش به حال تو سوخته که بعد پدرت نداشته آب توی دلمون تگون بخوره".

وقتی بعد از چند روز حالش بهتر شد، چو افتاد توی آبادی که خانه حاجی اجنه دارد و اگر ما را از آن خانه بیرون نیندازند عذابش دامن همه ی مردم روستا را می گیرد.

صبح زود بیدار می شوم. روسری سبز می پوشم. آخر پدرم همیشه می گفت که سبز خیلی بهت می آید. توی راه کارخانه، کشت های گندم را می بینم. تا نصف قد من هم بالا نیامده اند. عجیب است هر سال این موقع

وقت برداشتشان بود. مادرم از دیشب سرش درد می کرد. گفتم که بماند خانه و استراحت کند. روسری ام را از پشت می بندم. زن ها خم می شوند و راست می شوند و بی اینکه حرفی بزنند کار می کنند. تا ظهر کار می کنم. سر ظهر که می شود گرما را دیگر نمی توان تحمل کرد. سیاوش از دور می آید. بطری آب یخ را بر می دارم و می روم سمتش. روی زمین داغ می نشینیم. آب یخ می خوریم و توی این گرمای هوا خنکمان می شود. زمین های گندم از اینجا که نشسته ایم، پیدايند.

-می بینی سیاوش. مردم می گن از نحسی ما کشت های گندم ثمر ندادن.
سیاوش به زمین ها نگاه می کند.

-همه چی درست می شه. خودم می رم شهر و یه کار درست و حسابی گیر می آرم. اصلن همین امروز می رم. چطوره؟ کار تو شهر زیاده، وقتی کار گیر آوردم اونوقت یه خونه ی بزرگ می گیرم بعد می تونیم راحت زندگی کنیم.

چند روز پیش هم همین مراد بقال، زن چادر سیاه را دیده بود. حالا هم توی آبادی همه را جمع کرده و معرکه گرفته تا ماجرا را برای همه تعریف کند. همه ی مردم روستا جمع شده اند. سیاوش هم هست. مراد درست روبروی من ایستاده. روی بلندی سنگی رفته و دارد همه چیز را برای همه تعریف می کند. می گوید دیروز آمده که کرکره ی مغازه را پایین بیاورد دیده که یک دست لاغر و بلند کرکره را کشانده بالا و نگذاشته که اصغر آقا مغازه اش را جمع کند. اصغر آقا هم هول کرده و چشم هاش توی سیاهی رفته و هرچه نگاهش کرده صورتش را ندیده. می گویند وقتی کسی بخواهد صورت زن چادر سیاه را ببیند قدش بلند می شود. آنقدر بلند که آدم دیگر نتواند صورتش را ببیند. تا مراد به خودش آمده زن چادر سیاه رفته بوده.

کاش مادرم توی جمعیت نباشد. اگر اینجا باشد و حرف های مراد را بشنود خیلی غصه می خورد و تا چند ساعت سر درد می گیرد. سرش را با دستمال می بندد و حتا یک کلمه هم حرف نمی زند. این سگ لعنتی هم هی پارس می کند. جمعیت را جا می گذارم توی شلوغی خودشان و می روم سمت خانه. توی خانه که می روم، مادرم روی پله ها نشسته و حاجی هم هست. با آن قد بلند و چهار شانه اش و با همان کت و شلوار همیشگی توی چهارچوب در ایستاده. می روم کنار مادرم روی پله ها می نشینم. من که می روم، حرفش را قطع می کند و می رود.

مادرم حالش بهتر شده. من را توی بغلش می گیرد. روی پله ها، سرم را می گذارم روی دامن چین دارش. توی موهام دست می کشد و من یاد دست های پدرم می افتم. مادرم می گوید: "حاجی زنش رو نفرستاده که به ما پیغوم بده که از این خونه بریم. دیگه می تونیم اینجا بمونیم." آخر زن حاجی دیروز به مادرم گفته بود: "حاجی خودش نتونست بیاد و تو روی تو و دخترت وایسه و بگه که فکر یه جایی واسه خودتون باشید. من رو فرستاد که پیام و بهتون بگم." زن حاجی می گفت که این خانه ی اجنه است و اصلن برای خودمان هم خوب نیست توی این خانه بمانیم. بعد هم گفته بود که می توانیم برویم و توی شهر زندگی کنیم. آنجا هم مادرم کار کند تا بتوانیم خانه ای داشته باشیم. زن حاجی می گفت توی شهر کار برای همه هست. حتا برای زن ها. مادرم بهش گفته بود

که سوادی، چیزی ندارد که بخواهند بهش کار بدهند. زن حاجی گفته بود که به این چیزها نیست و آنجا آنقدر کار زیاد است که حتا من هم می توانم کار کنم و پول دربیآورم. می گفت شهری ها همه پولدارند و زندگی شان خیلی راحت است. می گفت بعضی هاشان یک ماه تمام روی یک صندلی می نشینند، سر ماه که شد کلی پول بهشان می دهند و این می شود کارشان. آخرش هم همیشه اخم می کنند و ناراضی اند. می گفت توی شهر لازم نیست صبح زود بیدار شوی و تا صلات ظهر کار کنی و پوستت بسوزد از گرمای آفتاب تا بتوانی زمین ها را سر و سامان بدهی و پولی دربیآوری. می گفت آنجا برای پیرزن ها هم کار هست چه برسد به مادرم که جوان است و بر رویی دارد.

زن حاجی این ها را می گفت اما من هیچ از یک جای جدید خوشم نمی آید. دلم می خواهد همین جا بمانیم. من و مادرم صبح تا ظهر کار کنیم. بعد هم بیاییم خانه و با هم حرف بزنیم.

روی پله ها نشسته ام. مادرم هم زیر پشه بند خوابیده. سرش را با دستمال نبسته. آخر، شب ها سرش درد می گیرد. اما از بعد از ظهر که حاجی آمده حالش خوب است. ولی من خوابم نمی آید. بی خوابی به سرم زده. از گرما نیست. دلم برای پدرم تنگ شده. چقدر همه جا ساکت است. گنجشک ها صدا نمی دهند و توی آب حوض موج نمی افتد.

دلم می خواست یک بار هم که شده زن چادر سیاه را می دیدمش. خودم با همین چشم هام. آنوقت هرچقدر دلم می خواست فحشش می دادم. بعد هم بهش می گفتم که او باعث شده همه مردم آبادی دست به یکی کنند و بخواهند که ما از این خانه برویم. آخر آن ها هم بی حساب می گویند. ما اگر از این خانه برویم جایی را نداریم که آنجا زندگی کنیم. حالا هم این سقفی که بالای سرمان است یا فرشی که زیر پایمان است همه شان مال حاجی اند. اگر حاجی نبود بعد از پدرم، حیران و سرگردان کوچه ها می شدیم. آخر، ما که کسی را نداشتیم که بخواهد سرپناهی برای من و مادرم درست کند. مادرم می گفت:

-اگه حاجی نبود، اگه این خونه پدری رو نداشت، نمی دونم چی کار باید می کردیم؟ نمی شد که حاجی ما رو ببره خونه خودش. این مردم رو که می شناسی. حرف واسه آدم در می آرن.

یک پله پایین تر می نشینم. درست روبروی در. پاهام را روی داغی زمین می گذارم. دلم می خواست همین جا با مادرم بمانیم و توی همین خانه زندگی کنیم. حاجی هم به ما سر بزند. از پدرم بگوید و از دوستی چند ساله شان. مادرم هم کنارمان باشد. بعد هم من و حاجی برویم توی حیاط روی پله ها بنشینیم. حاجی برایم تعریف کند از زن چادر سیاه. بگوید که همه اش یک قصه است. بگوید زن حاجی حالش خوب نیست و شاید ببردش شهر و بستری اش کند.

چشم هام دو دو می روند بس که خیره مانده ام به در. در را دو تا می بینم. مادرم را هم. صورتم را آب می زنم و می روم زیر پشه بند، کنار مادرم دراز می کشم. خیسی آب روی صورتم خنکم می کند و روی بالش می ریزد.

آفتاب توی چشمم می زند و همه جا روشن می شود. چشم هام را که باز می کنم مادرم کنارم نیست. زن های ده را می بینم بالای سرم. از این پایین همه شان چقدر بلند قد اند. چادرهای سیاهشان را روی سر انداخته اند و دست هاشان روی کمر هاشان است. همه شان با هم دارند حرف می زنند. نمی شود از حرف هاشان چیزی فهمید. چقدر خانه مان شلوغ است. شبیه همان روزی ست که از خواب بیدار شدم و زن های ده را دیدم که سیاه پوش، قیل و قال می کردند. همان روزی که پدرم را دیگر برای همیشه ندیدم.

زن های ده همه هستند. زن حاجی هم هست. سبزی روسری ام توی جعبه پیداست. آن هم توی حیاط. گنج شده ام. زن ها دارند وسایلمان را جمع می کنند تا ما را از این خانه بیرون بیاندازند. حاجی نیست اما زن حاجی هست. تا ظهر نشده همه وسایلمان جمع شده اند. مادرم گریه نمی کند اما سرش را با دستمال بسته. سیاوش هم نیست. زن حاجی می گوید که حاجی رفته شهر پی کاری. وسایلمان را توی وانت مراد می گذارند. مادرم می نشیند توی ماشین و من روی وسایل. باورم نمی شود که داریم از این خانه می رویم. سیاوش حتا برای خداحافظی هم نیامد.

باد می خورد توی صورتم و روسری ام عقب می رود. وانت مراد جلو می رود. آفتاب امروز چقدر تیز شده، کله ام داغ کرده. زن ها کوچک می شوند و خانه حاجی هم. زن ها همه چادر سیاه سرشان است اما یکی شان از همه بلند قدتر است. گمانم خیالاتی شده ام. جلوی چشمم تار شده. انگار که شصت تا، نه، صد تا پشه جلوی چشمم بال بال بزنند. بال هاشان را توی چشمم و وزوزشان را توی سرت کنند. جلوتر که می رویم ده مثل یک عکس قاب گرفته کوچک می شود. هر چه که وانت جلو می رود، زن چادر سیاه هی بزرگ تر می شود. دست و پاهایم چسبیده اند به داغی وانت. هوا می رود توی گلویم و باد می کوبد توی صورتم. روسری ام پرت می شود توی جاده.

مهرماه 1391

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. اطلاعات را راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه یاسمن دارابی پیدا کنید و توضیح بدهید.
2. آثار مشهور یاسمن دارابی را نام ببرید.
3. داستان «دار آبی» چه محتوایی دارد؟
4. مضمون داستان «زن چادر سیاه» چیست؟
5. ویژگی های عمده ی آثار یاسمن دارابی را نام ببرید.

« صبر قهوه‌ای »

نزدیک ظهر است. به خاطر جلسه، مدرسه یک ساعت زودتر تعطیل شده است. ابتدایی‌ها و پیش دبستانی‌ها با هم تعطیل شده‌اند. زمین لیز است. باران پاییزی چند روزی است که بی‌وقفه می‌بارد. با این همه، هیچ چیز جلوی جیغ و داد بچه‌ها را نمی‌گیرد. همه با هم به سمت در می‌دوند. کفش‌های ژاله با هر قدم مشت‌آب به داخل می‌برند. ژاله آرام آرام می‌رود. اشکان پشت سرش دو بند کوله‌اش را گرفته و به جلو می‌کشد. تقلای ژاله را نگاه می‌کند. موهای سیاه و لختش از زیر مقنعه بیرون زده‌اند. با دست پاچه‌ی شلوارش را بالا کشیده. ساق‌های سفید و باریکش خیس شده‌اند. به در مدرسه که می‌رسد، بر می‌گردد و از اشکان خداحافظی می‌کند. ژاله می‌رود و اشکان چند قدمی باز راه رفتنش را از پشت نگاه می‌کند بعد راه می‌افتد و به کافه می‌رود.

کافه بزرگ نیست، سه-چهار میز بیشتر ندارد. در را باز می‌کند. آویز بالای در کافه دپلینگ دپلینگ صدا می‌دهد. میز اشکان همیشه میز کنار در است و همیشه روی یک صندلی پشت به پیاده رو می‌نشیند. به آقای مدیری که پشت پیشخوان است سلام می‌کند و بدون اینکه کوله‌اش را در بیاورد روی صندلی می‌نشیند. پاهایش را در فاصله‌ی صندلی و زمین تکان تکان می‌دهد. همه میزهای کافه خالی‌اند. آقای مدیری از پشت پیشخوان به اشکان می‌گوید: «پسر جون کباب لقمه، ساندویچ تخم مرغ، شیر کاکائو یا اینکه غذا داری برات گرم کنم؟»

اشکان کباب لقمه سفارش می‌دهد. آویز بالای در دوباره به صدا در می‌آید. یک خانم و بعد یک آقا داخل می‌شوند و پشت میز روبروی اشکان می‌نشینند. آقا به خانم می‌گوید: «چه خوب شد که این کافه نزدیک دفترمونه.» خانم می‌گوید: «بله، اما اگه همیشه مثل امروز دفترمون خلوت باشه چی؟» و منو را نگاه می‌کند. آقا می‌خواهد جواب بدهد که آقای مدیری برای گرفتن سفارش می‌آید. خانم و آقا قهوه سفارش می‌دهند. آقای مدیری بر م‌گردد و ساندویچ اشکان را می‌آورد. اشکان ساندویچ را می‌گیرد. با دست آزادش در را به زحمت باز می‌کند و آویز بالای در صدا می‌دهد. نزدیک غروب، خاله از دانشگاه بر می‌گردد. کمی قبل از برگشتن خاله نازی تکلیف‌هایش تمام می‌شود و دفتر نقاشی‌اش را باز می‌کند و نقاشی می‌کشد. بعد دفتر مشقش را باز می‌کند، یک برگه از آن که بوی پاک‌کن عطری ژاله را می‌دهد بو می‌کند. وسایلهش را تند و تند جمع می‌کند. کمی فکر می‌کند که چرا ناخن انگشت شصتش درد می‌کند؛ یادش می‌آید صبح که پاک‌کن امید را با دست تکه‌تکه کرده گوشت زیر ناخنش به عقب برگشته و بعد فکر می‌کند که اگر امید کفش‌های ژاله را مسخره نمی‌کرد... ادامه‌ی فکرش را بلند بلند می‌گوید: «اصلاً خیلی هم خوبش کردم» صدای چرخاندن کلید توی در را که می‌شنود جلوی در می‌دود و به خاله‌اش دست می‌دهد.

-سلام نازی جون. خوبی؟

-سلام پسری، خوبی؟

اشکان کیف خاله را می‌گیرد و به اتاق می‌برد. بر می‌گردد و روی کاناپه کنار خاله می‌نشیند.

-نازی جون چرا چشمات این جوری شده؟

چشم‌ها را کوچک می‌کند.

-چجوری عزیزم؟

-این جوری.

باز هم چشم‌هایش را کوچک می‌کند و می‌گوید:

-انگار کف رفته تو چشمات.

-نه بد نیستم خاله، امروز عینکمو جا گذاشتم. این قدر حرف زدم که دیگه جون ندارم.

و روی کاناپه کنار او دراز می‌کشد.

-نازی جون یه چیزی بگم؟

-دو تا چیز بگو.

-اگه فردا غذا نداشتیم که گرم کنم اجازه میدی به جای ساندویچ یه چیز دیگه بخورم؟

-ببین اشکان جان ما قبلاً راجع به پیتزا و سوسیس و این چیزا با هم حرف زدیم، نه؟ الانم خیلی

خسته‌م، حوصله ندارم دوباره بگم.

-نه نه خاله جون به خدا پیتزا و سوسیس توش نیست.

-پس چی؟

-باور کن توش از این چیزا نیست.

-نمی‌دونم اشکان، اگه فکر می‌کنی چیز بدی نیست و من از دستت ناراحت نمی‌شم اشکال نداره.

صورت خاله را می‌بوسد.

-مرسی نازی جون.

خاله دستش را توی موهای نرم و پر پشتش می‌برد و آن‌ها را به هم می‌ریزد.

اشکان کنار میز ژاله سر پا ایستاده و دو سیب را توی دستانش گرفته.

-اه چقد یواش می‌نویسی، الان ابتدایی‌ها می‌ریزن تو حیاط و هی مسخرمون می‌کنن. زود باش دیگه

تا زنگ تفریح تموم نشده.

ژاله تخته را نگاه می‌کند، بعد توی دفتر یک مربع کج و کوله را با عجله می‌کشد.

-خب بریم، تموم شد.

-اشکان؟

-هوم؟

-سیبو بشورم یا دوباره دست کردی تو دماغت؟

-نه به خدا از صبح تا حالا دست توی دماغم نکردم.

-ژاله؟ ژاله؟

-هوم؟

ژاله گاز کوچکی به سیب می زند.

-میای با هم همکار شیم؟

-همکار بشیم؟

-اوهوم، باشه؟ همکار شیم؟ می دونی همکارا چیکار می کنن؟

ژاله خنده‌ی ریزی می کند و می گوید:

-خب معلومه با هم کار می کنن.

-دیگه به جز کار کردن؟

-خب، خب، خب، نمی دونم.

-ببین همکارا می تونن با هم توی کافه قهوه بخورن. ژاله میای با هم قهوه بخوریم؟

-ولی من تا حالا قهوه نخوردم که.

-اشکال نداره، خب منم نخوردم. دیروز تو کافه دیدم دو تا همکار داشتن با هم قهوه می خوردن. خیلی

خوب بود. تو هم امروز از مامانت اجازه بگیر اگه اجازه داد فردا که از مدرسه تعطیل شدیم می ریم با هم قهوه

می خوریم. باشه؟

ژاله بالا و پایین می پرد و لی لی می کند که اشکان کفش‌های نو اش را ببیند. اشکان دوباره می پرسد:

-باشه؟

-خیلی خب، باشه. ولی فکر نکنم اجازه بده.

-حالا تو بگو، شاید اجازه داد.

مدرسه تعطیل شد و با هم خداحافظی کردند. اشکان تند و تند به کافه رفت. لیوان توی کیفش به

کتاب‌هایش می خورد و تلق تلق صدا می داد. داخل کافه که شد به سمت پیشخوان رفت.

-سلام آقای مدیری.

بی آنکه جواب سلام را بگیرد گفت:

-آقای مدیری ببخشید من می تونم ساندویچ تخم مرغ فردامو با دو تا قهوه عوض کنم؟

آقای مدیری گفت:

-پسرم حالت خوبه؟

-مرسی خوبم. میشه؟ پس می تونم ساندویچ تخم مرغ فردامو با دو تا قهوه عوض کنم؟

-تا فردا پسرم.

-تا فردا یعنی چی؟

-یعنی اینکه باید ببینم تا فردا چی پیش میاد.

و لب‌هایش را جمع کرد و ابروهایش را بالا داد. چیزی نفهمید، منتظر ماند و ساندویچش را گرفت و رفت. روز بعد ژاله گفت که مادرش اجازه نمی‌دهد. اشکان گفت:

-حالا چیکار کنیم؟

-حالا چی؟ یعنی دیگه نمی‌تونیم همکار باشیم؟

-نمی‌دونم، شاید بعداً.

در راه برگشتن از مدرسه مثل همیشه به کافه رفت و ساندویچش را گرفت. آقای مدیری وقتی ساندویچش را آماده می‌کرد گفت:

-چی شد پسر جون؟ مگه قرار نبود ساندویچ امروز رو با قهوه عوض کنی؟

-نمی‌دونم.

با صدای پایین گفت: دیگه نمی‌خوام.

در مسیر خانه هوا پر بود از مورچه‌های بال دار. یکی از آن‌ها لبه‌ی یک بلوار بال‌هایش خیس شده بود و با تقلا خودش را از لبه‌ی بلوار بالا می‌کشید. اشکان با چوب نازکی مورچه را برداشت و جلوی صورتش گرفت. آرام آرام فوتش کرد که بال‌هایش خشک شوند. دوباره یاد همکار بودنشان افتاد. نتوانست جلوی حلقه‌ی باریک اشکش را بگیرد و گوشه‌ی چشمش داغ شد. نفهمید کی مورچه از روی چوب افتاده. چوب را انداخت و به خانه برگشت. خاله توی آشپزخانه هویچ زیادی را رنده می‌کرد. خاله و هویچ‌ها را که دید همه چیز یادش رفت. سلام کرد و دست برد و از هویچ‌ها توی دهانش گذاشت. دستش را بالا برد.

-هورا، مربای هویچ.

خاله گفت:

-واسه مربا نیست که، می‌خوام فریزشون کنم.

-فریزشون؟ مگه میشه هویچ رو هم فریز کرد؟

-بله، خیلی چیزا رو میشه فریز کرد.

دوباره خواست از هویچ‌های رنده شده بردارد. خاله گفت:

-دست نشسته، اِ، بدو برو لباستم عوض کن.

رفت و با دست‌های کفی به آشپزخانه برگشت. دست‌هایش را به هم می‌مالید. پرسید:

-نازی جون من کی می‌تونم برم سر کار؟

-واسه چی؟

-همینجوری.

-اگه پسر درسخونی باشی زود، خیلی زود. حالا می‌خوای چیکاره بشی پسری؟

مکشی کرد.

-اوم، می‌خوام همکار بشم.

خاله پوزخندی زد و گفت:

-همکار بشی؟ با کی همکار بشی؟

-می‌خوام با ژاله همکار بشم.

با دست کفی سرش را خاراند.

-میشه خاله؟ میشه؟

-ا چیکار می‌کنی پسر؟ سرتو کفی کردی.

با خنده از آشپزخانه رفت.

-آخ جون یعنی می‌تونیم با هم قهوه بخوریم.

خاله گفت:

-چیزی گفתי اشکان؟

اشکان جلوی مدرسه از ژاله خداحافظی کرد و تند تند به کافه رفت. سلام کرد و به سمت پیشخوان رفت.

بند کوله‌اش را هی دور انگشتش می‌پیچید و باز می‌کرد. با شک گفت:

-آقای مدیری میشه من ساندویچم رو با دو تا قهوه عوض کنم؟ می‌تونم؟

-میشه ولی پسر جون از خاله‌ت اجازه گرفتی؟

-بله به خدا اجازه گرفتم. حالا می‌تونم ساندویچمو با دو تا قهوه عوض کنم؟

-آره میشه ولی فقط با یه قهوه.

-مرسی اشکال نداره، فقط فردام یکی دیگه می‌خوام. میشه؟

-چرا که نه؟ حتماً.

قهوه‌اش که آماده شد آن را توی لیوان پلاستیکی‌اش که از قبل آماده کرده بود ریخت. قهوه را از روی

میز برداشت، یک چشمش مدام توی لیوان را نگاه می‌کرد که ذره‌ای از قهوه را نریزد و چشم دیگر جلوی پایش.

لیوان و قهوه را با فاصله از خودش و با احتیاط توی دو دستش گرفته بود.

به خانه که رسید توی آشپزخانه کابینت‌ها را یکی یکی دنبال پلاستیک فریزر گشت تا پیدا کرد. قهوه را

توی پلاستیک ریخت. با دقت تمام سعی کرد آن را گره بزند. سخت بود ولی از پشش برآمد. یخچال فریزر را باز

کرد. پلاستیک را ته یکی از قفسه‌های فریزر گذاشت و در یخچال را بست.

به سوالات زیر پاسخ بدهید:

1. اطلاعات را راجع به زندگینامه و آثار خلاقانه موسوی پیدا کنید و توضیح بدهید.

2. آثار مشهور راضیه موسوی را نام ببرید. ویژگی‌های عمده‌ی آثارش را نام ببرید.

3. داستان «صبر قهوه‌ای» چه محتوایی دارد؟

ЗМІСТ

فهرست

Передмова	4	پیشگفتار
1. Мохаммад Алі Джамальзаде	8	محمدعلی جمالزاده
	11	«فارسی شکر است»
2. Садек Гедаят	18	صادق هدایت
	21	«سه قطره خون»
	27	«محلل»
	33	«حاجی مراد»
3. Бозорг Аляві	38	بزرگ علوی
	39	«گیله مرد»
4. Садек Чубак	53	صادق چوبک
	55	«عدل»
	57	«نفتی»
5. Голамхосейн Саеди	61	غلام حسین ساعدی
	63	«گدا»
	73	«عزاداران بیل»
6. Джалаль Аль-Ахмад	81	جلال آل احمد
	85	«مدیر مدرسه» (بخشی از داستان)
7. Сімін Данешвар	90	سیمین دانشور
	92	«به کی ساتم کنم؟»
	100	«باغ سنگ»
8. Ебрагім Голестан	104	ابراهیم گلستان
	107	«ماهی و جفتش»
9. Гушанг Гольшірі	106	هوشنگ گلشیری
	112	«سبز مثل طوطی، سیاه مثل کلاغ»
10. Самад Бегрангі	116	صمد بهرنگی
	118	«ماهی سیاه کوچولو»
11. Ахмад Махмуд	131	احمد محمود
	133	«شهر کوچک ما»
12. Зоя Пірзад	143	زویا پیرزاد
	145	«زمستان»
	147	«لکه ها»
	160	«لنگه به لنگه»
13. Гушанг Мораді Кермані	164	هوشنگ مرادی کرمانی
	166	«بهار»

	167	« گل »	
	171	« درختو »	
	173	« ته خیار »	
	177	« چکمه »	
14. Шагрнуш Парсіпур	186		شهرنوش پارسی پور
	188	« گرما در سال صفر »	
15. Абутораб Хосраві	191		ابوتراب خسروی
	193	« تفریق خاک »	
	200	« مرثیه برای ژاله و قاتلش »	
16. Мегрнуш Мазареї	207		مهرنوش مزارعی
	208	« سنگام »	
17. Шагла Парвінрух	216		شهلا پروین روح
	217	« خانه سنگباران »	
18. Белькейс Солеймані	223		بلقیس سلیمانی
	225	« بازی عروس و داماد »	
	225	« قبرستان بچه‌ها »	
	226	« داداشی »	
	227	« دوازده سالگی »	
	227	« زن سخنور »	
	228	« بوسه »	
	228	« نودسالگی مادر بزرگ »	
	226	« من و جوجه »	
	231	« مثل سیمون دوبوار و ژان پل سارتر »	
19. Неда Кавусіфар	232		ندا کاووسی فر
	234	« شستِ دالی »	
20. Паріса Джаліліян	241		پریسا جلیلیان
	241	« من »	
	245	« درخت انار »	
21. Сара Дарвіш	250		سارا درویش
	250	« تصویر پشت آینه »	
22. Ясаман Дарабі	255		یاسمن دارابی
	255	« دار آبی »	
	259	« زن چادر سیاه »	
23. Разіє Мусаві			راضیه موسوی
	264	« صبر قهوه‌ای »	